

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

**STK PERSPEKTİFİNDEN İZMİR'DE GÖÇMEN VE SİĞİNMACILARA
YÖNELİK AYRIMCILIK VE SOSYAL DIŞLANMA: SOSYAL HİZMETİN
TEMEL İLKELERİ BAĞLAMINDA BİR DEĞERLENDİRME**

Olca GÜLDALI

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2022

STK PERSPEKTİFİNDEN İZMİR'DE GÖÇMEN VE SİĞİNMACILARA YÖNELİK
AYRIMCILIK VE SOSYAL DIŞLANMA: SOSYAL HİZMETİN TEMEL İLKELERİ
BAĞLAMINDA BİR DEĞERLENDİRME

Olca GÜLDALİ

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2022

KABUL VE ONAY

Olçay GÜLDALI tarafından hazırlanan “STK Perspektifinden İzmir’de Göçmen ve Sığınmacılara Yönelik Ayrımcılık ve Sosyal Dışlanma: Sosyal Hizmetin Temel İlkeleri Bağlamında Bir Değerlendirme” başlıklı bu çalışma, 14/04/2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Emrah AKBAŞ (Başkan)

Prof. Dr. Reyhan ATASÜ TOPCUOĞLU (Danışman)

Doç. Dr. Türken ÇAĞLAR (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

21/04/2022

Olca GÜLDALI

¹“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanın**ın önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanın**ın önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir. Madde 7. 2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanın**ın önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Prof. Dr. Reyhan ATASÜ TOPCUOğLU** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Olçay GÜLDALI

TEŞEKKÜR

Bu çalışma yalnızca yazarına ait bir çalışma olmayıp birçok kişinin katkı ve desteğiyle mümkün olabilmiştir. Bütün hata ve eksikleri bana ait olan bu çalışmanın tamamlanmasında emeği geçen herkese teşekkür ederim.

Öncelikle yoğun çalışma temposu ve iş yüküne rağmen çalışmamın şekillenmesi ve tamamlanmasında büyük katkısı olan değerli hocam ve danışmanım Prof. Dr. Reyhan ATASÜ TOPCUOĞLU'na teşekkürü borç bilirim.

Lisans eğitimimden beri düşünceleri, duruşu ve akademik çalışmalarıyla bana yol gösteren ve örnek teşkil eden saygı değer hocam Prof. Dr. Emrah AKBAŞ'a araştırma bulgularının analizi ve yorumlanması konusunda ufuk açıcı değerlendirmeleri ve desteğinden dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Değerli görüş ve düşünceleriyle çalışmama katkı sağlayan sevgili hocam Doç. Dr. Türken ÇAĞLAR'a da ayrıca teşekkür ederim.

Araştırma sürecinde destek ve yardımlarını esirgemeyen sevgili meslektaşlarım Sosyal Hizmet Uzmanı Ali RIDVANOĞULLARI, Onur TOPALOĞLU ve Gizem SABAN'a teşekkür etmek isterim. Ayrıca yardım ve desteklerinden dolayı sevgili dostum Arş. Gör. Özlem GÖZEN'e ve Taha ÇİFTÇİ'ye teşekkür ederim.

Göçmen ve sığınmacıların yaşamlarını bir nebze de olsun kolaylaştırmak için emek harcayan ve değerli zamanlarını ayırıp araştırmaya katılarak görüş, düşünce ve deneyimlerini benimle paylaşan ve bu araştırmayı mümkün kılan STK çalışanlarına en içten teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak yüksek lisansa başlamam konusunda beni teşvik eden, pes etmeyi ve yüksek lisansı bırakmayı düşündüğüm zamanlarda beni cesaretlendiren, sabrı ve desteğiyle her zaman yanımda olan hayat arkadaşım ve sevgili eşim Pelin ŞATIROĞLU GÜLDALI'na ve yaşamımıza anlam katan biricik kızımız Hazal GÜLDALI'na çok teşekkür ederim. İyi ki varlar!

ADAMA SAYFASI

“Sınırlar, yeryüzüne açılan yaralardır.”

“Ben mülteciyim, her yerden sürgün edildim.” (Angelopoulos, Ağlayan Çayır)

Sınırsız, sürgünsüz ve sömürsüz bir dünya umuduyla...

Tüm göçmen ve sığınmacılara...

ÖZET

GÜLDALI, Olcay. *STK Perspektifinden İzmir’de Göçmen ve Sığınmacılara Yönelik Ayrımcılık ve Sosyal Dışlanma: Sosyal Hizmetin Temel İlkeleri Bağlamında Bir Değerlendirme*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2022.

Bu araştırma, İzmir’de göç alanında faaliyet yürüten STK çalışanlarının bakış açısıyla göçmen ve sığınmacılara yönelik ayrımcılık ve sosyal dışlanma olgusunu sosyal hizmet mesleği ve disiplininin temel ilkeleri açısından değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. Nitel araştırma yöntemine dayanan bu çalışmada fenomenolojik araştırma yaklaşımı kullanılmıştır. Araştırma, Ağustos ve Ekim 2021 tarihleri arasında İzmir’de yürütülmüştür. Araştırma kapsamında İzmir’de göçmen ve sığınmacılara yönelik doğrudan veya dolaylı olarak faaliyet yürüten 14 STK’dan 21 kişiyle online derinlemesine görüşme yapılmıştır. Araştırma verileri betimsel ve tematik analiz yöntemine göre analiz edilmiş ve yorumlanmıştır.

Araştırma bulgularına göre göçmen ve sığınmacılar tarafından Yunanistan üzerinden Avrupa’ya geçiş için kullanılan transit bir şehir olan İzmir’de göç alanında faaliyet yürüten birkaç yerel inisiyatif ve STK bulunurken Suriyeli sığınmacıların gelişi ve sayısının giderek artmasıyla birlikte STK’ların sayısında artış olduğu anlaşılmıştır. Sosyal hizmetin neo-liberal yaklaşımı yansıtan kolektif sorumluluk ilkesine uygun bir şekilde STK’ların devletin boşluğunu dolduran, devletle birbirini tamamlayan, göçmen ve sığınmacılar için hayati öneme sahip olan bir aktör ve yapı olarak görüldüğü ortaya çıkmıştır. Göç alanında faaliyet yürüten STK’ların genel olarak kapsayıcı olmayan ve süreklilik arz etmeyen proje temelli faaliyetler yürüttüğü anlaşılmıştır. Sığınma hakkına yapılan vurguya ve hak temelli STK söylemine rağmen sosyal hizmetin farklılıklara saygı, insan hakları ve sosyal adalet ilkelerine aykırı bir şekilde göçmen ve sığınmacıların tehdit, sorun, mağdur, muhtaç vb. olarak olumsuz bir şekilde kategorize edildiği ve konumlandırıldığı dikkat çekmiştir. Bununla birlikte sosyal hizmetin farklılıklara saygı, insan hakları ve sosyal adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak bir şekilde İzmir’de yaşayan göçmen ve sığınmacıların kayıtsızlık, dil bariyeri, ekonomik

yoksunluk, ayrımcılık ve sosyal dışlanma gibi nedenlerden dolayı hak ve hizmetlere erişim konusunda çeşitli sorunlar yaşadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca İzmir’de yerel halkın genel olarak göçmen ve sığınmacılara yönelik mesafeli olduğu, onları istemediği; göçmen ve sığınmacıların çeşitli ayrımcılık ve sosyal dışlanma biçimlerine maruz kaldığı anlaşılmıştır. Göçmen ve sığınmacıların ayrımcılık ve sosyal dışlanma karşısında görünmez olma, kimliğini gizleme, kabullenme/normalleştirme gibi çeşitli olumsuz başetme stratejileri kullandıkları dikkat çekmiştir. Ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya maruz kalmalarının göçmen ve sığınmacıların toplumsal yaşama katılımı ve entegrasyonunu olumsuz etkilediği anlaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: STK’lar, göçmen ve sığınmacılar, ayrımcılık, sosyal dışlanma, sosyal hizmetin temel ilkeleri.

ABSTRACT

GÜLDALI, Olcay. *Discrimination and Social Exclusion against Migrant and Asylum-Seekers in Izmir from NGO Perspective: An Assessment in the context of the Basic Principles of Social Work*, Master's Thesis, Ankara, 2022.

This research was conducted to assess the discrimination and social exclusion against migrants and asylum seekers from the perspective of NGO employees operating in the field of migration in Izmir, in terms of the basic principles of the social work profession and discipline. In this research, which had been designed according to the qualitative research method, the phenomenological research approach was used. The research was carried out in Izmir between August and October 2021. Within the scope of the research, online in-depth interviews were conducted with 21 people from 14 NGOs operating directly or indirectly for migrants and asylum seekers in Izmir. Data were analyzed and interpreted according to the descriptive and thematic analysis methods.

According to the research findings, while there are several local initiatives and NGOs operating in the field of migration in Izmir, a transit city used by migrants and asylum seekers to cross into Europe via Greece, it has been understood that there is an increase in the number of NGOs with the arrival and concomitantly increasing number of Syrian asylum seekers. In accordance with the principle of collective responsibility reflecting the neoliberal approach of social work, it was revealed that NGOs are seen as an actor and a structure that fills the gap of and complements with the state, and that is vital for migrants and asylum seekers. It has been understood that NGOs operating in the field of migration generally carry out project-based activities that are not inclusive and do not provide continuity. Despite the emphasis on the right to asylum and the discourse of rights-based NGO, it was noted that was categorized and positioned negatively migrants and asylum seekers as victims, threats, problems, and the needy contrary to the principles of social work, respect for differences, human rights, and social justice. Additionally, it has been found that migrants and asylum seekers living in Izmir have various problems with access to rights and services due to reasons such as

nonregistration, language barrier, economic deprivation, discrimination, and social exclusion in a way that is incompatible with the principles of respect for differences, human rights, and social justice of the social work. Further, this research found that local population in Izmir is generally distant towards migrants and asylum seekers, does not want them; and correspondingly, migrants and asylum seekers were exposed to various forms of discrimination and social exclusion. It has been noted that migrants and asylum seekers use various negative coping strategies such as invisibility, concealment, and acceptance/normalization in the face of discrimination and social exclusion. Finally, it has been understood that the exposure to discrimination and social exclusion negatively affected the participation and integration of migrants and asylum seekers into social life.

Keywords: NGOs, migrant and asylum-seekers, discrimination, social exclusion, basic principles of social work

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR	iv
ADAMA SAYFASI	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	x
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: METODOLOJİ	2
1.1. ARAŞTIRMANIN SORUNSAĞI.....	2
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	9
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	9
1.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	10
1.4.1. Çalışma Grubu.....	11
1.4.2. Veri Toplama Araçları.....	13
1.4.3. Araştırmanın Alanı ve Veri Toplama Süreci.....	13
1.4.4. Araştırma Verilerinin Analizi.....	14
1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	15
1.6. ETİK HUSUSLAR.....	15
2. BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE	16
2.1. TÜRKİYE'YE YÖNELİK ULUSLARARASI GÖÇ.....	16
2.2. TÜRKİYE'NİN GÖÇ VE SİĞİNMA POLİTİKASI.....	19
2.3. AYRIMCILIK VE SOSYAL DIŞLANMANIN GENEL ÇERÇEVESİ.....	27
2.3.1. Ayrımcılığı Tanımlamak.....	27
2.3.2. Kalıpyargı, Önyargı ve Ayrımcılık.....	29
2.3.3. Ayrımcılığa İlişkin Bazı Teorik Varsayımlar.....	29
2.3.4. Güç ve İktidar İlişkisi Bağlamında Ayrımcılık.....	31
2.3.5. Ayrımcılık Biçimleri ve Düzeyleri.....	33
2.3.6. Sosyal Dışlanma Kavramının Tanımı ve Tarihsel Gelişimi.....	36
2.3.7. Sosyal Dışlanmanın Boyutları.....	41

2.3.8. Sosyal Dışlanmaya İlişkin Söylem ve Paradigmalar.....	44
2.3.9. Sosyal Dışlanma Kavramına Yönelik Bazı Eleştiriler.....	47
2.4. TÜRKİYE’DE GÖÇMEN VE SİĞİNMACILARA YÖNELİK AYRIMCILIK VE SOSYAL DIŞLANMA.....	48
2.4.1. Barınma Hakkına Erişim.....	53
2.4.2. Çalışma Hakkına Erişim.....	54
2.4.3. Eğitim Hakkına Erişim.....	55
2.4.4. Sağlık Hakkına Erişim.....	56
2.4.5. Sosyal Yardım Hakkına Erişim.....	57
2.5. GÖÇ VE SİVİL TOPLUM.....	61
2.5.1. Sivil Toplum ve Neo-Liberal Yönetimsellik.....	61
2.5.2. Türkiye’de STK’ların Göçmen ve Sığınmacılara Yönelik Hizmet Sunumundaki Rolü.....	64
2.5.3. İzmir’de Göçmen ve Sığınmacılara Hizmet Veren STK’lar ve Faaliyetleri.....	69
2.6. SOSYAL HİZMETİN TEMEL İLKELERİ.....	76
2.6.1. İnsan Hakları.....	76
2.6.2. Sosyal Adalet.....	78
2.6.3. Farklılıklara Saygı.....	79
2.6.4. Kolektif Sorumluluk.....	80
2.7. BASKI KARŞITI SOSYAL HİZMET YAKLAŞIMI VE UYGULAMASI.....	81
3. BÖLÜM: BULGULAR VE TARTIŞMA.....	88
3.1. İzmir’de Göç Alanında Faaliyet Yürüten STK’ların Profiline İlişkin Bulgular.....	88
3.1.1. STK’ların Mevcut Durumu: “İltica, göç, mülteci meselesi Suriye Savaşı ile başlamış bir durum değil”.....	88
3.1.2. Ön Plana Çıkan STK’lar: “Aynı paydada buluşuyoruz”.....	90
3.1.3. STK’ların Göçmen ve Sığınmacılara Yönelik Faaliyetleri.....	91
3.1.4. STK’ların Faaliyetlerini Finanse Etme Biçimleri.....	92
3.1.5. STK’ların Karşılaştığı Zorluklar.....	94
3.1.6. STK’ların Diğer STK’lara Dair Bilgi Düzeyleri.....	97
3.1.7. STK’lara Bıçilen Rol: “Sivil toplum kuruluşları, devletin yüklediği görevleri yükleniyor”.....	98
3.1.8. STK-Devlet İlişkisine Yaklaşım.....	100

3.1.9. STK'ların Öncelik Vermesi Gerektiği Düşünülen Faaliyetler.....	101
3.1.10. STK'ların Faaliyet Yürütürken Temel Alması Gerektiği Düşünülen İlkeler.....	103
3.2. STK Çalışanlarının Göçmen ve Sığınmacıları Konumlandırma Biçimlerine İlişkin Bulgular.....	104
3.2.1. “Bir yasa var ama hiçbir statüleri yok”: Statüsüzlük ve Belirsizlikle Kuşatılan Bir Birey Olarak Göçmen ve Sığınmacı.....	104
3.2.2. Tekin Olmayan ve Sorun Yaratan Bir Birey Olarak Göçmen ve Sığınmacı.....	106
3.2.3. Kader, Çaresizlik ve Mağduriyetle İlişkilendirilen Bir Birey Olarak Göçmen ve Sığınmacı.....	107
3.2.4. Hiyerarşik Açından Yerel Halka Göre Aşağıda Olan Bir Birey Olarak Göçmen ve Sığınmacı.....	108
3.2.5. Araç, Nesne ve Varlık Sebebinden Ziyade Bir Özne Olarak Göçmen ve Sığınmacı.....	110
3.2.6. Sığınma Hakkı Olan Bir Birey Olarak Göçmen ve Sığınmacı.....	111
3.2.7. Yerel halk “mülteciler olmasa da yoksul. Mülteciler olmasa da işsiz”: Sosyal Sorunların Kaynağı Olmayan Bir Birey Olarak Göçmen ve Sığınmacı.....	112
3.2.8. Ekonomik ve Kültürel Sermayesi Olan Bir Birey Olarak Göçmen ve Sığınmacı.....	113
3.2.9. Yerel Halkla Eşit Düzeyde Bir Birey Olarak Göçmen ve Sığınmacı.....	114
3.3. STK Perspektifinden Göçmen ve Sığınmacıların Hak ve Hizmetlere Erişim Durumuna Dair Bulgular.....	115
3.3.1. Göçmen ve Sığınmacıların Hak ve Hizmetlere Erişim Konusunda Yaşadığı Zorluklar.....	116
3.3.2. Barınma Hakkına Erişim Durumu: “Bazı evler kömürlüktü, mülteci geldikten sonra ev oldu”.....	121
3.3.3. Çalışma Hakkına Erişim Durumu: “Kayıt dışı istihdamın maalesef önemli bir kısmını Suriyeli mülteciler oluşturuyor”.....	124
3.3.4. Eğitim Hakkına Erişim Durumu.....	129
3.3.5. Sağlık Hakkına Erişim Durumu.....	130
3.3.6. Sosyal Yardım Hakkına Erişim Durumu.....	132
3.4. Göçmen ve Sığınmacılara Yönelik Ayrımcılık ve Sosyal Dışlanmaya İlişkin Bulgular.....	135
3.4.1. Dayanışma ve Toplumsal Mesafe Arasında Olmak.....	135

3.4.2.	Ayrımcılık ve Sosyal Dışlanmayla Yaşamak.....	136
3.4.3.	Söylemsel Dışlanmaya Maruz Kalmak.....	139
3.4.4.	Kurumsal Ayrımcılığa Maruz Kalmak.....	141
3.4.5.	Önce Gelen Sonra Geleni Dışlar: Nöbetleşe Dışlanmaya Maruz Kalmak.....	143
3.4.6.	“Ötekinin Ötekisi”ni Yaratmak.....	145
3.5.	Göçmen ve Sığınmacıların Ayrımcılık ve Sosyal Dışlanmaya Yönelik Başetme Stratejilerine Dair Bulgular.....	146
3.5.1.	Görünmez Olmak.....	147
3.5.2.	Kimliğini Gizlemek.....	147
3.5.3.	Kabullenmek/Normalleştirmek.....	148
3.5.4.	Susmayı/Sessiz Kalmayı Tercih Etmek.....	149
3.5.5.	“Yabancıyım ama sizin gibiyim”: Kendilerini Mensup Oldukları Gruplardan Ayrıştırmak.....	149
3.5.6.	Kendilerini İzole etmek/“Kendi Gettolarına Çekil”mek.....	150
3.5.7.	Mekân Değiştirmek.....	152
3.5.8.	Tepki Göstermek.....	152
3.5.9.	“Karşılaşmaların Art(ırıl)ması” ve Entegrasyon Politikalarının Önemi.....	153
4.	BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER.....	155
4.1.	İzmir’de Göç Alanında Faaliyet Yürütün STK’ların Profiline İlişkin Sonuç ve Öneriler.....	155
4.2.	STK Çalışanlarının Göçmen ve Sığınmacıları Konumlandırma Biçimlerine İlişkin Sonuç ve Öneriler.....	158
4.3.	Göçmen ve Sığınmacıların Hak ve Hizmetlere Erişim Durumuna İlişkin Sonuç ve Öneriler.....	159
4.4.	Göçmen ve Sığınmacılara Yönelik Ayrımcılık ve Sosyal Dışlanmaya İlişkin Sonuç ve Öneriler.....	162
4.5.	Göçmen ve Sığınmacıların Ayrımcılık ve Sosyal Dışlanmaya Yönelik Başetme Stratejilerine İlişkin Sonuç ve Öneriler.....	164
	KAYNAKÇA.....	166
	EKLER.....	200
	EK 1. Orijinallik Raporu.....	200
	EK 2. Etik Komisyon İzni.....	203

EK 3. Araştırma İzin Yazısı.....	204
EK 4. Gönüllü Katılım Formu.....	205
EK 5. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu.....	207

GİRİŞ

1980’li yıllardan beri uluslararası göçlerle karşı karşıya kalan Türkiye’ye göç veren ve transit göçe ev sahipliği yapmanın ötesinde göç alan bir ülkeye dönüşmüştür. 2011 yılında başlayan ve halen devam Suriye Savaşı, Türkiye açısından bir kırılma noktası yaratmıştır. Bugün Türkiye’ye büyük çoğunluğu Suriyeli sığınmacılardan oluşan 4 milyonu aşkın göçmen ve sığınmacıya ev sahipliği yapan bir ülke durumuna gelmiştir. Bu bağlamda sayıları giderek artan ve yerleşik hale gelen göçmen ve sığınmacılar artık ülkemizin göz ardı edilemeyecek bir gerçeğine dönüşmüş durumdadır.

Göçmen ve sığınmacılar, tehdit, sorun, yük, maliyet meselesi olarak görülmeleri nedeniyle birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de çeşitli ayrımcılık ve sosyal dışlanma biçimlerine maruz kalabilmektedir. Göçmen ve sığınmacıların maruz kaldığı ayrımcılık ve sosyal dışlanma, temelde bir insan hakları ve sosyal adalet meselesidir. Bu kapsamda göçmen ve sığınmacılara yönelik ayrımcılık ve sosyal dışlanma olgusunun sosyal hizmet mesleği ve disiplininin insan hakları, sosyal adalet, farklılıklara saygı ve kolektif sorumluluk ilkeleri açısından değerlendirilmesi önemlidir.

Nitel araştırma yöntemine dayanan ve İzmir’de göçmen ve sığınmacılara yönelik ayrımcılık ve sosyal dışlanma olgusunu göç alanında faaliyet yürüten STK çalışanlarının bakış açısından anlamayı ve sosyal hizmetin temel ilkeleri bağlamında değerlendirmeyi amaçlayan bu araştırmanın 1. bölümünde araştırmanın metodolojisi bağlamında araştırmanın sorunsalı, amacı, önemi, yöntemi, sınırlılıkları ve etik hususlara değinilmiştir. Araştırmanın 2. bölümünde kuramsal çerçeve bağlamında araştırmaya kavramsal ve kuramsal temel oluşturması için genel hatlarıyla Türkiye’ye yönelik uluslararası göç; Türkiye’nin göç ve sığınma politikası; ayrımcılık ve sosyal dışlanma olgusu; Türkiye’de göçmen ve sığınmacılara yönelik ayrımcılık ve sosyal dışlanma; göç ve sivil toplum arasındaki ilişki; sosyal hizmetin temel ilkeleri ile baskı karşıtı sosyal hizmet yaklaşımı ve uygulaması ele alınmıştır. Araştırmanın 3. bölümünde bulgular ve tartışmaya, 4. bölümünde ise sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

1. BÖLÜM

METODOLOJİ

1.1. ARAŞTIRMANIN SORUNSALI

Göç deneyimi yalnızca göçmen ve sığınmacıları değil, göçmen ve sığınmacıların hem köken ülkelerini hem de hedef ülkeleri de bir bütün olarak etkilemekte, başlangıçtaki amaçları ne olursa olsun çoğu göçmen ve sığınmacı gittikleri ülkelerde yerleşik hale gelmektedir (Castles & Miller, 2008). Bu bağlamda ülkemiz açısından da benzer bir durumun söz konusu olduğunu söylemek gerekmektedir. Türkiye özellikle İran İslam Devrimi (1979), Irak-İran Savaşı (1980-1988), Körfez Krizi (1990-1991) gibi Ortadoğu'da yaşanan olaylar nedeniyle 1980'li yıllardan itibaren uluslararası göç hareketlerine ev sahipliği yapan bir ülke konumuna gelmiş; bu durum 2011 yılında Arap Baharı olarak adlandırılan toplumsal hareketlerin yarattığı etkiyle Suriye'de de ortaya çıkan çatışmaların iç savaşa dönüşmesi nedeniyle Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye yönelik kitlesel göçüyle birlikte doruk noktasına ulaşmıştır. Erdoğan (2015)'ın da belirttiği gibi Türkiye'nin 1980'li yıllardan bu yana karşılaştığı göç dalgaları, İran, Irak vb. ülkelerdeki nispeten geçici sorunlardan kaynaklanmış ve Türkiye açısından kalıcı bir hal almamışken Suriyeli sığınmacıların gelişleriyle birlikte Türkiye kapsamı ve niteliği açısından tarihindeki en büyük kitlesel göç hareketiyle karşı karşıya kalmıştır. 2011 yılında başlayan Suriye'deki savaşın öngörülemeyen bir şekilde uzaması, savaş ve şiddet ortamının halen devam ediyor olmasından dolayı bu durum Türkiye'de Suriyeli sığınmacıların sayısının günden güne artmasını beraberinde getirmiş; başlangıçta kısa süre sonra ülkelerine geri dönecekleri varsayılan Suriyeli sığınmacılar (Emin, 2019), Türkiye'de kalıcı bir hale gelmeye başlamıştır.

Türkiye yalnızca Suriyeli sığınmacıların göçünün değil, aynı zamanda Türkiye'ye yerleşmek amacıyla gelen sığınmacıların, BMMYK'dan üçüncü bir ülkeye yerleştirilmek üzere sığınmacı statüsü için bekleyenlerin, kısa süreli çalışmak ya da ticaret yapmak amacıyla gelen mekik göçmenlerinin, uzun süreli çalışma için gelen yabancıların, savaştan kaçıp kısa süre için burada beklemek için gelenlerin, sığınmacı olmasa da AB ülkelerine geçmek için burada bekleyen transit göçmenlerin yoğunlaştığı bir ülke olması nedeniyle çok farklı göç deneyimlerini aynı anda yaşamaktadır (Erder,

2020). Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 2021 yılı verilerine göre Türkiye 3.737.369'u geçici koruma altında bulunan Suriyeli sığınmacılar, 29.256'sı uluslararası koruma başvurusunda bulunan Afganistan, Irak, İran ve diğer ülke uyruklu göçmen ve sığınmacılar, 334.824'ü yakalanan Afganistan, Pakistan, Suriye, Filistin ve diğer uyruklu düzensiz göçmenler ve 1.314.181'i ikamet izni ile ülkemizde bulunan yabancılar (URL 1) olmak üzere 4 milyonu aşkın göçmen ve sığınmacıya ev sahipliği yapan bir ülke durumuna gelmiştir. Bu bağlamda sayıları giderek artan ve yerleşik hale gelen göçmen ve sığınmacılar artık ülkemizin göz ardı edilemeyecek bir gerçeğine dönüşmüş durumdadır.

Suriye Savaşı'na kadar, genelde göçmenler, özelde ise sığınmacılar özellikle kamusal tartışmalarda ve politika yapıcılarının gündeminde yer almazken (Çağlar Chesley, 2020; Tolay, 2014) son yıllarda Türkiye'de göçmen ve sığınmacılara yönelik sosyal politika ve sosyal hizmetler, temelde Suriyeli sığınmacıların ülkeye kabul edilmesiyle birlikte gündeme gelmeye başlamıştır (Atasü-Topcuoğlu, 2020a). 11/04/2013 tarih ve 28615 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu; 22/10/2014 tarih ve 29153 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği; 23/09/2014 tarih ve 2014/21 sayılı Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri Genelgesi; 25/03/2015 tarih ve 39942531 sayılı Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar Hakkında Yönerge; 15/01/2016 tarih ve 29594 sayılı Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik vb. yasal düzenlemeler Türkiye'de geçici koruma ve uluslararası koruma (mülteci/şartlı mülteci/ikincil koruma) statüsü altında bulunan göçmen ve sığınmacılara yönelik sağlanacak emek piyasasına erişim, eğitim, sağlık, sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin hukuki çerçevesini oluşturmaktadır. Ancak Erder (2017, 2020)'in de vurguladığı gibi Güney ülkeleri arasında yer alan Türkiye'de de gerek ekonomik, gerek politik koşullardan dolayı kendi yurttaşlarının hak taleplerini bile karşılamaktan uzak olması nedeniyle göçmen ve sığınmacılara tanınacak ve sağlanacak hakların da sınırlı olacağı belirtilmektedir.

Ülkeden ülkeye farklılık gösterse de uluslararası göç ve sığınma politikaları (Schuster, 2003; akt Şimşek, 2018), devlet güvenliğini ön plana çıkarmaktadır. Göçmen ve sığınmacıların, göç alan ulus-devletlerin güvenliğini tehdit eden bir sorun olarak görülmesi özellikle Soğuk Savaş sonrasında gelişen küreselleşmeyle birlikte hâkim bir

bakış açısı olmuştur. Merkeze ulus-devletlerin güvenliğini koyan bu bakış açısı, ulus-devletlerin sınır güvenliğinin artırılması, göçmen ve sığınmacıların sınır dışı edilmesi (Şimşek & İçduygu, 2017), ulus-devletlerin hem milli kimliklerini hem de vatandaşlarını korumak ve sığınmacılara yönelik sağladıkları barınma, sağlık ve eğitim gibi çeşitli hizmetler (Schuster, 2003; akt. Şimşek, 2018) ile temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanması üzerine yoğunlaşmaktadır (Şimşek & İçduygu, 2017). Hem ulusal sınırları aşan ve ulusal bütünlük açısından tehdit oluşturan yabancılar olarak hem de neden göç ettikleri şüphe götüren, niyet ve maksatları belirsiz ve tekinsiz kişiler olarak görülen göçmen ve sığınmacıların (Aydın & Oğuz, 2015) topyekûn toplumsal düzene yönelik tehdit, hastalık taşıyıcısı, suça eğilimli, refah avcısı ve bizden farklı olarak ötekileştirilmesi, uluslararası terör faaliyetlerinin yaratmış olduğu rahatsızlık ve tedirginlikle de bir araya geldiğinde çeşitli toplum kesimlerince temel düzeyde tehdit olarak algılanmalarına ve değerlendirilmelerine neden olmaktadır (Karadağ & Rumelili, 2017).

Ayrımcılık, toplumsal bir gruba veya bu gruba mensup kişilere yönelik çeşitli önyargılardan kaynaklanan olumsuz tavır, tutum ve davranışların bütünüyle ilişkili bir süreci (Göregenli, 2012b) ifade ederken sosyal dışlanma ise bazı kişi ve toplumsal grupların barınma, çalışma, eğitim, sağlık, sosyal yardım gibi hak ve hizmetlere erişim ve politik karar alma süreçlerine katılımdan kısmen veya bütünüyle dışlanmasını ifade etmektedir. Bu bağlamda ev sahibi topluma toplumsal, kültürel ve ekonomik açıdan katkı sağlayabilecek ekonomik ve kültürel sermayeye sahip olabilmelerine rağmen “sorun”, “güvenlik” ve “yük/maliyet” meselesi olarak görülmeleri göçmen ve sığınmacıların, temel gereksinimleri ve hakları olan, dezavantajlı, hassas ve korunması gereken bireyler olarak değerlendirilmesinin önüne geçtiği gibi göçmen ve sığınmacılar statülerinden, “ırk”, etnisite, toplumsal sınıf, dil, din, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim vb. gibi ayırt edici özelliklerinden, buldukları ülkenin göç ve sığınma politikalarından ve yerel halkın kendilerine yönelik bakış açısı ve tutumundan dolayı doğrudan ve dolaylı olarak ayrımcı tutum ve davranışlara ve ekonomik, kültürel, mekânsal vb. çeşitli sosyal dışlanma biçimlerine maruz kalabilmektedir.

Göçmen ve sığınmacılar öyküleri, geçmişleri ve kimliklerinden vazgeçmeksizin ev sahibi topluma dâhil olmak ve ait olmak istemelerine rağmen (Babacan & Babacan,

2013) damgalayıcı toplumsal yapı ve politikalar, önyargılar (Dowling, 1999) vb. çeşitli nedenlerden dolayı dünyanın birçok ülkesinde (Balgopal, 2000; Boréus, 2013; Cho et al., 2020; Dierckx & Van Dam, 2014; Karakayalı, 2017; Kurtuluş & Purkis, 2010; Özer, 2015; Steiner, 2013; Valtonen, 2008; Van der Leun & Bouter, 2015) olduğu gibi Türkiye’de de (Coşkun & Çetin, 2018; Dedeoğlu & Ekiz Gökmen, 2011; Deniz et al., 2016a; Emin, 2019; Kaya et al., 2021; Kaya & Sarıkaya, 2020; Saraçoğlu & Belanger, 2018; Şatiroğlu Güldalı & Özmen, 2022; Tümtaş, 2019) ayrımcılığa ve sosyal dışlanma maruz kalabilmektedir. Örneğin, Türkiye genelini temsil eden yedi ilde (İstanbul, Ankara, İzmir, Samsun, Edirne, Hatay, Mardin) 1200 kişiyle yapılan bir araştırmada “mülteci” olmanın genelde-her zaman % 31,3 oranıyla ayrımcılık nedeni olarak değerlendirilmesi (Coşkun & Şen, 2020), Birleşmiş Milletler Tüm Göçmen Çalışanların ve Aile Üyelerinin Haklarının Korunması Komitesi’nin Türkiye’de Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)’nda yer verilen işgücü piyasası, eğitim, sağlık, sosyal yardım ve benzeri hizmetlere erişim güvencesinin zorunlu olmaktan ziyade isteğe bağlı olduğunu belirtmesi (CMW, 2016) bu durumu destekler niteliktedir. Ayrıca Türkiye’de yapılan çeşitli çalışma ve araştırmaların, göçmen ve sığınmacıların statüleri, farklı kültürel özelliklere sahip olmaları, dil bariyeri, kendilerine yönelik yerel toplumun olumsuz tutum ve yaklaşımları vb. çeşitli nedenlerden ötürü barınma, çalışma, sağlık, eğitim, sosyal güvenlik ve sosyal yardım gibi çeşitli hak ve hizmetlere erişimde sorunlar yaşadığını, ayrımcılığa ve sosyal dışlanmaya maruz kaldığını (Akbulut et al., 2020; Arıcan, 2019; Bozok & Bozok, 2020; Buz et al., 2020; Deniz et al., 2016a; Dinçer, 2018; Emin, 2019; Kahya Nizam, 2016; Kapar, 2020; Kara & Çalık, 2016; Kaya et al., 2021; Mackreath & Sağnıç, 2017; SMDD, 2020; Tümtaş, 2019) göstermesi bu bakımdan önemlidir.

Birçok bakımdan kapitalizm, ataerkillik, modernist rasyonalite ve kolonyalist sömürünün mantıksal bir uzantısı olarak değerlendirilen küreselleşme (Ife, 2012), sermaye dolaşımının küreselleşmesi, üretim zincirlerinin ulusaşırılaşması, Kuzey ve Güney yarımküreler arasındaki refah farkının gittikçe büyümesi, artan iletişim ve ulaşım olanaklarıyla birlikte farklı kültürler arasında homojen alanların ortaya çıkması ve tüketimin bu alanların belirleyici unsurlarından birine dönüşmesi (Atasü-Topcuoğlu & Akbaş, 2009a) vb. birçok olgu ve süreci içermektedir. 1980’lerden itibaren küreselleşme ve neo-liberal politikaların gelişimi ve artan hegemonyası, tüm dünyada toplumsal

eşitsizlik ve adaletsizliklerin, yoksulluğun, ayrımcılığın, sosyal dışlanmanın artmasına, sosyal refah devletinin kazanımlarının aşınmasına, sosyal refah hizmetlerinin piyasalaşmasına, sosyal harcamaların kısıtlanmasına ve sosyal haklarının gerilemesine neden olmuştur. Küreselleşme ve beraberinde getirdiği dönüşüm, sosyal politika alanının önemli ölçüde daralmasına ve devletlerin sosyal refah hizmetlerini sağlama sorumluluklarının oldukça zayıflamasına neden olmuş; bu bağlamda daha önce Keynesyçi sosyal politika anlayışıyla devletler tarafından sunulan sosyal refah hizmetleri artan sosyal harcamalara yönelik işletmecî bir model ve önlem olarak değerlendirilen yönetsellik (managerialism) ilkeleri doğrultusunda özel sektör ve sivil toplum örgütleri tarafından gerçekleştirilmeye başlanmıştır (Akbaş, 2010; Akbaş et al., 2016; Erbaş, 2021; Keysan, 2016; Kirkpatrick et al., 2005; Şahin Taşgın & Özel, 2011). Bu kapsamda devlet ve piyasanın yanı sıra sivil toplum da sosyal refah hizmetlerinin sunumunda yer alan önemli aktörlerden birine dönüşmüştür.

Suriye Savaşı'yla birlikte Türkiye'de göçmen ve sığınmacılara hizmet sunan sivil toplum kuruluşlarının sayısında artış yaşanmış olup göçmen ve sığınmacılara hizmet sunan ihtiyaç ve hak temelli çeşitli sivil toplum kuruluşları bulunmaktadır (Coşkun, 2017; Kuzu & Karadağ, 2022; Mackreath & Sağnıç, 2017; Sunata & Tosun, 2019; Türk, 2016). Haklara sahip olmayla bu hakları kullanmanın eş zamanlı bir şekilde işlemediği, altyapıdaki boşlukların sıklıkla haklara sahip olmamak ile eşdeğer olduğu, bu noktada sivil toplumun devreye girdiği ve hak ve hizmetlerin uygulanmasında ortaya çıkan boşlukları sivil toplum kuruluşlarının doldurduğu vurgulanmaktadır (Alptekin et al., 2018; Çorabatır & Hassa, 2013; Deniz et al., 2016a; Mackreath & Sağnıç, 2017). Suriyeli sığınmacılara sunulan yardım ve hizmetlerin yeterli olmamasından dolayı yerel, ulusal, uluslararası sivil toplum kuruluşlarının, Suriyeli sığınmacıların yaşamında olumlu değişimler sağlamak için çalıştığı ve çaba gösterdiği belirtilmektedir (Çorabatır & Hassa, 2013; Türk, 2016). Ayrıca sivil toplum kuruluşlarının Suriyeli sığınmacılar için yerel düzeyde paha biçilmez bir destek sağladığı vurgulanmaktadır (World Bank, 2015). Türkiye'de sivil toplum kuruluşları, sağlanan fon ve yapılan projeler ile Suriyeli sığınmacılara yönelik maddî yardımdan danışmanlık ve psiko-sosyal destek hizmetlerine, işgücü piyasasına erişimden entegrasyona kadar çok çeşitli yelpazede hizmet sağlamakta ve Suriyeli sığınmacıların büyük oranda bu hizmetlerden yararlanmasına aracılık etmektedir (Altunkaynak Vodina, 2019). Ayrıca Suriye

Savaşı'nın ilk yıllarında STK'ların gündeminde insani yardım ve temel ihtiyaçların karşılanması söz konusuysen son zamanlarda STK'ların faaliyetlerinin güçlendirme, sosyal bütünleşme ve entegrasyona kaydığı ifade edilmektedir (Kuzu & Karadağ, 2020; Zihnioğlu & Dalkıran, 2022).

Sosyal hizmet, sosyal değişme ve kalkınmayı, toplumsal bütünleşmeyi (social cohesion), insanların güçlenmesi ve özgürleşmesini amaçlayan ve destekleyen uygulamalı bir meslek ve disiplindir. İnsan hakları, sosyal adalet, farklılıklara saygı ve kolektif sorumluluk sosyal hizmet mesleği ve disiplininin temel ilkelerini oluşturmaktadır. Hem kendine özgü hem de sosyal ve beşeri bilimlere ilişkin teorilere ve yerli bilgiye dayanan sosyal hizmet mesleği ve disiplini, yaşam zorluklarıyla mücadele etmek ve refahı artırmak için insanları ve yapıları birlikte ele almaktadır (IFSW, 2014). Yapısal eşitsizlik ve adaletsizler nedeniyle baskı, ayrımcılık, ötekileştirme ve sosyal dışlanmaya maruz kalan çeşitli birey, toplumsal grup ve topluluklar bulunmaktadır. Bu bağlamda kadınlar, çocuklar, yoksullar, engelliler, yaşlılar, LGBTİ+ bireyler, göçmen ve sığınmacılar gibi hassas ve dezavantajlı birey, toplumsal grup ve toplulukların toplumsal kaynak, olanak ve hizmetlerle bağlantı kurmasına, psiko-sosyal ve ekonomik gereksinimlerinin karşılamasına, baskı ve ayrımcılığa yönelik farkındalık kazanmasına ve güçlenmesine yardımcı olmak, insan haklarının korunması ve geliştirilmesini sağlamak, toplumsal eşitsizlik ve adaletsizliklerle mücadele etmek, daha adil, eşitlikçi ve kapsayıcı sosyal politikaların geliştirilmesine destek olmak, sosyal hizmet mesleği ve disiplininin temel amaçları arasında yer almaktadır.

Modernleşme ve ulus-devlet inşa süreçlerinin bir parçası olan sosyal hizmet mesleği ve disiplininin ontolojik olarak yerleşiklik üzerine kurulu olduğu (Righard & Boccagni, 2015; akt. Şatıroğlu Güldalı & Buz, 2021); sosyal bilimlerin göçün nedenleri ve sonuçlarını, göç sürecini biçimlendiren ağları ve ulusaşırı toplumsal alanları anlamaya ve açıklamaya yönelik çabasının sosyal hizmet mesleği ve disiplini açısından genellikle kuramsal bir karşılığının olmadığı, göçmen ve sığınmacılarla sosyal hizmetin kuramsal temelden yoksun bir uygulama anlayışı ile ele alındığı eleştirilmektedir. Bununla birlikte 1980'lerden sonra uluslararası göç hareketlerinin sosyal hizmet mesleği ve disiplininin ontolojik ve epistemolojik temellerini sarsmaya ve geliştirmeye, baskı,

ayrımcılık ve sosyal dışlanmanın bütün biçimlerine ilişkin kendi özgün kavram ve uygulamalarını geliştiren, kültürel çeşitliliği, farklılığı, yerel bilgiyi, öteki ile birlikte yaşamayı, sosyal içermeyi merkezine yerleştiren bir meslek ve disipline dönüşmeye başladığı ifade edilmektedir (Akbaş, 2019a). Bu bağlamda göçmen ve sığınmacıların temel ihtiyaçlarının karşılanmasından hak ve hizmetlere erişimi ve sosyal entegrasyonuna dek çok çeşitli uygulamaları içeren göçmen ve sığınmacılarla sosyal hizmet alanı, göçler çağı (Castles & Miller, 2008) olarak adlandırılan 21. yüzyılda sosyal hizmet mesleği ve disiplini açısından önemi giderek artan bir uygulama ve araştırma alanı konumundadır. Bu kapsamda göçmen ve sığınmacılarla sosyal hizmet uygulamasına dair literatürün çok boyutlu bir yaklaşıma dayandığı; bu bağlamda göçmen ve sığınmacıların, sosyal refaha erişimi ve katılımını biçimlendiren dezavantaj, eşitsizlik ve ayrımcılık arasında karşılıklı bir ilişkinin söz konusu olduğu ifade edilmektedir (Boccagni, 2015; akt. Akbaş, 2019a). Göçmen ve sığınmacıların maruz kaldığı ayrımcılık ve sosyal dışlanma, temelde bir insan hakları ve sosyal adalet meselesidir. Bu kapsamda göçmen ve sığınmacılara yönelik ayrımcılık ve sosyal dışlanma olgusunun sosyal hizmet mesleği ve disiplininin temel ilkeleri olan insan hakları, sosyal adalet, farklılıklara saygı ve kolektif sorumluluk (IFSW, 2014) açısından değerlendirilmesi önem kazanmaktadır.

TÜİK (2021a) verilerine göre 4.425.789 kişi ile nüfusu bakımından Türkiye'nin en büyük üçüncü şehri konumunda olan İzmir, 1980'lerden bu yana hem iç göçe hem de Afganistan ve Irak'ın yanı sıra Asya ve Afrika'dan gelen uluslararası göçe ev sahipliği yaparken (Oner et al., 2020) 2011 yılından itibaren ise Suriyeli sığınmacılara da ev sahipliği yapmaya başlamıştır. İzmir, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 2021 yılı verilerine göre 148.236'sı geçici koruma altında bulunan Suriyeli sığınmacılar, 23.330'u ikamet izni ile bulunan yabancılar (URL 1) olmak üzere yaklaşık 200.000 göçmen ve sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır. Türkiye'de göçmen ve sığınmacılara en çok ev sahipliği yapan 10 ilden biri olan İzmir, 2011 yılında itibaren Suriyeli sığınmacıların gelişi ve kalıcı olmaya başlamasıyla birlikte göçmen ve sığınmacılara hizmet veren sivil toplum kuruluşlarının artış gösterdiği bir şehir durumundadır. İzmir, göçmen ve sığınmacılar açısından Kos, Midilli ve Samos gibi Yunan adları üzerinden Yunanistan'a, oradan da Avrupa'ya ulaşmak için transit bir şehir olarak kullanılmakla birlikte nispeten güvenli ve ucuz yaşam koşullarına, mevsimlik ve enformel çalışma

olanaklarına ve dayanışma ağlarına sahip bir şehir konumunda bulunmaktadır (Kaya & Sarıkaya, 2020; Oner et al., 2020; Saraçoğlu & Bélanger, 2019a; Yıldız & Uzgören, 2016). Bu yönüyle İzmir, göçmen ve sığınmacılara yönelik ayrımcılık ve sosyal dışlanma olgusunu ele almak için önemli bir araştırma sahası olarak dikkat çekmektedir. Bu kapsamda İzmir’de göç alanında çalışan STK’ların göçmen ve sığınmacılara yönelik ne tür faaliyetler yürüttüğü; STK çalışanlarının göçmen ve sığınmacılara nasıl konumlandığı, STK çalışanlarının göçmen ve sığınmacıların hak ve hizmetlere erişim durumunu nasıl ele aldığı; STK çalışanlarının göçmen ve sığınmacılara yönelik ayrımcılık ve sosyal dışlanma olgusunu nasıl değerlendirdiği; STK çalışanlarının göçmen ve sığınmacılara yönelik görüş, düşünce ve deneyimlerinin sosyal hizmet mesleği ve disiplininin temel ilkeleri olan insan hakları, sosyal adalet, farklılıklara saygı ve kolektif sorumluluk açısından ne anlam ifade ettiği büyük önem arz etmektedir.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

İzmir’de göç alanında faaliyet yürüten STK çalışanlarının¹ bakış açısıyla göçmen ve sığınmacılara yönelik ayrımcılık ve sosyal dışlanma olgusunu sosyal hizmet mesleği ve disiplininin temel ilkeleri olan insan hakları, sosyal adalet, farklılıklara saygı ve kolektif sorumluluk açısından değerlendirmek araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır. Araştırmanın temel amacı kapsamında aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

- 1- STK çalışanları İzmir’deki göçmen ve sığınmacıları nasıl konumlandırmaktadır?
- 2- STK çalışanları göçmen ve sığınmacıların hak ve hizmetlere erişim durumunu nasıl değerlendirmektedir?
- 3- STK çalışanları göçmen ve sığınmacılara yönelik ayrımcılık ve sosyal dışlanma olgusunu nasıl değerlendirmektedir?
- 4- STK çalışanlarının göçmen ve sığınmacılara yönelik görüş, düşünce ve deneyimleri sosyal hizmet mesleği ve disiplinin temel ilkeleri açısından nasıl değerlendirilebilir?

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Arap Baharı’nın da etkisiyle Suriye’de 2011 yılında yaşanan çatışmaların ABD, Rusya vb. ülkelerin de müdahalesiyle iç savaşa dönüşmesi sonucunda Suriye’den yönelen

¹ “STK çalışanları” ifadesi yalnızca ücretli olarak çalışanları değil gönüllüleri de içermektedir.

kitlesel göç hareketleriyle birlikte Türkiye, dünyada en çok göçmen ve sığınmacıya ev sahipliği yapan bir ülkeye dönüşmüştür. Bu durum, ülkemizde göçmen ve sığınmacılara yönelik yürütülen araştırmalarda artış yaşanmasına (Coşkun & Kılıç, 2019) neden olmuştur. Göçmen ve sığınmacıların ülkemizin önemli bir gerçekliği haline gelmesine ve göçmen ve sığınmacılarla ilgili araştırmalarda artış yaşanmasına rağmen göçmen ve sığınmacıların durumu sosyal hizmet mesleği ve disiplininin gündeminde yeterince yer etmemiştir. Ayrıca STK çalışanlarının bakış açısıyla göçmen ve sığınmacılara yönelik ayrımcılık ve sosyal dışlanma olgusunun sosyal hizmet mesleği ve disiplininin temel ilkeleri açısından değerlendirilmesi literatürde ele alınan bir araştırma konusu olmamıştır. Bu bakımdan bu araştırmanın göçmen ve sığınmacıları sosyal hizmet mesleği ve disiplininin gündemine taşıyarak ve göçmen ve sığınmacılara yönelik ayrımcılık ve sosyal dışlanma olgusunu sosyal hizmet mesleği ve disiplininin temel ilkeleri açısından değerlendirerek literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Nitel araştırma yöntemi, görüşme, gözlemden, doküman analizi gibi çeşitli nitel veri toplama yöntem ve tekniklerinin kullanıldığı (Yıldırım & Şimşek, 2011) bir araştırma yöntemidir. Araştırma öznelerinin bakış açısı ve anlam dünyalarını ortaya koymayı, toplumsal dünyayı araştırma öznelerinin gözünden görmeyi amaçlayan nitel araştırma, araştırmanın üretildiği toplumsal bağlama ve sürece vurgu yapan (Kuş, 2012; Neuman, 2013), esnek ve yapılandırılmamış (Kümbetoğlu, 2015), yorumlayıcı (Creswell, 2015) bir araştırma yöntemidir. Nitel araştırma yöntemi, nicel araştırmanın aksine hipotezleri test etmek, neden-sonuç ilişkilerini açıklamak ve genellemeler yapmak yerine (Kümbetoğlu, 2015, 2020; Yıldırım & Şimşek, 2011) toplumsal olgu, süreç, eylem ve ilişkileri keşfetmeyi ve anlamayı, insanların toplumsal dünyayı nasıl anlamlandırdığını, toplumsal gerçekliğe atfettikleri anlamı ortaya koymayı, anlamayı ve yorumlamayı ve toplumsal gerçekliği olduğu gibi resmetmeyi amaçlayan (Creswell, 2015; Kümbetoğlu, 2015, 2020) bir araştırma yöntemidir. Bu bağlamda bu araştırmada en uygun araştırma yönteminin nitel araştırma yöntemi olduğu düşünüldüğünden nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Etnografik araştırma, temellendirilmiş kuram, anlatı araştırması ve vaka çalışması nitel araştırmalarda kullanılan çeşitli araştırma yaklaşımları arasında yer almaktadır. Fenomenolojik araştırma yaklaşımı da nitel araştırmalarda kullanılan bir araştırma yaklaşımıdır. Bireylerin bir fenomenle ilgili öznel deneyimlerini temel alan fenomenolojik araştırma yaklaşımı (Creswell, 2015), toplumsal dünyayı anlamamanın bireylerin ona attığı anlamlar sistemini kavramakla mümkün olduğuna (Kümbetoğlu, 2015) vurgu yapan bir araştırma yaklaşımıdır. Nitel araştırmalarda bireylerin belirli bir fenomeni nasıl deneyimlediklerini ve bu deneyimlerini nasıl anlamlandırdıklarını ortaya koymak ve anlamak (Vanderstoep & Johnston, 2009) amaçlandığında fenomenolojik araştırma yaklaşımı tercih edilmektedir. İzmir’de göçmen ve sığınmacılara yönelik faaliyet yürüten sivil toplum kuruluşu çalışanlarının göçmen ve sığınmacılara yönelik ayrımcılık ve sosyal dışlanma olgusuna ilişkin görüş, düşünce ve deneyimlerini sosyal hizmet mesleği ve disiplininin temel ilkeleri açısından keşfetmeyi ve anlamayı amaçlaması nedeniyle bu araştırmada fenomenolojik araştırma yaklaşımı tercih edilmiştir.

1.4.1. Çalışma Grubu

Nitel araştırmada çalışma grubu belirlenirken örneklemin temsil kabiliyetinden ziyade (Neuman, 2013) araştırma konusu ve amacına uygun bir çalışma grubunun belirlenmesi önem taşımaktadır. Bu bağlamda bu araştırmada çalışma grubu belirlenirken İzmir’de göçmen ve sığınmacılara yönelik faaliyet yürüten sivil toplum kuruluşu çalışanları arasından zengin veri ve bilgi edinilebilecek kişilerin belirlenmesine olanak sağlayan amaçlı örneklem (Yıldırım & Şimşek, 2011) yöntemi tercih edilmiştir. Çalışma grubu, bazı içerme ve dışlama kriterleri göz önünde bulundurularak belirlenmiştir. Çalışma grubunun belirlenmesi sürecinde öncelikle göçmen ve sığınmacılara yönelik doğrudan faaliyet yürütmesine, hak temelli veya ihtiyaç temelli olmasına, yerel, ulusal ve uluslararası ölçekli olmasına bakılmaksızın birçok STK ile irtibata geçilmiştir. Ancak çalışma grubu belirlenirken araştırma amacı doğrultusunda zengin bilgi ve veri elde edebilmek amacıyla görüşme yapılacak STK’ların çoğunlukla göçmen ve sığınmacılara yönelik doğrudan faaliyet yürütmesine ve hak temelli STK’lar olmasına dikkat edilmiştir. Bu kapsamda göçmen ve sığınmacılara yönelik doğrudan faaliyet yürütmeyen ve hak temelli olmayan STK’lar olabildiğince çalışma grubunun dışında

tutulmuş; doğrudan göç alanında faaliyet yürüten, hak temelli STK'lar daha çok çalışma grubuna dâhil edilmiştir.

Suriyeli sığınmacıların emek piyasasına entegrasyonu konusunda faaliyet yürüten United Work adlı STK'nın birkaç ay önce İzmir'de yürüttüğü faaliyetlere son vermesi; Mülteci Hakları Derneği, Genç LGBTİ+ Derneği, Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı, İHH İnsani Yardım Vakfı'ndan olumlu bir geri dönüş olmaması; Mazlum-der, Hayata Destek Derneği ve Mülteciler Derneği'nin İzmir'de göçmen ve sığınmacılara yönelik herhangi bir faaliyet yürütmemesi nedeniyle bahsi geçen STK'lar ile araştırma kapsamında görüşme sağlanamamıştır. Ayrıca Care International, Caritas, Save the Children, Yeryüzü Doktorları Derneği, Uluslararası Af Örgütü gibi uluslararası STK'ların İzmir'de hâlihazırda herhangi bir faaliyet yürütmemesi, İzmir'de faaliyet yürüttüğü bilgisi edinilen Dünya Doktorları Derneği ile WAHA International'dan herhangi bir geri dönüşün olmaması ve başka herhangi bir uluslararası STK'ya ulaşılamaması nedeniyle araştırma kapsamında herhangi bir uluslararası STK ile görüşme yapılamamıştır.

Araştırma kapsamında İzmir'de göçmen ve sığınmacılara yönelik doğrudan veya dolaylı olarak faaliyet yürüten Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM)'nden 1 Sosyal Hizmet Uzmanı, 1 Avukat ve 1 Mobil Ekip Sorumlusu; Mültecilerle Dayanışma Derneği (Mülteci-Der)'nden 1 Sosyal Hizmet Uzmanı ve 1 Ziraat Mühendisi; Mülteci Destek Derneği (MUDEM)'nden 1 Proje Koordinatörü; Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği'nden 1 Dernek Yöneticisi; Halkların Köprüsü Derneği'nden 1 Arkeolog/Gazeteci; Konak Mülteci Derneği'nden 1 Sosyal Hizmet Uzmanı ve 1 Dernek Yöneticisi; Kızılay Toplum Merkezi'nden 2 Sosyal Hizmet Uzmanı; İzmir Barosu Göç ve İltica Komisyonu'ndan 2 Avukat; Mülteci Medyası Derneği'nden 1 Gazeteci; Sağlıkta Genç Yaklaşımlar Derneği'nden 1 Psikolog ve 1 Sosyal Hizmet Uzmanı; Yaşamak Sosyal Alan ve Dayanışma Derneği'nden 1 Psikolog; Medya ve Göç Derneği'nden 1 Gazeteci; Pozitif Yaşam Derneği'nden 1 Psikolog; Turuncu Dernek'ten 1 Yönetim Kurulu Üyesi olmak üzere toplam 14 STK'dan 21 katılımcıyla² derinlemesine görüşme yapılmıştır. Katılımcılarla görüşmek için yalnızca

² İzmir'de aktif olarak faaliyet yürütmediğinin anlaşılması nedeniyle Kolektif Bilinç Derneği'nden 1 Dernek Yöneticisiyle yapılan derinlemesine görüşmeden elde edilen veriler araştırmada kullanılmamıştır.

Kızılay'dan yazılı izin almak gerekmiş (Ek 3), diğer STK'larda yer alan katılımcılarla görüşme yapmak için herhangi bir yazılı izin almak gerekmemiştir.

1.4.2. Veri Toplama Araçları

Görüşme, insanların toplumsal gerçekliği algılama, anlamlandırma, tanımlama ve inşa etme biçimlerini anlamının iyi bir yöntemi olarak değerlendirilmektedir (Punch, 2014). Bu nedenle nitel araştırmada görüşme önemli bir veri toplama aracıdır. Bu bağlamda araştırma sürecinde ilgili literatür, mevzuat ve göçmen ve sığınmacılara yönelik faaliyet yürüten sivil toplum kuruluşlarının raporlarını incelemek için belge taramasının yanı sıra derinlemesine görüşmeden de yararlanılmıştır. Derinlemesine görüşmeler, araştırmacı tarafından hazırlanan ve pilot görüşmeler sonrasında revize edilen Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu (Ek 5) kullanılarak yapılmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda katılımcıları ve STK'ları tanıtıcı, göçmen ve sığınmacı olmanın ne anlama geldiğine; İzmir'de göçmen ve sığınmacıların varlığının yerel halk açısından nasıl bir değişim/dönüşüm yarattığına; göçmen ve sığınmacıların mevcut durumu ve yaşam koşullarına; yerel halkın, kamu kurumlarının ve STK'ların göçmen ve sığınmacılara yönelik bakış açısına; göçmen ve sığınmacıların öncelikli sorun ve ihtiyaçlarının neler olduğuna; göçmen ve sığınmacıların hak ve hizmetlere erişim durumuna; göçmen ve sığınmacılara yönelik faaliyet yürüten ne tür STK'lar bulunduğu ve bu STK'ların ne tür faaliyetler yürüttüğüne; STK'ların göç alanındaki önemine; göçmen ve sığınmacıların ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya maruz kalıp kalmadığına ve ayrımcılık ve sosyal dışlanmayla nasıl baş ettiklerine; Türkiye'nin göçmen ve sığınmacılara yönelik politikasının nasıl değerlendirildiğine vb. ilişkin çeşitli sorulara yer verilmiştir.

1.4.3. Araştırmanın Alanı ve Veri Toplama Süreci

Araştırma İzmir ilinde yürütülmüştür. Göç İdari Genel Müdürlüğü'nün 2021 yılı verilerine göre (URL 1) en çok göçmen ve sığınmacıya ev sahipliği yapan on ilden biri olması; çeşitli göçmen ve sığınmacı gruplara ev sahipliği yapması; göçmen ve sığınmacılar tarafından Yunanistan üzerinden Avrupa'ya ulaşmak için transit bir şehir olarak kullanılması, nispeten güvenli ve ucuz yaşam koşullarına, mevsimlik ve enformel çalışma olanaklarına ve dayanışma ağlarına sahip bir şehir konumunda olması (Oner et

al., 2020; Saraçoğlu & Bélanger, 2019; Yıldız & Uzgören, 2016) ve göçmen ve sığınmacılara yönelik faaliyet yürüten çeşitli sivil toplum kuruluşlarının bulunması nedeniyle araştırma için İzmir ili tercih edilmiştir. Araştırma verileri toplanmadan önce Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan izin (Ek 2) alınmıştır. Araştırma verileri, İzmir'de göçmen ve sığınmacılara yönelik faaliyet yürüten STK çalışanlarıyla Ağustos-Eylül-Ekim 2021 tarihleri arasında Google Meet aracılığıyla online olarak yapılan derinlemesine görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Derinlemesine görüşmeler en az 54 dk., en çok 2 saat 22 dk. sürmüştür. Derinlemesine görüşmeler ve genel olarak araştırma süreci, araştırmacının göçmen ve sığınmacıların durumuna aşina olmanın onların sorun ve gereksinimlerini ortaya koymak ve anlamak için yeterli olmadığını görmesine ve deneyimlemesine olanak sağlamıştır. Ayrıca araştırma süreci araştırmacının, ayrımcılık ve sosyal dışlanma karşısında göçmen ve sığınmacıların kullandığı kimliğini gizleme, susmayı/sessiz kalmayı tercih etme, görünmez olma, kendini izole etme gibi olumsuz başetme stratejilerini kendisinin de kullandığını fark etmesine yardımcı olmuştur.

1.4.4. Araştırma Verilerinin Analizi

Nitel veri analizinin amacı, büyük miktardaki veriyi azaltmak suretiyle daha küçük, yönetilebilir, anlaşılabilir bilgi parçaları elde ederek bazı çıkarımlara veya sonuçlara ulaşmaktır (DeCarlo, 2018). Kısacası nitel veri analizi, verilerden anlam çıkarma sürecidir. Verilerden anlam çıkarmak, verileri birleştirmeyi, azaltmayı, insanların söylediklerini ve araştırmacının gördüklerini ve okuduklarını yorumlamayı içermektedir. Veri analizi, somut veri parçaları ile soyut kavramlar arasında, tümevarımsal ve tümdengelimli akıl yürütme arasında, betimleme ve yorumlama arasında gidip gelmeyi içeren karmaşık bir prosedürdür (Merriam & Tisdell, 2016). Bu kapsamda görüşme kayıtları deşifre edilmiş, elde edilen metinler tekrar tekrar okunmuş, veriler araştırma amacı ve sorularına uygun olacak şekilde kodlanmış, kategori ve temalar belirlenmiştir. Veriler, temalar ve örüntüler aramak için kullanılan “tematik analiz” (Glesne, 2016) ve nitel verilerin aslına sadık kalarak doğrudan alıntı yapmayı içeren “betimsel analiz” (Kümbetoğlu, 2015) yöntemine göre analiz edilmiş ve yorumlanmıştır.

1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırma yürütülürken araştırmanın amacı, yöntemi, araştırmacının bilgi, beceri ve olanakları ile diğer zorunluluklardan kaynaklı olarak bazı araştırma sınırlılıkları ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle araştırma sınırlılıklarının belirlenmesi ve dikkate alınması önemli ve gerekli bir husustur (Karasar, 2009). Bu bağlamda bu araştırmada da bazı araştırma sınırlılıklarıyla karşılaşmıştır. Olumlu herhangi bir geri dönüş olmaması ve ulaşılamaması nedeniyle inanç temelli ve uluslararası ölçekli herhangi bir STK ile görüşme yapılamamıştır. Öte yandan salgın nedeniyle STK'ların ofisleri ziyaret edilememiş; STK'ların çalışma ortamlarına ve STK çalışanlarının göçmen ve sığınmacılarla etkileşimlerine dair herhangi bir gözlemde bulunulamamıştır. Bununla birlikte derinlemesine görüşmeler, salgın nedeniyle yüz yüze değil online olarak gerçekleştirilmiş; online görüşmeler esnasında zaman zaman internet bağlantısının zayıflaması veya kesilmesinden kaynaklı bazı veri kayıpları yaşanmıştır.

1.6. ETİK HUSUSLAR

Bilimsel bir araştırmanın etik bir çerçevede yürütülmesi ve araştırma sürecinin bütün aşamalarında etik kuralların göz önünde bulundurulması önemli bir gerekliliktir. Bu bağlamda öncelikle Gönüllü Katılım Formu (Ek 4) hazırlanarak görüşme öncesinde katılımcılara araştırmanın konusu, amacı ve diğer hususlar hakkında gerekli bilgilendirme yapılmış, araştırmaya gönüllü katılıma dikkat edilmiş, katılımcılara yönelik empatik bir yaklaşım sergilenmesine, katılımcılar ile yatay ve eşitlikçi ilişkiler kurulmasına, katılımcılara yönlendirici olmayan sorular sorulmasına özen gösterilmiştir. Google Meet aracılığıyla yapılan online görüşmelerin kayıt altına alınması için de katılımcılardan onay alınmış ve gizlilik ilkesi gereğince katılımcıları deşifre etmemek amacıyla katılımcılara G1, G2 vb. şeklinde takma isimler verilmiştir. Ayrıca araştırma verilerinin analizi, yorumlanması ve raporlaştırılmasında da etik kurallara gereken özen gösterilmiştir.

2. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmanın II. bölümünde araştırmaya kavramsal ve kuramsal temel oluşturması bakımından genel hatlarıyla Türkiye'ye yönelik uluslararası göç; Türkiye'nin göç ve sığınma politikası; ayrımcılık ve sosyal dışlanma olgusunun genel çerçevesi; Türkiye'de göçmen ve sığınmacılara yönelik ayrımcılık ve sosyal dışlanma; göç ve sivil toplum arasındaki ilişki; sosyal hizmetin temel ilkeleri ile baskı karşıtı sosyal hizmet yaklaşımı ve uygulamasına yer verilmiştir.

2.1. TÜRKİYE'YE YÖNELİK ULUSLARARASI GÖÇ

Sınırları aşp görel olarak uzak mekân ve coğrafyalara göç etmek insanlık tarihi kadar eski bir olgu olarak değerlendirilse de göçmen ve sığınmacılar ancak modern devlet sisteminin ortaya çıkışından sonra dikkate değer bir uluslararası sorun haline gelmiştir (Betts et al., 2017; İçduygu et al., 2014). Bu bağlamda günümüzdeki anlamıyla uluslararası göç olgusu ise ancak 19. yüzyılda etnik ve kültürel birlik temelinde ortaya çıkmaya başlayan ulus-devletlerin belirledikleri toprak parçaları ve bu toprak parçalarında yaşayan yurttaşları üzerinde egemenlik haklarının belirgin şekilde ortaya çıkması ve uluslararası açıdan kabul görmesiyle birlikte gündeme gelen bir olgu olmuştur (Hammar, 1990; akt. İçduygu et al., 2014).

20. yüzyıl boyunca artan küresel bütünleşmeyle birlikte uluslararası göç hareketleri tüm dünyada yoğunlaşırken bu süreçte her ülke uluslararası göç olgusuyla kendisine özgü toplumsal, ekonomik ve politik yapılanması ve geleneği bağlamında farklı düzeylerde karşı karşıya kalmış ve uluslararası göç hareketlerine yönelik çeşitli tepkiler ortaya çıkmıştır (İçduygu, 2010). Bulunduğu coğrafya ve sahip olduğu tarihsel koşullar nedeniyle göç alan, göç veren ve transit göçe ev sahipliği yapan Türkiye, Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana çok sayıda nüfus hareketine tanık olmuştur (Şirin Öner, 2018). Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında bir yandan uygulanan nüfus, göç ve iskân politikalarıyla az olan nüfusun olabildiğince artırılması, öte yandan ise ulus-devlet inşası amacıyla nüfusun homojen bir hale getirilmesi öngörülmüş; böylelikle göç olgusu ulus-devlet inşası sürecinde modernleşme projesiyle bağlantılı yeni ve homojen bir

toplum yaratma anlayışının oldukça önemli bir unsuru olarak ortaya çıkmıştır (İçduygu vd., 2009).

Osmanlı Devleti'nin son yıllarında Balkan Savaşı'yla birlikte Balkanlar'da yaşayan Müslüman/Türk nüfusun Anadolu'ya gelmesiyle başlayan süreç, Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte bu kez siyasi iradenin planlamasıyla özellikle Balkanlar'daki Müslüman/Türk nüfusun Türkiye'ye yönelik göç hareketleriyle devam etmiştir (İçduygu, 2010). 1923-1945 yılları arasında Bulgaristan, Yunanistan, Yugoslavya, Romanya gibi Balkan ülkelerinden yaklaşık 850.000 insan Türkiye'ye göç etmiştir (Kirişci, 2000). 1950-1980 yılları arasında ise Bulgaristan ve Yugoslavya gibi Balkan ülkelerinden yaklaşık 800.000 göçmen Türkiye'ye gelmiştir (Kirişci, 2000). Balkan ülkelerinden Türkiye'ye gelen Türk ve Müslüman nüfusun göçleri, Türkiye'nin bugünkü etnik kompozisyonunun oluşmasında önemli bir rol oynamış ve nüfusun olabildiğince homojenleşmesine neden olmuştur (Tekeli, 2006; akt. Cığerci, 2015; İçduygu, 2010).

1920'li yılların başlarında Müslüman/Türk nüfusun ulus-devlet inşası projesinin bir unsuru olarak Türkiye'ye yönelik göçü bir tarafa bırakıldığında Türkiye'ye yönelik uluslararası göç kapsamında değerlendirilebilecek nüfus hareketleri, 1980'li yıllara değin sınırlı düzeyde kalmıştır. 1980'li yıllardan itibaren Türkiye'ye yönelik göç hareketleri nitelik bakımından çok çeşitli göç hareketlerini içermeye başlamış, Türkiye bu göç hareketlerine hazırlıksız bir şekilde yakalanmış, bu göç hareketleri Türkiye'de önemli bir toplumsal ve politik tartışmaya neden olmamış, diğer yandan geçici ve sınırlı düzenleme ve uygulamaya konulan politikalar uluslararası bağlamda sert eleştirilere sebep olmuştur (İçduygu & Sirkeci, 1999).

Türkiye, 1980'lerin başından bu yana kendisini çoğunluğu Ortadoğu, bir kısmı ise bazı uzak Asya ve Afrika ülkelerinden gelen binlerce sığınmacıyla karşı karşıya bulmuştur. Türkiye'ye Avrupa dışından gelen ve transit göçmen olarak da değerlendirilebilecek ilk büyük sığınmacı akınını 1979 yılında İran İslam Devrimi nedeniyle ülkemize gelen İranlı sığınmacılar oluşturmuştur. Türkiye'deki mevcut düzenlemelere göre 1951 Cenevre Sözleşmesi bağlamında mülteci olarak tanınmayan ve turist olarak kalmalarına izin verilen İranlı sığınmacıların büyük çoğunluğu Türkiye'yi transit olarak geçmek için

kullanmış (İçduygu, 2010); Türkiye'yi transit olarak geçen yaklaşık 1,5 milyon İranlı sığınmacının 150-200.000 kadarı ise Türkiye'de kalmıştır (İçduygu & Sirkeci, 1999). Iraklı sığınmacılar ise 1988-1991 yılları arasında kitlesel üç göç hareketiyle Türkiye'ye gelen en büyük ikinci sığınmacı grubu oluşturmuşlardır. Bu kapsamdaki ilk sığınmacı dalgası, Irak-İran savaşının 1988 yılında sona ermesiyle ortaya çıkmış; Irak ordusu tarafından sıkıştırılan ve itilen 50.000'i aşkın Iraklı Kürt sığınmacı Ağustos 1988 tarihinde ülkemize akın etmiştir. Cenevre Sözleşmesine konulan coğrafi kısıtlama nedeniyle mülteci den ziyade geçici misafir olarak kabul edilen Iraklı sığınmacıların mümkün olduğunca en kısa süre içinde Türkiye'den ayrılacakları umulmuştur. 1988 yılında Türkiye'ye gelen Iraklı sığınmacıların önemli kısmı Nisan 1991 tarihinden itibaren kendi istekleriyle Kuzey Irak'ta oluşturulan güvenli bölgeye dönmüş; 2.500 kadarı Suriye ve İran'a geçmiş, yaklaşık 3.000 kadarı ise Avrupa ülkelerine mülteci olarak yerleştirilmiştir. Ağustos 1990 ile Nisan 1991 tarihleri arasında ikinci dalgayı ise Körfez Krizi'nden dolayı Irak ve Kuveyt'ten ayrılmayı isteyen yabancı işçiler oluşturmuştur. Çoğunluğu gelişmiş Asya ülkelerinden olan 60.000'i aşkın yabancı işçi ve yakını, Türkiye-Irak sınırında bulunan bir kampa geçici olarak yerleştirilmiş, kendi ülkeleri ya da uluslararası kuruluşlarca gerekli işlemler tamamlandıktan sonra Türkiye'den ayrılmışlardır. Irak'tan Türkiye'ye yönelik son kitlesel göç hareketi ise 1991 yılının Nisan ayı başında Irak ordusundan kaçmak zorunda kalan 500.000 Kürt sığınmacının Türkiye'ye girişiyle gerçekleşmiştir. Irak'tan Türkiye'ye yönelik kitlesel göç akını esas itibarıyla bir Kürt göçü olarak ifade edilse çok sayıda Arap, Süryani ve Türkmen sığınmacıyı da içermiştir. Türkiye'ye 1988-1991 yılları arasında gelen Iraklı sığınmacılar yalnızca ülkemize yerleşmekle yetinmemiş, aynı zamanda daha çok Iraklı sığınmacının ülkemize yerleşmek veya Avrupa ülkelerine geçmek üzere ülkemizi transit olarak kullanmak amacıyla ülkelerinden ayrıldıkları zincirleme bir tepkinin ortaya çıkmasına da sebep olmuştur (İçduygu, 2000; İçduygu & Sirkeci, 1999; Kirişçi, 2000).

Ayrıca Sovyetler Birliği'nin dağılması, Doğu Avrupa'da meydana gelen ekonomik ve siyasi değişimler, ülkemizi düzensiz göçün önemli bir unsuru haline getirmiştir (Kaya & Yılmaz Eren, 2015). Türkiye, 1989'da Bulgaristan'daki baskıcı rejiminden kaçan 310.000'den fazla Türk kökenli Bulgar sığınmacının kitlesel akınıyla karşı karşıya gelmiştir. Bulgar sığınmacıların yarısından fazlası daha sonra ülkelere geri dönmüş, çok

azı ise üçüncü ülkelere gitmiştir (İçduygu, 2000). UNCHR (2000)'ye göre Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte dağılma sürecine giren Yugoslavya'nın parçası olan Bosna-Hersek'te 1992'de yaşanan çatışmalar nedeniyle Türkiye'ye sığınan 20-25.000 civarındaki Bosnalı sığınmacının yalnızca bir kısmı ülkemize yerleşmiş olup büyük çoğunluğu ise 1995 yılında imzalanan Dayton Antlaşması'nın akabinde ülkelerine geri dönmüştür (Kümbetoğlu, 2003; akt. Şirin Öner, 2018).

İran ve Irak gibi Ortadoğu ülkelerinden gelen toplu göçlerin yanı sıra, Asya ve Afrika'dan Türkiye'ye yönelen önemli ancak görece olarak daha küçük sığınma akınları da söz konusu olmuştur (İçduygu & Sirkeci, 1999). 1995-2000 yılları arasında ise Türkiye'de güvenlik güçleri tarafından Afganistan, Pakistan, Bangladeş, Irak, İran, Suriye, Bulgaristan, Romanya, Rusya, Ukrayna, Moldova, Gürcistan, Azerbaycan, Ermenistan ve diğer ülke uyruklu 269.543 yasa dışı göçmen yakalanmıştır (Kirişçi, 2002).

1980'lerden günümüze gelen dönemde ülkemize yönelen son kitlesel göç hareketini ise Suriye rejimine karşı 2011 yılında başlayan protestoların çok kısa bir zaman zarfında çatışma ve iç savaşa dönüşmesiyle birlikte Suriyeli sığınmacılar oluşturmuştur (Şirin Öner, 2018). Suriyeli sığınmacıların kitlesel göçü Türkiye açısından bir dönüm noktası olmuştur. 1980'li yıllardan bu yana Türkiye'nin karşılaştığı göç dalgaları, İran, Irak vb. ülkelerdeki geçici sorunlardan kaynaklanmış ve Türkiye açısından kalıcı bir hal almamıştır. Ancak Suriyeli sığınmacılar ile birlikte Türkiye kapsamı ve niteliği bakımından tarihindeki en büyük göç hareketiyle yüz yüze gelmiş (Erdoğan, 2015) ve dünya genelinde en çok sığınmacı ağırlayan bir ülke konumuna gelmiştir (Atasü-Topcuoğlu, 2022; İhlamur Öner, 2018; Şimşek, 2017; Uluslararası Af Örgütü, 2016). Bugün Türkiye, başta 3.7 milyonu geçici koruma altında bulunan Suriyeli sığınmacılar olmak üzere 5 milyona yakın göçmen ve sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır.

2.2. TÜRKİYE'NİN GÖÇ VE SİĞİNMA POLİTİKASI

Türkiye'nin göç politikalarını etkileyen önemli gelişmelerin ilki Cumhuriyet döneminde Türkiye'de bir ulus-devlet inşa etme çabasının önemli bir boyutu olan ulusal kimlik ve aidiyetin oluşturulmasına ilişkin politikaları içermektedir. Bu anlayışın göç ile ilgili

mevzuata önemli bir yansıması Türkiye’ye göç etme hakkının yalnızca “Türk soyundan meskûn veya göçebe” kişilere verileceğini ortaya koyan 1934 tarih ve 2510 sayılı İskân Kanunu olmuştur (Canpolat & Arıner, 2012, p. 15). Türkiye’de ulus-devlet inşasında önemli bir rol oynayan ve ulus-devletin korunmasında belirli bir kimliğin (Türk) egemen olduğu bir anlayışı yansıtan kanuni bu düzenleme (Şirin Öner, 2018), bir yandan “Türk soyundan olan ve Türk kültürüne bağlı olanların” Türkiye’ye göçmen ya da mülteci olarak gelmesinin önünü açarak kolaylaştırmayı amaçlarken, öte yandan ise bu tanıma dâhil olmayanların göçmen ya da mülteci olarak Türkiye’ye gelmesini önlemeyi amaçlamış; ayrıca Türkiye’de bulunan fakat “Türk soyundan olmayan ya da Türk kültürüne bağlı yaşamayan”ların Türkiye’de belirli bölgelerde iskân ve asimile edilmesine yönelik düzenlemelerin nasıl yapılacağını da ortaya koymuştur (İçduygu, 2010).

Türkiye’nin Soğuk Savaş döneminde NATO’ya katılmasıyla birlikte bir cephe ülkesi haline gelmesi Türkiye’nin göç politikalarını şekillendiren ikinci gelişme olmuştur. Soğuk Savaş döneminde sınır kapılarının önemli bir kısmını resmen ya da fiilen kapatan Türkiye’nin göç politikaları temelde güvenlik eksenine oturmuş ve bütünüyle güvenlik kurumlarının inisiyatifine bırakılmıştır. Bu durum sosyal, ekonomik ve politik birçok boyutu bulunan göç gibi oldukça stratejik bir gelişim ögesinin alanını daraltmıştır (Canpolat & Arıner, 2012).

Türkiye’nin göç politikalarını şekillendiren üçüncü gelişme Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme’yi çekince koyarak imzalaması olmuştur (Canpolat & Arıner, 2012). Türkiye, 28/07/1951 tarihinde kabul edilen ve 22/04/1954 tarihinde yürürlüğe giren Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme (1951 Cenevre Sözleşmesi)’yi, 29/08/1961 tarih ve 359 sayılı Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmenin Onaylanması Hakkında Kanun ile zaman ve coğrafi kısıtlama şartıyla onaylayarak 1 Ocak 1951 tarihinden önce Avrupa’da yaşanan olaylar nedeniyle yalnızca Avrupa’dan gelen sığınmacıları mülteci olarak kabul etmiş; 1951 Cenevre Sözleşmesi’nde zaman ve mekan bakımından değişiklik yapılmasını öngören ve 04/10/1967 tarihinde yürürlüğe giren Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokol (1967 Protokolü)’ü, 01/07/1968 tarih ve 6/10266 sayılı Kararname ile 31/07/1968 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere onaylamış ancak zaman kısıtlamasını

kaldırmasına rağmen coğrafi kısıtlama şartını sürdürmüş; böylece Türkiye’de yalnızca Avrupa’dan gelen sığınmacılara mülteci statüsü verileceği resmîyet kazanmıştır. Bu nedenle Türkiye, Biehl (2015) ve Şimşek (2018)’in de belirttiği gibi yalnızca Avrupa Konseyi’ne üye ülke vatandaşlarına mülteci statüsü vermektedir.

1990’lı yılların başından itibaren Türkiye’ye yönelik komşu ülkelerden artan bireysel ve toplu sığınma vakalarından dolayı mevzuattaki boşluğu doldurmak ve idari-yasal çözümler oluşturmak amacıyla “1994 Yönetmeliği” olarak anılan “Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” çıkarılmıştır. Sığınma olaylarıyla doğrudan ilgili ilk genel düzenleyici belge niteliğinde olan ancak herhangi bir kanuna dayanmayan (Kaya & Yılmaz Eren, 2015) ve mülteci ve sığınmacıların sağlık ve sosyal hizmetlere erişim hakkından söz etmediği belirtilen 1994 Yönetmeliği (Şimşek, 2015), bir anlamda coğrafi kısıtlama şartını koruyarak gelen sığınmacılara geçici sığınma hakkı vererek ve sığınmacılara mülteci statüsü edindikten sonra üçüncü ülkeye yerleştirme hakkı tanıyarak bu konudaki taleplerin karşılanmasını kolaylaştırmış; fakat coğrafi kısıtlama şartını koruyarak “Türk soyundan olmayan ve Türk kültürüne bağlı olmayan” mültecilerin Türkiye’ye yerleşmesini önlemeye çalışmıştır (İçduygu et al., 2014).

Soğuk Savaş’ın sona erdiği ve küreselleşmenin ivme kazandığı 1990’lı yıllarda küresel göçün yeni yüzüyle tanışan Türkiye’nin göç politikalarını derinden etkileyen en önemli unsurlardan biri ise Türkiye’nin Avrupa Birliği (AB)’ne üyelik süreci olmuştur. Özellikle üyelik müzakerelerinin başlamasıyla birlikte Türkiye’nin göç politikaları AB göç politikalarının etki alanına girmiştir (Canpolat & Arıner, 2012). “Türkiye’nin uyguladığı “sistemsiz”, “esnek” ve “geçici” düzenlemelerin yerini Avrupa Birliği (AB) uyum süreci etkisinde gelişen ve daha çok ulusüstü ve hükümetler arası örgütlerin işbirliği (ve hatta baskısı) ile kurumsallaşmaya başlayan göç politikaları ve uygulamaları oluşturma süreci almıştır” (İçduygu et al., 2009, p. 3).

2000’li yılları farklı kılan yalnızca Türkiye’ye yönelik artan ve çeşitlenen göç hareketlerinin olması değil, aynı zaman devletin göç hareketlerini daha etkin biçimde idare etme ve düzenleme amacıyla ağır aksak ve yer yer tutarsız da olsa yeni bir göç ve

iltica politikasını kurumsallaştırmaya başlaması olmuştur (Genç, 2017). Türkiye’deki 2000 yılından itibaren yaşanan gelişmelerde AB uyum sürecinin rol oynadığı (Şirin Öner, 2018); Türkiye’nin göç ve sığınma politikası ve uygulamalarının AB üyelik süreciyle Avrupalılaşmaya başladığı (İçduygu, 2015); 2003 tarihli Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun, 2005 tarihli İltica ve Göç Eylem Planı ve 2006 tarihli İskân Kanunu’nun Türkiye’de göçe yönelik resmi bakış açılarındaki değişim eğilimlerini ve direnme noktalarını göstermesi bakımından önemli olduğu belirtilmektedir (İçduygu, 2010).

2002 yılında Vatandaşlık Kanunu’nda yapılan değişiklik, düzensiz göçle mücadele ve göçmen haklarının korunması konusunu olumlu yönde etkilemiştir (Genç ve Şirin Öner, 2015; akt. Şirin Öner, 2018). Yabancıların yoğun olarak Türkiye’ye gelmesi ve çalışması gerçeğinden hareketle Türkiye’de yabancıların çalışma koşullarına yönelik yeni bir düzenleme getiren (İçduygu, 2007, 213; akt. İçduygu et al., 2014) ve yabancıların kayıtsız çalıştırılmasını önlemeyi amaçlayan 2003 tarihli Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun yürürlüğe girmiş; ancak bu yasal düzenleme uygulamada tekstil vb. belirli sektörlerde ve kötü koşullarda kayıtdışı çalışan yabancıların “yasal” göçmen işçi olarak çalışmalarını sağlamaktan ziyade daha çok yabancıların göçünü profesyonel ve kalifiye işgücünün göçüyle sınırlamaya gitmiştir (İçduygu et al., 2014).

25/03/2005 tarihinde Bakanlar Kurulunca onaylanarak yürürlüğe giren İltica ve Göç Eylem Planı ile ise Türkiye’nin iltica, göç ve yabancılar mevzuatı ve sisteminin AB’ye üyelik müzakereleri sürecinde AB müktesebatı ve sistemi ile uyumlu hale getirilmesi amaçlanmıştır (Şirin Öner, 2018). AB uyum sürecinde 2006 yılında kabul edilen İskân Kanunu ile ise “Türk soyundan olan ve Türk kültürüne bağlı olanların” Türkiye’ye göçünü ve iskân edilmesini kolaylaştıran anlayışta herhangi bir değişimin olmadığı görülmüştür (İçduygu, 2010).

AB uyum sürecinin etkisi ve 2011 yılında Suriye’de yaşanan iç savaşla birlikte Suriye’den Türkiye’ye yönelik yaşanan kitlesel göç hareketleri görece olarak Türkiye’nin göç politikasında bazı değişimlere neden olmuştur. Bu kapsamda ilk olarak İçişleri Bakanlığı’nca 30/03/2012 tarih ve 62 sayılı “Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap

Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge” kabul edilmiş (Kıvılcım, 2015), geçici koruma altına alınan Suriyeli sığınmacıların sınırdan giriş ve çıkışına izin verilmiş, insani ihtiyaçları karşılanmış ve güvenlikleri sağlanmış (Şimşek, 2015) ancak geçici koruma statüsünün içeriği, uygulama esasları ve sağladığı haklar 2014 yılına kadar bir muamma olarak kalmıştır (Kıvılcım, 2015).

Daha önce Türkiye’ye “yasadışı” bir şekilde giriş yapan göçmenleri kontrol altına alma, toplama merkezlerine yerleştirme ve sınır dışı etmeden İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Şubesi ve valilikler sorumluyken (Şirin Öner, 2018) 11/04/2013 tarih ve 28615 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan ve 1 yıl sonra yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile birlikte göç alanına ilişkin politika ve stratejileri uygulamak, ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak, yabancıların Türkiye’ye giriş ve Türkiye’de kalışları, Türkiye’den çıkışları ve sınır dışı edilmeleri, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemleri yürütmek üzere İçişleri Bakanlığı’na bağlı sivil bir oluşum olan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

Türkiye’nin ilk göç ve iltica yasası olduğu belirtilen YUKK (Şenol Sert & Yıldız, 2015), mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsünü içeren uluslararası koruma ve geçici koruma statüsü olmak üzere iki farklı statü getirmiş; 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü’ne getirilen coğrafi sınırlama YUKK ile korunmaya devam etmiştir. “Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle” sığınma başvurusunda bulunan kişilere, üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar “şartlı mülteci” statüsü verileceği YUKK’un 62. maddesinde düzenlenmiştir. YUKK’un 63. maddesinde ise “mülteci ve şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikametgah ülkesine geri gönderildiği takdirde ölüm cezasına mahkum olacak veya ölüm cezası infaz edilecek olan, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak olan, uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korunmasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında “ikincil

koruma statüsü” verileceği belirtilmiştir. Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanması ise YUKK’un 91. maddesinde hükme bağlanmış ve böylece Suriyeli sığınmacılara verilen geçici koruma statüsü yasal bir zemine kavuşmuştur.

Ülkemizde geçici koruma statüsüne sahip olan göçmen ve sığınmacıların yanı sıra uluslararası koruma statüsüne sahip göçmen ve sığınmacılar da bulunmaktadır. Ancak uluslararası koruma başvuru ve statüsüne sahip sığınmacıların güvenlik meselesi olarak görülmesi nedeniyle Türkiye’de kaldıkları süre boyunca, İçişleri Bakanlığı tarafından atandıkları temel barınma, istihdam ve sağlık yardımına minimum düzeyde erişime sahip oldukları ve varsa çok az destekleyici ağlara sahip oldukları, hareket özgürlüklerinin kısıtlandığı, kurumsal-kamusal ve toplumsal denetim mekanizmalarının önemli rol oynadığı yerler olan ve sayıları giderek artan uydu kentlerde yaşamak gibi sığınma konusundaki katı düzenlemelere uymaları gerekmektedir (Biehl, 2015; Kahya Nizam & Sallan Gül, 2017). Geçici koruma altında bulunan Suriyeli sığınmacıların ise kayıt altına alındıkları kentlerde yaşama zorunluluğu bulunmaktadır.

YUKK ile geri göndermeme ilkesi mevzuata girmiş (Kaya & Yılmaz Eren, 2015); uluslararası koruma başvurusu ve statüsü olan kişilerden refakatsiz çocuk, engelli, yaşlı, hamile, beraberinde çocuğu olan yalnız anne ya da baba veya işkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi fiziksel, psikolojik ya da cinsel şiddete maruz kalmış olan kişiler özel ihtiyaç sahibi kişiler olarak tanımlanmış ancak LGBTİ+ göçmen ve sığınmacılar özel ihtiyaç sahibi kişiler arasında tanımlanmayarak yok sayılmıştır. YUKK’ta uluslararası koruma başvurusu ve statüsü bulunanların eğitim, sağlık, iş piyasası, sosyal yardım ve hizmetlere erişimi ve entegrasyonuna yer verilmiş; ancak 06/12/2019 tarih ve 7196 sayılı Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile YUKK’ta yapılan değişiklikle herhangi bir sağlık güvencesi olmayan ve ödeme gücü bulunmayanların uluslararası koruma başvuru kaydından itibaren 1 yıl süre ile 31/5/2006 tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu hükümlerine tabi” olacağı hükme bağlanarak sağlık hakkı kısıtlanmıştır. Ayrıca YUKK, Şimşek (2015)’in de belirttiği gibi Suriyeli sığınmacıların ihtiyaçlarını ve güvenliklerini sağlamaya yönelik hukuki bir çerçeve

sağlasa da sığınmacıların insani koşullarda yaşamlarını sürdürmeleri ve haklarıyla ilgili kalıcı çözümler önermemekle eleştirilmiştir.

Ülkemizde bulunan ve zorunlu eğitim çağında olan öğrenciler öncelikli olmak üzere yabancılara yönelik yürütülecek olan eğitim-öğretim faaliyetlerinin koordine edilmesi, eğitime erişimin sağlanması, nitelikli eğitim sunulması, çalışmaların ilgili kurum ve birimler ile eşgüdüm içerisinde yürütülmesi ve acil durumlarda gerekli önlemlerin alınması amacıyla 23/09/2014 tarih ve 2014/21 sayılı Yabancılara Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri Genelgesi yürürlüğe girmiştir. Bununla birlikte geçici koruma altında bulunan sığınmacılara yönelik sağlık hizmeti sunacak sağlık kurum ve kuruluşlarının, gönüllü sağlık hizmetlerini ve bu hizmetleri sunacak vakıf veya derneklerin çalışma esaslarını belirlemek amacıyla ise 22/10/2014 tarihli ve 29153 sayılı Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar Hakkında Yönerge hazırlanmıştır.

22/10/2014 tarih ve 29153 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği ise ülkesinden ayrılmaya zorlanan, ülkesine geri dönemeyen, acil ve geçici koruma amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ancak uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirilemeyen yabancılara sağlanacak olan geçici koruma işlemlerinin usul ve esasları ile bu kişilerin Türkiye'ye kabulü, Türkiye'de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye'den çıkışlarında yapılacak işlemleri, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirleri ve ulusal ve uluslararası kuruluşlar arasındaki işbirliğiyle ilgili hususları düzenlemek amacıyla yürürlüğe girmiş; yasal bu düzenlemeyle 1994 Yönetmeliği yürürlükten kaldırılmıştır.

YUKK ile benzer şekilde geri göndermeme ilkesine, YUKK'dan farklı olarak ise aile birleşimine yer verilen Geçici Koruma Yönetmeliği ile geçici koruma altında bulunan sığınmacılara sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal hizmetler ve yardımlar ile tercümanlık ve benzeri hizmetlerin sağlanabileceği; özel ihtiyaç sahibi olanlara ise başta sağlık hizmetleri, psiko-sosyal destek, rehabilitasyon, her türlü yardım ve desteğin imkânlar ölçüsünde öncelikli ve bedelsiz olarak sağlanacağı hükme bağlanmış ancak Suriyeli sığınmacıların bireysel olarak uluslararası koruma başvurusunda bulunmasının, üçüncü ülkelere yerleştirilmesinin önüne geçilmiştir.

Geçici koruma altında bulunan sığınmacıların çalışmalarına ilişkin usul ve esasları düzenlemek amacıyla 15/01/2016 tarih ve 29594 sayılı Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik çıkarılmıştır. Yönetmeliğe göre geçici koruma altında bulunan sığınmacıların çalışma izni almak için doğrudan başvuru hakları bulunmamakta olup çalışma izni başvurusu ancak işverenler tarafından yapılabilmektedir. Çalışma izni başvurusu için sığınmacıların geçici koruma başvurusu yaptığı tarihten itibaren 6 ayın geçmesi, geçici koruma altında bulunan sığınmacıların, işyerindeki Türk vatandaşlarının sayısının % 10'unu geçmemesi gerekmektedir. Ayrıca geçici koruma altında bulunan sığınmacıların çalışma izinlerine yönelik kota konulabilmektedir.

Sonuç olarak hukuki statünün belirsizliği, süresiz bekleme, bilgi eksikliği ile ilişkili uzun süreli belirsizlik, Türkiye’de sığınmacı olma deneyiminin tanımlayıcı bir unsuru olarak değerlendirilmektedir. Türkiye’deki sığınmacıların günlük yaşamlarını işgal eden belirsizlik, belirsizliğin üretilmesi ve normalleştirilmesi yoluyla sığınmacıları sınırlandırmaya, hareketsizleştirmeye ve kriminalize etmeye hizmet ederek güçlü bir yönetim etkisine sahiptir. Göçmen statüsünü sınıflandırmak için oluşturulan ayrıntılı yasal ve kurumsal mekanizmalar, Türkiye’nin güvenlik kaygılarıyla gerekçelendirilen kısıtlayıcı sığınma politikalarıyla birlikte, göçmen ve sığınmacıları oldukça belirsiz bir çıkmaza sokmaktadır (Biehl, 2015). Türkiye’de özellikle Suriyeli sığınmacılara koruma sağlama hedefleri aynı zamanda onlar için belirsizlikler üretmektedir. Bu bağlamda geçici koruma rejimi, Suriyeli sığınmacıların statü açısından, hareketlilik açısından ve mekânsal açıdan çeşitli güvencesizlik biçimlerine (Ilcan et al., 2018), sosyal haklara sınırlı erişime (Rygiel et al., 2016) ve entegrasyon konusunda belirsizliklere (Yılmaz, 2019) maruz kalmasına neden olmaktadır.

Göçmen ve sığınmacıların kalıcı olmaya başladıklarının anlaşılması bir yandan yabancı düşmanlığı ile buna karşı ortaya çıkan çeşitli tepki biçimlerine ve entegrasyona yönelik kamusal politikaların gündeme gelmesine neden olmaktadır (Faist, 2000). Bu bağlamda Suriyeli sığınmacıların çoğunun öngörülebilir gelecekte Türkiye’de yaşamlarına devam edeceği göz önünde bulundurulduğunda uzun vadeli ve hak temelli bir entegrasyon politikasına ihtiyaç duyulduğu görülmektedir (Yılmaz, 2019). Ancak Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan ve 2018-2023 yılları arasını kapsayan Uyum Strateji

Belgesi ve Ulusal Eylem Planı'yla ‐toplumsal uyum‐ konusu gündeme gelse de İçduygu & Şimşek (2016)'in de vurguladığı gibi Türkiye, giderek artan sayıda göçmen ve sığınmacının yerleşme eğiliminde olduğu bir g ülkesine dnştğu gerçeğini resmen tanımadığından, lkemizde göçmenleri ve sığınmacıları dahil etmeyi amaçlayan resmi olarak formüle edilmiş kapsamlı entegrasyon politikalarının olduğunu iddia etmek de zordur.

2.3. AYRIMCILIK VE SOSYAL DIŞLANMANIN GENEL ÇERÇEVESİ

Bu kısımda öncelikle ayrımcılığa ilişkin bazı tanımlara; kalıpyargı, önyargı ve ayrımcılık arasında iliŐkiye; ayrımcılığa ilişkin bazı teorik varsayımlara; ayrımcılık biçimleri ve düzeylerine; g ve iktidar ilişkisi bağlamında ayrımcılığın ne anlama geldiğine değinilecek daha sonra ise sosyal dışlanmanın tanımı ve tarihsel geliŐimine; sosyal dışlanmanın boyutlarına; sosyal dışlanmaya ilişkin paradigma ve söylemlere ve sosyal dışlanma kavramına yönelik bazı eleştirilere yer verilecektir.

2.3.1. Ayrımcılığı Tanımlamak

Ayrımcılık, Latince ayırım yapma, farklılığı görme veya mimleme eylemi anlamına gelen ‐discriminatio‐ sözcüğüne dayanmaktadır (URL 8). İki veya daha fazla düşünce, nesne, durum arasında ince ayırım yapma yeteneğini ifade eden olumlu anlamının (Zastrow, 2017) tesinde ayrımcılık, esasında toplumsal bir gruba veya bu gruba mensup kişilere yönelik çeşitli önyargılardan kaynaklanan olumsuz tutum ve davranışların bütünüyle ilişkili bir süreci ifade etmektedir (Göregenli, 2012b). Ötekileştirme, damgalama, önemsizleŐtirme, görünmez kılma (Thompson, 2003), mesafe koyma vb. süreçleri içeren ayrımcılık, toplumsal yapı içerisinde kadınlar, etnik azınlıklar, yaşlılar, engelliler gibi görelili olarak güçsüz olduğu varsayılan toplumsal gruplara mensup bireylere karşı önyargılı bir Şekilde davranma veya bireylere ya da toplumsal gruplara yönelik adil ve eşit olmayan muamele (Thompson, 2001) olarak tanımlanmaktadır.

Egemen sınıfın yararı için toplumsal eşitsizlik ilişkilerini yeniden üretme, böylece sosyo-politik statükoyu sürdürme etkisine sahip olduğu belirtilen ayrımcılık (Deacon, Stepheny and Prosalendis, 2005; akt. Walker, 2006), ayrıŐtırmanın ve egemen sosyo-kültürel değerleri güçlendirmenin bir yolu olarak ele alınmaktadır (Okitikpi & Aymer,

2010). Ayrımcılık, toplumda çoğunluğa veya baskın toplumsal gruplara mensup olmayan kişi ve toplumsal grupların farklı muameleye maruz kalması ve/veya bu nedenle zarar görmesi ya da zarar görme ihtimaliyle yüz yüze kalmasını (Doğanay, 2018) ifade etmektedir. Ayrımcılık, ayrıca belirli bir toplumsal kategoriye mensup kişilerin haklarını veya toplumsal çıkarlarını reddedip bu kişilere özel sorumluluklar yükleyerek veya özellikle başka kategoriye mensup kişilere ayrıcalıklar sağlayıp ayrıcalıklı kategoriye mensup kişiler ile diğerleri arasında eşitsizlik yaratarak adaletsiz ve olumsuz davranma (United Nations, 1949) olarak da ifade edilmektedir.

İnsanı bir işleve, niteliğe, düşünceye indirgeyerek kişinin kendine özgü farklılığı ve bütünlüğü içinde algılanması ve görülmesini olanaksızlaştıran ayrımcılık, tüm insanlar için temel ve evrensel olarak tanınan hakların, dışlanan kişiler veya toplumsal gruplar için kabul edilmemesi veya yok sayılması (United Nations Centre For Human Rights, 1994) olarak da ele alınmaktadır.

Türkiye'nin de taraf olduğu ve onayladığı Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'den uyarlayacak olursak ayrımcılık, aynı zamanda kamusal yaşamın toplumsal, kültürel, ekonomik, politik veya herhangi bir alanında insan haklarının ve temel özgürlüklerin eşit düzeyde tanınmasını, uygulanmasını ve bunlardan eşit düzeyde yararlanılmasını geçersiz kılma veya zayıflatma amacına ve etkisine yönelik ırk, etnik köken vb. çeşitli ayrımlara dayanan her türden kısıtlama, ayırım, dışlanma veya ayrıcalık tanıma (Uyar, 2006) olarak da tanımlanmaktadır.

Sonuç olarak herhangi bir tarife tam olarak sığmayan, çerçevesi ne kadar geniş tutulursa tutulsun gözden kaçan veya yeni ortaya çıkan bir görünümü mutlaka bulunan bir olgu olduğunu (Düzen, 2015) göz ardı etmemekle birlikte toplumsal eşitsizliklerin ve hiyerarşik iktidar ilişkilerinin hem sonucu olan hem de nedeni olan ayrımcılık, "ırk", etnisite, toplumsal cinsiyet, sınıf, engellilik, göçmen statüsü vb. toplumsal ayrımlar temelinde bir kişi veya toplumsal gruba yönelik çeşitli kalıpyargı ve önyargılardan beslenen ve damgalama, ötekileştirme, ayrıştırma, dışlama, izole etme, görmezden gelme, mesafe koyma ve adaletsiz muameleyi içeren bir insan hakları ihlali olarak tanımlanabilir.

2.3.2. Kalıpyargı, Önyargı ve Ayrımcılık

Kalıpyargı, insanların toplumsal bir grubun tüm üyelerinin özellikleri hakkında ve toplumsal bu grubu mensup insanların neye benzediğine ilişkin genellikle yanlış bir imaja dayanarak yaptıkları genelleme veya varsayımlardır (Zastrow, 2017). Önyargı ise, toplumsal bir grubun bütününe veya toplumsal bir gruba mensup olması nedeniyle bir bireye yönelik yanlış ve katı genellemelerden kaynaklanan hoşnutsuzluğu ifade etmektedir (Allport, 1979). Önyargı, insanları bireysel özellikleri veya varoluşlarından dolayı değil, toplumsal bir gruba aidiyetlerinden hareketle değerlendiren olumsuz ve dogmatik tutum ve düşüncelerin dışavurumudur (Göregenli, 2012b). Önyargının bilişsel bir parçası olan ve toplumsal gruplara yönelik genel geçer/basmakalıp inançları içeren kalıpyargıya güçlü bir duygulanımın eşlik etmesi halinde bir tutum olarak önyargı ortaya çıkmaktadır (Paker, 2012). Önyargı, kalıpyargıya dayalı düşünce ve olumsuz tutumların bir birleşimidir, bu yüzden önyargılı bireylerin, insanlar hakkında tahmine dayalı, genellikle olumsuz ve kategorik bir şekilde düşünmesi (Zastrow, 2017) ve insanlara yönelik olumsuz tutumlar sergilemesi söz konusudur. Önyargı ve ayrımcılık, toplumsal bir gruba ya da bu grubun mensuplarına yönelik olumsuz düşüncelere ilaveten kaçınma, hazzetmeme, aşağılama, damgalama, ayrımcı uygulamalar, nefret söylemleri, nefret suçları, şiddet ve soykırıma kadar uzanan olumsuz duyguları içeren tutum ve davranışları (Ataman, 2012, 2020; Göregenli, 2012b) da beraberinde getirmektedir. Önyargılardan beslenen ayrımcı tutum ve davranışlar, bireylere yönelik olsa da, ayrımcılığı kişilerarası ilişkilerde ortaya çıkabilen mesafe koyma, hoşlanmama vb. olumsuz tutum ve davranışlardan farklı kılan bireylerin, bireysel özelliklerinden dolayı değil, mensubu oldukları toplumsal grubun özelliklerinden dolayı ayrımcı tutum ve davranışların hedefi olmalarıdır (Göregenli, 2012b). Sonuç olarak genel hatlarıyla düşündüğümüzde kalıpyargıların çeşitli önyargıların ortaya çıkmasına neden olduğu, önyargıların da ayrımcı tutum ve davranışları beraberinde getirdiğini; insanların bireysel özelliklerinden ziyade toplumsal bir gruba mensubiyetleri nedeniyle ayrımcılığa maruz kaldığını söylemek gerekmektedir.

2.3.3. Ayrımcılığa İlişkin Bazı Teorik Varsayımlar

Modern toplumlar, toplumsal sınıf, etnisite, toplumsal cinsiyet, yaş, meslek ve kültür vb. temelinde oldukça farklılaşmış toplumsal gruplardan oluşmaktadır. Bu farklılıklar,

iktidar/güç dağılımındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Toplumsal gruplar arasında kural koyarak bu kuralları başkalarına dayatma durumundan kaynaklanan farklılıklar da bu iktidar/güç farklılıklarının bir yansımasıdır (Becker, 2013). Bu nedenle toplumsal gruplar arasında eşitsizliğin hâkim olduğu modern toplumlarda, bazı toplumsal gruplar, diğerlerine oranla daha güçlü, baskın veya hâkim konumda bulunmaktadır. Baskın gruplar, alt konumda bulunan, azınlık veya madun olarak adlandırılabilir diğer toplumsal grupları tanımlayabilmekte ve damgalayabilmektedir. Baskın gruplar, madun gruplara yönelik çeşitli kalıpyargılar üretilmesini de beraberinde getirmektedir. Ancak kısmen doğruluk payı içerse bile kalıpyargılar, toplumsal bir grubun bütün üyelerini bireysel niteliklerinden soyutlayıp homejenleştirerek damgalanmış toplumsal bir grubun mensubuna dönüştürmekte ve birçok bakımdan, çeşitli alanlarda ayrımcılığa sebep olmaktadır (Çayır, 2012). Tarihsel, toplumsal ve politik olarak inşa edilen ayrımcılık, iktidar ilişkilerini içeren çok boyutlu ve akışkan bir olgudur. Dominelli (2002)'nin de vurguladığı gibi farklılığın değersizleştirilmesi, eşitsiz iktidar/güç ilişkilerinin merkezinde yer almakta ve baskı dinamiklerinin ve dışlanan kişilere yönelik aşağılayıcı muamelenin temelini oluşturmaktadır. Ancak ayrımcı tutum ve pratikler, toplumsal bir boşlukta ortaya çıkmamaktadır. Bu nedenle ayrımcı tutum ve pratikler, her iki toplumsal grubun da katıldığı ve hem açık hem de örtük bir biçimde onayladığı ve katkıda bulunduğu toplumsal bir süreci ifade etmektedir (Mccouat, 1971).

İktidar uygulamak, tahakküm ilişkilerinin bir ifadesidir. Tahakküm ilişkileri ise madun grubun nitelik ve katkılarının sistematik olarak değersizleştirilmesini ve baskın grubun yararlanabildiği toplumsal kaynaklardan dışlanmasını içermektedir (Dominelli, 2002). Bu nedenle herhangi bir biçimiyle ayrımcılık ve önyargı, bireyleri toplumdan ve barınma, eğitim, sağlık ve sosyal destek gibi hizmetlere eşit erişimden ayırmaya ve dışlamaya hizmet ettiğinden ayrımcılık aynı zamanda bir sosyal dışlanma biçimine karşılık gelmektedir (Mason et al., 2001).

Konumlarına ve kaynaklar üzerindeki egemenliğine meşruiyet kazandıran birçok meşrulaştırıcı ideolojiye sahip olan ve kendisini en iyi üyelerinin özellikleriyle tanımlayan baskın grup, madun grubu, o grubun en kötü/olumsuz özelliklere sahip üyeleriyle tanımlayarak homojenleştirir. Oysa hem baskın gruplar hem de madun gruplar homojen değildir. İnsanların birden çok toplumsal gruba aidiyeti olduğundan

baskın ve madun gruplar arasındaki ilişkiler tek boyutlu değildir. Bu nedenle toplumsal bir grup karşısında baskın konumda olan biri, başka bir toplumsal grup karşısında madun konumda olabilir. Öte yandan damgalanmış toplumsal gruplar, kendilerine ilişkin kalıpyargılara uygun şekilde davranışlar sergilediğinde ayrımcılık bir sosyal soruna dönüşmemektedir. Madun grupların, damgalanma sürecine karşı yürüttüğü ve damganın görünür olup olmamasına göre değişebilen bazı stratejileri vardır. Bu durum, damganın görünür olmadığı durumlarda gizlenme-ikili yaşam sürme stratejisini beraberinde getirirken damganın görünür olduğu durumlarda ise damgaya statü kazandırma stratejisini beraberinde getirebilir (Çayır, 2012).

İdeoloji ve söylem, eşitsizlik, ayrımcılık ve baskı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. İdeoloji ve söylem, toplumsal dünyayı ilişkin kavrayışımızı şekillendirmeye yardımcı olan fikir ve varsayımlar kümesini tanımlamaktadır. Yaşamlarımızı anlamlandırmak için geliştirdiğimiz anlam çerçevelerinin temelini oluşturan söylem ve ideoloji, iktidar kavramıyla da yakından ilişkilidir (Thompson, 2003). Böylece söylem ve ideoloji yoluyla eşitsizlik, ayrımcılık ve baskı, doğal, kaçınılmaz ve değişmez bir olgu ve süreç olarak görülebilmekte ve ırkçılık, milliyetçilik, cinsiyetçilik ve heteroseksizm gibi çeşitli ideolojik yapı, söylem ve pratikler, ayrımcılığa meşruiyet kazandırabilmekte ve ayrımcılığı toplumsal yaşamın olağan ve kaçınılmaz bir unsuru haline getirebilmektedir. Ancak bu, ayrımcılığın mutlak, verili ve değişmez bir olgu olduğu anlamına gelmemelidir.

2.3.4. Güç ve İktidar İlişkisi Bağlamında Ayrımcılık

İnsanlar arasındaki farklılıkların ayrımcılık ve önyargının nedeni olmadığı; ayrımcılığı ortaya çıkaran şeyin çeşitli bakımlardan birbirinden farklılaşan toplumsal grupların hiyerarşik açıdan “aşağıda” ve “dezavantajlı” olarak konumlandırılmalarından kaynaklandığı vurgulanmaktadır. Adaletsizlik, gücün/iktidarın inşası, hiyerarşik örgütlenme, güçle/iktidarla ilişkili söylemsel yapıların baskın olma durumuna göre dezavantajlı konumda bulunan toplumsal gruplara yönelik önyargı ve ayrımcılığın da o ölçüde ortaya çıktığı; iktidarın her düzeyde farklılığa, farklı olana yönelik yaklaşımı, farklılıkların kavranma tarzları, bazı özellik ve unsurlar bakımından diğer kişi veya toplumsal gruplardan ayrıcalıklı olduğuna ilişkin inançlar ve çoğunluğa dâhil olmayan kişi veya toplumsal gruplara ilişkin ayrımcı ve dışlayıcı ideolojik söylemsel

yapıların ayrımcılığı yaygınlaştırdığı belirtilmektedir (Göregenli, 2012b). Bu bakımdan ayrımcılık, yalnızca ayırmayı değil, aynı zamanda hiyerarşik olarak sınıflandırmayı, dışarıda bırakmayı veya görmezden gelmeyi de içermektedir (Johnson & Guillard, 2017; akt. Coşkun & Şen, 2020).

Farkın/farklı olanın bulunduğu her yere, yaşamın her köşesine sinen bir düşünce ve davranış formu olan ayrımcılığın sadece politik iktidara mahsus bir olgu olmadığı, güç ve iktidar ilişkilerinin hüküm sürdüğü ve hâkim olduğu bütün kişiler ve toplumsal gruplar arasındaki ilişkilerde geçerli olduğu da belirtilmektedir (Somay, 2012). Ayrımcılığın, toplumsal hiyerarşiyi inşa etmek ve sürdürmek amacıyla egemen sınıfların menfaatlerini gözetmek için iş gören politik bir boyutunun bulunduğu; ayrımcılığın asıl aktörünün güç ve iktidar sahipleri olduğu; ancak güç ve iktidar sahiplerinin hiçbir toplumda çoğunluklardan oluşmadığı; ayrımcılığın bu kadar yaygın olmasının onu içselleştiren, normalleştiren ve meşrulaştıran çoğunluğun herhangi bir tepki göstermeyip seyirci kalmasıyla veya ayrımcılığı onaylaması ve aktif bir şekilde uygulamasıyla mümkün olduğu vurgulanmaktadır (Göregenli, 2012a).

Her türden fark veya öteki olma ilişkisini bir iktidar ilişkisi veya hiyerarşi sorunu haline getiren toplumsal/kültürel ve politik tutum ve davranışın dışavurumu olan ayrımcılık, farkı/farklı olanı bertaraf edip türdeşlik yaratmayı amaçlar ancak bu durum olanaksız olduğundan farklı olanı, aşağıda kalanı, ötekiyi, bir başka deyişle Antonia Gramsci ve Gyatri Spivak'a referansla madunu (subaltern) daima baskı altında tutmak zorunda kalır. Bu durum madunu, egemenin/efendinin ağzıyla konuşmaya mecbur bırakıp içerebileceği gibi bütünüyle susturup dışarıda da bırakabilir (Somay, 2012). Çünkü ayrımcılığı besleyen “ırk”, toplumsal sınıf, ataerki vb. yapı ve “ideolojiler, ne zaman konuşulacağı, söylemek için neyin uygun olduğu ve kimin konuştuğu üzerinde normlar oluşturmaktadır” (Rossiter, 1996, p. 38).

Sonuç olarak toplumsal eşitsizlikleri üreten ve sürdüren ayrımcılık olgusunun güç ve iktidar ilişkilerinden bağımsız bir olgu olmadığını; yalnızca makro düzeylerde değil mikro düzeylerde de ortaya çıkabileceğini; egemen gruplardan madun gruplara yönelen tek yönlü bir olgu olmadığını, yani ayrımcılığa maruz kalanların da kendilerinin dışındaki farklı kişi ve gruplara yönelik ayrımcı tutum ve davranışları görmezden gelebileceğini, onaylayabileceğini ve belirli koşullarda ve bağlamlarda bu kişi ve

gruplara yönelik ayrımcı tutum ve davranışlarda bulunabileceğini göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

2.3.5. Ayrımcılık Biçimleri ve Düzeyleri

Ayrımcılık birçok form alabileceği gibi bireyselden kültürel farklı toplumsal düzeylerde ortaya çıkabilmektedir. Formlar ve düzeyler arasındaki sınırlar her zaman net olmadığından bu ayrımlar değişmez kategorilerden ziyade süreklilik gösteren alanları temsil etmektedir (Whitley & Kite, 2010). Bu bağlamda doğrudan, dolaylı, çoklu ve nöbetleşe ayrımcılık gibi çok çeşitli ayrımcılık formları ve kişilerarası, kurumsal ve kültürel ayrımcılık gibi çok çeşitli ayrımcılık düzeyleri bulunmaktadır.

Bir kişi veya toplumsal grubun, etnisite, cinsel yönelim, dil, engellilik vb. açısından ayrımcılığı yasaklayan nedenlerden dolayı insan hakları ve özgürlüklerinden kendisiyle aynı ya da benzer konumda bulunan diğer kişi veya toplumsal gruplarla eşit bir biçimde faydalanmasını, bu hak ve özgürlükleri kullanmasını engelleme veya zorlaştırma amacı ya da etkisine sahip olan her türden ayırım, kısıtlama, dışlama ya da ayrıcalık, “doğrudan ayrımcılık” olarak ifade edilmektedir. Doğrudan ayrımcılıkta aynı ya da benzer konumdaki kişi veya toplumsal gruplardan biri ya da bir kısmı açısından daha olumsuz neticeler doğuran veya böyle bir ihtimale neden olan farklı muamele söz konusudur (Gül & Karan, 2011). Yerel halktan bir kişinin Sahra-altı Afrikalı bir yabancıya sığınmacı olması nedeniyle ev kiralamak istememesi doğrudan ayrımcılığa örnek olarak gösterilebilir.

“Dolaylı ayrımcılık” ise meşru açıdan haklı gösterilmedikçe görünüşte tarafsız olan herhangi bir düzenleme, standart veya uygulamanın, başka kişi veya toplumsal gruplar ile kıyaslandığında bazı kişi veya toplumsal gruplar açısından belirli bir dezavantaj yaratmasını ifade etmektedir (Bojarski et al., 2012). Burada farklı muamelede bulunma kadar aynı muamelede bulunmanın da eşit olmayan sonuçlara yol açabileceği göz önünde bulundurulmakta ve muamelenin sonuçları üzerinden bir değerlendirme yapılmaktadır (Gül & Karan, 2011). Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik’e göre Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na bağlı kadın konukevlerine kabulde 60 yaş sınırının olması nedeniyle şiddete maruz kalan ve kadın

konuKevinde kalmak isteyen 63 yaşındaki Suriyeli bir kadın sığınmacının kadın konuKevinine kabulünün yapılamaması dolaylı ayrımcılık örneği olarak gösterilebilir.

Toplumsal cinsiyet, cinsellik, toplumsal sınıf ve ırkı karmaşık, iç içe geçmiş ve karşılıklı olarak birbirini güçlendiren baskı kategorileri ve toplumsal yapılar olarak keşfetmeye yönelik analitik bir aracı ifade eden keşişimsellik terimi (Davis, 2008; de los Reyes & Mulinari, 2005; akt. Mattsson, 2014), bir kişinin toplumsal kimliğinin farklı yönlerinin nasıl birbiriyle iç içe geçtiğine ve farklı baskı biçimlerinin nasıl birbiriyle ilişkili ve birbirine bağlı olduğuna (Miller & Garran, 2017; akt. Karpman & Miller, 2020) vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda çoklu deneyim ve formlarda dışa vurulan ayrımcılık, bu formlar arasındaki keşişme noktalarında bir araya gelmektedir (Jubany et al., 2011). Keşişimsel çerçeveler, birçok açıdan ötekileştirilen insanlara yönelik ayrımcılığın benzersiz biçimler aldığını ve tek bir eşsizlik sistemi bağlamında tam olarak anlaşılamayacağını ileri sürmektedir (Harnois, 2014). Bu bakımdan keşişen veya keşişimsel ayrımcılık olarak da ifade edilen “çoklu ayrımcılık”, bir kişinin birden fazla temelde ayrımcılığa maruz kalmasını ifade etmektedir (Gül & Karan, 2011). Bu bağlamda İran uyruklu LGBTİ+ bir göçmenin, hem göçmen statüsünden hem de cinsel yöneliminden dolayı ayrımcılığa maruz kalması, keşişimsel/çoklu ayrımcılığa örnek olarak verilebilir.

“Nöbetleşe ayrımcılık” ise ayrımcılığın çeşitli formlarına maruz kalan kişi veya toplumsal grupların aynı zamanda başka kişi veya toplumsal gruplara da ayrımcı tutum ve davranışlarda bulunmasını ifade etmektedir. Örneğin, ayrımcılığa ve sosyal dışlanmaya maruz kalan Roman bir grubun, mahallelerinde yaşayan Suriyeli sığınmacılardan dolayı sosyal yardımlardan yararlanamadıklarını ve iş bulamadıklarını düşünerek Suriyeli sığınmacılara yönelik ayrımcı söylemlerde ve davranışlarda bulunması nöbetleşe ayrımcılığa örnek olarak gösterilebilir.

Bir kişi, toplumsal bir gruba mensubiyetinden dolayı başka bir kişiye adaletsiz bir şekilde davrandığında “kişilerarası ayrımcılık” ortaya çıkmaktadır (Benokraitis & Feagin, 1995; akt. Whitley & Kite, 2010). Bireysel düzeyde önyargı, insanları kendi gruplarının diğer gruplardan üstün olduğunu ve gruplar arasındaki bu ayrımın sürdürülmesi gerektiğini ima edecek şekilde davranmaya yönlendirmektedir (Whitley & Kite, 2010). Bu da kişilerarası ayrımcılığın ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Suriyeli

sığınmacılara yönelik önyargılarından dolayı bir öğretmenin, ders başarısı iyi olmasına rağmen Suriyeli öğrencilere düşük not vermesi veya homofobik önyargılarından dolayı bir sosyal hizmet uzmanının, partnerinden şiddet görmesi nedeniyle sosyal hizmet merkezine başvuran LGBTİ+ bir sığınmacıya 6284 sayılı Kanun kapsamında koruyucu ve/veya önleyici tedbir kararı almak için nasıl bir yol izleyeceği konusunda yardımcı olmak istememesi kişilerarası ayrımcılığa örnek gösterilebilir.

Ayrımcı tutum ve davranışlar kurumlar ve örgütler tarafından da teşvik edilip desteklenebilir (Okitikpi & Aymer, 2010). Bu bağlamda “kurumsal ayrımcılık”, bir toplum, örgüt veya kurumda sistematik açıdan eşitsizliğe ve ayrımcılığa neden olan; belirli grupları ayrıcalıklı, diğer grupları ise dezavantajlı kılan yasal düzenlemeleri, formel ve enformel politika ve uygulamaları ifade etmektedir (Bedenek, 2014; Goldstein, 2013). Kişilerarası ayrımcılıktan farklı olan kurumsal ayrımcılık, örgütlerin/kurumların, alt grupların üyeleri için kaynakların ve fırsatların sistematik olarak yok sayılmasıyla sonuçlanan önyargılı politika ve uygulamalarına karşılık gelmektedir (Cunningham & Light, 2016). Kurumsal ayrımcılık, bir gruba seçimlerini, haklarını, hareketliliğini veya bilgiye, kaynaklara veya diğer kişilere erişimlerini sınırlayarak diğerlerine göre avantaj sağlayan bir durumdur (Jones, 1997; akt. Whitley & Kite, 2010). Kurumsal ayrımcılık, “ırk” ve etnik kökene, toplumsal cinsiyete, cinsel yönelime, yaşa, engelliliğe, sosyoekonomik duruma, kasta, ulusal kökene ve göçmenlik statüsüne dayalı gruplar dâhil olmak üzere çok çeşitli grupları etkilemektedir (Goldstein, 2013). Türkiye’de Cenevre Sözleşmesi’ne konulan coğrafi kısıtlamadan dolayı yalnızca Avrupa Konseyi’ne üye ülke vatandaşlarına mülteci statüsü verilmesi; geçici koruma statüsü verilerek Suriyeli sığınmacıların bireysel olarak uluslararası koruma başvurusunda bulunmalarının önüne geçilmesi; YUKK’da yapılan değişiklikle uluslararası koruma başvurusu veya statüsüne sahip olan göçmen ve sığınmacıların sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkının 1 yıl süre ile sınırlandırılması veya 633 sayılı Sosyal Hizmetler Alanında Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’ye göre (Ek madde 4) doğum yardımından yalnızca Türkiye vatandaşı kadınların yararlanabilmesinden dolayı göçmen ve sığınmacıların Sosyal Hizmet Merkezlerine doğum yardımı için başvuruda bulunamaması kurumsal ayrımcılığa örnek gösterilebilir.

Bir kültür içinde, bir grup, kültürel değerleri tanımlama gücünün yanı sıra bu değerlerin alması gereken formu da elinde tutabilir (Jones, 1997; akt. Whitley & Kite, 2010). Güçlü grup, kendi görüşlerine karşılık gelen değerleri ödüllendirerek ve uymayan değerleri cezalandırarak hâkimiyetini kurmakta ve sürdürmektedir. Bu durum azınlık grupların ve kültürel miraslarının marjinalleştirilmesiyle sonuçlanmakta ve “kültürel ayrımcılık” ortaya çıkmaktadır (Whitley & Kite, 2010). Örneğin Suriye uyruklu Dom sığınmacıların göçebe, yarı-göçebe yaşam tarzlarından, Iraklı Ezidi sığınmacıların ise inançlarından ve etnik kimliklerinden dolayı yerel halk tarafından ayrımcılığa maruz kalması kültürel ayrımcılığa örnek verilebilir.

“Yapısal ayrımcılık” ise tarafsız bir amaca sahip olan ancak azınlıkta kalan gruplar üzerinde ayrımcı ve/veya zararlı etkilere sahip olan egemen politikalara ve bu politikaları uygulayan ve bu kurumları kontrol eden bireylerin davranışlarına işaret etmektedir (Pincus, 1996). Yapısal ayrımcılık, bir kişinin toplumun işleyişi veya üyesi olduğu belirli topluluklar nedeniyle dezavantaj veya yüksek düzeyde incinebilirlikle karşı karşıya kaldığı bir durumu ifade etmektedir. Yapısal ayrımcılık, daha çok belirli bir gruba veya özellikle de toplumsal açıdan incinebilir bir konumda bulunan bir gruba ilişkin belirli bir politika veya uygulamanın etkilerinin farkına varamama ile ilişkilidir (Makkonen, 2002). Örneğin, uluslararası koruma statüsü bulunan sığınmacıların, Suriyeli sığınmacılardan farklı olarak çalışma imkanının sınırlı olduğu uydu kentlere yerleştirilerek hareket imkanının sınırlandırılması ve çalışma imkanının daha çok olduğu metropol şehirlerde yaşamasının engellenmesi yapısal ayrımcılığa örnek olarak gösterilebilir.

2.3.6. Sosyal Dışlanma Kavramının Tanımı ve Tarihsel Gelişimi

Görelî olarak yeni bir kavram olan sosyal dışlanma (Taket et al., 2009), eşitsizlik, işsizlik, yoksulluk, ayrımcılık, sosyal koruma vb. temel sosyal politika meseleleriyle ilişkili olması ve/veya bunları kapsamaması nedeniyle toplumsal, ekonomik ve politik tartışmalar ve kamusal müdahaleler açısından önemli bir kavrama dönüşmüştür (Sapançalı, 2005). İlginç bir tarihe sahip olduğu belirtilen sosyal dışlanma kavramı (Pierson, 2002), yoksulluk kavramına ilişkin Anglo-Sakson liberal vurguya bir alternatif olarak (Silver, 2019) 1970’lerde Fransa’da, hem düzenli istihdam kaynaklarından hem de refah devletinin gelir güvenliği ağlarından mahrum kalarak toplumun dışında yer

alan belirli grupların durumunu tanımlamak için ortaya çıkmıştır (Pierson, 2002). Fransa’da sosyal dışlanma kavramı ilk kez Jacques Chirac hükümeti döneminde görev yapan René Lenoir tarafından kullanılmış; 1974 yılında yayımlanan *Dışlanmışlar: On Fransız’dan Biri* [Les Exclus: Un Français sur Dix] adlı çalışmasında Lenoir, dışlanmışları ekonomik kalkınmanın sonuçlarından faydalanamayan kişiler olarak ifade etmiş ve dışlanmışların yalnızca yoksulları içermediğini, ayrıca birçok grubu da içerdiğini vurgulamıştır. Sosyal dışlanma Fransa’nın akabinde çeşitli Avrupa ülkelerinde ve Avrupa Birliği bağlamında hem kavram olarak hem de politika olarak kabul görmüş ve hızlıca yayılmış (Sapançalı, 2005); AB sosyal politikası, 1990’ların başından itibaren yoksulluk kavramından sosyal dışlanmaya doğru kaymıştır (Evans, 1998). Sosyal dışlanma, son zamanlarda ekonomik yeniden yapılanma ve uzun süreli işsizlikle ilişkili yeni yoksulluğun ortaya çıkışıyla ilgili tartışmalarda merkezi hale gelmesinden dolayı Batı Avrupa’da yaygın bir şekilde kullanılan bir kavram olmuştur (Gopinath, 1995). Ayrıca insan hakları, sürdürülebilir kalkınma, yoksulluk ve temel ihtiyaçlar gibi kavramların daha fazla öne çıktığı Sahra-altı Afrika gibi yerlerde direnç gösterilmesine rağmen, sosyal dışlanma kavramı, Dünya Bankası gibi güçlü kuruluşlar tarafından benimsenmesi nedeniyle kısmen de olsa dünyada hızla yayılmıştır (Popay, 2010). 1980’li yıllardan itibaren artan uluslararası göç, yüksek işsizlik, ekonomik resesyon ve neo-liberal politikalar nedeniyle devletin önemini yitirmesi sosyal sorunların artmasını beraberinde getirmiş ve sosyal dışlanmayı herkesçe bilinen bir kavrama dönüştürmüştür (Özkaplan et al., 2015). Özellikle işsizlik oranlarındaki artış, refah devletinin gerilemesi ve artan uluslararası göç, sosyal dışlanma kavramına ilişkin ilginin önemli oranda artmasına neden olmuş (Sapançalı, 2005) ve sosyal dışlanmayla mücadele 1997 tarihinde kabul edilen Amsterdam Antlaşması ile AB’nin hedefleri arasına girmiştir (Dedeoğlu & Ekiz Gökmen, 2011; Erdoğan, 2004).

Sosyal dışlanmanın, hem analitik hem de pratik olarak son derece değerli bir kavram olma potansiyeline sahip olduğu vurgulanmaktadır (Ward, 2009). Sosyal dışlanma, mesafe koymanın ötesinde ötekileştirmeyi, reddetmeyi, susturmayı, ayrıştırmayı, izole etmeyi ve haklardan yoksun bırakmayı içeren bir olgudur (Taket et al., 2009). Sosyal dışlanma, eşitsiz iktidar/güç ilişkilerinden ve temelde biz-onlar ikiliğine dayanan ötekileştirme süreçlerinden kaynaklanmaktadır. Bu ikilik, arzu edilen veya dâhil edilen kategorilere ait olanlar ile hak etmeyen veya dışlanan kategorilere dâhil olanlar

arasındaki ayrımları oluşturmak için farkı kullanır. Dışlama ve dâhil etmeye ilişkin ilkeler, “ırk”, toplumsal sınıf, toplumsal cinsiyet, yaş, cinsel yönelim, ruh sağlığı, engellilik vb. toplumsal ayrımlarda geçerlilik kazanmaktadır. Bu türden ayrımların her biri, bazı kişilerin üstün/ayrıcalıklı, diğer kişilerin ise aşağı olarak karakterize edildiği ikili ayırım veya ikili eşitsizlikler etrafında yapılandırılmaktadır (Dominelli, 2002). Ayrıca makro ve mikro-sosyal ilişkiler, üstün olma, aşağıda olma ve bu iki zıt kutup arasındaki çeşitli konumlar etrafında baskıcı bir şekilde organize edilen toplumsal fikirleri, değerleri ve süreçleri şekillendirmekte, sürdürmekte ve teşvik etmektedir (Baines, 2011a). Örneğin ırk ikiliğinde ortaya çıkan ırkçılıkta beyazlar siyahlardan, toplumsal cinsiyet ikiliğinde erkekler kadınlardan, homofobik cinsel yönelim ikiliğinde heteroseksüeller homoseksüellerden daha üstün ve ayrıcalıklı bir konumda iken (Dominelli, 2002) vatandaş-yabancı ikiliğinde ise bir ulus-devlete vatandaşlık bağıyla bağlı olanlar göçmen ve sığınmacılardan daha üstün ve ayrıcalıklı bir konumda bulunmaktadır. Bu nedenle bu ve benzeri kişi ve gruplar, Dowling (1999)’in de vurguladığı gibi bireysel önyargılar, damgalayıcı politikalar ve toplumsal kurumlar tarafından dışlanmaya maruz kalabilmektedir.

Sıklıkla adil olmayan sınıfsal, ekonomik ve güç/iktidar yapılarını yansıttığı ifade edilen sosyal dışlanma (Labonte, 2004; akt. Taket et al., 2009), yoksulluktan daha kapsamlı bir kavram olması nedeniyle yalnızca düşük maddi geliri değil, aynı zamanda toplumsal, kültürel, ekonomik ve politik yaşama etkili bir şekilde katılamamayı ve bazı bakımlardan yabancılaşmayı ve ana akım toplumdan uzaklaşmayı içeren bir kavramdır (Duffy, 1995; akt. Levitas et al., 2007). Sosyal dışlanma, bireyleri, aileleri ve grupları bir bütün olarak toplumun sosyal, ekonomik ve politik faaliyetlerine katılım için gerekli kaynaklardan mahrum bırakan bir süreçtir. Bu süreç temelde yoksulluğun ve düşük gelirin bir sonucudur, ancak ayrımcılık, düşük eğitim düzeyi ve yetersiz yaşam koşulları gibi diğer faktörler de bu süreci desteklemektedir. Bu süreç insanları, yaşamlarının önemli bir periyodunda toplumun büyük çoğunluğunun yararlandığı kurum ve hizmetlerden, sosyal ağlardan ve gelişim olanaklarından koparmaktadır (Pierson, 2002). Sosyal dışlanma, bir toplumun normatif olarak öngördüğü faaliyetlere tam katılımı engellediği gibi bilgiye, kaynaklara, toplumsallığa, tanınma ve kimliğe erişimden yoksun bırakmakta, özsaygıyı aşındırmakta ve kişisel hedeflere ulaşma yeteneğini azaltmaktadır (Silver, 2007). Sosyal dışlanma, toplumsal katılım olanaklarını inkâr

eden, toplumsal bağları koparan ve toplumsal dayanışmayı bozan çok boyutlu, ilişkisel bir süreçtir. Sosyal dışlama, “ırk”, etnisite, dil, din, kast, yaş, toplumsal cinsiyet, cinsellik, engellilik, yoksulluk, işsizlik, sosyoekonomik koşullar ve ikamet edilen yer temelinde ortaya çıkabileceği gibi bu temel bağlamında zamanla üst üste gelme, kesişme ve birikme eğilimi de gösterebilmektedir (Silver, 2016).

Etnik kimliğe, dini inanca, toplumsal cinsiyete, cinsiyet kimliğine, fiziksel, bilişsel ve psikolojik sağlık durumuna, yaşa, sosyo-ekonomik duruma dayalı ayrımcı politikaları teşvik eden toplumsal ve ekonomik pratikler bir toplumda belirli kişi veya toplumsal grupları sosyal dışlanma riski ve tehdidi ile karşı karşıya bırakmaktadır. Bu bağlamda sosyal dışlanma, eğitim, sağlık, emek piyasası gibi hizmetlere erişememeyi, toplumsal, kültürel ve politik yaşama dâhil olamamayı içeren çok yönlü bir katılım, erişim, eşitlik ve sosyal adalet sorunudur (Akkan et al., 2011). Simmel’in (1950) de belirttiği gibi, yabancılar aynı anda toplumun içinde ve dışında olduğundan sosyal dışlanma, ayrıştırarak içirme kavramıyla da örtüşmektedir (Silver, 2007).

Sosyal dışlanma, yaşamın hem ekonomik-yapısal hem de sosyo-kültürel yönlerine vurgu yapan çok boyutlu bir olgudur ve maddi yoksunluğun, sosyal haklara yetersiz erişimin, düşük düzeyde sosyal katılımın ve kültürel/normatif entegrasyon eksikliğinin bir kombinasyonunu içermektedir (Jehoel-Gijsbers & Vrooman, 2007). Belirli bireylerin yoksullukları, temel yeterliliklerden ve yaşam boyu öğrenme fırsatlarından yoksun olmaları veya ayrımcılık nedeniyle toplumun dışına itildiği ve (topluma) tam katılımlarının engellendiği bir süreç olarak tanımlanan sosyal dışlanma (European Commission, 2004), kişilerarası entegrasyonu destekleyen aile ve toplum sistemi, ekonomik entegrasyonu destekleyen işgücü piyasası, sivil entegrasyonu destekleyen demokratik ve yasal sistem ve sosyal entegrasyonu destekleyen refah devleti sisteminin biri veya daha fazlasında ortaya çıkan zayıflama olarak görülmektedir (Alden & Thomas, 1998).

Çeşitli biçimlerde, çeşitli zamanlarda ve toplumun çeşitli kesimlerine yönelik olarak ortaya çıkabilen sosyal dışlanma, birey ve grupları, barınma, istihdam, yeterli yaşam standartları ve yurttaşlık gibi toplumdaki temel sosyal süreçlerden ve olanaklardan ayıran çok boyutlu bir dezavantaj olarak tanımlanmaktadır (Barry, 1998). Sosyal dışlama, ayrıca toplumsal, ekonomik, kültürel ve politik boyutlarda ve birey, hanehalkı,

grup, topluluk, ülke ve küresel düzeylerde etkileşim içerisinde bulunan eşitsiz güç/iktidar ilişkilerinin yönlendirdiği dinamik ve çok boyutlu bir süreci ifade etmektedir (Popay et al., 2008). Sosyal dışlanma, istihdama ve maddi kaynaklara erişim, ortak kültürel süreçlere dâhil olma, karar alma ve politik süreçlere katılım açısından çeşitli dışlanma biçimlerini içeren ve bu unsurlar bir araya geldiğinde belirli çevrelerde mekânsal bir tezahür bulan akut dışlanma biçimleri yaratan çok boyutlu bir süreçtir (Madanipour et al., 1998).

Sosyal dışlanma, karmaşık ve çok boyutlu bir süreçtir. Sosyal dışlanma toplumsal, kültürel, ekonomik veya politik alanlarda olsun, çoğunluğun erişebildiği haklardan, kaynak, mal ve hizmetlerden mahrum olmayı veya bunların tanınmamasını/yok sayılmasını, normal toplumsal faaliyet ve ilişkilere dâhil olamamayı içermektedir. Sosyal dışlanma insanların hayat kalitesini etkilemekle birlikte aynı zamanda toplumsal bütünleşme ve eşitliği de etkilemektedir (Levitas et al., 2007). Sosyal dışlanma, toplumsal, ekonomik ve politik normlarla ilişkili bir dezavantaj, dezavantajın neden olduğunu süreçler ve ötekileştirme süreçlerinin sonucu olarak kavramsallaştırılmaktadır (Horsell, 2006).

Sosyal dışlanma, yalnızca belirli bir toplumun tarihsel olarak tanımlanmış sınırları içinde insana yakışır bir yaşam sürmek için gerekli olan yeterli gelir güvencesine sahip olamamayı değil aynı zamanda yurttaşlık haklarının kullanılamaması ve bireyin yaşam koşullarını etkileyen karar alma süreçlerine katılmamasını da içermektedir (Dominelli, 1999). Sosyal dışlanma, toplumsal, ekonomik ve kültürel haklara kısıtlı erişim veya bu hakların karşılanmamasına vurgu yapan süreçlerle ilişkili (Davis & Wainwright, 2005) bir olgu olarak ele alınmaktadır. Toplumun, toplumsal/kültürel, ekonomik ve politik yapılarında gömülü olan sosyal dışlanma (Taket et al., 2009), medeni, politik ve sosyal yurttaşlık haklarının gerçekleşmemesi ya da yok sayılması (Walker and Walker, 1997; akt. Levitas, 1998) veya T.H. Marshal'dan yola çıkılarak "tamamlanmamış yurttaşlık" olarak (Berghman, 1995; akt. Atkinson, 2000) da tanımlanmaktadır.

Sonuç olarak sosyal dışlanmayı, yalnızca sosyal dışlanmaya maruz kalanların bireysel özelliklerine referansla açıklanması mümkün olmayan aynı zamanda yapısal eşitsizliklerden kaynaklanan ve yapısal eşitsizlikleri yeniden üreten; toplumsal/kültürel, ekonomik, politik ve mekânsal boyutları bulunan; medeni, toplumsal, ekonomik,

kültürel ve politik haklara kısıtlı erişimi veya bu haklardan yoksun bırakmayı içeren çok boyutlu, dinamik, ilişkisel ve kesişimsel bir olgu ve süreç olarak tanımlamak mümkündür.

2.3.7. Sosyal Dışlanmanın Boyutları

Sosyal dışlanma, hem maddi hem de sosyal kaynaklara erişimin ekonomik, politik veya toplumsal bariyerler tarafından engellenmesiyle var olmaktadır. Bu bariyerler, dışlananlara göre daha fazla güce sahip insanlar tarafından kontrol edilen dışlama mekanizmaları tarafından inşa edilmektedir. Dışlanma, ötekilere ilişkin söz, inanç ve eylemler yoluyla üretilmektedir. Ekonomik güç temel bir faktör olmasına rağmen, dışlanma hem politik hem de gündelik söylemlerde marjinalite ve incinebilirliğin toplumsal inşası yoluyla ideolojik olarak yaratılmaktadır (Blackman, 2001).

Dâhil etmekten dışlamaya kadar süreklilik oluşturan güç/iktidar ilişkilerinin toplumsal, kültürel, ekonomik, politik (Escorel, 1999; akt. Rispel & Popay, 2009) ve söylemsel (Deniz et al., 2016a) boyutu bulunmakta olup çoğu zaman bu boyutlar iç içe bulunabilir, birbirini tetikleyebilir ve birbirlerinin etkisini güçlendirebilir veya ağırlaştırabilirler (Tolan, 2009). Toplumsal boyut, sosyal sistemler içinde bir aidiyet duygusu yaratan aile, arkadaşlık, akrabalık, mahalle, topluluk gibi yakın destek ve dayanışma ilişkilerini (Escorel, 1999; akt. Rispel & Popay, 2009), toplumsal katılımı ve eğitim ve sağlık gibi sosyal hizmetlere erişimi (Bhalla & Lapeyre, 1997) içermektedir. Toplumsal boyut açısından dışlanma söz konusu olduğunda formel ve enformel toplumsal ağlara katılım yoksunluğu, yetersiz sosyal destek, sosyal izolasyon (Jehoel-Gijsbers & Vrooman, 2007) ve sosyal hizmetlere erişim sorunları gündeme gelmektedir. Göçmen ve sığınmacıların çeşitli nedenlerle formel ve enformel toplumsal ağlara ve dayanışma ilişkilerine yeterince dahil olamamasını, yeterli sosyal desteğe sahip olmamasını, barınma, çalışma, eğitim, sağlık ve sosyal yardım gibi sosyal refah hizmetlerine erişim sorunları yaşamasını bu kapsamda değerlendirmek mümkündür.

Kültürel boyut, çeşitli değerlerin, normların ve yaşam biçimlerinin kabul edilme ve saygı görmesinden oluşur. Kültürel boyut bağlamında bir açıdan çeşitlilik tüm zenginliğiyle kabul edilirken diğer uçta ise (Escorel, 1999; akt. Rispel & Popay, 2009) kabul etmeme, saygı duymama, kültürel tahakküm (Ward, 2009), damgalama ve

ayrımcılık durumları (Escorel, 1999; akt. Rispel & Popay, 2009), yani kültürel dışlanma söz konusudur. Yerleşik toplumun görece olarak homojen olduğu varsayılan toplumsal ve kültürel yapısına bir tehdit olarak görülmesi nedeniyle göçmen ve sığınmacıların kültürel değer, norm ve yaşam biçimlerinin kabul edilmemesi, tanınmaması, yok sayılması ve ayrımcılığa maruz kalmasını kültürel dışlanma kapsamında değerlendirmek mümkündür.

Ekonomik boyut, yaşamı sürdürmek için gerekli olan gelir, istihdam, çalışma koşulları, geçim kaynakları gibi maddi kaynakların dağıtımı ve bu kaynaklara erişimden oluşur (Escorel, 1999; akt. Rispel & Popay, 2009). Ekonomik boyut açısından dışlanma, ekonomik kaynakların eşitsiz bölüşümünü, düzenli ve güvenceli çalışma hakkına ve olanaklarına, yeterli gelir düzeyine, sosyal güvenlik ve sosyal yardım hakkına sahip olamamayı veya bu hak ve hizmetlere yeterince erişememeyi içermektedir. Çoğunlukla enformel emek piyasasında kendisine yer bulabilen göçmen ve sığınmacıların, sağlıksız koşullara sahip, emek sömürsünün yoğun olduğu, düşük ücretli, geçici, güvencesiz işlerde çalışmak zorunda kalmasını, temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesine ve insan onuruna yaraşır bir şekilde yaşamasına olanak sağlayan yeterli gelir düzeyine sahip olamamasını ekonomik dışlanmaya örnek olarak göstermek mümkündür.

Medeni ve politik haklarla ve yurttaşlıkla ilişkili olan politik boyut (Taket et al., 2009), hem mevzuat, politika ve uygulamalarda yerleşik hakların hem de bu hakların kullanıldığı koşulların eşit olmayan örüntülerini üreten ilişkilerdeki güç/iktidar dinamikleri tarafından oluşturulmaktadır. Politik boyut açısından dışlanma, kamusal yaşama katılma, düşüncelerini ve taleplerini/çıkarlarını ifade etme, çıkarların göz önünde bulundurulması ve hizmetlere erişim olanaklarının eşit olmayan bir dağılımını (Escorel, 1999; akt. Rispel & Popay, 2009) içermektedir. Bu bağlamda politik dışlanma, çeşitli nedenlerden ötürü özellikle hukuki ve politik hakların tam anlamıyla kullanılamaması ve/veya politik yaşama katılımının doğrudan veya dolaylı olarak engellenmesiyle ilişkilidir (Adaman & Keyder, 2006). Kısaca sosyal dışlanmanın politik boyutu, politik temsil ve etkiden mahrum olmakla ilişkilidir (Yılmaz, 2008). Göç ettikleri ulus-devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olmadıklarından dolayı göçmen ve sığınmacıların politik açıdan temsil edilememesi, politik karar alma süreçlerine

katılamaması, medeni ve politik haklardan kısmen veya bütünüyle yararlanamamasını politik dışlanmaya örnek göstermek mümkündür.

Mekânsal ayrışma sosyal dışlanmanın başladığı yer olduğundan sosyal dışlanmayı anlamak için mekânsal ayrışmayı göz önünde bulundurmak gerekmektedir (Akkan et al., 2011). Bourdieu'ye göre sosyal grupların fiziksel mekândaki dağılımı, onların sosyal mekândaki dağılımlarını yansıtır. Dolayısıyla hiyerarşik olarak örgütlenmiş bir toplumda mekân da bölümlenmeye ve tabakalaşmaya tabidir (Yılmaz, 2008). Bu kapsamda sosyal dışlanmanın bu dört boyutuna toplumsal, kültürel, ekonomik ve politik ilişki ve etkileşimlerin meydana geldiği mekânsal boyutu da eklemek gerekmektedir. Bazı kişi ve toplumsal gruplar açısından ayrıştırıcı, dışlayıcı ve damgalayıcı olabilen mekânsal boyut ise insanların mekânla kurduğu ilişkileri, insanların mekânsal dağılımını, yaşam ve barınma koşullarını içermektedir. Mekânsal sınırların fiziksel olabileceği gibi sembolik ve ahlaki de olabileceğini belirten Silver (2019)'a göre yerinden etme, kapatma ve tecrit, mekânsal dışlanmanın üç temel mekanizmasını oluşturmaktadır. Mekânsal ayrışma mekânsal damgalamayı da beraberinde getirebildiği için damgalanan mekânlarda yaşamak birçok alana erişim açısından insanların önünde engel oluşturabilmektedir. Toplum tarafından riskli/tehlikeli olarak düşünülen veya kabul edilen bir mekânda yaşayanlar bir süre sonra bu mekânın bir parçası olmakta, bu mekândan çıkamaz durumuna gelmekte ve mekân, sosyal dışlanmanın temel belirleyicisine dönüşmektedir. Dışlanan ve damgalanan mekân, aynı zamanda insanlar arasındaki dayanışma ve kolektivite duygusunu ortadan kaldıran, insanları kendi dışlanmışlıkları ile baş başa bırakan bir dünya yaratmaktadır (Akkan et al., 2011). Göçmen ve sığınmacıların, yoksulluk ve ayrımcılık gibi çeşitli nedenlerden dolayı sosyo-ekonomik düzeyi düşük, alt yapı olanaklarının yetersiz, kamusal hizmetlere erişimin kısıtlı olduğu mahalle ve semtlerde birikmesi, yoğunlaşması ve gettolaşmasını, sağlıksız koşullara sahip konutlarda barınmak zorunda kalmasını mekânsal dışlanmaya örnek olarak göstermek mümkündür.

Söylemsel dışlanma, kişi ve toplumsal grupların aleyhine üretilen çeşitli dedikodu, şehir efsanesi ve söylemleri ifade etmektedir (Deniz et al., 2016a). Söylemsel dışlanma, öteki olanı sorun ve tehdit unsuru olarak kategorize etmeyi, damgalamayı, ayrıştırmayı, aşağılamayı, hatta nefretin ve şiddetin hedefi haline getirmeyi içeren çeşitli söylemlerin

bir dışavurumdur. Örneğin Suriyeli sığınmacılara yönelik yerel halkın işini elden aldıkları ve kiralari artırdıkları yönündeki söylemler, söylemsel dışlanmaya örnek olarak gösterilebilir.

Literatürde sosyal dışlanmanın toplumsal, kültürel, ekonomik, politik ve söylemsel boyutlarının yanı sıra döngüsel, yani nöbetleşe boyutundan da söz edildiği görülmektedir. Nöbetleşe dışlanma, kente önceden gelen ve kentin yerleşikleri tarafında dışlanan kişi ve grupların kente yerleştikçe kente daha sonra gelen kişi ve grupları dışlamalarını ifade etmektedir. Kentlerde Kürt, Arap, Alevi vb. olup kimliklerinden dolayı dışlanan kişi ve grupların kente daha sonra gelen Suriyeli sığınmacılara yönelik dışlayıcı tutum ve davranışlarda bulunması nöbetleşe dışlanmanın örneği olarak karşımıza çıkmaktadır (Tümtaş, 2019).

Sonuç olarak bir örnek üzerinden ifade etmek gerekirse göçmen ve sığınmacılar açısından politik ve söylemsel dışlanmanın toplumsal, kültürel ve nöbetleşe dışlanmayı, ekonomik dışlanmanın toplumsal, kültürel ve mekânsal dışlanmayı, tüm bunların ise politik dışlanmayı beraberinde getirebileceğini, yani sosyal dışlanmanın çeşitli boyutlarının birbiriyle karşılıklı etkileşim içerisinde olduğunu, çoğu zaman iç içe geçtiğini ve birbirlerini beslediğini ve birbirlerinin etkisini derinleştirdiğini söylemek gerekmektedir.

2.3.8. Sosyal Dışlanmaya İlişkin Söylem ve Paradigmalar

Sosyal dışlanmaya ilişkin gerçekte “ideal tipler” olarak ifade edilen dayanışmacı, liberal (uzmanlaşmacı) ve sosyal demokratik (tekelci) olmak üzere üç paradigmadan söz edilmektedir (Özkaplan et al., 2015; Silver, 1994, 1995). Sosyal dışlanmaya ilişkin temel paradigma olan dayanışmacı paradigma, sosyal bağa, genel iradeye veya kolektif bilince vurgu yapan ve toplumsal dayanışma lehine hem bireyci liberalizm hem de sosyalizmi reddeden Fransız Cumhuriyetçi ideolojiye dayanmaktadır (de Haan, 1999; Silver, 2019). Toplumu/toplumsal düzeni verili, dışsal, normatif ve ahlaki bir birlik olarak gören Durkheimci gelenek, bu yaklaşımın merkezinde yer almaktadır (Levitas, 2000; akt. Silver, 2019; Yuncu, 2005). Sapma ve anomi gibi sosyal dışlanmanın da toplumsal bütünleşmeyi hem zayıflattığı hem de güçlendirdiği belirtilmektedir (Silver, 1995). Durkheim’in da işaret ettiği gibi, sapkın grupların dışlanması, cezalandırılması

ve toplum dışına itilmesi normatif dayanışmayı artırdığından dolayı bazı grupların dâhil edilmesi diğerlerinin dışlanmasını güçlendirebilmektedir. Örneğin, ulus devletler teşkil ettiğinden dolayı kapsayıcı yurttaşlık, mültecileri ve yabancıları dışlamaktadır (Silver, 2007). Bireyler, toplumsal gruplar ve sınıflar arasındaki çıkar çatışmalarını göz ardı eden dayanışmacı paradigma (Silver, 1994) açısından sosyal dışlanma, ekonomik ya da politik bir olgu olmaktan ziyade (Taket et al., 2009) öncelikle birey ve toplum arasındaki kültürel ve ahlaki bağın kopması, topluma dahil olmanın ve onun bir parçası olmanın önemini vurgulayan sosyal entegrasyonun karşıtı olarak değerlendirilmektedir (de Haan, 1999).

Sosyal dışlanmaya ilişkin liberal paradigma ise Anglo-Sakson/Anglo-Amerikan geleneğe ve bireyci liberalizme dayanmaktadır (Silver, 1994; Taket et al., 2009). Liberal paradigmaya göre ekonomi ve politikada olduğu gibi toplum/toplumsal düzen de kendi çıkarları ve motivasyonlarıyla hareket eden otonom bireyler arasındaki gönüllü değiş tokuş ağlarından oluşmaktadır (Silver, 1994). Liberal paradigmaya göre bireysel farklılıkların, toplumsal gruplar arasında ve piyasadaki uzmanlaşmayı artırdığı, sosyal dışlanmanın ise uzmanlaşmanın (toplumsal farklılaşmanın, ekonomik işbölümünün, sosyal alanların ayrışmasının) ve bireyin seçim ve eylemlerinin bir sonucu olarak görüldüğü belirtilmektedir (Silver, 1994; Yuncu, 2005). Bireysel fırsatlara yönelik kısıtlamaların veya ticaretin önündeki yasal olmayan engellerin liberal paradigmaya göre korumacı, dışlayıcı ve ayrımcı olduğu kabul edilmektedir (Silver, 2019). Bu paradigmaya göre liberal devletin bireysel hakların yanı sıra grup ve piyasa rekabetini korumasının, sosyal dışlanmaya engel olduğu (Silver, 1995) belirtilmektedir.

Sosyal demokratik sosyal dışlanma paradigması ise Weber'in sosyal kapanma teorisinde detaylandırıldığı gibi, Marksist ve sosyal demokratik düşünce ile ilişkilidir (Silver, 2019). Sosyal kapanma, (toplumsal) kurumlar ve kültürel ayrımlar yalnızca diğerlerini kendi iradelerine aykırı bir şekilde dışarıda tutan sınırlar yarattığında değil, aynı zamanda eşitsizliği sürdürmek için kullanıldığında ortaya çıkmaktadır (Silver, 1995). Bu paradigma, farklı toplumsal ve kültürel kimliklere ve aynı zamanda kurumlara sahip güçlü sınıf ve statü gruplarına işaret ederek (Taket et al., 2009) toplumsal düzeni oluşturan hiyerarşik güç/iktidar ilişkilerine vurgu yapmaktadır (de Haan, 1999). Dışarıda bırakanlar, çeşitli türdeki kaynaklara erişimi sınırlayarak çıkar veya rant elde

ederler. Dolayısıyla sosyal dışlanma, eşit vatandaşlık, demokratik çatışma çözümü veya sosyal haklar yoluyla üstesinden gelinen eşitsizliği yansıtmakta ve yeniden üretmektedir (Silver, 2019). Bu paradigma, eşitsiz güç ilişkilerini yansıtan sosyal dışlanmanın özellikle T. H. Marshall tarafından tanımlandığı şekliyle kapsayıcı sosyal demokratik yurttaşlıkla azaltılabileceğini ileri sürmektedir (Silver, 1995). Fransa’da sosyal dışlama söylemine ilişkin tartışma, dayanışmacı ve sosyal demokratik paradigma arasındadır ancak dayanışmacı paradigma hakim paradigma konumundadır. Britanya’da ise sosyal dışlanma tartışması, sosyal demokratik ve liberal paradigma arasındayken ABD’de ise sosyal dışlanma söylemi ve tartışması liberal paradigmaya dayanmaktadır (Silver, 1995).

Sosyal dışlanmaya ilişkin paradigmalara uyumlu olduğu belirtilen (Taket et al., 2009) ahlaki sınıfaltı söylem (moral underclass discourse), sosyal bütünleşmeci söylem (social integrationist discourse) ve yeniden dağıtımcı söylem (redistributionist discourse) olmak üzere sosyal dışlanmaya ilişkin üç söylemden söz edilmektedir (Levitas, 1998). Ahlaki sınıfaltı söylemi, sosyo-ekonomik yapının altındaki, aslında onu toplumun geri kalanından ayıran kendi yaşam tarzını da geliştiren bir gruba atıfta bulunan sınıfaltını (Watt & Jacobs, 2000) veya toplumsal olarak dışlananları kültürel olarak ana akımdan farklı olarak sunmakta ve toplumun geri kalanı arasındaki eşitsizlikleri görmezden gelmektedir. Ahlaki sınıfaltı söylemi, toplumun yapısından ziyade yoksulların davranışına vurgu yapmakta ve yardımların, yararlananlar açısından bağımlılığı teşvik ettiğine işaret etmektedir. Toplumsal cinsiyetlendirilmiş bir söyleme dayanan ve ücretsiz çalışmayı/emeği görmezden gelen ahlaki sınıfaltı söyleme göre devlete bağımlılık bir sorun olarak görülse de, özellikle kadın ve çocukların erkeklere olan ekonomik bağımlılığı görmezden gelinmektedir (Levitas, 1998).

Hem Avrupa Birliği’nde hem de Birleşik Krallık’ta baskın bir söylem olan sosyal bütünleşmeci söylem (Levitas et al., 2007), toplumsal entegrasyon ve bütünleşmenin ücretli çalışma yoluyla sağlanacağına vurgu yapmakta (Pierson, 2002) ancak ücretli çalışmaya vurgu yaparak sosyal dışlanma/içerme tanımını daraltmaktadır. Sosyal bütünleşmeci söylem, mülkiyete sahip olanlar ile çalışan nüfus arasındaki eşitsizliği görmezden gelmekte, ücretli çalışanlar arasındaki ve emek piyasasındaki toplumsal cinsiyete ve sınıfa dayalı eşitsizlikleri gizlemektedir. Toplumda ücretsiz çalışma/emek

sorununu yeterince ele almayan sosyal bütünleşmeci söylem, ayrıca ücretli çalışmaya katılmamanın meşruiyetini de baltalamaktadır (Levitas, 1998).

Yeniden dağıtımcı söylem, yoksulluğu sosyal dışlanmanın temel nedenlerinden biri olarak tanımlarken, aynı zamanda toplumdaki belirli grupların toplumsal cinsiyet, etnisite, cinsellik ya da engellilik temelinde ayrımcılığa maruz kalmasından dolayı tam yurttaşlık haklarından mahrum bırakılmasının da sosyal dışlanmayı ortaya çıkarabileceğini kabul etmektedir (Watt & Jacobs, 2000). Yeniden dağıtımcı söylem, sosyal, kültürel, ekonomik ve politik vatandaşlığa değinirken, maddi eşitsizliği içeren ancak bunlarla sınırlı olmayan bir eşitsizlik eleştirisi getirmekte, eşitsizliği üreten süreçlere odaklanmakta ve eşitsizliklerin radikal bir şekilde azaltılması ve kaynakların ve gücün yeniden dağıtımına işaret etmektedir. Ücretsiz çalışmayı görmezden gelmeyen bir potansiyele sahip olan yeniden dağıtımcı söylem, yardım düzeylerindeki artışlar yoluyla yoksulluğun azaltılmasına vurgu yapmaktadır. Yeniden dağıtımcı söylem, yurttaşlığı sosyal dışlanmanın karşıtı olarak önermekte ve minimalist içerme politikasının ötesine geçmektedir (Levitas, 1998).

2.3.9. Sosyal Dışlanma Kavramına Yönelik Bazı Eleştiriler

Sosyal dışlanma kavramının, neo-liberal uzlaşının/dönüşümün sosyal bilimler alanındaki rasyonalitesini yeniden üreten yeni kavramlardan biri olduğu (Atasü-Topcuoğlu & Akbaş, 2009b); refah devletinin kazanımlarının aşınmasına yol açan neo-liberal politikaları ve bu politikaların küresel düzeydeki sonuçlarını (Erdoğan, 2004) göz ardı ettiği belirtilmektedir. Sosyal dışlanma kavramının, farklılıklara vurgu yapmasına rağmen (Atasü-Topcuoğlu & Akbaş, 2009b) dışlayanların ve dışlananların ikili ayrımlar temelinde homojen bir kategori olarak görülmesine neden olabilmektedir. Oysa dışlayan ve dışlanan grupların, homojen olmaktan ziyade heterojen gruplar olduğu ve sosyolojik hatları, inançları, kültürleri, siyasi veya dini aidiyetleri vb. bakımından birbiriyle kesiştiği ifade edilmektedir (Taket et al., 2009). Dışlanan özneleri önceleyip dışlayan özneleri gündeme getirmemesi ve dışarıda bırakması nedeniyle sosyal dışlanma kavramının, toplumsal grupların ve toplumsal tabakalaşmanın nasıl oluştuğunu ve yeniden üretildiğini, toplumsal açıdan farklılıkların nasıl inşa edildiğini ve deneyimlendiğini (Atasü-Topcuoğlu & Akbaş, 2009b) göz ardı ettiği belirtilmektedir.

Sosyal dışlanma kavramının yaygın kullanımının, dikkati birey ya da grup davranışına yönlendirerek sosyal dışlanmaya neden olan süreçleri depolitize etme tehdidi taşıdığı ve yapısal eşitsizlikleri yaşamın kabul edilebilir bir gerçeği olarak sunduğu (Révauger, 1998; akt. Atkinson, 2000); toplumsal eşitsizlikleri analiz edebilecek ve bu eşitsizliklere yapısal eleştiriler getirebilecek bir niteliğe sahip olmadığı (Atasü-Topcuoğlu & Akbaş, 2009b) belirtilmektedir. Öte yandan sosyal dışlanma kavramının, eleştirel bir dilin parçası gibi görünmesine rağmen sınıfsal çelişkileri muğlaklaştırarak dayanışmacı çözümler önerdiği (Atasü-Topcuoğlu & Akbaş, 2009b); bir başka deyişle Durkheimci anlamda yeni hegemonik söylem haline geldiği, ücretsiz emeği değersizleştirdiği, ücretli çalışanlar arasındaki eşitsizlikleri ve aynı zamanda mülkiyete sahip olan sınıflar ile toplumun geri kalanı arasındaki temel toplumsal bölünmeyi gizlediği (Levitas, 1996); üretim ve bölüşüm ilişkilerini (Atasü-Topcuoğlu & Akbaş, 2009b); sınıf kavramının toplumsal eşitsizlikleri anlama ve açıklayabilme potansiyelini ve toplumsal eşitsizlikler ve yoksulluğun toplumsal cinsiyet boyutunu göz ardı ettiği (Özkaplan et al., 2015) vurgulanmaktadır.

2.4. TÜRKİYE’DE GÖÇMEN VE SİĞİNMACILARA YÖNELİK AYRIMCILIK VE SOSYAL DIŞLANMA

Türkiye’de Suriyeli sığınmacıların varlığıyla net bir şekilde ortaya çıktığı gibi hayırseverlik anlayışının yerine dayanışmacı bir yaklaşımın ortaya konulmadığı durumlarda göçmen ve sığınmaların dışarıdan gelerek ulusun bütünlüğünü ihlal eden yabancılar olarak yurttaşların, yani ulusun asil sabinin hoşgörüsüne, sabrına ve lütfuna muhtaç bir konuma hapsediği (Genç, 2017) belirtilmektedir. Göçmen ve sığınmacılardan refah rejimine yük olmaksızın muhtaç ve yoksul, minnettar ve hem fiziksel hem de ekonomik, kültürel ve politik olarak kamusal alanlarda görünmez olmalarının beklendiği (Çağlar Chesley, 2020) vurgulanmaktadır.

Türkiye’de göçmen ve sığınmacıların yaşamını tanımlayan en yaygın bağlamların belirsizlik, geçicilik, güvencesizlik, ayrımcılık, cefa çekmek ve sabretmek olduğu (Coşkun & Eski, 2019); Türkiye’de Avrupalı olmayan sığınmacıların mülteci statüsü elde etmesini engelleyen 1951 Cenevre Sözleşmesi’ndeki coğrafi kısıtlamanın sürdürülmesi, geçicilik ve belirsizlik durumunun resmî prosedür dahilindeki sığınmacılar için bile geçerli olmasına yol açtığı (Danış, 2016); daha da önemlisi, yasal

çerçeve ne olursa olsun uygulamadaki geniş keyfiyet alanının çok ciddi hak ihlallerine neden olduğu dile getirilmektedir (Biner, 2014; Soykan, 2014; akt. Danış, 2016).

Yabancı düşmanlığı, ırkçılık, ayrımcılık ve dışlamanın hâkim toplumsal ve politik kültürün bir parçası olduğu belirtilen Türkiye’de (Genç, 2017) göçmen ve sığınmacılar, kayıtdışı çalışma, yoksulluk, ayrımcılık, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, ötekileştirme, sosyal dışlanma gibi sorunlarla karşılaşabilmektedirler (Ünal, 2014). Yasal statülerinin belirsizliği, temel hak ve özgürlüklere erişimin sınırlılığı, ayrımcılık ve ırkçılığa maruz kalmak Türkiye’de yaşayan göçmen ve sığınmacıların en temel sorunları arasında bulunmaktadır. Türkiye’de göçmen ve sığınmacılar yasal statülerinin belirsizliği, üçüncü ülkeye yerleştirilme süreçlerinin uzaması, durdurulması, yürürlükte var olan ancak uygulamada alınamayan çalışma izninden dolayı, sigortasız, güvencesiz, her türlü sömürüye açık bir şekilde çalışmak zorunda olmaları, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimin sınırlı ve zor olması, gündelik yaşamlarında maruz kaldıkları ırkçılık ve ayrımcılıktan dolayı yaşamlarını sürdürmekte zorlanmaktadırlar (Şimşek, 2015).

Türkiye’de düzensiz göçmenlerin ekonomik ve sosyal haklar bağlamında zorla çalıştırma, sağlık ve güvenlik önlemlerinin alınmadığı, düşük ücretle ve uzun süre çalışma gibi kötü koşullarda çalışma, ekonomik ve cinsel sömürü, çeşitli ayrımcılık biçimlerine maruz kalma, eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik gibi kamusal hizmetlere erişememe ve çeşitli insan hakları ihlallerine maruz kalma en çok karşılaştığı sorunlar arasındadır (Kapar, 2020).

Afgan sığınmacılar, küresel göç hareketliliği açısından önemli bir konumda bulunan ve mülteci, sığınmacı ve düzensiz göçmen denildiğinde akla ilk gelen gruplardan birini oluşturmaktadır. Türkiye’ye yönelik düzensiz göç hareketleri içerisinde önemli bir yere sahip olan (Geyik Yıldırım, 2020) ve ülkede kayıtlı en büyük ikinci sığınmacı grubunu oluşturan Afgan sığınmacılar (Buz et al., 2020) için Türkiye hem ev sahibi hem de Avrupa’ya geçiş amacıyla kullanılan transit bir ülke konumundadır (Buz et al., 2021). Afgan sığınmacılar, Türkiye’de barınma, sağlık, eğitim, barınma, koruma ve istihdama erişim, dil bariyeri, bilgi eksikliği, ayrımcılık, sosyal dışlanma, kısıtlı hareket özgürlüğü ve sınır dışı edilme riski gibi çeşitli sorun ve zorluklar yaşamaktadır (Bozok & Bozok, 2018, 2020; Buz et al., 2020; Çağlar Chesley, 2020; Karadağ, 2021).

Türkiye, 1990'lı yıllardan bu yana Sahra-altı Afrika ülkelerinden gelen göçmen ve sığınmacılar açısından hem bir hedef ülke hem de transit bir ülke haline gelmiştir. Avrupa'ya göç etmek amacıyla Türkiye'ye gelen Sahra-altı Afrikalı göçmen ve sığınmacıların çoğu amaçlarını gerçekleştiremediğinden uzun yıllar boyunca Türkiye'de yaşamaktadır. Türkiye'de yaşayan Sahra-altı Afrikalı göçmen ve sığınmacılar, öğrenci veya çalışma vizesine sahip olanlar, kısa süreli vizesi bulunanlar, ülkeye yasal olarak giriş yapmış ancak vizelerini yenilememiş olan kağıtsız göçmenler ve sığınmacılar gibi farklı göçmen statülerine sahiptir. Türkiye'de büyük ölçüde marjinalleşmiş yasal, sosyal, ekonomik ve politik konumları, güvencesiz yasal statüleri, haklara erişimlerinin sınırlı olması, ırkçılık, ayrımcılık ve damgalanma nedeniyle Sahra-altı Afrikalı göçmen ve sığınmacılar, yerel halktan izole bir yaşam sürdürmekte ve birçok zorlukla karşılaşmaktadır (Bodur, 2020; Brewer & Yüksek, 2006; Coşkun, 2016; Coşkun & Sarılioğlu, 2020; Şimşek, 2019a, 2019b; Suter, 2013).

YUKK'un 75. maddesinin 3. fıkrasında tanımlanan özel ihtiyaç sahipleri arasında LGBTİ sığınmacılar yer almamakla birlikte özel ihtiyaç sahibi kadın sığınmacıların hangi aşamada, kim tarafından ve hangi usule göre belirleneceğine dair YUKK'ta herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır (Kıvılcım, 2017; Özgür Baklacioğlu & Kıvılcım, 2015). Bu kapsamda Türkiye'nin göç ve sığınma politikasının toplumsal cinsiyete duyarlı olmak bir tarafa kadın ve LGBTİ+ sığınmacıları daha da savunmasız hale getirdiğini (Coşkun & Eski, 2019) söylemek yanlış olmayacaktır. Afganistan, Irak, İran ve Uganda uyruklu kadın ve LGBTİ+ sığınmacıların farklı düzeylerde ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya maruz kaldığı; çalışma gibi temel haklara erişememe, yeterince psiko-sosyal ve ekonomik destek görememe, haklarını bilmeme, dil engeli, kamuoyunda ve kamu kurumlarında sığınmacıların durumuna dair yeterli farkındalığın olmaması ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadın ve LGBTİ+ sığınmacılara yönelik ayrımcılık ve sosyal dışlanmanın nedenleri arasında olduğu vurgulanmaktadır (Coşkun & Eski, 2019). Benzer şekilde Suriyeli kadın ve LGBTİ sığınmacıların ise barınma, çalışma, eğitim, sağlık ve sosyal yardım haklarına erişim konusunda toplumsal cinsiyet açısından farklı eşitsizlik ve şiddet biçimleriyle karşı karşıya kaldığı, hak ihlalleri yaşadığı ve ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya maruz kaldığı belirtilmektedir (Özgür Baklacioğlu & Kıvılcım, 2015).

Türkiye’de Suriyeli sığınmacıların yasal statü, damgalama, dil bariyeri, ekonomik yoksunluk, belgesizlik ve mobilite gibi çok çeşitli nedenlerden dolayı (IOM, 2020) barınma, istihdam, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim konusunda olduğu gibi gündelik yaşamlarında ayrımcı söylemlerle baş etme konusunda da önemli zorluklarla karşı karşıya olduğu belirtilmektedir. (Şimşek & Çorabatır, 2016; Terzioğlu, 2017). Suriyeli sığınmacılar çok çeşitli ayrımcı ve dışlayıcı söylemlere maruz kalmaktadır. Suriyeli sığınmacıların savaştan kaçtıkları ve ülkelerini savunmamış korkaklar oldukları, güvenlik tehdidi oluşturdukları, potansiyel suçlular oldukları, çoğunlukla işçi sınıfının işlerini ellerinden aldıkları, yasadışı çalışarak ücretleri düşürdükleri, kiraları artırdıkları, refah rejimine yük oluşturduklarına (Çağlar Chesley, 2020; Kahya Nizam, 2019) yönelik çeşitli ayrımcı ve dışlayıcı söylemlere maruz kaldığı belirtilmektedir. Ayrıca Suriyeli sığınmacılara yönelik Türkiye’deki işsizliğin ve olumsuz ekonomik durumun sorumlusu olarak görüldükleri (Hrant Dink Vafkı, 2020), ekonomik açıdan yük oldukları, çok sayıda çocuk yaptıkları için Türkiye’nin nüfus dengesini bozdukları, ülkemizin modern yaşam tarzına yönelik tehdit oluşturdukları (Morgül et al., 2021), tembel oldukları, çocuklarıyla ilgilenmedikleri, üniversiteye sınavsız girdikleri (Baban et al., 2018), yerel halk açken yardımların Suriyeli sığınmacılara yapıldığı, devletin yerel halka göre kendilerine gıda, sağlık vb. konularda daha fazla imkân tanıdığı (Koyuncu, 2014), yerel halkın sahip olmadığı ve erişemediği sınırsız haklara sahip oldukları ve eriştiklerine (Seyidov, 2021) dair çeşitli ayrımcı ve dışlayıcı söylemler bulunmaktadır. Bununla birlikte Suriyeli sığınmacılara yönelik yerel halkın vergileriyle yaşamlarını sürdürdükleri, hırsız ve dilenci oldukları (Şimşek & Çorabatır, 2016), eğitim ve sağlık hizmetlerinin niteliğinde düşüşe neden oldukları, yerel halkın park, sahil gibi kamusal alanlardan yararlanmasını zorlaştırdıkları, seçimlerde oy kullanarak seçim sonuçlarını etkiledikleri, ülkemizin terör saldırılarına maruz kalma riskini artırdıkları (Morgül et al., 2021) vb. çeşitli önyargı ve ayrımcı söylemler yaygındır. Hatta ırkçı ve yabancı düşmanı Suriyeli-Arap karşıtı düşüncelerin hem laik hem de dini milliyetçi söylemlerde mevcut olduğu ve bu durumun 2013’ten bu yana İstanbul’da ve İzmir, Adana, Şanlıurfa, Kahramanmaraş ve Kilis gibi diğer şehirlerde ev yakma ve linç girişimleri gibi çeşitli şiddet olaylarına yol açtığı (Şimşek, 2016; akt. Terzioğlu, 2017), Suriyeli sığınmacılara yönelik olumsuz algının arttığı (ICG, 2018) ve Ermeniler’den sonra nefret söylemine en çok maruz kalan grubun Suriyeli sığınmacılar olduğu (Hrant

Dink Vafkı, 2020) belirtilmektedir. Bu durum Suriyeli sığınmacıların yerel halk ile birlikte yaşamasını (Baban et al., 2018) ve karşılıklı entegrasyonunu zorlaştırmaktadır.

Zorunlu göçün neden olduğu yoksulluk, gıda ve barınma gibi temel ihtiyaçların karşılanmasında yaşanan zorluk, eğitim ve sağlık gibi temel hizmetlere erişim sorunu, yurttaşlık haklarından yararlanamama, ayrımcılık ve/veya sosyal dışlanmaya maruz kalmaları, ailelerini geçindirmeleri beklenen Suriyeli sığınmacı çocukların emek piyasasına dâhil olmak zorunda kalmalarına ve çocuk işçi durumuna düşmelerine neden olmaktadır (Manap Kırmızıgül & Kahya Nizam, 2019). Suriyeli sığınmacı çocuklar, enformel emek piyasasında çeşitli şiddet biçimlerine, ekonomik sömürüye, ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya maruz kalabilmektedir (Harunoğulları, 2016; Lordoğlu & Aslan, 2018).

Suriyeli sığınmacılar genel olarak homojen bir kitle olarak görülse de çok çeşitli grup ve toplulukları içerisinde barındırmaktadır. Bu grup ve topluluklardan biri de göçebe ve yarı-göçebe bir yaşam süren, çoğunlukla Domari dilini konuşmakla birlikte Arapça, Kürtçe, Türkçe gibi birlikte yaşadıkları toplulukların dillerini de konuşan ve Suriye’de en büyük “çingene” (nawar) grubunu oluşturan Suriyeli Dom sığınmacılardır. 3.5 milyonu aşkın Suriyeli sığınmacı içerisinde yaklaşık 40 bin kişilik nüfusuyla çok küçük bir grubu oluşturan; Gaziantep, Şanlıurfa, Mardin, Diyarbakır, Batman, Antakya, Kilis, Ankara, İzmir ve İstanbul gibi Türkiye’nin çeşitli illerinde “çingene” topluluklarının yaşadığı mahallelerde yaşamayı tercih eden ve ayrımcılık nedeniyle kimliklerini gizleme eğiliminde olan Suriyeli Dom sığınmacılar, halk arasında ve medyada göçebe, “çingene” ve dilenci olarak etiketlenmekte, hem sığınmacı hem de “çingene” bir topluluk olmaları nedeniyle yerel halk, kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve anaakım sığınmacı gruplar tarafından damgalanmaya, ayrımcılığa ve sosyal dışlanmaya maruz kalmakta ve yoksulluk, dil engeli, hak ve hizmetler konusunda bilgi eksikliği, önyargı ve ayrımcılık nedeniyle barınma, eğitim, sağlık, sosyal yardım gibi hak ve hizmetlere erişim konusunda zorluklar yaşamaktadır (Foggo vd., 2016; Tarlan, 2020; Tosun & Powers, 2018; Yıldız, 2015).

Türkiye’de yaşayan göçmen ve sığınmacılar, statülerinden, ülkemizin göç ve iltica politikasından, yerel halkın ve kamu kurumlarının olumsuz tutum ve yaklaşımlarından

vb. kaynaklı olarak barınma, çalışma, eğitim, sağlık ve sosyal yardım gibi hak ve hizmetlere erişim konusunda çeşitli sorun ve zorluklarla karşılaşmaktadır.

2.4.1. Barınma Hakkına Erişim

Kalacak yerleri veya tanıdıkları olmayan göçmen ve sığınmacılar için barınma sorunu, Türkiye’de karşılaştıkları en önemli güçlüklerden biri olarak değerlendirilmektedir (Coşkun & Eski, 2019). Kamp dışında yaşayan sığınmacılara yönelik herhangi bir barınma hakkı sağlanmadığından (İçduygu & Şimşek, 2016) göçmen ve sığınmacılar, kalacakları ve yaşayacakları konutları kendileri temin etmek zorunda kalmaktadır (Şimşek, 2015). Toplumsal ağları ve sosyo-ekonomik desteği olmaksızın çoğu göçmen ve sığınmacının kalacak bir yer bulması pek olanaklı değildir. Diğer taraftan maddi olanaklar söz konusu olsa bile çoğu ev sahibinin yabancılara ev kiralamak istememesi, ayrımcılık ve ırkçılık nedeniyle göçmen ve sığınmacıların barınacak bir yer bulması pek olanaklı olmamaktadır (Coşkun & Eski, 2019).

Yapılan araştırmalar, yoksul semtlerde, gecekondu mahallelerinde yoğunlaşan kamp dışında yaşayan Suriyeli sığınmacıların (İçduygu & Şimşek, 2016) % 31,50’sinin harabe binalarda, % 1,20’sinin derme çatma/geçici konutlarda, % 0,10’unun ise sokakta/açık alanda yaşadığı; yaşanan konutların % 46’sının sağlamlık, % 39,60’nın güvenlik, % 49,20’sini konfor, % 59,70’inin ise mobilya/ev eşyası açısından yetersiz olduğunu (AFAD, 2017); Suriyeli sığınmacıların yaşadığı hanelerin kalabalık olduğunu ve hane halkının ortalama 5 kişiden oluştuğunu göstermektedir (IOM, 2020). Suriyeli sığınmacıların fiziki koşullarına göre kiraların yüksek olduğu, her an çıkarılma riskinin bulunduğu, yeterli eşyanın olmadığı, sağlık ve insani koşullardan uzak, barınma için yeterli koşullara sahip olmayan, çoğunlukla birkaç ailenin bir arada yaşadığı konutlarda yaşadığı (Mazlumder, 2014); çok çocuğa sahip olmaları veya birkaç aileyle birlikte bir arada yaşamaları nedeniyle barınma ihtiyaçlarının karşılanması noktasında kiralık ev ararken Suriyeli sığınmacıların ayrımcılığa ve sosyal dışlanmaya maruz kaldığı belirtilmektedir (Deniz et al., 2016a). Covid-19 bağlamında düşündüğümüzde ise sağlıklı koşullara sahip olmayan veya kalabalık bir hanenin bir risk faktörü olduğu göz önünde bulundurulduğunda sosyal mesafeye ve kişisel izolasyona izin vermeyen sınırlı alana sahip büyük hanelerin Suriyeli sığınmacıların Covid-19’a karşı savunmasızlığını potansiyel olarak artırdığı (IOM, 2020) görülmektedir.

2.4.2. Çalışma Hakkına Erişim

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Geçici Koruma Yönetmeliği, Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik ve Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ve Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik ile hem geçici koruma altında bulunan hem de uluslararası koruma statüsü veya başvurusu bulunan göçmen ve sığınmacılara çalışma hakkından ziyade işgücü piyasasına erişim imkânı sağlanmıştır. Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik ve Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ve Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik'e göre tarım ve hayvancılıkla ilgili işlerde göçmen ve sığınmacılar çalışma iznine tabi olmayıp göçmen ve sığınmacıların çalışma iznine ilişkin bazı kısıtlamalar getirilmiştir. Örneğin Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ve Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik'e göre çalışma izni başvurusu için sığınmacıların uluslararası koruma başvurusu yaptığı tarihten itibaren 6 ayın geçmesi; Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik'e göre ise geçici koruma altında bulunan sığınmacıların çalışma izni almak için doğrudan başvuru haklarının bulunmaması, çalışma izni başvurusunun ancak işverenler tarafından yapılabilmesi gibi çeşitli kısıtlamalar bulunmaktadır. Ayrıca Türkiye'de göçmen ve sığınmacıların yaygın ve canlı enformel emek piyasasında tekstil, inşaat, tarım, eğlence sektörü, ev içi bakım gibi enformel çalışmanın yaygın olduğu alanlarda kendilerine yer bulabildikleri ifade edilmektedir (Dedeoğlu & Ekiz Gökmen, 2011; Erder, 2017). Türkiye'de enformel istihdamın (% 29,5) yaygın olması (Atasü-Topcuoğlu, 2021; Ceritoglu et al., 2017; Rittersberger-Tılıç & Bal, 2019; TÜİK, 2021b), çalışma iznine sınırlı erişim (ÇSGB, 2020) ve çalışma izninin belli koşullara bağlı olması nedeniyle bu durum hem uluslararası koruma altında bulunan sığınmacıların hem de Dedeoğlu (2020)'nin da belirttiği gibi geçici koruma altında bulunan Suriyeli sığınmacıların büyük çoğunluğunun yaygın bir şekilde enformel emek piyasasında güvencesiz işlerde marjinalleşmesini beraberinde getirmektedir. Bu durumun göçmen ve sığınmacılara yönelik istihdam politikalarının yanı sıra insani geçim programlarının başarısızlığını gösterdiği belirtilmektedir (Yılmaz, 2019).

Yapılan araştırmalar Suriyeli sığınmacıların, kötü koşullara sahip olan, vasıfsız, düşük ücretli enformel işlerde yerel halka göre daha uzun süre ve daha düşük ücretle ve sosyal güvencesiz bir şekilde çalıştığını, ayrımcılığa ve sosyal dışlanmaya maruz kaldığını göstermektedir (Bakiođlu et al., 2018; Dedeoğlu, 2020; Mülteci-Der, 2017; Pinedo Caro, 2020; şahankaya Adar, 2018; Saraçoğlu & Bélanger, 2019b; Tümtaş, 2019). Ayrıca Suriyeli sığınmacıların % 63,6'sının sosyal güvenceli işlerde çalışma ve haksız yere işten çıkarma veya ücretlerinin ödenmemesi durumunda hukuki yollara başvuru bilmek için çalışma izni almak amacıyla Türkiye vatandaşı olmak istediği (Mülteci-Der, 2017); Covid-19 pandemisinden dolayı Suriyeli sığınmacıların, yerel halka; kadınların ise erkeklere göre ekonomik açıdan daha kırılgan hale geldiği; Suriyeli sığınmacıların % 36,5'inin, yerel halkın ise % 11,9'un ücretsiz izne ayrıldığı ve işten çıkarıldığı (Akyıldız, 2020); Gaziantep, şanlıurfa, Hatay ve İzmir'de yaşayan Suriyeli sığınmacıların %19'unun gelirinin azaldığı, % 43'ünün ise gelirini kaybettiği (IOM, 2020) görölmektedir.

2.4.3. Eğitim Hakkına Erişim

Eğitim temel bir insan hakkı olmakla birlikte göçmen ve sığınmacı çocukların toplumsal, kültürel ve ekonomik yaşama uyum sağlarnasını kolaylaştırması bakımından da oldukça önemlidir (Emin, 2019). Eğitim, göçmen ve sığınmacı öğrencilerin belirsiz yaşamlarına yönelik istikrar sağlayıcı bir unsurdur. Okullar, göçmen ve sığınmacı çocuklara öğrenme olanakları, yeni karşılaşmalar, etkileşimler kurma, toplumsal katılım açısından güvenli alanlar sağlamaktadır (Matthews, 2008). Eğitim hakkından yararlanma, yalnızca göçmen ve sığınmacı çocukların psiko-sosyal gelişimi açısından değil aynı zamanda haklarının farkında olmaları ve çocuk işçiliği ve erken yaşta evlilik gibi farklı istismar biçimlerinden korunmaları açısından da hayati bir öneme sahiptir (Yalçın, 2016). Ancak göçmen ve sığınmacı çocukların, eğitim hakkına erişim konusunda yerel halka oranla eşit olanaklara sahip olmadığını, ayrımcılığa ve sosyal dışlanmaya maruz kaldığını (Emin, 2019; Mülteci-Der, 2021) söylemek gerekmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü'nün verileri, 5-17 yaş arası eğitim çağında bulunan 1.197.124 Suriyeli sığınmacı çocuğun % 72,74'ünün okul öncesi eğitime, % 20,14'ünün ilkokul, % 21,35'inin ortaokul ve % 59'86'sının lise eğitimine erişemediğini ve eğitim yaşamından dışlandığını (MEB, 2021)

göstermektedir. Yapılan araştırmalar, Türkiye’de Suriyeli sığınmacı çocukların dil engeli, ekonomik yetersizlikler, toplumsal adaptasyon sorunu, çocuk işçiliği, erken yaşta evlilik, Suriyeli sığınmacıların genellikle en yoksul bölgelerde ve endüstriyel alanların çeperlerine yerleşmelerinden kaynaklanan ulaşım sorunu, ayrımcılık ve sosyal dışlanma nedeniyle eğitim hakkına erişimde zorluklar yaşadığını göstermektedir (Çalık, 2019; Emin, 2019; Human Rights Watch, 2015; Kılıç & Özkor, 2019; Mamei et al., 2019; Mutlu & Kırımsoy, 2016; şeker & Sirkeci, 2015). Eğitim hakkından yararlanmak ve okula kayıt olmak için geçici koruma belgesi gibi çeşitli belgelere sahip olmak gerektiğinden kayıtsız göçmen ve sığınmacıların da eğitim hakkına erişiminin engellendiği (şimşek, 2018); Covid-19 pandemisinin ise göçmen ve sığınmacı çocukların eğitime erişimlerini olumsuz yönde etkilediği belirtilmektedir (Baltalı et al., 2021).

2.4.4. Sağlık Hakkına Erişim

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ve Geçici Koruma Yönetmeliği ile uluslararası koruma ve geçici koruma altında bulunan göçmen ve sığınmacılara yönelik sağlık hakkından ziyade sağlık hizmetlerine erişim olanağı sağlanmışır. Ancak 2019 yılında YUKK’ta yapılan değişiklik ile özel ihtiyaç sahipleri hariç olmak üzere sağlık güvencesi olmayan ve ekonomik gücü yetersiz olan uluslararası koruma başvuru ve statüsü sahibi sığınmacıların uluslararası koruma başvuru kaydından itibaren sağlık hizmetlerine erişim hakkı 1 yıl süreyle sınırlandırılmışır (URL 9). Bu nedenle uluslararası koruma başvuru ve statüsü sahibi sığınmacıların sağlık hizmetlerine erişim hakkından dışlanması söz konusudur. Ayrıca göçmen ve sığınmacıların sağlık hizmetlerine erişim hakkı bulunmasına rağmen ortez, protez, organ nakli, hemodiyaliz ya da uzun süreli tedavi gerektiren kronik hastalıkların tedavisinde tedavi masraflarını göçmen ve sığınmacıların kendilerinin karşılaması beklenmektedir (şimşek, 2018).

Yapılan bir araştırmaya göre kamp dışında yaşayan Suriyeli sığınmacıların % 13,60’nın maddi yetersizlik, % 29,40’nın nereye gideceğini bilmemesi, % 15’inin ise yararlanma hakkının olmadığını düşünmesi nedeniyle sağlık hizmetlerinden faydalanamadığını, % 43,10’unun ise ilaca erişimde güçlük çektiği ifade edilmektedir (AFAD, 2017). Adana, Hatay, Gaziantep, şanlıurfa, Konya, İzmir ve İstanbul’da yapılan bir başka araştırmaya göre ise Suriyeli kadın ve kız çocuklarının kimlik kartlarının olmaması ya da kayıt

yaptırdıkları şehirlerin dışında yaşamaları; dil bariyeri nedeniyle sağlık çalışanlarıyla iletişim kurma olanağına sahip olmamaları; bilgi eksikliği ve nadiren de olsa sağlık çalışanlarının ayrımcı tutum ve davranışlarına maruz kalmaları nedeniyle (SGDD & UN Women, 2018) sağlık hakkına erişim konusunda sorunlar yaşadığı belirtilmektedir. Covid-19 sürecinde mültecilerin ve kağıtsız göçmenlerin ekonomik sorunlar, dil bariyeri, kayıtsızlık, damgalanma ve sınır dışı edilme korkusu nedeniyle sağlık hizmetlerine erişimde zorluklarla karşılaştığı (Bahar Özvarış et al., 2020); LGBTİ+ sığınmacıların da ekonomik sorunlar, ayrımcılık vb. nedeniyle pandemi sürecinde sağlık hakkına erişimde güçlükler yaşadığı (Araç et al., 2021) dile getirilmektedir.

2.4.5. Sosyal Yardım Hakkına Erişim

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ve Geçici Koruma Yönetmeliği'ne istinaden Türkiye'de geçici koruma ve uluslararası koruma altında bulunan göçmen ve sığınmacıların sosyal yardım hizmetlerinden faydalanabileceği düzenlenmiştir. Sosyal Uyum Yardımı (SUY), Tamamlayıcı Sosyal Uyum Yardımı (T-SUY) ve Yabancılar Yönelik Şartlı Eğitim Yardımı (YŞEY) geçici koruma ve uluslararası koruma altında bulunan göçmen ve sığınmacılara sağlanan temel sosyal yardım hizmetleri olarak ön plana çıkmaktadır. Göçmen ve sığınmacılar ayrıca Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'ne bağlı Sosyal Hizmet Merkezleri tarafından sağlanan Sosyal ve Ekonomik Destek (SED) hizmetinden ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV'ler) tarafından sağlanan gıda yardımı, kömür yardımı, tek seferlik nakdi yardım gibi ayni ve nakdi yardımlardan da yararlanabilmektedir (Koç, 2021; URL 10). Ancak göçmen ve sığınmacılara yönelik doğrudan herhangi bir atıf olmasa da 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu'nda her ne şekilde olursa olsun gerekmesi halinde ülkemize kabul edilen veya gelen kişilere yardım etmenin amaçlandığı vurgulansa da Güneş Aslan (2018)'ın da değindiği gibi göçmen ve sığınmacıların sosyal yardımlardan yararlanma durumunun zannedildiğinin aksine yaygın olmadığı ifade edilmektedir.

Sosyal Uyum Yardımı (SUY), ülkemizde geçici barınma merkezleri dışında yaşayan geçici koruma statüsü bulunan, uluslararası koruma başvurusu veya statüsüne sahip ve insani ikamet izni bulunan göçmen ve sığınmacılara sağlanan bir nakit yardımı programıdır. Avrupa Birliği Sivil Koruma ve İnsani Yardım Ofisi (ECHO) tarafından

finanse edilen Sosyal Uyum Yardımı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) ve Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü (NVİGM) tarafından desteklenmektedir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB), Türk Kızılay'ı ve BM Dünya Gıda Programı (WFP) tarafından Kasım 2016 tarihinden beri ortaklaşa yürütülen Sosyal Uyum Yardımı, Nisan 2020 tarihinden itibaren ise BM Dünya Gıda Programı yerine Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC) ile ortaklaşa yürütülmektedir (Türk Kızılayı, 2021). SUY başvuruları ise SYDV'lere veya Kızılay Hizmet Merkezlerine yapılmaktadır. SUY'a başvuru yapabilmek için kayıtlı olmak ve sosyal güvenceden yoksun olmak gerekmektedir. SUY'dan (1) tek başına yaşayan kadınların olduğu, (2) en az 4 çocuğun bulunduğu ve (3) bağımlılık oranı [Toplam kişi sayısı – (18-59 yaş arası engelli olmayan kişi sayısı)/(18-59 yaş arası engelli olmayan kişi sayısı) \geq 1.5] 1.5 ve üzeri olan haneler yararlanabilmektedir. Bu kriterlerden en az birinin karşılanması durumunda SUY'dan faydalanılabilmektedir (ASHB, 2021a). Kriterlere göre cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin bütün yalnız ebeveynlerin SUY'dan faydalanabileceği belirtilse de uygulamada yalnızca çocuklu yalnız kadınların SUY'dan faydalanabildiği; çok çocuklu aileler SUY'dan faydalanabildiğinden birçok kadının SUY'dan faydalanabilmek için daha fazla çocuk sahibi olmayı tercih ettiği; trans kadınların ise SUY'dan faydalanamadığı belirtilmektedir (Çağlar Chesley, 2020). Kriterleri karşılamaması durumunda hanede kayıtlı her aile bireyine aylık 155 TL tutarında Sosyal Uyum Yardımı yapılmaktadır (URL 7). 1-4 kişilik haneye 3 ayda bir 600 TL, 5-8 kişilik haneye 3 ayda bir 300 TL, 9 ve üzeri kişilik haneye ise 3 ayda bir 100 TL ödeme yapılmaktadır (ASHB, 2021a). Mart 2021 tarihi itibarıyla 1,638.975'i Suriye uyruklu, 108,965'i Irak uyruklu, 65,786'sı Afganistan uyruklu ve 3,574'ü İran uyruklu olmak üzere toplamda 1,827.385 sığınmacının (323,464 haneye) SUY'dan yararlandığı belirtilmektedir (Türk Kızılayı, 2021).

Şanlıurfa, Gaziantep, Hatay ve İzmir'de yapılan bir araştırma, Gaziantep ve İzmir'de yaşayan Suriyeli sığınmacıların % 34'ünün; Şanlıurfa'da yaşayan Suriyeli sığınmacıların % 28'inin, Hatay'da yaşayan Suriyeli sığınmacıların ise % 54'ünün SUY'dan yararlanamadığını (IOM, 2020) göstermesi bakımından dikkate değerdir. Ayrıca SUY programından yararlanmak bazı kriterlere bağlı olduğundan geçici koruma ve uluslararası koruma altında bulunan bütün göçmen ve sığınmacıları kapsayıcı bir niteliğe sahip değildir. Düzensiz göçmen ve sığınmacıların ise kayıtlı olmamaları

nedeniyle SUY'dan yararlanmaları olanaklı değildir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kurulu'nun 31/01/2018 tarihli kararına istinaden Sosyal Uyum Yardımı'ndan faydalanan haneler, Şartlı Eğitim Yardımı haricindeki diğer düzenli yardımlardan faydalandırılmamaktadırlar (ASHB, 2021a). SUY'dan yararlanamayan sığınmacılardan ihtiyaç sahibi olduğu belirlenenlere ise SYDV'ler tarafından "takdir hakkı" kapsamında nakdi yardım yapıldığı belirtilmektedir (Türk Kızılayı, 2021).

Tamamlayıcı Sosyal Uyum Yardımı (T-SUY) ise Avrupa Birliği tarafından sağlanan bir nakdi yardım programıdır. T-SUY başvurusunda bulunabilmek için kayıtlı ve sosyal güvenceden yoksun olmak gerekmektedir. T-SUY, (1) engel oranı % 40 ve üzeri olan bir ya da daha fazla engelli bireyin bulunduğu, (2) 18-59 yaş arası bireyin bulunmadığı ve 60 yaş ve üzeri en az 1 kişinin olduğu ve (3) 18-59 yaş arası yalnızca 1 bireyin olduğu ve 18 yaşından küçük en az 1 bireyin bulunduğu hanelere (tek ebeveyn/60 yaş ve üzeri bireyler varsa dâhil edilmektedir) sağlanmaktadır. Başvuru koşullarını taşıyan hanelere, T-SUY kapsamında kişi başına aylık 250 TL tutarında düzenli nakdi ödeme yapılmaktadır. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kurulu'nun 31/01/2018 tarihli kararına istinaden T-SUY'dan faydalanan hanelerin, Şartlı Eğitim Yardımı haricindeki diğer düzenli yardımlardan faydalandırılmaları olanaklı değildir. T-SUY kapsamında olan ve Engelli Sağlık Kurulu Raporuyla en az yüzde 50 ve üzeri oranında ağır engelli (tam bağımlı) olduğunu belgeleyen bireylere ise aylık 800 TL ağır engelli ek ödemesi yapılmaktadır. T-SUY kapsamında ağır engelli ek ödemesinden yararlanan bireylere, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından sağlanan engelli evde bakım yardımı yapılmamaktadır (ASHB, 2021b). T-SUY kapsamında yapılan ağır engelli ek ödemesi ise Türkiye vatandaşı ağır engelli (tam bağımlı) bireylere sağlanan engelli evde bakım yardımından (2021 yılı 2. altı aylık döneme göre, 1.797,97 TL) oldukça düşük bir miktardır.

Yabancılara Yönelik Şartlı Eğitim Yardımı (YŞEY) ise Türkiye'de 2003 yılından beri uygulanan Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) programının Nisan 2017 tarihinden itibaren Türkiye'de ikamet etmekte olan ihtiyaç sahibi yabancı uyruklu çocukları da kapsayacak şekilde genişletilmesiyle uygulanmaya başlamıştır. YŞEY, Avrupa Birliği Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları (ECHO), Norveç Hükümeti ve ABD Nüfus, Mülteciler

ve Göç Bürosu tarafından finanse edilmekte olup UNICEF, Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), Türk Kızılayı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile ortaklaşa yürütülen ve yabancı uyruklu çocukların okula erişimleri ve düzenli devam edebilmeleri amacıyla sağlanan bir eğitim yardımı programıdır (Türk Kızılayı, 2021). YŞEY'den geçici barınma merkezleri dışında ikamet eden, hanede sosyal güvencesi olmayan, ihtiyaç sahibi ve okulların açık olduğu dönemlerde 1 ayda 4 günden fazla (% 80) devamsızlığı olmayan, MEB'e bağlı okullarda ve geçici eğitim merkezlerinde eğitim gören Suriyeli sığınmacılar ile diğer tüm yabancı çocukların faydalanabildiği belirtilmektedir (AÇSHB, 2021). Okula düzenli devam etme şartına bağlı olan YŞEY kapsamında yapılan ödemeler, öğrencilerin eğitim düzeyine ve cinsiyetine göre farklılık göstermektedir (Türk Kızılayı, 2021). YŞEY kapsamında ilköğretime devam kız öğrencilere 50 TL, erkek öğrencilere 45 TL; ortaöğretime devam eden kız öğrencilere 75 TL, erkek öğrencilere 55 TL ödeme yapılmaktadır. Mart 2021 tarihi itibarıyla 583,119'u Suriye uyruklu, 58,162'si Irak uyruklu, 33,660'sı Afganistan uyruklu ve 4,154'ü ise İran uyruklu olmak üzere toplamda 685,977 sığınmacı çocuğa YŞEY sağlandığı belirtilmektedir (Türk Kızılayı, 2021).

Geçici koruma ve uluslararası koruma altında bulunan göçmen ve sığınmacılar, ASHB Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nce ekonomik yoksunluk nedeniyle temel ihtiyaçlarını karşılayamayan korunmaya muhtaç çocukların aile ortamında bakımı ve desteklenmesi için sağlanan Sosyal ve Ekonomik Destek (SED) hizmetinden (AÇSHB, 2021; Özünel vd., 2021) de yararlanabilmektedir. Ancak SED hizmetinin bütün illerde sağlanıp sağlanmadığı, Sosyal Hizmet Merkezlerinin ve meslek elemanlarının tercihi ve inisiyatifine göre mi sunulduğu bilinmemektedir. Sonuç olarak bahsi geçen yardımların dışında yerel halka sağlanan doğum yardımı, yaşlı aylığı, eşi vefat etmiş kadınlara yönelik düzenli nakit yardımı vb. birçok sosyal yardım hakkı ve hizmetinden Türkiye vatandaşı olmamaları nedeniyle yararlanma hakları bulunmayan geçici koruma ve uluslararası koruma altında bulunan göçmen ve sığınmacıların sosyal yardım hizmetlerine erişim konusunda da ayrımcılığa ve sosyal dışlanmaya maruz kaldığı görülmektedir.

2.5. GÖÇ VE SİVİL TOPLUM

Bu kısımda öncelikle sivil toplum olgusu neo-liberal yönetimsellik (governmentality) bağlamında ele alınacak, STK'ların göçmen ve sığınmacılara yönelik hizmet sunumundaki rolüne değinilecek ve daha sonra İzmir'de göçmen ve sığınmacılara hizmet veren STK'lar ve faaliyetlerine yer verilecektir.

2.5.1. Sivil Toplum ve Neo-Liberal Yönetimsellik

Zengin bir tarihi bulunmakla birlikte tartışmalı ve muğlak bir kavram olduğu belirtilen sivil toplum son yıllarda akademik ve kamusal söylemin en önemli meselelerinden biri haline gelmiştir (Edwards, 2004; Keyman & İçduygu, 2003; Keysan, 2016). Sivil toplum günümüzde hükümet yetkililerinden akademisyenlere herkesin dilinde olan “büyük fikir” olarak görülmektedir. Daha iyi bir dünya için mücadele eden milyonlarca insanın ilham kaynağı olduğu ve kapitalizmin insancillaştırılmasının bir aracı olarak görüldüğü belirtilen sivil toplum (Edwards, 2004), günümüzde sıklıkla devlet, piyasa ve aile arasında bulunan enformel gruplar ve formel örgütleri tanımlayan üçüncü sektör olarak adlandırılmaktadır (Tan, 2017). Sivil toplumun, devlet ve ekonomi arasındaki toplumsal etkileşim alanına atıfta bulunduğu (Doyle, 2017) ve devletin müdahale alanı dışında kalan toplumsal ve ekonomik alanı tanımladığı ve demokrasinin vazgeçilmez bir unsuru olduğu belirtilmektedir (Şahin, 2004). Yerel, ulusal, uluslararası sivil toplum kuruluşlarını, ulusötesi koalisyon ve ağları, tabandan gelen girişimleri ve sosyal hareketleri içerdiği belirtilen sivil toplum, yurttaşların çıkarlarını gözetmek, dayanışma göstermek, hizmet sunmak, kolektif toplumsal taleplerde bulunmak ve eleştirel kamusal tartışmalara katılmak için yerel, ulusal ve küresel düzeyde örgütlenen, devlet ve piyasadan ayrı ancak onlarla ilişkili bir alan olarak tanımlanmaktadır (Paker, 2019). Sivil toplumun, güç/iktidar ilişkilerinin ve hegemonyanın, yani rıza ve meşruiyetin yönetim sahipleri tarafından üretildiği ve karşıt gruplar tarafından meydan okunduğu devlet/yöneticiler ve organize toplumsal güçler arasındaki aktivizm ve etkileşimin toplumsal bir alanı olduğu belirtilmektedir (Buttigieg, 2005; akt. Yabancı, 2019). Sivil toplumun devletin gücünü kontrol ederek demokrasiye hizmet ettiği vurgulanmaktadır (Ehrenberg, 2022). Sivil toplum, iklim değişikliği, ekolojik sürdürülebilirlik, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, insan hakları, kimlik talepleri, eğitim, demokratik katılım, birlikte yaşama ve mültecileri/sığınmacıları içeren çok çeşitli meselelere yönelik çalışmalar

yürütmekte ve bu sorunlardan bazılarını hizmet sağlama, farkındalık kazandırma, lobicilik ve aktivizm, savunuculuk, toplumsal eylem ve harekete geçirme gibi hak temelli talepler yoluyla ele almaktadır (Paker, 2019).

Liberal yaklaşım, sivil toplumun siyasetin rolünü azaltarak bireysel özgürlüğü ve serbest piyasayı genişlettiğini (Edwards, 2004), demokratik olmayan yönetime meydan okuduğunu, demokratik talepleri dile getirdiğini savunarak sivil toplumu demokrasi ve çoğulculuk ile ilişkilendirmektedir (Foley & Edwards, 1996; Rosenblum & Post, 2002; akt. Yabancı, 2019). Eleştirel yaklaşıma göre ise sivil toplumun mutlaka pozitif bir analitik kategori (Mackreath & Sağrıç, 2017) ve özgürleştirici bir güç olmadığı (Kuzmanovic, 2012) belirtilmektedir. Ayrıca devletin sivil toplumla olan ilişkisinde baskın güç olduğu, sivil toplumun devletin dayattığı yasal sınırlar içinde hareket ettiği, devletle maddi, kurumsal ve kişisel bağlantılar ağı içinde etkileşime girdiği, sivil toplumun demokratik olmayan bağlamlarda siyasi rejimin hedefleri doğrultusunda hareket ettiği vurgulanmaktadır. (Chandhoke, 2001; Buttigieg, 2005; Albrecht, 2005; Lorch & Bunk, 2017; akt. Yabancı, 2019). Bununla birlikte sivil toplumun toplumu yeniden yapılandıran ve yeni toplumsallık ve öznellik biçimleri yaratan yeni bir iktidar biçimi olduğu (Kuzmanovic, 2012) ve sosyal sorunlara çözüm üretmek yerine “toplumu daha yönetilebilir kılma işlevi” gördüğü (Akbaş, 2014, p. 79) belirtilmektedir.

Sivil toplum kavramının 1980’li yıllarda küresel olarak yeniden doğuşu ve gündeme gelişiyle birlikte belirli mücadele alanları yaratılmış olsa da anlamsal açıdan neo-liberal sivil toplum anlayışının hegemonyası altında kaldığı; sivil toplum alanındaki hâkim bakış açısının neo-liberal ve cinsiyetçi bir karaktere sahip olduğu ifade edilmektedir. Sivil toplumun, Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla birlikte hükümet yetkilileri, karar vericiler, sivil toplum kuruluşu temsilcileri ve bazı akademisyenler tarafından otoriteryanizm ve refah devletinin krizinin yol açtığı sorunların üstesinden gelmenin bir yolu olarak kurgulandığı; Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların özellikle Doğu Avrupa, Latin Amerika, Güney Afrika ve Orta Doğu ülkelerinde liberal demokrasi ve demokratik yönetimi geliştirmenin bir aracı olarak kullanılmaya başlandığı vurgulanmaktadır. Birçok ülke deneyiminde görüldüğü gibi, uluslararası kuruluşların genel eğilimi sosyal devletin sağlık, eğitim, yoksulluk gibi

alanlardaki temel sorumluluklarını sivil toplum kuruluşlarına havale ederek ve sivil toplum kuruluşlarını devletin görevlerini tamamlamanın bir yolu olarak göstererek neo-liberal politikalarla kol kola giden bir yapı haline getirdiği belirtilmektedir (Keysan, 2016).

Günümüzde tanık olduğumuz şeyin esnek ve küresel neo-liberal projeye açık olan belirli toplum biçimlerini kurmak için belirli bir gelişim biçimini destekleyen bir model içinde giderek daha fazla kullanılan sivil toplum söylemi olduğu belirtilmektedir (Lavalette & Ferguson, 2007). “Sivil toplum, 1980 sonrasında refah devletinin çöküşünü ve özellikle 1990’larda artan ekonomik krizleri takiben toplumu kurtaracak ve ekonomik, politik ve sosyal alanlarda inisiyatif alacak bir can simidi olarak görülmeye başlanmıştır” (Cohen, 1999; akt. İpek Can, 2007, p. 89). 1980 sonrasında küreselleşmenin ve bu bağlamda ortaya çıkan devletin yeniden yapılandırılmasına yönelik pratiklerin etkisiyle, sivil toplum kuruluşları önem kazanmaya başlamış, çok aktörlü yönetim yaklaşımının 1990’lı yıllarda ivme kazanmasıyla değişen yönetim mekanizmasının devlet ve özel sektörle birlikte üçüncü aktöründen biri konumuna gelmiştir (Oktay & Pekküçükşen, 2009). Bu bağlamda sosyal alanın inşası, başka bir deyişle davranışların yönetimi artık devlet, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları üçgeninde şekillenmektedir (İpek Can, 2007).

Sorumluluk alabilen, seçim yapabilen ve özgür bir özne tasavvuruna dayanan neo-liberal rasyonalite, eğitim ve sağlıktan güvenliğe kadar hemen her alanda bireylerin yegane sorumlular olduğunu ve eğitimin okula, sağlığın doktora, güvenliğinin ise polise indirgenemeyeceğini vurgulayarak yurttaşları sorumluluk ve inisiyatif almaya davet etmektedir (O’Malley, 1996; akt. İpek Can, 2007). Bu kapsamda neoliberal anlayış, kamusal, özel ve sivil sektörün birlikte hareket etmesinin toplumsal ve ekonomik sorunların üstesinden gelmek için en iyi yol olduğunu ileri sürmekte olup yeni çözümler üreten bir araç olarak sivil toplumu ön plana çıkarmaktadır (Edwards, 2004). Sivil toplum kuruluşları her zaman önemli hizmet sağlayıcıları olmuştur ancak şimdiki fark sivil toplum kuruluşlarının devletin kasıtlı bir ikamesi olarak hizmet sunumu için tercih edilen kanal olarak görülmeleri ve birçok amacına rağmen kamu hizmetlerinin özelleştirilmesinin yumuşak yüzünü oluşturmalarıdır (Lavalette & Ferguson, 2007).

Devletin gerilemesinin ve piyasalaşmanın neden olduğu istikrarsızlıklar ve kırılganlıklar, sivil toplum kuruluşlarını yeni aktörler olarak ön plana çıkarmaktadır. Günümüzde sivil toplum kuruluşları hükümet, medya ve akademi dünyasından birçok aktör tarafından toplumsal, ekonomik ve politik sorunların yegâne çözüm ortakları olarak sunulmaktadır (İpek Can, 2007). Bu bağlamda sivil toplum kuruluşlarına verilen rol, devlet politikalarını etkileyen ve sosyal hakların güçlenmesine katkı sağlayan politik aktörler ve baskı unsuru olmaktan çok idari/yönetimsel mekanizmaların parçasına dönüşerek devletin üstlenmesi gereken sorumluluk ve hizmetlerin bir kısmını, projeler yoluyla üstlenmek şeklindedir (Buğra, 2007). Devletin pek çok işlevini üstlenen sivil toplum kuruluşlarının önemli bir kısmı neo-liberalizmin gelişimiyle ön plana çıkan güçlendirme söylemine ve hedefine dayanan projeler üretmektedir. Ancak güçlendirme söylemine ve hedefine dayanan projelerin hem yeni uzmanlar ve uzmanlıklar yaratarak hiyerarşik yapılar hem de sorunlara teknokratik çözümler üreterek depolitize edici yapılar oluşturdukları belirtilmektedir. Bu durum bireyleri, talepte bulunmak, hak aramak veya muhalefet etmek yerine kendi kendini idare eden ve başına gelenlerden veya gelecek olanlardan sorumlu bir birey olmaya çağırmakta; yoksulluk, şiddet, göç ve sosyal dışlanma gibi toplumsal, ekonomik ve politik sorunların yapısal bağlamından kopartılarak bireyselleştirilmesine neden olmakta ve politik mücadele alanını da daraltmaktadır. Ancak sivil toplum kuruluşlarının neo-liberal rasyonaliteleri ve öznellikleri üreten bir mekanizma olmanın yanı sıra muhalif özne pozisyonları üretmeye elverişli (İpek Can, 2007) ve özgürleştirici potansiyele sahip olabileceğini (Edwards, 2004) gözden kaçırmamak gerekmektedir.

2.5.2. Türkiye’de STK’ların Göçmen ve Sığınmacılara Yönelik Hizmet Sunumundaki Rolü

2000’li yıllarda AB üyelik sürecine paralel olarak göçmen ve sığınmacılarla çalışan sivil toplum kuruluşlarının sayısının arttığı ve yeni bir ekonomik faaliyet alanının şekillendiği, ayrıca pek çok sivil toplum kuruluşunun devlet kurumları ve uluslararası kuruluşlarla göçmen ve sığınmacılar arasında bir tür aracı mekanizma işlevi gördüğü (Genç, 2017) vurgulanmaktadır. AB uyum sürecinin başlamasıyla beraber gelişimi hız kazanan sivil toplumun özellikle Suriyeli sığınmacıların Türkiye’ye gelişiyle birlikte

büyük önem kazandığı ve sivil toplum kuruluşlarının sayısının hızla arttığı (Altunkaynak Vodina, 2019) belirtilmektedir.

Aile merkezli, tam olarak gelişmemiş, zayıf bir refah rejimine sahip bir ülke olması nedeniyle Türkiye’de sosyal refah hizmetleri küçük ölçekli, geçici, sınırlı ve hak temelli olmayan bir yapıya sahiptir (Atasü-Topcuoğlu, 2020b, 2022; Buğra, 2001; Şahin Taşğın, 2017; Toksöz, 2020). Ayrıca diğer neoliberal hükümetlere paralel olarak Türkiye’de de AKP’nin sosyal ve ekonomik hakları sağlama stratejisi, devletin refah sorumluluklarının aile, piyasa ve sivil toplum gibi devlet dışı aktörlere havale edilmesi ve devredilmesine giderek daha fazla dayanmaktadır (Morvaridi, 2013; Şahin Taşğın, 2017). Bu bağlamda Türkiye’de devlet, refah hizmetlerinin temel sağlayıcısı olmasına rağmen (Morvaridi, 2013) neo-liberal yönetimsellik bağlamında kamu ve özel sektörün yanında sivil toplum kuruluşlarının da toplumsal, ekonomik ve politik sorunların çözümünde ve sosyal refah hizmetlerinin sunumunda giderek önem kazandığını; özellikle Suriyeli sığınmacıların 2011 yılında başlayan kitlesel akınından sonra kurulan ve sayıları giderek artan sivil toplum kuruluşlarının göçmen ve sığınmacılara yönelik hizmet sunumunda devletin boşluğunu dolduran, göçmen ve sığınmacılar ile kamu kurumları ve yerel halk arasında köprü vazifesi gören (Mackreath et al., 2017) önemli aktörlere dönüştüğünü belirtmek gerekmektedir.

Bu bağlamda göçmen ve sığınmacıların korunmasının genel olarak devletlerin sorumluluğunda olduğu, göçmen ve sığınmacılara yönelik etkin bir koruma sisteminin oluşturulmasında toplumsal, ekonomik ve hukuki olmak üzere çok farklı sorunların çözümlenmesinin gerektiği değerlendirilmektedir. Ancak devletlerin göçmen ve sığınmacıların her birine eşit düzeyde koruma sağlamanın olanaklı olmadığı, bu noktada koruma eksikliğini dolduran en önemli unsurun sivil toplum kuruluşları olduğu; sivil toplum kuruluşlarının hem devletlerin ulaşamadığı alanlarda göçmen ve sığınmacıların sorunlarına çözümler ürettiği hem de göçmen ve sığınmacılarla merkezî yönetim arasında aracı rol üstlendiği (Kalaycı, 2014) belirtilmektedir. Ayrıca Türkiye’de özellikle son yıllarda göçün yoğunlaşması ve göçmen ve sığınmacılara yardım ve hizmet sunumunda sivil inisiyatifeye yönelmesi nedeniyle sivil toplum kuruluşlarına önemli görevler düştüğü; sivil toplum kuruluşlarına erişimin kolaylığı ve güvenin daha fazla olması nedeniyle sivil toplum kuruluşlarının etkin bir rol oynadığı, bölgesel ve

yerel ihtiyaçlara daha hızlı cevap verebildiklerinden dolayı uluslararası sivil toplum kuruluşlarının yanı sıra yerel sivil toplum kuruluşlarının da göçmen ve sığınmacılar açısından vazgeçilmez unsurlar haline geldiği vurgulanmaktadır (Barın, 2019). Aynı zamanda kentlerdeki göçmen ve sığınmacıların büyük ölçüde uluslararası hukuktan doğan haklarını kullanamadığı ve sosyal hizmetlere erişemediği, az sayıda sivil toplum kuruluşunun bu açığı kapatmaya çalıştığı (Çorabatır & Hassa, 2013); ayrıca sivil toplum kuruluşlarının göçmen ve sığınmacıların temel ihtiyaçlarının karşılanmasında ve sosyal hizmetlere erişiminde kilit rollere sahip olduğu (Kızılelmas, 2020); göçmen ve sığınmacıların temel ihtiyaçlarının karşılanmasının yanı sıra toplumsal kabul ve uyum konusunda da önemli aktörler olduğu (Çebi, 2017; Kalaycı, 2014) belirtilmektedir. Bununla beraber Suriyeli sığınmacılar açısından işsizlik, güvencesizlik, yoksulluk, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, çocuk işçiliği, çocuk yaşta evlilik, kayıtsızlık, kayıtlı olunan ilde ikamet etmeme, haklara erişememe gibi sorunların hızla artması ve artmaya devam etmesinin bu sorunlarla yalnızca kamu kurumlarının olanakları ve altyapısı ile çözüme kavuşturulamayacağını gösterdiği; bu süreçte kamu kurumlarının yanında sivil toplumun da önemi ve rolünün arttığı, sivil toplum kuruluşlarının uzman kadroları, saha deneyimleri ve bilgi birikimleriyle pek çok alanda Suriyeli sığınmacıların yaşadıkları sorunlara müdahale konusunda devlete destek olan kuruluşlara dönüştüğü ifade edilmektedir (Altunkaynak Vodina, 2019).

Suriyeli sığınmacılar açısından Türkiye’de iktidar partisi (AKP), kamu kurumları, belediye ve hükümete yakın STK’lar arasında dini temelli bir işbirliği ile karakterize edilen yeni bir mülteci yönetim metodunun ortaya çıktığı; bu ittifakın mülteci hakları girişimlerinin savunuculuğunu görmezden gelerek hatta engelleyerek sosyal yardıma öncelik veren kabul politikaları ürettiği ifade edilmektedir. Aynı zamanda, ortak bir Osmanlı mirasına olduğu kadar Kuran’a da atıfta bulunan dini bu söylemin mülteci kabulünün yönetimini kolaylaştırdığı, bu kabul tarzının resmi olmayan uygulamaların yaygınlığını, şeffaflık eksikliğini, devlet ve sivil toplum aktörlerinin örtüşmesini, önde gelen siyasi aktörler tarafından tercih edilen belirli STK’lar tarafından insani yardımın tekelleştirilmesi ve merkezileştirilmesini beraberinde getirdiği, siyasetin sivil topluma hâkim olduğu ve bu dini temelli ittifak içinde devlet aygıtının uzantısı haline gelen belirli STK’ların göç yönetiminde önemli roller oynadığı belirtilmektedir (Danış & Nazlı, 2019).

Türkiye’de göçmen ve sığınmacılara hizmet sunan çeşitli sivil toplum kuruluşları bulunmaktadır. Türkiye’de sivil toplum kuruluşları, AB ve diğer uluslararası kurumların fon ve teknik destekleri (Yükseker et al., 2020) ve kendi imkanları ölçüsünde göçmen ve sığınmacılara yönelik insani yardım, eğitim, sağlık, psiko-sosyal destek, hak ve hizmetlere erişim, tercüman desteği, hukuki danışmanlık, mülteci-göçmen hakları üzerine farkındalık oluşturma, güçlendirme, savunuculuk, entegrasyon vb. çeşitli hizmetler sağlamaktadır (Kutlu, 2015; Kuzu & Karadağ, 2020; Mackreath et al., 2017; Türk, 2016; World Bank, 2015).

Erder (2017), Türkiye’de göçmen ve sığınmacılara yönelik faaliyet yürüten sivil toplum kuruluşlarını üç grupta değerlendirmektedir. Birinci grupta göçmen hakları veya göçmenlere hizmet sunumunda uzmanlığa sahip olan uluslararası kuruluşların fonlarıyla desteklenen ve proje temelli çalışmalar yürüten sivil toplum kuruluşları; ikincisi grupta yoksulluk, eşitsizlik ve diğer haksızlıklarla mücadele için bir araya gelen kişilerin oluşturduğu yerel sivil toplum kuruluşları; üçüncü grupta ise Suriye sığınmacıların kitlesel göçüyle birlikte göçmen ve sığınmacılarla yüz yüze gelen, onlara hayırseverlik ve insani gerekçelerle yardım edenlerin oluşturduğu “ad hoc” veya geçici yardım ağlarının bulunduğu belirtilmektedir.

Göçmen ve sığınmacılara yönelik faaliyet yürüten sivil toplum kuruluşları hak temelli ve ihtiyaç temelli sivil toplum kuruluşları olarak da sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırma bağlamında “ihtiyaç temelli sivil toplum kuruluşları” genellikle gıda, barınma vb. ekonomik yardımlar sağlamaya odaklanırken, “hak temelli sivil toplum kuruluşları” ise mevcut kaynakların daha eşit paylaşımını ve güçsüz kişilerin bu kaynaklar üzerindeki haklarını savunmalarında destek olmayı gerektirdiği için süreci açıkça politikleştirmekte (Mackreath & Sağınç, 2017) ve haklarla bağlantı kurma, katılım, ayrımcılık karşıtlığı ve savunmasız gruplara yönelik özen, güçlendirme ve hesap verebilirliği (Assal, 2008) ön plana çıkarmaktadır. Uygulamaya bakıldığında Suriyeli sığınmacılara yönelik cevap verirken pek çok sivil toplum kuruluşunun hem ihtiyaç temelli hem de hak temelli hizmet sağladığından dolayı bu ayrımın çoğunlukla net bir şekilde ortaya konulmadığı; Suriye konusunu politik bir mesele olarak ele almaktan kaçınma kaygısından dolayı bu durumun sivil toplum alanında faaliyet gösteren grupların hak temelli mi yoksa ihtiyaç temelli mi bir yol izleyecekleri

yönündeki kararlarını da etkilediği, bu nedenle birçok sivil toplum kuruluşunun sığınmacıların haklarından ziyade ekonomik yardımlara odaklanmayı tercih ettiği ifade edilmektedir (Mackreath & Sağnıç, 2017).

Türkiye’de Suriyeli sığınmacılara özel önem ve hizmet veren sivil toplum kuruluşlarının motivasyon, hizmet alanı, hizmet unsurları, profesyonellik, devlet ve uluslararası kurum ve kuruluşlar ile ilişkiler açısından farklılaştığı; Suriyeli sığınmacılara başından beri en fazla destek sağlayan sivil toplum kuruluşlarının “inanç” temelli olduğu, “hak” temelli sivil toplum kuruluşlarının ise daha çok uluslararası örgütlerden aldıkları desteklerle sahada hizmet sunmaya çalıştığı ifade edilmektedir. Ayrıca konuya ilgi gösteren özellikle meslek odaları ve sendikalar, zaman zaman da siyasi parti teşkilatları da çeşitli faaliyetler göstermektedir. Sivil toplum kuruluşlarının bir bölümü yalnızca bölge illerde faaliyet gösterirken, bazılarının aynı zamanda bölge dışı illerde de aktif oldukları; bazı sivil toplum kuruluşlarının ise Suriye’ye de yardım sağlama konusunda faaliyet gösterdikleri belirtilmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının profesyonellik düzeyleri açısından da farklılaştığı, göç alanında çok uzun bir geçmişi ve tecrübesi olan, aynı zamanda uluslararası örgütlerle bağı olan sivil toplum kuruluşları bulunduğu gibi özellikle bölgesel açıdan çok kısa bir zaman önce oluşturulan ve çok büyük bölümü kişisel fedakârlıklarla faaliyet gösteren küçük ölçekli sivil toplum kuruluşlarının da olduğu ifade edilmektedir. Olması gereken düzeyden hala çok uzak olursa da sivil toplum kuruluşlarının Suriyeli sığınmacılar konusunda ortaya koydukları istek, gayret ve performansın oldukça umut verici olduğu vurgulanmaktadır (Erdoğan, 2014). Sivil toplum kuruluşları, yerel halk ve sığınmacıların bir araya gelmesi için bir alan sağlamak için giderek daha fazla faaliyet üstlense de, bu faaliyetlere katılmaya yönelik ilginin özellikle yerel halk açısından sınırlı olduğu da ifade edilmektedir (Baban et al., 2018).

Ayrıca göçmen ve sığınmacılara yönelik hizmet sunan sivil toplum kuruluşlarının, göçmen ve sığınmacıları farklı etnik kökene, sınıfa, inanca ve beklentiye sahip bir grup olmaktan ziyade homojen bir grup olarak görebildikleri, göçmen ve sığınmacılara hayırseverlik anlayışıyla hizmet sunabildikleri (Erder, 2017), ayrıca eşik beklisi rollerinin bulunduğu ve göçmen ve sığınmacılarla hiyerarşik ilişkiler kurabildikleri (Coşkun, 2019) belirtilmektedir.

2.5.3. İzmir’de Göçmen ve Sığınmacılara Hizmet Veren STK’lar ve Faaliyetleri

Göç İdari Genel Müdürlüğü’nün 2021 yılı verilerine göre (URL 1) İzmir, en çok göçmen ve sığınmacıya ev sahipliği yapan on ilden biridir. Ege denizine kıyısı bulunan ve Yunan adalarına yakın mesafede olan İzmir, göçmen ve sığınmacılar açısından uzun yıllardır Kuşadası, Çeşme, Dikili, Foça gibi kıyı ilçelerden Yunan adaları üzerinden Avrupa ülkelerine geçiş için transit bir merkez durumundadır (Coşkun & Kılıç, 2019; Genç et al., 2019; Güngördü, 2021; Karadağ, 2015; Oglu, 2019; Özen, 2016; Tan, 2017; Wissink et al., 2013). İzmir, transit geçiş için kullanılmasının yanı sıra büyük çoğunluğu Suriyeli sığınmacılar olmak üzere birçok göçmen ve sığınmacı grubun yerleştiği ve yaşamını sürdürdüğü bir şehirdir. Göçmen ve sığınmacılar İzmir’in birçok bölgesine dağılmış olmakla birlikte şehrin belli bölgelerinde yoğunlaşmış durumdadır. Konak, İzmir’de göçmen ve sığınmacıların en yoğun olarak yaşadığı ilçedir. Konak’ın Basmane semti İzmir’de göçmen ve sığınmacıların en yoğun olarak yaşadığı bölgelerden biri olup mülteci merkezi olarak adlandırılmaktadır. Konak’ın yanı sıra Karabağlar, Buca, Bornova, Torbalı da İzmir’de göçmen ve sığınmacıların en yoğun yaşadığı ilçeler arasında bulunmaktadır (Çamur, 2017; Güngördü, 2021). İzmir’de göçmen ve sığınmacılara yönelik faaliyet yürüten çeşitli yerel, ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları bulunmaktadır. Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM), Mültecilerle Dayanışma Derneği (Mülteci-Der), Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği (SMDD), Halkların Köprüsü Derneği, Konak Mülteci Derneği, Mülteci Destek Derneği (MUDEM), İzmir Barosu, Kızılay Toplum Merkezi, İHH İnsani Yardım Vakfı, Uluslararası Yardımlaşma ve Entegrasyon Derneği (Team International Assistance for Integration/TIAFI), Mülteci Medyası Derneği, Pozitif Yaşam Derneği, Mülteci Hakları Derneği, Medya ve Göç Derneği, Sağlıkta Genç Yaklaşımlar Derneği, Yaşamak Sosyal Alan ve Dayanışma Derneği, Turuncu Dernek, Kadın Emegini Destekleme Vakfı, Dünya Doktorları Derneği gibi göçmen ve sığınmacılara yönelik doğrudan veya dolaylı olarak faaliyet yürüten çeşitli yerel, ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşlarından bazılarını oluşturmaktadır. İzmir’de sivil toplum kuruluşları göçmen ve sığınmacılara yönelik psikososyal destek, toplumsal cinsiyeti anaakımlaştırma, eğitim, emek piyasasına erişim, entegrasyon gibi çeşitli konularda faaliyetler yürütmektedir. İzmir’de sivil toplum kuruluşlarının göçmen ve sığınmacılara yönelik yürüttüğü faaliyetler pandemi nedeniyle önemli oranda kesintiye

uğramış olsa da (İzmir Kent Konseyi, 2020) kontrollü normalleşme sürecine geçiş ve sonrasında kısıtlamaların peyderpey kaldırılmasıyla birlikte devam etmektedir.

İzmir’de göç alanında faaliyet yürüten sivil toplum kuruluşlarından bazılarında dair genel bilgiler vermek gerekirse Mültecilerle Dayanışma Derneği (Mülteci-Der), göçmen, sığınmacı veya mültecilerin haklarını korumak ve savunmak amacıyla 31/01/2008 tarihinde İzmir’de kurulan yerel ölçekli bir sivil toplum kuruluşudur. Mülteci-Der, tüzüğünde kendisini ırk, dil, din, cinsiyet, cinsiyet kimliği, cinsel yönelim, engellilik, yaş, politik görüş farklılığı ve diğer sebeplere dayalı herhangi bir ayırım gözetmeksizin ülkelerinden ayrılmış olan göçmenlerin, sığınmacıların, mültecilerin, geçici sığınma ve uluslararası koruma gereksinimi olan kişilerin sorunları hakkında çalışmalar yürüten bir insani dayanışma ve insan hakları örgütü olarak tanımlanmaktadır. Göçmenlerin, sığınmacıların, mültecilerin beslenme, barınma, sağlık, eğitim, çalışma vb. temel insani gereksinimlerini karşılamak amacıyla faaliyetler yürütmek; destek ve yardım faaliyetleri organize etmek; psiko-sosyal, medikal, kültürel, ekonomik ve çevresel problemlerini belirlemek, bu problemlere yönelik dikkat çekmek, çözüm üretmek amacıyla bilimsel araştırmalar yapmak, projeler geliştirip uygulamak; karşılaştıkları problemlerin hem toplum hem de ulusal ve uluslararası kuruluşlar tarafından daha iyi bir şekilde anlaşılabilmesi amacıyla bilgilendirme, farkındalık ve duyarlılık oluşturmaya yönelik çalışmalar yapmak; maruz kalabilecekleri toplumsal baskıya ve her türden ırkçı ve ayrımcı uygulamaya karşı bilgilendirici ve eğitici faaliyetler yürütmek Mülteci-Der’in çalışma konularından bazılarını oluşturmaktadır (URL 3). Çoğunlukla avukatlar, ama aynı zamanda uluslararası insan hakları örgütlerine üye olan diğer kişiler tarafından kurulan Mülteci-Der, güçlü bir şekilde yasal ve insan haklarına dayalı bir yaklaşımı temel almaktadır. Mülteci-Der, İnsan Hakları Evrensel Beyannameyi ile uyumlu olarak açık bir hak temelli politika izlediğinden her şeyden önce göçmen, sığınmacı ve mültecilere yönelik hukuki destek sağlamaktadır. Ayrıca İzmir’deki ve diğer yerlerdeki mültecilerin durumunu izlemekte ve Geri Gönderme Merkezlerinde bulunan mültecilere destek olmaktadır. Mülteci-Der’in ayrıca toplumsal farkındalığı artırmaya yönelik faaliyetleri de bulunmaktadır. Mülteci-Der, faaliyetlerini Avrupa Birliği ve uluslararası kuruluşların finansmanı ile proje temelli bir şekilde yürütmektedir (Tan, 2017).

Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği (SMDD), 2013 yılında Suriyeliler tarafından Suriyeliler için kurulmuş olan yerel ölçekli bir sivil toplum kuruluşudur (Tan, 2017). SMDD, İzmir Konak'ta mültecilerin yoğun olarak yaşadığı Basmane semtinde bulunan ve mülteciler tarafından “mültecilerin evi” olarak ifade edilen dernek merkezinde çalışmalarını yürütmektedir. Mültecilerin toplumsal uyumunun mülteci kadın ve çocuklar ile sağlanabileceğini düşünmesi nedeniyle SMDD'nin hedef kitlesini İzmir'de yaşayan ve temel haklara erişimleri yetersiz, risk altında bulunan Suriyeli mülteci kadın ile çocuklar oluşturmaktadır (SMDD, 2019). Üyelerinin tamamı gönüllülerden oluşan SMDD (Tan, 2017), Suriyeli mülteciler ile birlikte hak temelli bir yaklaşım ile faaliyet yürütmektedir. SMDD'de mevcut durum analizi, yapılacak çalışma ve faaliyetler mültecilerin katılımlarıyla belirlenmektedir. SMDD, kurulduğu günden bu yana yerel, ulusal ve uluslararası paydaşların katkısıyla özellikle Suriyeli mülteciler olmak üzere mültecilerin kent yaşamında karşılaşmış oldukları sorunlara yönelik danışma, destek ve irtibat noktası olarak gönüllü hizmet sağlamaktadır. Özellikle Suriyeli mülteci kadın ve çocukların toplumsal yaşama katılımı, güçlendirilmesi ve toplumsal uyumuna yönelik, kadınların istihdam olanaklarını geliştirmek ve mülteci çocukların eğitime erişimlerini güçlendirmek amacıyla çalışmalar yürütmektedir (SMDD, 2019). SMDD'nin Suriyeli mültecilerin yanı sıra diğer mülteci gruplara yönelik de çalışmaları bulunmaktadır.

Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM), kar amacı gütmeyen, tarafsız ve bağımsız bir sivil toplum kuruluşu olarak, Türkiye'de yaşayan mülteci ve sığınmacılara destek olmak amacıyla 1995 yılında Ankara'da kurulmuştur. Türkiye'de “sığınmacı” kavramını adında barındıran ilk sivil toplum kuruluşu olma niteliğini taşıyan ve mülteci ve sığınmacıların hak ve hizmetlere erişimini kolaylaştırmayı ve temel ihtiyaçlarını karşılamalarını sağlamayı amaçlayan SGDD-ASAM, kurulduğu günden bu yana mülteci ve sığınmacıların hak ve hizmetlere erişimleri konusunda sosyal ve hukuki destek veren, psiko-sosyal destek sağlayan, sosyal yaşama uyum sağlamaları amacıyla çeşitli kurslar ve faaliyetler yürütmektedir. Bütün sığınmacı ve göçmenlerin temel hak ve hizmetlerden yararlanabildiği ve yerel halkla uyum içinde yaşayabildikleri bir ortam yaratmak SGDD-ASAM'ın vizyonunu oluşturmaktadır. Eşitlik, ayırım gözetmemek, tarafsızlık, bütünlük, güvenilirlik, bağlılık ve hesap verebilirlik SGDD-ASAM'ın değerleri arasında bulunmaktadır. SGDD-

ASAM, bugün 40'tan fazla ilde 60'ı aşkın ofisi ile Türkiye çapında faaliyet göstermektedir. BMMYK, UNICEF, DSÖ, Dünya Bankası gibi uluslararası örgütler SGDD-ASAM'ın partnerleri arasında bulunmaktadır. İzmir de SGDD-ASAM'ın temsilciliklerinin bulunduğu ve faaliyet gösterdiği iller arasında yer almaktadır (URL 2). SGDD genel merkezi, İzmir'deki sığınmacıların durumu acil bir sorun haline gelmesinden dolayı Aralık 2014'te yerel bir ofis açma kararı almıştır (Tan, 2017). SGDD-ASAM'ın İzmir'de göçmen ve sığınmacılara yönelik faaliyet yürüten çeşitli ofisleri bulunmaktadır.

Mülteci Destek Derneği (MUDEM), zorla yerinden edilen kişilerin sorunlarına yönelik yurt içinde ve yurt dışında faaliyetler yürütmek için 2014 yılında Ankara'da kurulmuştur. Kurulduğu günden beri sığınmacıların hak ve hizmetlere erişmeleri konusunda sosyal ve hukuki destek veren, psiko-sosyal destek sağlayan, uyum için çeşitli faaliyetler düzenleyen MUDEM, ülkemizin çok farklı yerlerindeki merkezleri ve yurt dışında İrlanda-Dublin'deki temsilciliği ile çalışmalarını sürdürmektedir. Dil, din, cinsiyet, ırk, cinsel yönelim ve siyasi görüş ayrımı gözetmeksizin tüm sığınmacı gruplar ile çalışmalar yürüten MUDEM, hassas gruplar için güvenli ve olumlu koşullara sahip bir yaşam alanı oluşturmayı; sosyal uyum yoluyla mülteci ve ev sahibi topluluk arasında empati ve diyalog geliştirmeyi hedeflemektedir. MUDEM, faaliyetlerini avukatlar, koruma uzmanları, tercümanlar, psikologlar, sağlık eğitmenleri, sosyal hizmet uzmanları, saha çalışanları, uyum uzmanları, engelli uzmanları, mobil saha ekipleri ile sürdürmektedir. Alanında uzman ekipleriyle MUDEM, yerel otoriteler ve diğer sivil toplum kuruluşları ile iş birliği yaparak sığınmacıların hak ve hizmetlere erişimini kolaylaştırmaya çalışmaktadır. MUDEM, ayrıca sığınmacılara ilişkin toplumsal farkındalığı arttırmak, bu alanda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları ve kamu kurumları arasında işbirliği ve iletişimi güçlendirmek amacıyla toplantılar ve konferanslar gibi faaliyetler düzenlemekte, araştırma çalışması yürütmekte ve alanda yapılan çalışmalara destek vermektedir. MUDEM, Ankara, İstanbul, Eskişehir, Yalova, Kırıkkale gibi illerin yanı sıra İzmir'de de faaliyet yürütmektedir. MUDEM'in İzmir'de Kadın Dayanışma Merkezi ve Sürdürülebilir Yaşam Merkezi olmak üzere iki merkezi bulunmaktadır (URL 4).

Kendisini bir sivil toplum örgütünden çok bir dayanışma grubu olarak tanımlayan Halklararası Dayanışma Köprüsü Derneği ya da Halkların Köprüsü Derneği, kamusal dostluğun, farklı kimliklerin birbirlerini eşit ve eşdeğer olarak kabul etmesini ve birbirleriyle dayanışma göstermesini sağlayacak demokratik bir ilişki biçimi olduğu düşüncesinden hareketle, Türkiye toplumunu oluşturan halkların, birbirlerine ilişkin korku, nefret, düşmanlık vb. gibi olumsuz, çatışmacı ve ötekileştirici duygu duvarlarını yıkmak; bunun yerine gerçek ve kalıcı bir barış için gereken saygı, dostluk ve dayanışma ağları oluşturmak; halklar arasında eşitlik, adalet ve özgürlük temelinde dostluk ve dayanışma duygusunu geliştirmek/güçlendirmek amacıyla Kasım 2014 tarihinde kurulan, kar amacı gütmeyen bir yardım ve dayanışma örgütüdür (Tan, 2017; URL 5). Her türlü ayrımcılık, ırkçılık, milliyetçilik, cinsiyetçilik, mezhepçilik, nefret söylemi ve ötekileştirme ile mücadele etmek; ayırım gözetmeksizin mağdurlarla dayanışmak; halklar arasında barış ve eşitliği oluşturmak üzere dayanışma etkinlikleri düzenlemek; sosyal dışlanmaya karşı her türlü ötekinin yanında olmak derneğin var oluş nedenini oluşturmaktadır. Bağımsız ve sorgulayıcı bir pozisyonu korumayı önemsemesi nedeniyle devlet(ler)den, ulusal ya da uluslararası hiçbir kurumdan finansal destek kabul etmeyen dernek, faaliyetlerini gönüllülerin bağışları ve dernek üyelerinin aidatları ile yürütmektedir. Derneğin sağlık çalışanlarından oluşan büyük bir sağlık grubu, saha taramaları için saha/sokak grubu, Arapça, Kürtçe ve Farsça bilen kişilerden oluşan tercüman grubu ve kültür-sanat grubu bulunmaktadır. Projeciliğin yarı profesyonelliğe yol açtığını; amatör ruhu ve gönüllülüğü engellediğini düşünmesi nedeniyle dernek, BM ya da AB için projeler hazırlamamaktadır. Dernek, Türkiye'nin büyük bir mülteci göçü ile karşılaşması ve İzmir'in kitlesel göç merkezi haline gelmesi nedeniyle mültecilerle ilgili çalışmalar yapmaya da başlamıştır. Zayıf ve yoksulu bağımlı kılması, varıl ve güçlünün keyfine bağlı ve geçici olması, her zaman doğru şekilde kullanılmaması gibi nedenlerden dolayı yardımseverlik/hayırseverlik yerine dayanışmaya inanan ve hak temelli mücadeleyi temel alan dernek, mültecileri çaresiz mağdurlar olarak görmemeyi, onların sesini ve siyasetini desteklemeyi, mültecilerin kendi adına konuşmalarına imkân sağlamaya çalışmayı, onların öncülük ettiği hak arama eylemliliğini önemsemektedir (URL 5).

Konak Mülteci Derneği, İzmir’de mültecilerin yoğun olarak yaşadığı Basmane’de 2018 yılında mülteciliğin lütuf değil hak olduğu anlayışıyla yola çıkan ve çalışmalarına başlayan yerel ölçekli bir sivil toplum kuruluşudur. Mülteciler ile yerel halkın karşılıklı entegrasyon sürecine katkıda bulunmak derneğin temel amacını oluşturmaktadır. Dernek, tüm faaliyetlerinde hem mültecilerin hem de yerel halktan kadın ve çocukların katılımına önem vermektedir (URL 6).

Pozitif Yaşam Derneği, HIV ile yaşayan bireylerin bilgi düzeylerini arttırmak, temel haklarını savunmak, örgütlenerek dayanışmalarını ve güçlenmelerini sağlamak, önyargılarla mücadele etmek ve HIV farkındalığını arttırmak amacıyla 2005 yılında kurulmuş olan ve İstanbul, Ankara, İzmir, Adana gibi çeşitli illerde faaliyet yürüten ulusal ölçekli bir sivil toplum kuruluşudur. Mültecilere yönelik faaliyet yürütmek amacıyla kurulmasa da Pozitif Yaşam Derneği’nin mültecilere yönelik de çeşitli projeler kapsamında faaliyetleri bulunmaktadır. Pozitif Yaşam Derneği, Ocak 2020 yılından beri Avrupa Birliği Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları (ECHO) tarafından finanse edilen, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) Türkiye işbirliğinde yürütülen “Erkeklerin ve Oğlan Çocuklarının Koruma Hizmetlerine Erişimlerinin Önündeki Engellerin Azaltılması Projesi” kapsamında İzmir ve Adana’da toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kalan ve/veya maruz kalma riski altında olan mülteci erkekler ile oğlan çocuklarına yönelik özelleşmiş hizmetler sağlamaktadır. Mülteci Destek Hattı (0 850 888 05 39) aracılığıyla Arapça, Farsça, Türkçe ve İngilizce olmak üzere 4 dilde 7/24 hizmet vermektedir (URL 11).

Turuncu Dernek, başta çocuk ve kadınlar olmak üzere mülteciler, LGBTİ bireyler ve toplumda ayrımcılığa maruz kalan tüm bireylerin sosyoekonomik statülerinin gelişmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için çalışma yapmak ve proje yürütmek amacıyla 2018 yılında İzmir’de kurulmuştur. Sığınmacı ve mültecilere yönelik önyargıyı kırmak ve ayrımcılığı azaltmak için kampanya ve projeler geliştirmeyi hedeflemektedir. Dernek İzmir’de yürütülen, Japon Hükümeti tarafından finanse edilen, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü ve Tarım ve Orman Bakanlığı İl Müdürlüğü ile ortaklaşa yürütülen ve en büyük önceliği, sınırlı fırsatlara sahip mülteci ve risk altındaki kadınları güçlendirmek olan Turna Kooperatifi Projesi’ne destek vermektedir

(URL 12) ancak derneğin halihazırda göçmen ve sığınmacılara yönelik doğrudan bir çalışması bulunmamaktadır.

Medya ve Göç Derneği, 2020 yılında İzmir’de kurulan ve dernek tüzüğüne göre göç alanında tarafsız, çoğulcu, katılımcı, kapsayıcı ve hak temelli medya içeriği üretimini desteklemek, bu üretimi gerçekleştirecek medya üreticilerinin geleneksel ve dijital medyadaki temsiliyetlerini dil, din, ırk, etnik köken, uyruk, cinsiyet, cinsel yönelim, engellilik, politik görüş farklılığı ve diğer sebeplere dayalı hiçbir ayırım gözetmeksizin desteklemek ve ifade özgürlüğüne erişimlerini kolaylaştırmak, bu üretimin sürekliliğini sağlamak için ulusal ve uluslararası düzeyde medya üreticileri, medya organizasyonları, sivil toplum kuruluşları ve bilimsel araştırma yürüten kurumlar arasında dayanışma ve işbirliği geliştirmek, uluslararası sözleşmelerde göçmen, mülteci ve yerinden edilmiş kişilere tanınan hakların geleneksel ve dijital medya içerisindeki görünürlüğünü artırıcı çalışmalar yapmak amacıyla faaliyet yürüten yerel ölçekli bir sivil toplum kuruluşudur. Dernek, göç alanında medyada içerik üretimini desteklemek ve bu üretimi gerçekleştirecek kişi ve kurumların hem geleneksel hem de dijital alandaki temsiliyetlerini güçlendirmek üzerine izleme ve araştırmalar yapmakta, kampanyalar düzenlemekte, eğitim faaliyetleri planlamakta ve disiplinler arası projeler yürütmektedir. Derneğin, uluslararası bazı STK’ların finansmanı ile yürüttüğü projeleri de bulunmaktadır (URL 13).

Mülteci Medyası Derneği, mülteciler, gazeteciler ve mülteci hakları savunucuları tarafından kurulan mülteci medyası, mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin Cenevre Sözleşmesi’ndeki hak ve özgürlüklerin geleneksel ve dijital medyada görünür olması, mülteci hakları odaklı bir medya perspektifinin oluşturulması, bir arada yaşamının önünde engel olan medyadaki nefret söylemlerinin azaltılması ve mültecilerin kendilerinin haberler üretebildiği bir medya platformu oluşturma amacı ile kurulmuştur (URL 14).

Yaşamak Sosyal Alan ve Dayanışma Derneği, uzun yıllardır farklı projelerde faaliyet gösteren bir grup tarafından 2019 yılının sonlarında İzmir’de kurulan ve 2021 yılından itibaren aktif olarak faaliyet yürütmeye başlayan kar amacı gütmeyen, yerel ölçekli bir sivil toplum kuruluşudur. Dernek, sığınmacılara, mültecilere ve dezavantajlı bireylere

hukuki, psikolojik ve sosyal destek sağlamakta olup dayanışmayı güçlendirmeyi ve entegrasyonu kolaylaştırmayı amaçlamaktadır (URL 15 ; URL 16 ; URL 17).

2.6. SOSYAL HİZMETİN TEMEL İLKELERİ

Eşitsiz bir dünyada sosyal hizmet, özellikle dışlanan, ötekileştirilen ve görmezden gelinen birey, grup ve toplulukların durumlarını ve koşullarını iyileştirmeyi, temel haklarını desteklemeyi ve sosyal adaletin ve insani gelişmenin sağlanmasını amaçlayan bir meslek ve disiplindir (Dominelli, 2002; Rogers et al., 2019). Bu durum sosyal hizmet mesleği ve disiplinin bazı temel ilkeleri referans almasını ve sosyal hizmet uygulamasının önemli bir bileşeni haline getirmesini zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda insan hakları, sosyal adalet, farklılıklara saygı ve kolektif sorumluluk (IFSW, 2014) sosyal hizmet mesleği ve disiplinin temel ilkeleri olarak ön plana çıkmaktadır.

2.6.1. İnsan Hakları

“İrk”, etnisite, toplumsal cinsiyet, toplumsal sınıf, yaş engellilik, cinsel yönelim vb. çeşitli hiyerarşik sosyal ayrımlardan kaynaklanan eşitsizlik ve adaletsizler, birçok insan açısından çeşitli dezavantajları ve insan hakları ihlallerini beraberinde getirmektedir. Bu nedenle insan haklarının, sosyal adalet idealine dayandığı (Mapp, 2014) ve sosyal hizmet teorisi, etik ilkeleri ve uygulamasının ayrılmaz bir parçası olduğu belirtilmektedir (United Nations Centre For Human Rights, 1994). İnsan onuru ve değerini yüceltmek, insan haklarını korumak, savunmak ve geliştirmek, “adil/eşitlikçi sosyal yapılar” (IFSW, 1988; akt. Healy, 2008, p. 736) inşa etmek sosyal hizmet mesleğinin temel amaçları arasında olması nedeniyle sosyal hizmet mesleği özünde bir insan hakları mesleği olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda insan hakları, sosyal hizmet mesleğinin temel ilkelerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Ortak bir insanlık ve küresel yurttaşlık düşüncesine dayanan evrensel bir söylemi ifaden insan hakları (Ife, 2012), genel olarak doğamıza içkin ve onlar olmaksızın insan olarak yaşamamız olanaksız olan haklar olarak tanımlanmaktadır. Her insanın özünde bulunan onur ve değerinin saygı göreceği ve korunacağı bir yaşam için insanlığın artan talebine dayanan insan hakları, hiçbir ayırım yapılmaksızın bütün insanlar için geçerli ve evrensel olan hakları ifade etmektedir (United Nations Centre For Human Rights, 1994). Gücün/iktidarın kötüye kullanılmasıyla ilgili kaygıları dile getirmenin kendine has

yollarından biri (Freeman, 2008) ve toplumun her üyesinin diğer insanların haklarına saygı duyma ve destekleme sorumluluğundan dolayı hem bireysel hem de kolektif bir temele sahip olduğu (Ife, 2012) vurgulanan insan hakları, “ırk”, toplumsal cinsiyet vb. kimliğimizi oluşturan niteliklerimizden ötürü herhangi bir ayrıma tabi tutulmaksızın onurlu bir yaşamın herkes için güvence altına alınmasını (Freeman, 2008) gerektirmektedir.

Vatandaşlık kavramının siyasi bir topluluğa üyelik, siyasi hak ve yükümlülükler ve siyasi katılım olmak üzere birbiriyle ilişkili üç boyutu bulunduğundan (Cohen, 1999; akt. Basok et al., 2006) haklar ve politik katılım modern vatandaşlık anlayışına göre bir ulus-devlete üye olmakla ilişkilidir. Oysa insan hakları, vatandaşlık haklarından farklıdır (Basok et al., 2006). 1948’de BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile kurumsallaşan insan hakları geleneği, insan haklarını sınırlı bir topluluğa üyelikten ayırarak evrensel bir hale getirirse ve dünya çapında birçok ülkede artan uluslararası göçle birlikte yabancılar, göçmenler ve mülteciler için vatandaşlık hakları ve sorumlulukları gündeme gelse de (Teeple, 2005; Isin & Turner, 2002, p. 124; akt. Basok et al., 2006) günümüz dünyasında insan haklarının herkes için geçerli ve evrensel olduğunu söylemek olanaklı görünmemektedir. Bu nedenle söz konusu göçmen ve sığınmacılar olduğunda insan haklarından söz etmek pek olanaklı olmamaktadır. Çeşitli engel ve zorluklara rağmen sosyal hizmet mesleği ve disiplinin yaslandığı Avrupa-merkezci, modernist ve liberal insan hakları söylemi ve ideolojisinin ötesine geçerek insan hakları talebi ve mücadelesini göçmen ve sığınmacıları da içerecek şekilde genişletmesi; hem sivil ve politik hakları hem de sosyal, ekonomik ve kültürel haklar ile kolektif hakları bir bütün olarak göçmen ve sığınmacı olup olmadığına bakılmaksızın herkes için savunması ve bunun için mücadele etmesi gerekmektedir. Çünkü insan hakları, hiçbir ayırım yapılmaksızın her insanın onurlu ve insanca yaşaması için gereklidir. Bu bağlamda özellikle göçmen ve sığınmacılarla çalışırken insan hakları ilkesinin göz önünde bulundurulması önemli bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

2.6.2. Sosyal Adalet

Evrensel olarak benimsenmesi ve kabul görmesine rağmen sosyal adaletin sosyal hizmet mesleği ve disiplini açısından çeşitli ve tartışmalı anlam ve yorumlara sahip bir kavram olduğu belirtilmektedir. Sosyal hizmet mesleğinin sosyal adaleti geliştirmekten uzaklaştığı, sosyal adaletin sosyal hizmet mesleği için yalnızca bir söylem veya slogandan ibaret olduğu yönünde çeşitli eleştiriler (Kam, 2014; Watts & Hodgson, 2019) bulunsa da sosyal adalet, sosyal hizmet mesleği açısından hayati öneme sahiptir. Eşitsiz bir dünyada sosyal adaleti savunmak sosyal hizmet mesleğinin varoluş nedenini oluşturmaktadır (Dominelli, 2002). Sosyal hizmet uzmanları, özellikle baskı altındaki ve savunmasız birey ve gruplar adına ve onlarla birlikte toplumsal değişimi sağlamaya çalışmaktadırlar. Sosyal hizmet uzmanlarının toplumsal değişime yönelik çabaları, öncelikle işsizlik, yoksulluk, ayrımcılık ve benzeri toplumsal adaletsizlik biçimlerine odaklanmaktadır. Bu girişimler, baskı ile kültürel/etnik çeşitliliğe karşı duyarlı olmayı ve bunlara ilişkin bilgi temelini geliştirmeyi hedeflemektedir. Sosyal hizmet uzmanları, gereksinim duyulan bilgiye, kaynak ve hizmetlere erişimi, fırsat eşitliğini ve karar alma süreçlerine bütün insanların anlamlı bir şekilde katılımını sağlamaya çalışmaktadırlar (NASW, 2008). Bu bağlamda sosyal adalet, toplumsal eşitsizlik ve adaletsizliklerle mücadele etmeyi ve bütün insanlar için daha adil ve eşitlikçi bir dünyayı inşa etmeyi hedefleyen sosyal hizmet mesleği ve disiplininin temel ilkelerinden birini oluşturmaktadır.

Sosyal adalet genel olarak her türlü eşitsizliğin ortadan kaldırılmasına (Barry, 2017); toplumsal ve ekonomik kaynak ve olanaklardan eşit ve adil bir şekilde yararlanılması gerektiğine vurgu yapan bir kavramdır. Sosyal hizmet mesleği ve disiplininin benimsediği şekliyle sosyal adalet, mülksüzleştirilmiş ve ötekileştirilmişler için saygı, onur ve kabul bakımından tanınma talebi ve aynı zamanda gelir ve maddi kaynaklar açısından eşitlik gerektirmektedir (Pierson, 2022). Sosyal hizmet mesleği ve disiplini açısından sosyal adalet, insan hakları ihlalleriyle ve eşitsizlik ve adaletsizlikleri sürdüren toplumsal yapılarla mücadele edilmesine; zenginlik, gelir ve yaşam olanaklarındaki eşitsizliklerin azaltılmasına ve kaynakların adil dağıtımına vurgu yapmaktadır. Sosyal adalet, aynı zamanda ayrımcılık ve kurumsal baskıyla, adil olmayan politika ve uygulamalarla mücadele edilmesini; eşit muamele ve yasal

korumayı; kamusal hak ve hizmetlere adil erişimi gerektirmektedir. Sosyal adalet, ayrıca temel insan ihtiyaçlarının karşılanmasını, farklılık ve çeşitliliğin kabul edilmesi ve tanınmasını içermektedir. Sosyal adalet, aynı zamanda tanıma, temsil ve yeniden dağıtım mekanizmaları yoluyla kültürel, ekonomik ve politik alanlara dezavantajlı birey ve gruplar da dâhil herkesin katılımını; dayanışma, kolektif iletişim ve işbirliğini inşa etmeyi ve ortak yarar için kolektif çaba ve mücadeleyi gerektirmektedir (AASW, 2002; Craig, 2002; Finn, 2021; Hodgson & Watts, 2017; IFSW, 2018; Young, 2011). Bu bağlamda göçmen ve sığınmacıların hak ve hizmetlere erişim konusunda çeşitli zorluklar yaşadığı, ayrımcılığa ve sosyal dışlanmaya maruz kaldığı düşünüldüğünde göçmen ve sığınmacılarla çalışırken sosyal adaletin sosyal hizmet disiplini açısından temel bir ilke olarak göz önünde bulundurulması önemli ve gereklidir.

2.6.3. Farklılıklara Saygı

Modern toplumlar ırk, etnisite, toplumsal sınıf, dil, inanç, kültür, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim vb. hiyerarşik sosyal ayrımlar temelinde oldukça farklılaşan bir niteliğe sahiptir. Farklılık/çeşitlilik, bazı sosyal perspektifler açısından korkutucu ve tehdit edici, tehlike ve düşmanlığa neden olan bir olgu olarak sunulsa da (Payne, 2016) küreselleşme ve artan uluslararası göçün etkisiyle modern-toplumlar ayrıca giderek daha da heterojen ve çok kültürlü hale gelmektedir. Göçmen ve sığınmacılarla birlikte artan farklılık/çeşitlilik ve çok-kültürlü ortam, anaakım/geleneksel sosyal hizmet yaklaşımı ve uygulamasının göçmen ve sığınmacılarla çalışırken hem yetersiz kaldığı hem de farklılıkları/çeşitlilikleri yok saydığı, tektipleştirici/türdeşleştirici olduğuna dair çeşitli itiraz ve eleştirileri de beraberinde getirmiştir (Akbaş, 2019a). Bu bağlamda özellikle küreselleşme, artan uluslararası göç ve post-modern düşüncenin gelişimiyle birlikte sosyal hizmet mesleği ve disiplini açısından farklılık/çeşitlilik, kimlik, öznellik vb. kavramların, çok-kültürlü yaklaşım ve etnik/kültürel duyarlı uygulamanın giderek önem kazanmaya başladığı görülmektedir. Bu nedenle Hodgson & Watts (2017)'in da vurguladığı gibi farklı yaşam biçimleri, kimlikleri, geçmişleri/öyküleri ve kültürleri olan insanları odağına alması nedeniyle farklılık/çeşitlilik, sosyal hizmet mesleği ve disiplininin tanımlayıcı bir unsurunu oluşturmaktadır. Farklılıklarla/çeşitliliklerle çalışmanın etik sonuçları vardır, çünkü insanların farklılıklarını/çeşitliliklerini tam olarak takdir etme ve bunlara yanıt vermede başarısızlık, hâlihazırda mevcut olan baskı

ve tahakküm ilişkilerini daha da karmaşık hale getirebilir. Bu bağlamda farklılıklara saygı sosyal hizmet mesleği ve disiplinin temel ilkelerinden biri olarak ön plana çıkmaktadır.

Farklılıklara saygı, yalnızca farklılıklara saygıyı temel alan bir ilke değildir. Farklılıklara saygı, farklılıklara değer vermeyi, başkalarının haklarını gözetmeyi, “ötekine karşı sorumluluk” (Akbaş, 2014, p. 87) duymayı içermektedir. Farklılıklara saygı, birbirlerini hiyerarşik olarak ayırştırmaksızın ve dışlamaksızın insanların ve çeşitli etnik/kültürel grupların birbirini tanıması, kabul etmesi, birlikte yaşama olanakları yaratabilmesi, müşterek alanlar ve yaşamlar inşa edebilmesiyle yakından ilişkilidir. Farklılıklara saygı ilkesi, sosyal hizmet mesleği ve disiplini açısından göçmen ve sığınmacıların tanınması, kabul görmesi, haklarının gözetilmesi, yerel halk ile birlikte karşılıklı entegrasyonu açısından önemli bir ilke olarak ön plana çıkmaktadır. Ancak göçmen ve sığınmacılar açısından değerlendirildiğinde çok-kültürcü yaklaşım bağlamında farklılıklara saygı ilkesinin, kültürel çeşitliliklere/farklılıklara yönelik saygı ve hoşgörüyü vurgu yaparken bireyi mensup olduğu topluluğun kültürüyle damgalama ve ayırştırma (Öztürk, 2020); kendi kültürüyle öteki kültürler arasında mesafe koyma ve kendi kültürüne öteki kültürler karşısında üstünlük atfetme (Yeğenoğlu, 2002); toplumsal eşitsizlikleri ve yapısal faktörleri göz ardı etme (Akbaş, 2019a; Payne, 2016) riski taşıyabileceğini de göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

2.6.4. Kolektif Sorumluluk

Sosyal hizmet mesleği ve disiplininin temel ilkelerinden bir diğerini ise kolektif sorumluluk ilkesi oluşturmaktadır. Başkalarına karşı kolektif sorumluluk üstlenmek, bireylerin diğerlerinin haklarını destekleyen özgecilik, eşitlik ve sosyal adalet gibi değerlere bağlı olmasını ve bu değerleri pratikte gerçekleştirecek şekilde harekete geçmesini gerektirmektedir (Dominelli, 2002). Kolektif sorumluluk ilkesi, herkesin birbirine karşı sorumlu olduğuna, sosyal sorunların giderek küreselleştiği bir dünyada sosyal sorunlara karşı yerel ve ulusal ölçekli mücadelelerin yeterli olmadığına, aynı zaman küresel ölçekli mücadelelerin de gerekli olduğuna vurgu yapması bakımında pozitif bir anlama sahiptir. Bu bağlamda kolektif sorumluluk ilkesi, sosyal sorunlara karşı yerel, ulusal ve uluslararası işbirliği ve mücadelenin gerektiğine vurgu yapmasıyla ön plana çıkmaktadır. Kolektif sorumluluk ilkesi, ayrıca yerel, ulusal ve uluslararası

ölçekte devlet, piyasa ve sivil toplumun sosyal sorunlar karşısında ortak sorumluluklar almasını ve işbirliği yapmasını gündeme getirmektedir. Bu nedenle kolektif sorumluluk ilkesi, devletin sosyal refah hizmetlerini sağlama sorumluluğunu büyük oranda piyasaya ve sivil topluma devretmesini beraberinde getiren neo-liberal politikaların sosyal hizmet mesleği ve disiplinindeki etkisinin bir göstergesi (Akbaş, 2019b) olarak da okunabilmektedir. Bu bağlamda kolektif sorumluluk ilkesinin dışavurumu olarak değerlendirilebilecek olan STK'ların göçmen ve sığınmacıları hakları olan ve hakları için mücadele edebilen politik özneler olarak konumlandırmaktan ziyade pasif ve bağımlı mağdurlar olarak konumlandırabileceğini ve depolitize edebileceğini; göçmen ve sığınmacıların sorunlarına çözüm üretmekten ziyade bu sorunları daha yönetilebilir kılabileceğini göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

2.7. BASKI KARŞITI SOSYAL HİZMET YAKLAŞIMI VE UYGULAMASI

Çağdaş özgürleştirici sosyal hareketler açısından politik söylemin merkezi bir kategorisi olan baskı (Young, 2011), bireyin yaşamının tüm yönlerine sirayet eden, hem kamusal hem de özel alanda ortaya çıkan kapsamlı bir deneyimdir (Balbo, 1987; akt. Dominelli, 2002). Farkın yok sayılması ve sömürüsüne dayanan baskı (Preston-Shoot, 1995; Singh, 1996; akt. McLaughlin, 2008), güç/iktidar eşitsizliklerinden kaynaklanan ve sosyal olarak inşa edilen bir olgudur. İnsanlık durumunun her unsurunda, psikolojik, toplumsal, ekonomik ve politik alanlarında belirgin olan baskının, sömürü, ötekileştirme, güçsüzleştirme, kültürel emperyalizm ve şiddet gibi çeşitli formları bulunmaktadır. Adaletsizlik ve dezavantaj üreten baskı, insanları sosyal yaşama katılmaktan, temel özgürlüklerden ve insan haklarından yararlanmaktan ve adil bir yaşam sürmekten mahrum etmeyi içeren; aynı zamanda baskı altındakileri edilgen ve bağımlı kurbanlar olarak konumlandıran çok boyutlu, yapısal ve akışkan bir olgudur (Baines, 2011a, 2011b; Dalrymple & Burke, 2006; Dominelli, 2002, 2015; Payne, 2016; Pierson, 2002; Young, 2011). İnsanlar, farklı bağlamlarda ayrıcalıklı olabilen veya baskıya maruz kalabilen çoklu, kesişen kimliklere sahiptir. Kimliklerini oluşturan toplumsal ve politik bağlamların bir parçası olarak insanlar hem ayrıcalık hem de baskının farklı derecelerini deneyimleyebilmektedirler (Finn, 2021; Pease, 2010; Sellon & Lassman, 2021). Eşitsizlik ve ayrımcılığın bir sonucu olarak ortaya çıkan, birbiriyle ilişkili olan ve insanların yaşamını biçimlendiren (Burke & Harrison, 1998) "ırk",

toplumsal sınıf, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim, yaş ve engellilik gibi kimliğe dayalı toplumsal ayrışmaları kapsayan hiyerarşik güç/iktidar ilişkileri bağlamında (Dominelli, 2002) insanlar çeşitli baskı biçimlerine maruz kalabilmekte ve çoklu baskı biçimleri insanların yaşam deneyimlerini biçimlendirebilmektedir (Baines, 2011a). Baskı altındakiler, tahakküm ilişkilerine hükmedenlerin bakış açısıyla oluşturulan ve doğal olarak görünen kategorilerle bakarlar, bu da onları sistematik olarak kendilerini değersizleştirmeye ve hatta aşağılamaya götürebilir (Bourdieu, 2015). Ancak, baskı yalnızca iktidarın/gücün başkaları üzerinde zalimce veya adaletsiz bir şekilde uygulanmasından daha fazlasını ifade etmektedir. Baskıyı kişilerarası düzeyde ele almak, kurumsal ve kültürel alanlarda konumlanan yapısal iktidar unsurlarının çok yönlülüğünü gözden kaçırmaktadır. Bu nedenle baskı uygulayanlar ve baskı altında olanlar arasındaki ikili ayrıma referansla yapılan tanımlamalar, baskının toplumsal olarak inşa edildiğini, akışkan ve çok boyutlu olduğunu; baskının nasıl işlediği, deneyimlendiği ve yeniden üretildiğini; baskıya nasıl karşı koyulabileceğini ve baskının nasıl bertaraf edilebileceğini gözden kaçırmaktadır (Dominelli, 2002). Sonuç olarak baskı, 'ırk', etnisite, toplumsal sınıf, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim, engellilik, yaş vb. hiyerarşik toplumsal ayrımlardan ve eşitsiz güç/iktidar ilişkilerinden kaynaklanan, hem kişilerarası hem de toplumsal/kültürel ve kurumsal düzeylerde ortaya çıkabilen, ötekileştirme, ayrıştırma, güçsüzleştirme, kültürel hegemonya, sömürü ve şiddet yoluyla sürdürülen, eşitsizlik ve adaletsizlikleri meşrulaştıran ve yeniden üreten, sosyal olarak inşa edilen, çok boyutlu, yapısal, akışkan ve kesişimsel bir olgu ve süreci ifade etmektedir.

Dezavantaja yönelik bireysel açıklamalar, sosyal hizmet uzmanlarının anlayışlarının önemli bir parçası olmasına rağmen, belirli insanları ve sorunlarını açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle birçok insan için insan haklarının neden tanımlanmadığını, uygulanmadığını veya korunmadığını anlamak, yapısal baskı veya dezavantaja yönelik bir analizi gerekli kılmaktadır (Ife, 2012). Bu bağlamda küreselleşme ve neo-liberal politikaların etkisiyle yoksulluk, ayrımcılık, yabancı düşmanlığı vb. çeşitli eşitsizlik ve adaletsizliklerin giderek arttığı bir dünyada sosyal hizmet teori ve uygulaması açısından baskı süreçleri ve dinamiklerini anlamak, çoklu baskı biçimlerine karşı müracaatçılarla

birlikte kolektif bir mücadele inşa etmek için baskı karşıtı sosyal hizmet yaklaşımı ve uygulaması önemli bir yere sahiptir.

Psikodinamik, sistem ve ekolojik yaklaşımların ön planda olduğu geleneksel/anaakım sosyal hizmet yaklaşımları, ataerkil, ırkçı, homofobik, sömürgeci kapitalizmin çıkar modelinin gömülü olduğu toplumsal eşitsizlikleri ve adaletsizlikleri fark etmede başarısız olma (Baines, 2011a), toplumsal ve ekonomik sistemleri politik açıdan tarafsız olarak görme (Payne, 2000; akt. Baines, 2011a) ve sosyal sorunları, bireysel eksiklik, patoloji ve yetersizliği vurgulayarak depolitize edici bir şekilde ele alma eğilimindedir. Profesyonelciliğe ve uzmanların otoritesine vurgu yapan, müracaatçıların pasif ve bağımlı olduğunu varsayan geleneksel/anaakım sosyal hizmet yaklaşımları, müracaatçıların ve toplulukların mücadelelerine ve sosyal adalet amacına yönelik çok az alana sahiptir veya herhangi bir alan tanımamaktadır (Baines, 2011a; Dominelli, 2002). Baskı karşıtı sosyal hizmet, geleneksel/anaakım sosyal hizmet yaklaşımlarına karşı bir eleştiri olarak (Baines, 2011a). 1960'lı yılların sonlarında ortaya çıkmıştır (Dominelli, 2015). Sosyal hizmet mesleği ve disiplininin odağını ezilenlere yönlendiren baskı karşıtı sosyal hizmet, kaynağını kısmen yerleşim evi (settlement house) hareketi gibi tarihsel öncüllerden alsa da gelişimi büyük oranda feminist, sivil haklar, gey ve lezbiyen, engellilik ve diğer sosyal hareketlere dayanan (Campbell, 2003; Dalrymple & Burke, 2006) eleştirel bir sosyal hizmet yaklaşımı ve uygulamasıdır.

Baskı karşıtı sosyal hizmet, 1970'lerde ortaya çıkan, Marksizm ve yapısalcılıktan beslenen ve sosyal sorunları sınıfsal açıdan ve yapısal faktörler bağlamında ele alan radikal sosyal hizmet yaklaşımının (Akbaş, 2014) özellikle toplumsal sınıfın diğer sosyal ayrışmalara göre ayrıcalıklı olduğuna, müracaatçıları kendi hakları olan failer olarak görmedeki başarısızlığına dair sınırlılıklarına ve analiziyle tutarlı alternatif hizmetler ortaya koyma ve sağlamadaki yetersizliklerine yanıt olarak gelişmiştir (Dominelli, 2002). Radikal sosyal hizmet yaklaşımının mirasını pek çok bakımdan sürdürme iddiasında olan baskı karşıtı sosyal hizmet (Akbaş, 2014), sosyal adalet yönelimli Marksist, feminist, eleştirel yapılandırmacı, ırkçılık ve sömürgecilik karşıtı, yerli, post-yapısalcı ve postmodernist yaklaşımları temel alan şemsiye bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir (Baines, 2011a, 2011b). Post-modern düşünce iklimi

içerisinde ortaya çıkmasından dolayı baskı karşıtı sosyal hizmet yaklaşımında kimlik, farklılık, dil, anlatı, söylem, çoğul epistemolojiler vb. kavramların merkezi bir yere sahip olduğu vurgulanmaktadır (Akbaş, 2014).

Baskı karşıtı sosyal hizmet yaklaşımı, baskı ve dezavantajın kaynaklarını toplumsal yapı içerisine yerleştirmektedir (Pierson, 2002), Baskı karşıtı sosyal hizmet, “ırk”, etnisite, toplumsal sınıf, toplumsal cinsiyet vb. çeşitli baskı biçimleri arasında herhangi bir hiyerarşi yaratmamakta olup çeşitli baskı biçimlerini bütüncül bir çerçevede ele almaktadır. Toplumsal bağlamı göz ardı etmeyen baskı karşıtı sosyal hizmet, baskıcı olmayan ilişkiler oluşturmayı, daha eşitlikçi ve müracaatçı merkezli uygulama biçimleri ortaya koymayı amaçlamaktadır (Dominelli, 2002).

Baskı karşıtı sosyal hizmet, müracaatçıların sorunlarının yapısal kökenlerine vurgu yapmaktadır. Uygulama ilişkilerini eleştirel açıdan analiz eden ve bu bağlamda dönüştürmeye çalışan baskı karşıtı sosyal hizmet, müracaatçılarla işbirliği içerisinde çalışmayı, müracaatçıları karar alma süreçlerine dâhil etmeyi, müracaatçıların yaşamları üzerinde kontrol sahibi olmalarının önündeki engelleri ortan kaldırmayı ve sosyal hizmet mesleğinin baskıcı ve güçsüzleştirici etkilerini azaltmak için asgari düzeyde müdahaleyi içermektedir. Baskı karşıtı sosyal hizmet, değerlerimiz ve yaşam öykümüzün uygulama ilişkilerini nasıl etkilediğini anlamak için eleştirel yansıtma ve düşünömselliği öne çıkarmakta ve sosyal değişimi sosyal hizmet uygulamasının önemli bir boyutu olarak görmektedir (Dalrymple & Burke, 2006; Healy, 2014; Payne, 2016).

Baskı karşıtı sosyal hizmet, sosyal hizmet mesleği ve disiplinin, baskıyı yapısal açıdan analiz etmediği, baskıyı ve onu üreten/yeniden üreten dinamikleri kavramadığı sürece, dezavantajlı kişilere yardımcı olurken onlar üzerinde baskı kurabileceği, baskıyı yeniden üretebileceği ve baskıcı yapıları güçlendirebileceğini vurgulamaktadır (Dominelli, 2002; Ife, 2012). Bu nedenle baskı karşıtı sosyal hizmet, gündelik yaşamdaki iktidar ilişkilerinin yanı sıra, sosyal hizmet mesleği ve disiplinini de iktidar ilişkileri açısından çözümlenmeyi ve sosyal hizmet uzmanı ile hizmet alan arasındaki hiyerarşik/dikey ilişkiyi tersine çevirmeyi amaçlayan bir sosyal hizmet yaklaşımı ve uygulaması olarak değerlendirilmektedir (Akbaş, 2014).

Teorik sosyal hizmet tartışmalarında merkezi bir odak haline gelirken, ilkelerinin alandaki etkisinin, özellikle kamusal sosyal hizmetlerin sunumunda hâlâ marjinal olduğu değerlendirilen baskı karşıtı sosyal hizmet (Strier & Binyamin, 2014), sosyal adalete dayanan, insanların özgürleşmesini ve güçlenmesini hedefleyen, her türlü baskı ve ayrımcılık biçimine yönelik mücadeleyi savunan ve başka bir dünyanın olanaklı olduğuna vurgu yapan bir sosyal hizmet yaklaşımı ve uygulama biçimidir (Güldalı, 2018). Baskı karşıtı sosyal hizmet, sosyal hizmet mesleğinin dönüştürücü potansiyelinden yararlanmaya çalışan; eleştirel analizleri destekleyen; insan davranışının yapısal temellerine odaklanan ve kişisel sorunları, sosyal sorunlarla ilişkilendiren bir sosyal hizmet yaklaşımı ve uygulamasıdır. Baskı ve tahakkümün çoklu ve kesişen temellerine vurgu yapan ve baskı ve ayrımcılığı ortadan kaldırmak için mücadele eden baskı karşıtı sosyal hizmet, baskı altındaki insanların düşünce ve deneyimlerini göz önünde bulundurmakta ve ötekileştirilenlerin seslerini merkezine almaktadır (Dalrymple & Burke, 1995; Mullaly, 1997; Thompson, 1997; akt. Campbell, 2003; Dalrymple & Burke, 2006).

Baskı karşıtı sosyal hizmet, toplumsal ayrımlara ve yapısal eşitsizliklere vurgu yapan; yapısal eşitsizliklerin insanların yaşamları üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmayı içeren özgürleştirici değer sistemine dayanan; insan merkezli bir felsefeyi bünyesinde barındıran bir sosyal hizmet yaklaşımıdır. Hem sürece hem de sonuca odaklanan baskı karşıtı sosyal hizmet, toplumsal statülerinden bağımsız bir şekilde insanların ihtiyaçlarına yönelik daha uygun ve hassas hizmetler sunmayı; toplumsal hiyerarşilerin olumsuz etkilerini azaltarak müracaatçıları güçlendirmeyi (Dominelli, 1994; akt. Dominelli, 1996) ve insanlar arasındaki ilişki ve etkileşimlerin doğasını eşitlikçi bir biçimde dönüştürmeyi amaçlamaktadır. Baskı karşıtı sosyal hizmet, aynı zamanda müracaatçının öznelliğine saygı duymakta olup müracaatçının öyküsünü uygulamanın merkezine yerleştirerek müracaatçının özneleşmesine vurgu yapmaktadır (Akbaş, 2014). Sosyal hizmet uzmanı ve müracaatçı arasındaki yatay ve eşitlikçi ilişkilere vurgu yapan baskı karşıtı sosyal hizmet, ezilenlerden yana taraf olmakta ve ezilenlerle birlikte mücadeleyi ön plana çıkarmaktadır.

Daha büyük toplumsal değişim hareketlerinin bir parçası olan; teori ve uygulamasını yeni gerilimleri ve sosyal sorunları ve ayrıca altta yatan yapısal faktörleri ele almak için sürekli olarak geliştiren baskı karşıtı sosyal hizmet, iktidar/gücün insanları baskı altına almak ve marjinalleştirmek için nasıl kullanıldığını ve aynı zamanda insanları özgürleştirmek ve güçlendirmek için kullanılabileceğini analiz etmeyi içermektedir. Baskı karşıtı sosyal hizmet, bütün insanların eşit olduğu ve sosyal, politik ve ekonomik hakları da içerecek şekilde eşit hak ve fırsatları hak ettiği inancına dayalı süreç ve uygulamaları gerektirmektedir. Baskı karşıtı sosyal hizmet, insanları baskıcı kısıtlamalardan özgürleştirmeyi öne çıkarması nedeniyle özgürleştirici ve güçlendirmeyi, insanların hem kendilerinin ve hem de birbirlerinin güçlenmesine katkıda bulunduğu karşılıklı bir süreç olarak ele alması nedeniyle güçlendirmeyi temel alan bir yaklaşım ve uygulamadır. Baskı karşıtı sosyal hizmet, hem doğrudan uygulamalar yoluyla hem de direniş, savunuculuk, kolektif örgütlenme, kitlesel eylemler vb. yoluyla yapısal veya makro değişimi temel alan, sosyal adalet yönelimli ve özdüşünümsel bir içerik ve odağa sahiptir (Baines, 2011a, 2011b).

Her sosyal soruna cevabı olduğu, ayrıcalıklı ve yetki sahibi bir model olduğu iddiasında olmayan baskı karşıtı sosyal hizmet, bunun yerine, özgürleştirici mirasıyla tutarlı olarak sürekli değişen sosyal koşulları ve zorlukları analiz etmek ve ele almak için sürekli olarak gelişen bir dizi politik uygulamalar setini içermektedir (Baines, 2011a). Post-moderniyle birlikte büyük anlatılar yıkılırken eşitsizlik ve adaletsizliklerin analizinde sınıfsal çelişkilere veya yapısal faktörlere referans vermenin olanaksızlaştığı (Akbaş, 2014); küreselleşme ve neo-liberal politikaların yükselişinin baskı karşıtı sosyal hizmet ilkeleri ve uygulamasını sarstığı (Dominelli, 2015) ve zorlaştırdığı (Baines, 2011b); anaakım sosyal hizmetin, baskı karşıtı bir tutum benimsemeyi profesyonelliğe ters düşen politik bir eylem olarak gördüğü belirtilse de baskı karşıtı sosyal hizmet, insan haklarının yalnızca ayrıcalıklı bir azınlığa ait olmadığını, koşulsuz şartsız bütün insanlar için geçerli olduğunu vurgulamakta ve sosyal hizmetlerin piyasa odaklı sunumuna karşı alternatif bir bakış açısı ortaya koymaktadır (Dominelli, 2002).

Baskı karşıtı sosyal hizmet kişilerarası düzeyde müracaatçıların, toplumsal/kültürel ve yapısal adaletsizliklerin onların baskı deneyimlerini nasıl şekillendirdiğini anlamalarını

sağlayan ve güçsüzlük deneyimlerinde yalnız olmadıklarını vurgulayan bilinç yükseltme süreçlerini ve müracaatları güçsüzlük duygularını paylaşmaya cesaretlendirerek müracaatçıları güçlendirmeyi desteklemektedir. Kurumsal düzeyde baskı karşıtı sosyal hizmet, kurumların ve hizmet sunum süreçlerinin baskıcı olabileceğini göz önünde bulundurarak baskı karşıtı uygulamayı ve müracaatçıların kendi yaşamları üzerinde kontrol sahibi olmasını ve karar alma süreçlerine katılımını geliştirmek için kurumları ve hizmet sunumlarını değiştirmeyi desteklemektedir. Yapısal düzeyde ise baskı karşıtı sosyal hizmet, maddi kaynakların ve sosyal gücün daha adil dağılımına yol açacak şekilde sosyal, ekonomik ve politik yapılarda köklü reformları gerektirmektedir (Healy, 2014).

İnsan hakları ve sosyal adalete vurgu yapan ve insanların güçlenmesini ve özgürleşmesini temel alan baskı karşıtı sosyal hizmet yaklaşımı ve uygulaması, çok çeşitli baskı, ayrımcılık ve sosyal dışlanma biçimlerine ve hak ihlallerine maruz kalan göçmen ve sığınmacılarla çalışırken kullanışlı bir çerçeve sağlamaktadır. Bu nedenle göçmen ve sığınmacılarla çalışırken göçmen ve sığınmacıları mağdur, muhtaç ve pasif bireyler olarak görmekten ziyade özne olarak görmek; göçmen ve sığınmacıların dayanıklılık sergilediklerini ve çeşitli ve zengin öyküler ve kültürlere sahip olduklarını kabul etmek (Nipperess & Clark, 2016); göçmen ve sığınmacılarla yatay ve eşitlikçi ilişkiler kurmak; göçmen ve sığınmacıların düşünce ve deneyimlerini göz önünde bulundurmak, karar alma süreçlerine katılımını ve güçlenmelerini desteklemek; göçmen ve sığınmacıların maruz kaldığı çoklu baskı, ayrımcılık ve sosyal dışlanma biçimlerini yapısal faktörler bağlamında bütüncül bir şekilde ele almak için baskı karşıtı sosyal hizmet yaklaşımı ve uygulamasının temel alınması gerekmektedir.

3. BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırma bulguları, 1) “İzmir’de göç alanında faaliyet yürüten STK’ların profili”; 2) “STK çalışanlarının göçmen ve sığınmacıları konumlandırma biçimleri”, 3) “STK perspektifinden göçmen ve sığınmacıların hak ve hizmetlere erişim durumu”, 4) “göçmen ve sığınmacılara yönelik ayrımcılık ve sosyal dışlanma” ve 5) “göçmen ve sığınmacıların ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya yönelik başat stratejileri” olmak üzere beş ana tema bağlamında analiz edilmiş ve yorumlanmıştır.

3.1. İzmir’de Göç Alanında Faaliyet Yürüten STK’ların Profiline İlişkin Bulgular

Bu kısımda İzmir’de göç alanında doğrudan ve dolaylı olarak faaliyet yürüten STK’ların mevcut durumuna; bu alanda ön plana çıkan STK’lara; STK’ların faaliyetlerine ve faaliyetlerini finanse etme biçimlerine; STK’lara biçilen role; devlet-STK ilişkisine; STK’ların sahada faaliyet yürüten diğer STK’lara ilişkin bilgi düzeylerine; STK’ların göçmen ve sığınmacılara yönelik öncelik vermesi gereken faaliyetlere ve faaliyetlerini yürütürken temel alması gereken ilkelere dair bulgulara yer verilmiştir.

3.1.1. STK’ların Mevcut Durumu: “İltica, göç, mülteci meselesi Suriye Savaşı ile başlamış bir durum değil”

Günümüzde toplumsal, ekonomik ve politik sorunların yegâne çözüm ortakları olarak sunulan sivil toplum kuruluşları (İpek Can, 2007), kamu kurumları ve yerel yönetimlerin yanı sıra göç alanında faaliyet yürüten önemli aktörlerden birisini oluşturmaktadır. Suriyeli sığınmacıların ülkemize gelişi ve giderek kalıcı olmaya başlamasıyla birlikte Türkiye’de göç alanında faaliyet yürüten STK’ların sayısında artış olmuş, hatta bazı STK’lar göç alanında faaliyet yürütmemesine rağmen zamanla faaliyet alanlarına göçmen ve sığınmacıları da dâhil etmeye başlamıştır. Bu bağlamda görüşme yapılan bazı katılımcıların özellikle düzensiz göçmenler tarafından Yunanistan üzerinden Avrupa’ya geçiş için kullanılan transit bir şehir olması nedeniyle İzmir’de göç alanında faaliyet yürüten birkaç yerel inisiyatif ve STK’nın bulunduğunu ancak Suriyeli sığınmacıların gelişi ve sayısının giderek artmasıyla birlikte göç alanında

faaliyet yürüten STK'ların sayısında artış olduğunu, ayrıca göçmen ve sığınmacılara yönelik faaliyet yürütmek amacıyla kurulmasa da bazı STK'ların göçmen ve sığınmacılara yönelik de faaliyetler yürütmeye başladığını vurguladığı görülmüştür.

“Birçok dernek Suriye Savaşı sonrasında kuruldu. İltica, göç, mülteci meselesi Suriye Savaşı ile başlamış bir durum değil... Öncesinde de işte sokaklarda geçiş için bekleyen, insani destek ihtiyacı olan, çok temel ihtiyaçlara erişim konusunda sorun yaşayan mültecilerin varlığını fark etmiş bir derneğiz biz (G12, Mülteci-Der)”.

“Zaten göç alanında çalışan 3-4 tane yerel inisiyatif vardı ya da işte çok uzun zaman BM ile birlikte çalışan 2-3 tane mesela göç organizasyonu vardı... Ama genel olarak İzmir daha fazla göçmen aldıkça ve genel olarak Türkiye göç aldıkça, Suriye Savaşı'ndan sonra genel olarak sivil toplum sayısında da bir artış oldu... Daha önce göçmenleri kendi kitlesi içerisinde, kendi çalışma alanı içine dahil etmeyen çeşitli inisiyatif ve STK'lar da göçmenleri de dahil etmeye başladı. Mesela İzmir Barosu gibi ya da atıyorum çocuk alanında çalışan, kadın alanında çalışan çeşitli STK'lar gibi onlar da mesela göçmenleri de dâhil etmeye başladılar çalışma alanlarına (G7, Medya ve Göç Derneği)”.

Göç alanında çeşitli faaliyetler yürüten insani yardım ve hak temelli yerel, ulusal ve uluslararası ölçekli birçok STK bulunmaktadır. Görüşme yapılan bazı katılımcıların İzmir'de göçmen ve sığınmacılara yönelik çeşitli faaliyetler yürüten hak temelli ve insani yardım temelli yerel, ulusal ve sınırlı sayıda olmak üzere uluslararası ölçekli çeşitli STK'ların bulunduğunu, bununla birlikte uluslararası STK'ların 15 Temmuz sonrasında sahadan çekildiğini belirttiği göze çarpmıştır.

“Hak temelli bir şekilde hareket eden STK'lar da var... [insani] yardım temelli hareket edenler de var (G20, Mülteci Medyası Derneği)”.

“İzmir'de yerel STK'lar da var ve gittikçe de ulusal çapta buraya şubeler de açan yapılar da var... Öncelikle Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği var... Mülteci örgütlerinde Mültecilerle Dayanışma Derneği [Mülteci-Der]

var, [SGDD] ASAM, Halkların Köprüsü Derneği [var] (G8, Konak Mülteci Derneği)”.

“Alandaki STK’lar azaldı 15 Temmuz’dan sonra... Aslında 2015’te yani... 15 Temmuz öncesi çok fazla uluslararası STK vardı (G10, İzmir Barosu)”.

STK perspektifinden ele alındığında göçmen ve sığınmacılar tarafından Yunanistan üzerinden Avrupa’ya geçiş için kullanılan transit bir şehir olması nedeniyle İzmir’de göç alanında faaliyet yürüten birkaç yerel inisiyatif ve STK’nın bulunduğu ancak Suriyeli sığınmacıların gelişi ve sayısının giderek artmasıyla birlikte göç alanında faaliyet yürüten STK’ların sayısında artış olduğu, ayrıca göç alanında faaliyet yürütmek amacıyla kurulmasa da bazı STK’ların göçmen ve sığınmacılara yönelik de faaliyetler yürütmeye başladığı anlaşılmıştır. Ayrıca İzmir’de göç alanında faaliyet yürüten hak temelli ve insani yardım temelli yerel, ulusal ve sınırlı sayıda olmak üzere uluslararası ölçekli çeşitli STK’ların bulunduğu, uluslararası STK’ların 15 Temmuz sonrasında sahadan çekildiği bilgisine ulaşılmıştır.

3.1.2. Ön Plana Çıkan STK’lar: “Aynı paydada buluşuyoruz”

Göç alanında faaliyet yürüten bazı STK’lar diğer STK’lara göre daha çok ön plana çıkabilmektedir. Görüşme yapılan bazı katılımcılar, Mültecilerle Dayanışma Derneği (Mülteci-Der), Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği (SMDD), Halkların Köprüsü Derneği gibi yerel ve Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM), Mülteci Destek Derneği (MUDEM) gibi ulusal STK’ların İzmir’de göç alanında ön plana çıktığını ifade etmiştir.

“Mültecilere yönelik faaliyet yürüten işte Mülteci-Der var. Suriyeli Mülteciler Derneği [Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği] var ki Suriyeliler var başında zaten. Onlar çok önemli... İşte [SGDD] ASAM var. Mülteci Destek Merkezi [Derneği] var... Yaklaşımları hepimizin benzer yaklaşımlar. Tabii işte fonla çalışanlar var [SGDD] ASAM gibi. Ama yaklaşımımız, paydaşlarımız aynı. Aynı paydada buluşuyoruz (G13, Halkların Köprüsü Derneği)”.

“Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği var... Mülteci-Der'den söz edebilirim ama o da İzmir'de kurulmuş ve genelde İzmir'de çalışma yürüten bir dernek, onun dışında [SGDD] ASAM var... Bunun dışında da bu MUDEM [Mülteci Destek Derneği] çalışma yürütüyor... Mülteci-Der gibi Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği gibi Halkların Köprüsü Derneği gibi dernekler biraz daha sanki sahada daha aktif görünüyor (G2, Konak Mülteci Derneği)”.

Sonuç olarak STK perspektifinden bakıldığında İzmir'de göç alanında faaliyet yürüten Mültecilerle Dayanışma Derneği (Mülteci-Der), Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği (SMDD), Halkların Köprüsü Derneği gibi yerel ve Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM), Mülteci Destek Derneği (MUDEM) gibi ulusal STK'ların sahada ön plana çıktığı anlaşılmıştır.

3.1.3. STK'ların Göçmen ve Sığınmacılara Yönelik Faaliyetleri

Ülkemizde kamu kurumlarının yanı sıra STK'lar da göçmen ve sığınmacılara yönelik onların yaşamını kolaylaştıran faaliyetler yürütmektedir. STK'ların göçmen ve sığınmacılara yönelik insani yardımdan entegrasyona kadar birçok alanda çeşitli faaliyetler yürüttüğü bilinmektedir. Görüşme yapılan birçok katılımcının İzmir'de STK'ların göçmen ve sığınmacılara yönelik ayni ve nakdi yardım, psiko-sosyal destek, tercüman desteği, hukuki destek/danışmanlık, adli yardım, hak ve hizmetlere erişim konusunda bilgilendirme/yönlendirme, entegrasyon gibi faaliyetler yürüttüğünü belirttiği görülmüştür.

“Diyelim ki ayakkabı ihtiyacı var ya da mültecilerin giysi ihtiyacı var ya da gıda ihtiyacı var. Biz hemen bir şeye, duyuruya çıkıyoruz (G13, Halkların Köprüsü Derneği)”.

“Psiko-sosyal destek veriyoruz... hukuki danışmanlık hizmeti, sosyal hizmetlere erişiminin sağlanması... gibi konularda mültecilere hizmet veriyoruz (G18, Pozitif Yaşam Derneği)”.

“Hak ve hizmetlere erişimi konusunda danışmanlık hizmeti veriyoruz (G12, Mülteci-Der)”.

“Fransızca, Farsça, Arapça, Kürtçe, Urduca, Peştuca, Özbekçe, İngilizce çeşitli dillerde tercüme desteği sağlamaktayız gerek mülteciler ve göçmenlerin talepleri doğrultusunda gerekse kurum ve kuruluşların talepleri doğrultusunda (G3, SGDD-ASAM)”.

“UNCHR’nin belirlemiş olduğu konularda adli yardım görevlendirmesi yapılabiliyor (G14, İzmir Barosu)”.

“Ana faaliyetlerimiz karşılıklı entegrasyon anlayışıyla yer almakta. Ağırlıklı çocuklar ve kadınlar üzerine çalışıyoruz (G8, Konak Mülteci Derneği)”.

STK perspektifinden ele alındığında İzmir’de STK’ların göçmen ve sığınmacılara yönelik aynı ve nakdi yardım, psiko-sosyal destek, tercüman desteği, hukuki destek/danışmanlık, adli yardım, hak ve hizmetlere erişim ve entegrasyon gibi bir çok alanda faaliyet yürüttüğü anlaşılmıştır.

3.1.4. STK’ların Faaliyetlerini Finanse Etme Biçimleri

STK’lar, devlet politikalarını etkileyen ve sosyal hakların güçlenmesine yardımcı olan baskı aracı ve politik aktörler olmaktan ziyade yönetsel mekanizmaların bir unsuruna dönüşerek devletin üstlenmesi gereken sorumlulukların bir kısmını projeler yoluyla üstlenmektedir (Buğra, 2007). Ancak STK’ların kaynakları ölçüsünde ve proje temelli faaliyetler yürütmesi nedeniyle göçmen ve sığınmacılara yönelik kalıcı ve sürdürülebilir çalışmalar yürütmesi pek olanaklı olmamaktadır (Akbaş et al., 2016). Görüşme yapılan katılımcılardan birisi dayanışmaya zarar vereceğini düşünmesi nedeniyle yer aldığı STK’nın proje temelli çalışmalar yapmadığını belirtse de birçok katılımcının yer aldıkları STK’ların proje temelli çalışmalar yürüttüğünü; bazı katılımcıların ise proje temelli çalışmaların bütün göçmen ve sığınmacıları kapsamadığını, geçici olduğunu ve süreklilik arz etmediğini vurguladığı göze çarpmıştır.

“Asla proje yapmıyoruz... Dayanışmanın niteliğini bozacağını düşünüyoruz... Sadece bağışlarla ya da üye aidatlarıyla yaşamımızı sürdürüyoruz... Proje işbirliği için bize gelen herhangi bir kuruma da hani

nazikçe buna katılamayacağımızı anlatıyoruz (G13, Halkların Köprüsü Derneği)”.

“Derneğimiz proje bazlı çalışmakta. 6 aylık, 1 yıllık projeler... BMMYK, Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu. AB projelerimiz var onun haricinde Dünya Sağlık Örgütü ile birlikte çalışıyoruz... İhtiyaç ve talepler doğrultusunda tek seferlik maddi yardımlar yapıyoruz. Çünkü projeler bu şekilde bazı danışanlarımızın daha uzun süreli maddi yardımlara ihtiyacı olabiliyor ama imkânlar kısıtlı sadece o kadarını yapabiliyoruz... projeler belli sayılarda olduğu için tabii ki herkese ulaşmak zor oluyor (G3, SGDD-ASAM)”.

“Derneklerin destekleri bazen yer yer değişebiliyor. Yani bir ay atıyorum protez desteği veriyorsa öbür ay projesi bittiği için o desteği veremiyor olabiliyor... Proje ile ilerleyen derneklerin de her projede yardımlarının değişmesi gibi bir sorunu ortaya çıkartıyor (G15, Mülteci-Der)”.

“Sivil toplum daha çok proje bazlı ilerleyebiliyor, bu yıl devam eden bir program seneye olmayabiliyor. Ve kişiler aslında oraya güvenmiş, devam etmek istiyor sonrasında bulamıyor gibi böyle bence olumsuz bir yanı olabiliyor (G11, Sağlıkta Genç Yaklaşımlar Derneği)”.

STK perspektifinden bakıldığında sonuç olarak İzmir’de göç alanında çalışan birçok STK’nın BMMYK, WHO, UNİCEF gibi uluslararası kuruluşlardan fon alarak proje temelli faaliyetler yürüttüğü, proje temelli faaliyetlerin bütün göçmen ve sığınmacıları kapsamadığı, geçici olduğu ve süreklilik arz etmediği anlaşılmıştır. Bu durumun, devlet, piyasa ve sivil toplumun sosyal sorunlar karşısında ortak sorumluluklar almasını, devletin sorumluluklarının büyük oranda piyasaya ve sivil topluma devredilmesini gündeme getiren ve sosyal sorunlara çözüm üretmekten ziyade sosyal sorunların yöneltmesine hizmet eden neo-liberal politikaların sosyal hizmet mesleği ve disiplinindeki yansımaları ifade eden kolektif sorumluluk ilkesiyle uyumlu olduğu düşünülmektedir.

3.1.5. STK'ların Karşılaştığı Zorluklar

Göçmen ve sığınmacılara yönelik faaliyet yürüten STK'lar, mevcut imkânları nedeniyle çeşitli sorun ve zorluklarla karşılaşabilmektedir. Araştırma kapsamında görüşülen bazı katılımcıların İzmir'de göç alanında faaliyet yürüten STK'ların sayıca az olduğunu ve ekonomik açıdan, personel sayısı ve niteliği bakımından yetersiz kaldığını belirttiği görülmüştür.

“Sivil toplum kuruluşları da yetersiz kalıyor sayısal olarak az sivil toplum kuruluşu var... yetmiyor göçmenler için mülteciler ve sığınmacılar için çünkü haklılar insanlar, insanların talepleri, barınma ihtiyaçları var, gıda ihtiyaçları var, insan gibi yaşama hakları ve talepleri olacak (G3, SGDD-ASAM)”.

“Tabii ki daha çok çalışma yapmak istiyoruz, daha çok çocuğa, daha çok kadına ulaşmak istiyoruz ama hem maddi imkânlarımız buna el vermiyor çoğu zaman, belirli bir miktar oluyor elimizde o etkinliği gerçekleştirmek için ve neyi ne kadar yapabileceğimiz buna göre değişebiliyor hem de dediğim gibi gönüllü sayımız niteliğimiz de kısıtlı (G2, Konak Mülteci Derneği)”.

Göç alanında faaliyet yürüten STK'lar zaman zaman göçmen ve sığınmacıların beklentileri ve yaklaşımları nedeniyle çeşitli zorluklarla karşılaşabilmektedir. Görüşme yapılan bazı katılımcılar, göçmen ve sığınmacıların faaliyetlere katılım konusunda isteksiz olabildiğini, farklı beklentiler içerisine girebildiğini, hak ve hizmetlere erişimden ziyade yardıma odaklanabildiğini, STK'ları yardım kuruluşu olarak görebildiğini; güven sorunu yaşayabildiğini ve STK'ların ve STK çalışanlarının kendilerine yönelik art niyetli olduğunu düşünebildiğini; daha önce bazı STK'ların BMMYK ile yapılan işbirliği bağlamında göçmen ve sığınmacıların 3. ülkeye yerleştirilmesi konusunda çalışmalar yapması nedeniyle 3. ülkeye yerleştirilme talepleri kabul edilmediğinde göçmen ve sığınmacıların bazı STK'ları muhatap olarak görebildiğini vurgulamıştır.

“Katılımın devamlılığı kesinlikle zor... Bu ciddi bir zorluk bizim için... Yani beklentiler çok farklı olabiliyor gerçekten hızlı bir şekilde istekleri ve

talepleri değişebiliyor, hayal kırıklığı olabiliyor veya sizden farklı şeyler bekleyip isteyebiliyorlar (G21, Yaşamak Sosyal Alan ve Dayanışma Derneği)”.

“Maalesef sivil toplum kuruluşu algısı kendilerinde bir yardım kuruluşu, maddi yardım kuruluşu olduğu için hani buraya geldiğinde ben anlatıyorum şu haklarınız var şöyle erişebilirsiniz, böyle ayakta durabilirsiniz ama sonucu bekliyorlar yardım ne (G3, SGDD-ASAM)”.

“Bugüne kadar ne yazık ki mülteci ve göçmenler sürekli nefret söylemi ve ötekileştirme ile karşılaştıkları için, ister istemez sizin hem kurumsal olarak hem de bireysel olarak yaklaşım biçiminizde başka bir art niyet göttüğünüzü, ondan yararlanmaya çalıştığınıza dair ciddi bir önyargı oluyor (G7, Medya ve Göç Derneği)”.

“Bazı danışanların kriterleri 3. ülkeye yerleştirmeye uygun olmayabiliyor, yerleştiremedikleri zaman, red aldıkları zaman yine gelip bizi muhattap almak istiyorlar, bizi muhatap görüyorlar bizim derneğimizi muhatap görüyorlar (G1, SGDD-ASAM)”.

STK’lar göç alanında faaliyet yürütürken dil bariyeri ve yerel halkın ve kamu kurumlarının yaklaşımı nedeniyle de çeşitli zorluklarla karşılaşabilmektedir. Görüşülen bazı katılımcıların, STK’ların göçmen ve sığınmacılara yönelik faaliyet yürütürken dil bariyeriyle karşılaşabildiğini; yerel halkın STK çalışanlarına neden yalnızca göçmen ve sığınmacılara yardım yapıldığı konusunda tepki gösterebildiğini; bazı kamu kurumlarının göçmen ve sığınmacılara yönelik hizmet sunumunda çekinceli davrandığını, sorumluluklarını yerine getirmediğini; bazı STK’ların savunuculuk faaliyetlerinden ötürü göçmen ve sığınmacılardan yana taraf olmaları nedeniyle kamu kurumlarıyla karşı karşıya kalabildiğini vurguladığı dikkat çekmiştir.

“Yaptığımız tüm faaliyetler bütün mülteci ve göçmenleri kapsıyor. Dolayısıyla yaklaşık 6-7 ya da 10 farklı dille başa çıkabilme kapasitemiz bazen ne yazık ki olmuyor... Dil bariyeri de en büyük engellerden bir tanesi (G7, Medya ve Göç Derneği)”.

“Yerel halk[ın]... önyargısı çok fazla var sizde biliyorsunuzdur. Onlara yardım ediyorsunuz, onlar bizden daha iyi durumda, onlar Kızılay’dan para alıyor, biz de açız (G21, Yaşamak Sosyal Alan ve Dayanışma Derneği)”.

“Çok doğrudan temas kuramıyoruz bir kere, çok hızlı yol alamıyoruz yerel yönetimler ve kamu kurumlarıyla... Bazı konularda söylemleri bu olmasa da mültecilere destek olmak, mültecilere hizmet vermekle ilgili çekinceleri olduğunu görüyoruz. İşte biz bu yardımı mültecilere mi yapacağız gibi bir kaygıları olduğunu görüyoruz (G2, Konak Mülteci Derneği)”.

“İster istemez sığınmacıların savunuculuğunu yapma noktasında bir rol üstlendiğimizden kaynaklı bazen kamu kurumları hem bizi hem derneğimizi şey olarak görebiliyorlar hasım olarak görebiliyorlar yani bunu çok net söylemeseler de, net olarak dillendirmeseler de çünkü kendilerinden kamu kurumlarından hizmet alan insanlara yönelik hizmetlerden faydalanmalarına yönelik dilekçe yazdığımızda veya onlar adına bir şey yazdığımızda ister istemez kamu kurumları, kuruluşları bizi hasım olarak görebiliyor, sivil toplum kuruluşlarını maalesef... savunuculuk yaparken illaki karşıda bir taraf oluyorsun. Taraf olduğunda da bunun sana dönüşü illaki olacak (G1, SGDD-ASAM)”.

Sonuç olarak STK perspektifinden ele alındığında İzmir’de göç alanında faaliyet yürüten yeterli sayıda STK’nın bulunmadığı; göçmen ve sığınmacılara yönelik faaliyet yürüten STK’ların personel sayısı ve niteliği bakımından ve ekonomik açıdan yetersiz kalabildiği görülmüştür. Bununla birlikte göçmen ve sığınmacıların faaliyetlere katılım konusunda isteksiz olabildiği, farklı beklentiler içerisine girebildiği, hak ve hizmetlere erişimden ziyade yardıma odaklanabildiği, STK’ları yardım kuruluşu olarak görebildiği, güven sorunu yaşayabildiği ve STK’ların art niyetli olabileceğini düşünebildiği; 3. ülkeye yerleştirilme talepleri kabul edilmediğinde göçmen ve sığınmacıların bazı STK’ları muhatap olarak görebildiği anlaşılmıştır. Ayrıca çeşitli göçmen ve sığınmacı grupların olması nedeniyle STK’ların faaliyet yürütürken dil bariyeriyle karşılaşabildiği; bazı kamu kurumlarının sosyal hizmetin farklılıklara saygı, insan hakları ve sosyal adalet ilkelerine aykırı bir şekilde göçmen ve sığınmacılara yönelik hizmet sunumunda çekinceli davranabildiği ve sorumluluklarını yerine

getirmeyebildiği, bazı STK'ların savunuculuk faaliyetlerinden ötürü göçmen ve sığınmacılardan yana taraf olmaları nedeniyle kamu kurumlarıyla karşı karşıya kalabildiği; yerel halkın STK çalışanlarına neden yalnızca göçmen ve sığınmacılara yardım yapıldığı konusunda tepki gösterebildiği sonucuna ulaşılmıştır.

3.1.6. STK'ların Diğer STK'lara Dair Bilgi Düzeyleri

İzmir'de göçmen ve sığınmacılara yönelik faaliyet yürütmemesine rağmen Hayata Dernek Derneği, Mülteciler Derneği gibi STK'ların İzmir'de faaliyet yürüttüğünün belirtildiği; yerel bir STK olan DEMİS [Kalkınma, Göç ve Sosyal Politikalar Derneği] gibi STK'ların ve BMMYK gibi uluslararası kuruluşların uluslararası ölçekli STK'lar olarak ifade edildiği, yerel bir STK olan ve ilkesi gereği proje temelli faaliyetler yürütmeyen Halkların Köprüsü Derneği'nin ulusal bir STK olduğu ve proje temelli faaliyetler yürüttüğünün belirtildiği vb. göz önünde bulundurulduğunda birçok katılımcının İzmir'de göç alanında faaliyet yürüten STK'lara ve bu STK'ların göçmen ve sığınmacılara yönelik ne tür faaliyetler yürüttüğüne dair yeterince bilgi sahibi olmadığı göze çarpmaktadır.

“Kızılay var... Mülteciler Derneği var... Hayata Destek Derneği var (G22, Mülteci Destek Derneği)”.

“Mülteci Hakları Merkezi [Derneği] var İzmir'de, daha sonra uluslararası direkt göç alanında mesela DEMİS [Kalkınma, Göç ve Sosyal Politikalar Derneği] var... sadece göç alanında değil o iltica alanında, toplumsal cinsiyet, sürdürülebilir kalkınma alanında çalışma yapıyor (G20, Mülteci Medyası Derneği)”.

“En kapsamlı olanlarını soruyorsanız bence [SGDD]-ASAM ve Halkların Köprüsü zaten. Uluslararası projelerin çoğunu yürüten ya da kendi projelerini oluşturan 2 ana kuruluş göç alanında (G7, Medya ve Göç Derneği)”.

“Ama bizim bir yere yönlendirmemiz olmadığı için çok da bilgimiz olmuyor onların [diğer STK'ların] ne yaptıkları konusunda... Ben sadece Mülteci-Der'in çok yoğun bir hukuki desteğini biliyorum baroya

yönlendirmek dışında onların kendileri devamlı gidip Geri Gönderme Merkezlerinde görüşme yapıyorlardı... Bir de TIAFI [Uluslararası Yardımlaşma ve Entegrasyon Derneği] diye bir derneği çok duyuyorum ama danışanlardan duyuyorum hani bizim yönlendirmemiz dâhilinde değil de... Onların da yine böyle PSS [Psiko-sosyal Destek] etkinliği gibi çocuklara etkinlikleri oluyormuş ama şeyin de şaşırılmışım araç desteği sağlamışlardı bir aileye (G4, SGDD-ASAM)”.

“Çok çok detaylı bilmiyorum bu sorunuzun cevabını ama benim bildiğim işte Mülteci-Der var aslolarak çalışıyor, Konak Mülteci Derneği var, yani UNCHR var bildiğim kadarıyla ama hani ne yapıyor hiçbir fikrim yok (G19, Turuncu Dernek)”.

Sonuç olarak STK perspektifinden değerlendirildiğinde İzmir’de göç alanında faaliyet yürüten STK’ların genel olarak sahada ne tür STK’ların bulunduğu ve bu STK’ların göçmen ve sığınmacılara yönelik ne tür faaliyetler yürüttüğüne dair yeterince bilgi sahibi olmadığı anlaşılmış olup bu durumun STK’ların birbirleriyle yeterince işbirliği ve dayanışma içerisinde olmamasından (Mackreath & Sağınç, 2017) kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

3.1.7. STK’lara Biçilen Rol: “Sivil toplum kuruluşları, devletin yüklendiği görevleri yükleniyor”

STK’lar göç alanında faaliyet yürüten önemli aktörlerden birini oluşturmaktadır. STK’lar neo-liberal politikaların etkisiyle zayıflayan devletin boşluğunu dolduran aktörler olarak görülmektedir (İpek Can, 2007). Bu bağlamda STK’lar kimi zaman devletin yerine getirmediği sorumlulukları üstlenebilen aktörler olarak gündeme gelmektedir. Araştırma kapsamında birçok katılımcının STK’ları devletin açığını, boşluğunu, eksik kaldığı noktaları dolduran ve devletin yerine getirmediği sorumlulukları üstlenmek zorunda kalan aktörler olarak tanımladığı; STK’ların göçmen ve sığınmacılar için hayati öneme sahip olduğunu vurguladığı dikkat çekmiştir.

“Genel olarak da nitelendirirsem devletin eksik kaldığı noktalarda bence STK’lar burada role giriyor... Bu gibi noktalarda STK’lar hani bu noktada çok büyük destek oluyor kişilere (G15, Mülteci-Der)”.

“Bazen devlet kurumları pasif bir duruma düşebiliyor veya görevini yerine getirmek istemeyebiliyor veya aksaklıklar çıkabiliyor. Bu tür durumlarda sivil toplum kuruluşlarının devlet mekanizmalarını desteklemesi, ortada doğabilecek... boşlukları doldurması hayati önem taşımakta (G1, SGDD-ASAM)”.

“Sivil toplum çok mecburi ve temel bir alan her bir grup için toplum içerisindeki sadece mülteci ve göçmenler için değil... Şu anki konjüktör de ne yazık ki, sivil toplum kuruluşları, devletin yüklendiği görevleri yükleniyor o kadar temel bir yerdeler ki hani şu anda Türkiye’deki sivil toplum kuruluşlarını kapatsanız bir anda, büyük ihtimalle mülteci ve göçmenlerin destek alabileceği hiçbir yer kalmayacak (G7, Medya ve Göç Derneği)”.

“Hani zaten STK’ların çalışması olmasa Olcay Bey bu kadar bir tık daha moralmen yani mülteciler ayakta kalamazlardı (G14, İzmir Barosu)”.

Görüşme yapılan bazı katılımcıların ise STK’ların yok sayılan, özel ihtiyaç sahibi, hassas vb. gruplara bürokratik yapı içerisinde özgürlük alanı tanıdığını; bu grupların haklara erişimi konusunda STK’ların köprü vazifesi gördüğünü; STK’ların devlete göre daha objektif bir yaklaşıma sahip olduğunu; STK’ların eleştirel bir yaklaşım içerisinde olması, devletin uzantısı gibi hareket etmemesi ve yanlış yapılan şeylere yönelik karşı duruş sergilemesi gerektiğini vurguladığı görülmüştür.

“STK’ların önemi o bürokratik yapının içinde birtakım özgürlük alanı tanıyor ve arada kalan, nasıl diyeyim yok sayılan bazı insanları buluyor, öteki grupları buluyor, hassas grupları buluyor, özel ihtiyaç sahiplerini buluyor, yani devlet evet güçlü, imkânlar konusunda güçlü olabilir ama ulaşmak, erişmek hani şey gibi bu hani sizin hakkınız var ama hakka erişim noktasında bence STK’lar çok önemli bir köprü vazifesi görmelidir. Yani imkân, kaynak devlettedir ama kaynakların dağıtımını noktasında bence STK’lar alanda olmalı zaten ve bu objektif bir bakış açısı da sağlar çünkü devlet tek taraflı bakabilir (G10, İzmir Barosu)”.

“Eğer ki siz devletin uzantısıysanız, göstermelik bir şey yapıyorsunuzdur ve bundan öteye de gidemezsiniz yani. Siz sadece göstermelik bir şeyden ibaret olursunuz. Tabii ki karşı duracağız tabii ki bütün yanlış yapılan şeyin karşısında duracağız tabii ki gerektiğinde eleştirel konuşacağız. Siz devletin uzantısı olursanız zaten eleştirel konuşamazsınız ki. Gerçekten o içerideki sarı sendikalardan hiçbir farkınız kalmaz yani (G13, Halkların Köprüsü Derneği)”.

Sonuç olarak STK perspektifinden bakıldığında STK’ların bürokratik yapı içerisinde yok sayılan gruplara yönelik özgürlük alanı tanıdığı ve bu grupların haklara erişimi konusunda köprü vazifesi gördüğü, bu bağlamda STK’ların göçmen ve sığınmacılar için hayati öneme sahip olduğu anlaşılmıştır. Bununla birlikte STK’ların eleştirel bir yaklaşım içerisinde olması, devletin uzantısı gibi hareket etmemesi ve yanlış yapılan şeylere yönelik karşı duruş sergilemesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca STK’ların devletin açığı, boşluğunu, eksik kaldığı noktaları dolduran ve devletin yerine getirmediği sorumlulukları üstlenmek zorunda kalan aktörler olarak tanımlandığı anlaşılmış olup bu durumun sosyal hizmetin devletin üstlenmesi gereken sorumlulukların bir kısmını piyasanın yanı sıra sivil toplum kuruluşlarına havale eden neo-liberal yaklaşıma dayanan kolektif sorumluluk ilkesini yansıttığı değerlendirilmektedir.

3.1.8. STK-Devlet İlişkisine Yaklaşım

Sivil topluma yönelik liberal yaklaşım, devlet ve STK’ları iki ayrı güç olmaktan ziyade birbiriyle iç içe geçen, birbirini tamamlayan ve birlikte hareket etmesi gereken bir yapı ve müttefik olarak görürken (İpek Can, 2007) sivil topluma yönelik eleştirel yaklaşım ise STK’ları, devletin sorumluluklarını yerine getirmesi, sosyal sorunlara karşı daha kapsayıcı, eşitlikçi ve hak temelli politikalar geliştirmesi için bir baskı unsuru ve politik aktörler olarak görmektedir. Bu kapsamda görüşme yapılan birçok katılımcının STK-devlet ilişkisine eleştirel bir açıdan yaklaşmadığı, devlet ve STK’ları birbiriyle içi içe geçen, birbirini tamamlayan bir yapı olarak gördüğü, STK’ların devletle uyum içerisinde hareket etmesi gerektiğini vurguladığı dikkat çekmiştir.

“Devlet ile işbirliği içerisinde çalışıyoruz... Sürekli iç içeyiz hani birbirinden ayırt edecek bir yapı değil ikisi de (G16, Kızılay Toplum Merkezi)”.

“Kurum ve kuruluşlarla da iletişimimiz çok çok güçlü İl Göç İdaresi Müdürlüğü ile protokolümüz mevcut. İzmir Büyükşehir Belediyesi, Milli Eğitim Bakanlığı ile yaptığımız farklı ortak yürüttüğümüz çalışmalarımız mevcut. Bu sebepten dolayı aslında devletin bir ayağı da mevcut derneğimizde... Devletle yapılması gerekenlerin birlikte uyum içerisinde yapılması gerektiğini düşünüyorum (G3, SGDD-ASAM)”.

STK perspektifinden ele alındığında STK-devlet ilişkisine eleştirel bir açıdan bakılmadığı, devlet ve STK’ların birbiriyle içi içe geçen, birbirini tamamlayan bir yapı olarak görüldüğü, STK’ların devletle uyum içerisinde hareket etmesi gerektiğinin belirtildiği anlaşılmıştır. STK’ların devletle iç içe geçerek birbirini tamamlaması ve uyum içerisinde hareket etmesi gerektiğine yönelik vurgunun sosyal hizmetin neo-liberal yaklaşımı yansıtan kolektif sorumluluk ilkesiyle uyumlu olduğu düşünülmektedir.

3.1.9. STK’ların Öncelik Vermesi Gerektiği Düşünülen Faaliyetler

Göçmen ve sığınmacıların sayısının giderek artması, kalıcı olmaya başlaması ve ülkemizin göz ardı edilemeyecek bir gerçeğine dönüşmesi nedeniyle STK’ların güçlendirme, savunuculuk ve entegrasyon gibi bazı faaliyetlere daha çok ağırlık vermesi gerektiği düşünülmektedir. Bu bağlamda görüşülen birçok katılımcının İzmir’de STK’ların göçmen ve sığınmacılara yönelik özellikle entegrasyon konusunda faaliyetler yürütmesi gerektiğini vurguladığı dikkat çekmiştir.

“Yani bir entegrasyon sürecine girildi ki girmesi gerekir bunca yıl sonra ama bunlar için de zeminin temelini sağlamlaştırılması gerekiyorsa bu kapsamda çalışmaların artırılması gerektiğini... entegrasyon kapsamında çalışmalar yapılmalı diye düşünüyorum (G3, SGDD-ASAM)”.

“Daha entegrasyona yönelik, daha öznenin kendi temsiliyetine yönelik... adımların atılması gerekiyor (G7, Medya ve Göç Derneği)”.

“Bence entegrasyon şu anda çok önemli ama karşılıklı bir entegrasyon yani salt mültecilere yönelik değil yerel halka da yönelik o karşılaşma noktaları artık bu ırkçı tutumlar karşısında yeniden devreye girmesi gerekiyor bence (G10, İzmir Barosu)”

Görüşme yapılan bazı katılımcıların ise İzmir’de STK’ların entegrasyonun yanı sıra temel ihtiyaçların karşılanması, dil öğretimi, çocuk işçiliğinin ve çocuk yaşta evliliklerin önlenmesi, hukuki destek, hak ve hizmetlere erişim, güçlendirme vb. konusunda da faaliyetler yürütmesi gerektiğini vurguladığı görülmüştür.

“STK’ların yapması gereken gerçekten... bitmez ne İzmir’de ne başka şehirlerde çünkü sürekli yeni bir göç var... şu an bir Kamerunlu akını var İzmir’de. Ve bu insanlar aç, bildiğiniz aç. Özellikle Afrikalılar üzerinde yapılabilecek gıda destekleri çok önemli. Çok çok önemli. Gıda diyorum bakın başka bir şey demiyorum çünkü sokakta yatanlar var biraz parası olanlar da otel demeyeceğim 10 kişinin küçük bir odada, bir arada olduğu yerlerde yatıyorlar (G13, Halkların Köprüsü Derneği)”.

“Tabii ki yine hala sosyal ve ekonomik yardımlar konusunda da ya da koruma yardımı diyoruz biz, protection diyor STK’lar bu çok önemli özellikle özel ihtiyaç sahipleri, istismar mağdurları, travma mağdurları, kadına yönelik şiddet mağdurları açısından bu da hala STK’ların birincil görevi olması gerekiyor bence (G10, İzmir Barosu)”.

“Suriyeliler... Yani bir dilimizi 10 yıldır öğrenmiş durumda değiller. Temel böyle iletişim dilimiz var ya Türkçe bunu öğrenmemişler. Nedeni şudur, bu insanlar bizim misafirimiz, bunlar bizim din kardeşimiz. Misafire ne için bir şey öğretirsiniz? STK’ların bu yönde bir çalışma yapması gerekiyor... Öncelikle dil öğretilmesi gerekiyor Suriyelilere (G14, İzmir Barosu)”.

“Bence hukuki bilgilendirme diyebilirim çünkü bu alanda çalışan hani az sayıda yani gönüllü çalışan var ama bence hani nasıl diyeyim size bir STK ya da dernekte çalışan avukat sayısı bence az (G15, Mülteci-Der)”.

“Haklara erişim konusunda faaliyetleri olmalı. Bir şekilde maddi destek olarak da yani temel ihtiyaçların giderilmesi ama gerçekten iyi bir araştırmayla, iyi bir ihtiyaç analizi ile gerçekten kimin neye nasıl ihtiyacı olduğunu ne kadar süreyle ihtiyacı olduğunu bence geçim kaynaklarına yani işe yönlendirme, bir yetenek kazanma, iş bulma ve hani o balık tutmayı öğretme şeklinde gelişmeler kesinlikle olmalı... farkındalık artırıcı, güçlendirmeye yönelik faaliyetler yapılmalı (G21, Yaşamak Sosyal Alan ve Dayanışma Derneği)”.

“Özellikle çocuk yaşta evliliklerin önlenmesi ve çocuk işçiliğinin önlenmesi noktasında daha veya çocukların okullaşması... yönünde daha fazla ciddi çalışmalara ağırlık vermeleri gerektiğini düşünüyorum (G1, SGDD-ASAM)”.

STK perspektifinden bakıldığında İzmir’de STK’ların başta entegrasyon olmak üzere, temel ihtiyaçların karşılanması, dil öğretimi, çocuk işçiliğinin ve çocuk yaşta evliliklerin önlenmesi, hukuki destek, hak ve hizmetlere erişim, güçlendirme vb. konusunda da faaliyetler yürütmesi gerektiği anlaşılmış olup özellikle hak ve hizmetlere erişim, güçlendirme ve entegrasyona yapılan vurgunun sosyal hizmetin insan hakları ve sosyal adalet ilkeleriyle uyumlu olduğu düşünülmektedir.

3.1.10. STK’ların Faaliyet Yürütürken Temel Alması Gerektiği Düşünülen İlkeler

STK’ların göçmen ve sığınmacılara yönelik faaliyet yürütürken insan hakları, farklılıklara saygı, sosyal adalet gibi temel ilkeleri göz önünde bulundurmaları önemli ve gereklidir. Bu kapsamda görüşme yapılan birçok katılımcı, STK’ların göçmen ve sığınmacılara yönelik faaliyet yürütürken insan hakları, eşitlik ve ayrımcılık yapmama ilkesini temel almaları gerektiğini; bazı katılımcılar ise STK’ların göçmen ve sığınmacılara yönelik faaliyet yürütürken farklılıklara saygı, katılım, tarafsızlık, hesap verebilirlik gibi ilkeleri temel almaları gerektiğini vurgulamıştır.

“STK’lar tamamen yani insani olarak değil hak temelli yürütülenler bu çalışmayı (G15, Mülteci-Der)”.

“İnsan hakları temelli bir yaklaşım olması gerekiyor, bir de farklılıklara saygı (G5, Sağlıkta Genç Yaklaşımlar Derneği)”.

“Eşitlik, ayrımcılık gözetmemeli, şeffaf olunmalı, tarafsız olunmalı, açık olunmalı ve hesap verebilirlik olmalı (G3, SGDD-ASAM)”.

“Mültecilerin katılımını sağlamak bence çok önemli... sosyal hizmetin bütün ilkeleri bence mülteciler alanında çalışma zaten her alanda öyle tüm ilkelerini göz önünde bulundurmalıyız insan onuruna saygı bunlardan bir tanesi, adil davranmak bütün hizmetlerin mülteci kesime de eşit biçimde ulaştığından emin olmak (G2, Konak Mülteci-Derneği)”.

STK perspektifinden değerlendirildiğinde göç alanında faaliyet yürüten STK’ların insan hakları, eşitlik, ayrımcılık yapmama, farklılıklara saygı, katılım vb. ilkeleri göz önünde bulundurması gerektiği anlaşılmış olup farklılıklara saygı, eşitlik, insan hakları, ayrımcılık yapmama ve katılım ilkelerine yapılan vurgunun sosyal hizmetin farklılıklara saygı, insan hakları ve sosyal adalet ilkeleriyle uyumlu olduğu değerlendirilmektedir.

3.2. STK Çalışanlarının Göçmen ve Sığınmacıları Konumlandırma Biçimlerine İlişkin Bulgular

İnsanların göçmen ve sığınmacılara yönelik bakış açısı onları nasıl konumlandığını göstermesi bakımından önemlidir. Göçmen ve sığınmacıların nasıl algılandığı, nasıl kategorize edildiği ve nasıl konumlandırıldığı onların ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya maruz kalıp kalmadığının anlaşılması bakımından dikkate değer bir durumdur. Bu bağlamda araştırma kapsamında İzmir’de yaşayan göçmen ve sığınmacıların statüsüzlük ve belirsizlikle kuşatılan, tekin olmayan ve sorun yaratan vb. bireyler olarak olumsuz bir şekilde kategorize edilip konumlandırıldığı gibi sığınma hakkı bulunan, toplumsal ve ekonomik sermayesi olan vb. özneler olarak olumlu bir şekilde de kategorize edilip konumlandırıldığı görülmüştür.

3.2.1. “Bir yasa var ama hiçbir statüleri yok”: Statüsüzlük ve Belirsizlikle Kuşatılan Bir Birey Olarak Göçmen ve Sığınmacı

Statü güvencesizliği, göçmen ve sığınmacıların devlet gibi otoriteler tarafından kendilerine verilen belirli bir toplumsal/yasal statüden kaynaklanan savunmasız ve

güvencesiz koşullarına atıfta bulunmakta olup çoğu zaman göçmen ve sığınmacılar için yüksek düzeyde belirsizliğe ve kırılganlığa neden olmaktadır (Ilcan et al., 2018). Güvencesiz statüler, göçmen ve sığınmacıların yaşamlarını zorlaştırmakta ve onları korunmasız ve savunmasız hale getirmektedir. Görüşülen birçok katılımcının çeşitli yasal düzenlemeler olsa da Türkiye'nin göç politikasından dolayı göçmen ve sığınmacıların hiçbir statüsü olmayan, haklara erişemeyen, bulanık bir suyun içinde yaşayan, kaygan zeminde hareket eden, kendi kaderlerine terk edilen kişiler olarak konumlandığı ve belirsizlikle tanımladığı; ayrıca ülkemizin göçmen ve sığınmacılar açısından herhangi bir gelecek vadetmediğini vurguladığı dikkat çekmiştir.

“Avrupa'nın dışından gelen ben hiç kimseyi mülteci olarak tanımam barındırmam sana sadece UK [Uluslararası Koruma] başvuru sahibi yaparım demesinden kaynaklı hiçbir zaman zaten gelecek Türkiye vaat etmiyor... Bir hukukçu olarak söyleyebilirim geçici koruma bir yasal statü değil. Uluslararası koruma başvuru sahibi de bir yasal statü değil (G14, İzmir Barosu)”.

“Statüsüzler aslında evet bir yasa var ama hiçbir statüleri yok bir şekilde yani bulanık bir suyun içinde bir balık gibi bu insanlar yaşıyorlar (G1, SGDD-ASAM)”.

“Benim gözlemim Afgan mültecilerin daha kaygan bir zeminde hareket ettiği yönünde yani daha Suriyeliler için de durum belli değil yani bir belirsizlik hâkim ama Afgan mülteciler için belirsizlik çok daha fazla... Türkiye'nin herhangi bir göç politikası yok yani göçmen politikası yok yani dolayısıyla bu eğitime de, işe de, her şeye de yansıyor dolayısı ile kurumların politik tavırlarına da yansıyor, herkes kafasına göre davranıyor, herhangi bir koordinasyon yok... Mülteciler kendi kaderlerine bırakılmış durumdadır (G20, Mülteci Medyası Derneği)”.

“Uygun bir göç politikamız olmadığı için bu insanlar kimliksiz, statüsüz, haklara erişmeden yaşayacaklar ve toplumun ötekisi olacaklar hali ile (G10, İzmir Barosu)”.

STK perspektifinden bakıldığında çeşitli yasal düzenlemelerin bulunmasına rağmen Türkiye'nin göç politikasından kaynaklı olarak göçmen ve sığınmacıların herhangi bir statüsü bulunmayan, belirsizlikle tanımlanan, kaygan zeminde hareket eden, haklara erişmekte zorlanan, bir nevi kaderlerine terk edilen ve gelecekleri belirsiz bireyler olarak konumlandırıldığı görülmüştür. Oysa her insanın göç etme ve sığınma hakkının bulunduğu, insan haklarının vatandaş olup olmadığına bakılmaksızın her insan için geçerli olduğu, göçmen ve sığınmacılara yönelik insan onuruna yaraşır, hak ve hizmetlere adil bir şekilde erişebilecekleri güvenceli statü ve yaşam olanaklarının sağlanması gerektiği göz önünde bulundurulduğunda bu durumun sosyal hizmetin farklılıklara saygı, insan hakları ve sosyal adalet ilkelerine uygun düşmediği değerlendirilmektedir.

3.2.2. Tekin Olmayan ve Sorun Yaratıcı Bir Birey Olarak Göçmen ve Sığınmacı

Göçmen ve sığınmacılar neden göç ettikleri şüphe götürmeyen, amaç ve niyetleri belirsiz, tehdit oluşturan ve tekinsiz kişiler olarak algılanıp değerlendirilebilmektedir (Aydın & Oğuz, 2015; Karadağ & Rumelili, 2017). Bu bağlamda göçmen ve sığınmacılar genel olarak tehdit unsuru olarak görülüp tekin olmayan ve sorun yaratan kişiler olarak kategorize edilebilmekte ve damgalanabilmektedir. Araştırma kapsamında görüşme yapılan bazı katılımcıların sığınma hakkının temel bir hak olduğuna vurgu yapmalarına rağmen göçmen ve sığınmacıları tehlikeli, tekin olmayan, sorun yaratan kişiler olarak kategorize ettiği ve konumlandığı görülmüştür.

“Mültecileri almalıyız en temel haktır sığınma hakkı fakat kayıt altına alınması noktasında ben ülkemde gelen kişinin suçlu mu suçsuz mu, tecavüzcü mü değilmiyi ayırtırmam gerekiyor bir devlet olarak kurumları var usuli yükümlülükleri yeteri kadar yerine getirmediğini düşünüyorum. Eğer bu usulü yükümlülükler görevler yerine getirseydi yerel halk da hükümete güvenerek daha az tansiyonu yükselirdi (G14, İzmir Barosu)”.

“Ekonomik açıdan da özellikle yani olumsuz etkilediğini düşünüyorum çünkü bu sadece İzmir özelinde değil aslında Türkiye genelinde ama İzmir özelinde de yine aynı şekilde yabancı uyruklu kişiler, yani bunun özellikle en başında Suriye uyruklu sığınmacılar geliyor, yine Afganistan, Pakistan,

Uganda uyruklu, Somali uyruklu, Suriyeli olmayan göçmenler için de geçerli bu ama özellikle Suriye akınından sonra sigortasız çok düşük ücretle yani çalışmadan kaynaklı Türk halkının da aslında daha iş bulma olanağını kısıtladı (G3, SGDD-ASAM)”.

“Çocuğun çalışmasını normal gördükleri için bizde böyle diye geçiştiriliyor genelde bizim kültürümüzde böyle. Erken yaşta evlilik için de aynı söyleniyor (G4, SGDD-ASAM)”.

“Eğitilmiş nüfusu gidecek daha yoksul daha sosyo-ekonomik anlamda alt düzey, alt gelir düzeyine sahip insanlar kalacak ve bu da Türkiye’ye ekonomik anlamda ve kültürel anlamda bir katkı sağlamak yerine daha negatif bir etkisi olacak (G20, Mülteci Medyası Derneği)”.

STK perspektifinden ele alındığında STK’ların bakış açısından ziyade katılımcıların öznel düşüncelerinden dolayı sığınma hakkına yapılan vurguya rağmen göçmen ve sığınmacıların tehlikeli, tekin olmayan ve sorun yaratan kişiler olarak kategorize edildiği ve konumlandırıldığı anlaşılmış olup sığınma hakkının temel bir insan hakkı olduğu, göçmen ve sığınmacıların tehlikeli, tekinsiz ve sorun yaratan bireyler olarak kategorize edilmesinin insan haklarına aykırı düştüğü göz önünde bulundurulduğunda bu durumun sosyal hizmetin farklılıklara saygı ve insan hakları ilkeleriyle bağdaşmadığı düşünülmektedir.

3.2.3. Kader, Çaresizlik ve Mağduriyetle İlişkilendirilen Bir Birey Olarak Göçmen ve Sığınmacı

Göç alanında faaliyet yürüten STK’ların kendilerini hak temelli STK’lar olarak tanımlaması göçmen ve sığınmacıları hak sahibi eyleyen özneler olarak konumlandırması için yeterli değildir. Hak temelli STK’lar da insan hakları söylemine rağmen göçmen ve sığınmacıları, mağdur, muhtaç ve edilgen bireyler olarak konumlandırabilmektedirler. Yer aldıkları STK’ları hak temelli olarak tanımlamalarına ve insan haklarına vurgu yapmalarına rağmen görüşme yapılan bazı katılımcıların, göçmen ve sığınmacı olmayı kaderle, çaresizlikle ilişkilendirdiği, göçmen ve sığınmacıları hazıra konan, pasif, mağdur ve muhtaç bireyler olarak konumlandığı dikkat çekmiştir.

“Göçmen ya da sığınmacı olmak bir kere en başta dipte bir eeeee ne denir... çaresizlik aslında. Çünkü var olan düzeni bırakıp eee bırakmak zorunda kalıp ya da bırakmaya zorlanıp tekrar yeni bir hayat yeni bir düzen kurmak oldukça güç bir şey ve insanların böyle zamanlarda bence hissettiği şey çaresizlik (G19, Turuncu Dernek)”.

“Mülteci olmak yani maalesef planlanan bir şey değil buna kader de diyebilirsiniz herkesin başına gelebilecek bir şey bu maalesef yarın öbür gün ülkemizin de başına gelebilecek bir şey o sebepten dolayı biraz empati kurmak gerekiyor... İnsani boyutuna bakacaksak bu insanlar mağdur ve mağduriyetlerini gidermek için yardım etmemiz gerekiyor... Onların da burada var olmaya hakları var burada yaşamaya hakları var... Amacımız mültecileri Türkiye’ye entegre etmek biraz da aslında hazıra konmalarından çok çalışma alanları yaratmak, iş edinebilmek, yerel halkla iletişimlerini kolaylaştırmak, yerel halkın mülteciler üzerindeki bakış açısını değiştirmek (G3, SGDD-ASAM)”.

“[Yardımanın] önemli olan en mağdur olan, en muhtaç olan aileye gitmiş olması, yani bizim iletişimimiz de olan bir aile olması da şart değil (G13, Halkların Köprüsü Derneği)”.

Sonuç olarak STK perspektifinden değerlendirildiğinde hak temelli STK vurgusuna rağmen STK çalışanlarının göçmen ve sığınmacı olmayı kaderle, çaresizlikle ilişkilendirdiği; göçmen ve sığınmacıları hazıra konan, pasif, mağdur ve muhtaç bireyler olarak konumlandığı görülmüştür. Hazıra konan, pasif, mağdur ve muhtaç olarak konumlandırılmaları göçmen ve sığınmacıların güçlü yönleri olan eyleyen özneler olarak görülmesine engel olduğundan bu durumun sosyal hizmetin insan hakları ilkesine ters düştüğü değerlendirilmektedir.

3.2.4. Hiyerarşik Açıdan Yerel Halka Göre Aşağıda Olan Bir Birey Olarak Göçmen ve Sığınmacı

Vatandaşlık genellikle ulus-devlet bağlamında ele alınan bir olgudur. Bu nedenle göçmen ve sığınmacıların göç ettikleri ülkelere vatandaşlık bağıyla bağlı olmamalarından kaynaklı olarak haklara erişimi kısıtlıdır. Göçmen ve sığınmacıların

yalnızca mülteci statüsüne sahip olmaları halinde politik haklar haricinde sosyal, ekonomik ve kültürel haklardan faydalanabilmeleri söz konusu olabilmektedir. Mülteci statüsü, yerel halkın göçmen ve sığınmacılar karşısındaki ayrıcalıklı konumunu ortadan kaldırmasa da göçmen ve sığınmacılar açısından önemli bir güvence kaynağı oluşturmaktadır. Görüşme yapılan bazı katılımcıların göçmen ve sığınmacılara temel hakların sağlanması gerektiğini ancak vatandaşlık verilmesinin doğru olmadığını vurgulayarak göçmen ve sığınmacıları hiyerarşik açıdan yerel halka göre daha aşağıda konumlandığı görülmüştür.

“Mülteci adı altında gelip ülkemizde vatandaşlık verilsin fikrine şahsen katılmıyorum... Hani temel hak neyse yaşama hakkı, eğitim hakkı, sağlık hakkı, barınma hakkı neyse onu verelim diyoruz zaten biz fazlasında şey yapmayalım. Abartmaya gerek yok çünkü kendi vatandaşı olduğu, vatandaşı korumak zorunda vatandaşına ayrı muamele çünkü anayasal hükümlülükleri var onları yerine getirmek zorunda devletimiz. Fakat temel haklarını sırf insan olduğu için vermek zorundayız (G14, İzmir Barosu)”.

“Vatandaşlık verilmeli mi bence şöyle verilmemeli çünkü herkes yani herkes nasıl söyleyeyim o geçici koruma altında onun farkında ve o şekilde yaşamalı evet verilmemeli yani kişisel fikrim en azından bu şekilde (G16, Kızılay Toplum Merkezi)”.

Sonuç olarak STK perspektifinden ele alındığında göçmen ve sığınmacılara temel hakların sağlanması gerektiğinin düşünülmesine rağmen vatandaşlık verilmesinin uygun görülmemekle göçmen ve sığınmacıların yerel halka göre hiyerarşik açıdan daha aşağıda, Doğanoğlu (2020)’nin değişiyle evin gerçek sahipleriyle aynı haklara sahip olmayan kişiler olarak konumlandığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda göçmen ve sığınmacıların yerel halka göre hiyerarşik açıdan daha aşağıda konumlandırılması ve yerel halkın göçmen ve sığınmacılara göre daha ayrıcalıklı görülmesinin, sosyal hizmetin farklılıklara saygı, insan hakları ve sosyal adalet ilkeleriyle bağdaşmadığı düşünülmektedir.

3.2.5. Araç, Nesne ve Varlık Sebebinden Ziyade Bir Özne Olarak Göçmen ve Sığınmacı

Göçmen ve sığınmacılar bir araç, nesne ve varlık sebebi olarak konumlandırılabilirdiği gibi özne olarak da konumlandırılabilir. Görüşülen bazı katılımcıların göçmen ve sığınmacıları bir araç, nesne veya varlık sebebi olmaktan ziyade özne olarak konumlandığı dikkat çekmiştir.

“Mülteciyi özne olarak görmesi gerekiyor... [Aksi durumda] eşit ilişki kuramazsınız... Mülteciler bir araç değil, bir varlık sebebi de değil. Örgütlerin en çok bunlara dikkat etmesi gerekiyor. Onları bir varlık sebebi olarak görürlerse sadece mülteci derneği olarak çalışırlarsa zaten, onların üzerinden bir fon alıyorlarsa vesaire yapıyorlarsa aslında farkında olmadan bir araca da dönüşebilir... Onlar araç değil, onlar özne... Onlar bizim dostumuz çünkü yardım ettiğimiz bir nesne falan değil (G13, Halkların Köprüsü Derneği)”.

“Bizim zaten bire bir işimiz mültecilerle çalışmak ve zaten derneğin ön plana çıkardığı şey öznenin temsiliyeti yani biz aslında mülteciler adına konuşmaktansa çoğu sivil toplum kurumunun ya da medya kurumunun yaptığı gibi, mültecilerin kendi sesleriyle ya da işte kendi cümleleriyle ya da istedikleri betimlemelerle kendilerini aktarabilecekleri bir platform yaratmaya çalışıyoruz zaten genel anlamda... yürüttüğümüz faaliyet içeriklerinde mülteciler bir nesne ya da işte faaliyetin konusu değil kendi oluşturanı dolayısıyla daha etkin bir rol oynuyorlar... Biz kendimizi aslında mülteci ve göçmenler üzerine konuşabilecek statüde görmüyoruz tam tersine onların kendi temsiliyet alanlarını bulmaları üzerine çalışıyoruz (G7, Medya ve Göç Derneği)”.

Sonuç olarak STK perspektifinden ele alındığında göçmen ve sığınmacıların araç, nesne veya varlık sebebi olmanın ötesinde özne olarak konumlandırıldığı anlaşılmıştır. Farklılıklara saygı, insan hakları ve sosyal adaletten söz edebilmek için göçmen ve sığınmacıların özne olarak konumlandırılması gerektiğinden bu durumun sosyal

hizmetin farklılıklara saygı, insan hakları ve sosyal adalet ilkeleriyle uyumlu olduğu değerlendirilmektedir.

3.2.6. Sığınma Hakkı Olan Bir Birey Olarak Göçmen ve Sığınmacı

Göçmen ve sığınmacıların hak sahibi özneler olabilmesi ancak kendilerine mülteci statüsü tanınması ya da vatandaşlık hakkına ulaşabilmeleriyle mümkün olmaktadır. Araştırma kapsamında görüşme yapılan bazı katılımcıların insan haklarına referansla her insanın başka bir ülkeye sığınma hakkının olmasından ötürü göçmen ve sığınmacı yerine mülteci kavramını kullandığı, mülteciliğin bir hak olduğunu, göçmen ve sığınmacılara mülteci statüsü verilmesi gerektiğini vurguladığı göze çarpmıştır.

“Biz göçmen ve sığınmacıdan ziyade biz öncelikle mülteci kavramını kullanmayı daha doğru olduğunu düşünüyoruz... Yasalarımıza göre onları mülteci olarak ifade etmiyor olmamız onların mülteci olduğu vasfını değiştirmiyor. Ve onların haklarının verilmesi gerektiği için biz onların mülteci olarak ifade edilmesi gerektiğini düşünüyoruz. O yüzden de genelde işte Suriyeli mülteci, İranlı mülteci, Afganistanlı mülteci ya da Afrika’daki birçok ülkelerden gelen kişilere de mülteci denmesini daha doğru buluyoruz (G8, Konak Mülteci Derneği)”.

“Hukuki bir statü mültecilik, hukuki statüye sahip değiller ama biz bu insanları mülteci olarak görüyoruz ve mülteci olmaları gerektiğine inanıyoruz bu statünün onlara verilmesi gerektiğini savunuyoruz bu nedenle mülteci demeyi tercih ediyoruz (G20, Mülteci Medyası Derneği)”.

“10 seneden sonra misafir demiyoruz... Onlara mülteci olarak kabul etmek gerekiyor. Biz her zaman diyoruz mültecilik haktır yani mültecilik hiçbir hibe [bağış, lütuf, iyilik] değil, mültecilik hiçbir teşvik yani şafaka [şefkat, merhamet] değil, mültecilik haktır (G9, Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği)”.

STK perspektifinden değerlendirildiğinde göçmen ve sığınmacıların sığınma hakkına sahip olan ve kendilerine mülteci statüsü verilmesi gereken bireyler olarak konumlandırıldığı anlaşılmaktadır. Sığınma hakkının temel bir insan hakkı olduğu,

göçmen ve sığınmacıların haklarının gözletilmesinin ve sosyal, ekonomik ve kültürel haklara ulaşabilmeleri için kendilerine mülteci statüsünün verilmesinin gerektiği göz önünde bulundurulduğunda bu durumun sosyal hizmetin insan hakları ve farklılıklara saygı ilkesiyle uyduğu değerlendirilmektedir.

3.2.7. Yerel halk “mülteciler olmasa da yoksul. Mülteciler olmasa da işsiz”: Sosyal Sorunların Kaynağı Olmayan Bir Birey Olarak Göçmen ve Sığınmacı

Birçok toplumsal ve ekonomik sorun yapısal faktörlerden kaynaklanmasına rağmen göçmen ve sığınmacılar yapısal faktörler göz ardı edilerek çok kolay bir şekilde toplumsal ve ekonomik sorunların kaynağı olarak görülebilmekte ve günah keçisi haline getirilebilmektedir. Ancak görüşme yapılan bazı katılımcıların yerel halkın da göçmen ve sığınmacılarla benzer koşullarda yaşadığını, yoksul olduğunu, kayıt dışı çalıştığını, bunun sistemden kaynaklı bir durum olduğunu belirterek göçmen ve sığınmacıları toplumsal ve ekonomik sorunların kaynağı olarak konumlandırmadığı kayda değer bir husus olarak ortaya çıkmıştır.

“Fırsat eşitsizliği zaten vardı. Bu işsizlik zaten vardı, bu dezavantajlı gruplar zaten vardı, artı bir eklenmiş oldu. Evet, [göçmen ve sığınmacılar] belki var olan bir problemi pekiştirmiş olabilir ama problemin kaynağı da değil bence (G22, Mülteci Destek Derneği)”.

“Basmane bölgesindeki mülteci kesimin yaşam koşulları zor evet ama Türkiyeli kesimin de yaşam koşulları zor. Onlarıki de iyi değil benzer koşullarda yaşıyorlar aslında benzer özelliklere de sahipler dolayısıyla... sosyal ekonomik sorunları var ama bölgedeki diğer Türkiyeli kesimin de sosyo-ekonomik fazla sorunları var bence (G2, Konak Mülteci Derneği)”.

“Kayıt dışı bir ekonomi var Türkiye’de... ayakkabıcılar sitesinde... oradaki Türk işçiler de kayıtdışı çalışıyor yani sadece mülteciler de değil (G20, Mülteci Medyası Derneği)”.

“Yani burada sorun sistem. İnsanlar ne yazık ki karşdakine bir tavır alıyor. Ama aslında kendisi [yerel halk] de mülteciler olmasa da yoksul. Mülteciler olmasa da işsiz. Onlar olmasa da en kötü koşullarda yaşıyor fakat bir suçlu,

aslında günah keçisi arıyoruz belki çoğu zaman. İşte o günah keçisini birden karşımızda göçle gelen kişilere yüklüyoruz (G13, Halkların Köprüsü Derneği)”.

STK perspektifinden bakıldığında yerel halkın da göçmen ve sığınmacılarla benzer koşullarda yaşaması, yoksul olması ve kayıt dışı çalışmasının temelde bir sistem sorununa işaret ettiğinin vurgulandığı ve göçmen ve sığınmacıların toplumsal ve ekonomik sorunların kaynağı olarak konumlandırılmadığı anlaşılmıştır. Yerel halkın da göçmen ve sığınmacılarla benzer koşullarda yaşaması, yoksul olması ve kayıt dışı çalışmasının yapısal sorunlara işaret ettiği ve bu bağlamda göçmen ve sığınmacıların toplumsal ve ekonomik sorunların kaynağı olarak konumlandırılmadığı göz önünde bulundurulduğunda bu durumun sosyal hizmetin insan hakları ve sosyal adalet ilkesiyle uyumlu olduğu düşünülmektedir.

3.2.8. Ekonomik ve Kültürel Sermayesi Olan Bir Birey Olarak Göçmen ve Sığınmacı

Göçmen ve sığınmacılar genel olarak yük ve maliyet olarak değerlendirilmekte olup göç alan ülkeye toplumsal, kültürel ve ekonomik açıdan katkı sağlayabilecek kişiler olabilecekleri göz ardı edilebilmektedir. Oysa görüşme yapılan birçok katılımcının göçmen ve sığınmacıları ekonomik ve kültürel sermayesi olan, yerel halka katkı sağlayabilen kişiler olarak konumlandığı dikkat çekmiştir.

“Onların da bize kattıkları oluyor, bizim de onlara kattıklarımız oluyor (G13, Halkların Köprüsü Derneği)”.

“Buraya gelmiş ama aynı senin gibi üretebilir bir şeyler. Aynı senin gibi bir şeyler üretebilir, yani ülkeneye katkı sağlayabilir (G14, İzmir Barosu)”.

“Yeni kültür İzmir’e getirdiler yani bir arkadaşım diyor beraber gidelim bir felafel yiyelim, felafel İzmir’de yoktu yani sennoura (?) tatlısı meşhurdur yani güzel çeşitler tatlı İzmir’e getirdiler tabii ki bunu bir kısmı bu Suriyeli ekmek Suriyeli ekmeği de İzmir’de yoktu o tarz şuan Türk vatandaşı da şu an onu kullanıyorlar sandviç için ve dürüm için bayağı güzel bir ekmek biz onu getirdik İzmir’e ve Türkiye’ye tabii ki bunun halk katkısı

var, sermaye geldi... İzmir’de bir fabrika açtı veya bir fırın ekmeği açtığı veya bir büyük lokanta açtı, nargile baya çoğaldı (gülüyor) e tabii ki bu konunun da katkısı var yani aslında hiçbir zararı yok, katkısı var, ekonomiye de katkısı var (G9, Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği)”.

“[Suriyeli mülteciler]... işte ayakkabıcılık sektörü gibi deri sektörü gibi pek çok sektörü de ekonomik açıdan ayakta tutan da bir kesim aslında (G2, Konak Mülteci Derneği)”.

Sonuç olarak STK perspektifinden ele alındığında göçmen ve sığınmacıların kültürel ve ekonomik sermayesi olan ve yerel halka katkı saylayan kişiler olarak kategorize edildiği ve konumlandırıldığı anlaşılmıştır. Göçmen ve sığınmacıların yük ve maliyet meselesi olmaktan ziyade kültürel ve ekonomik sermayesi olan ve yerel halka katkı saylayan kişiler olarak kategorize edilip konumlandırıldığı düşünüldüğünde bu durumun sosyal hizmetin farklılıklara saygı, insan hakları ve sosyal adalet ilkeleriyle bağdaştığı değerlendirilmektedir.

3.2.9. Yerel Halkla Eşit Düzeyde Bir Birey Olarak Göçmen ve Sığınmacı

Göçmen ve sığınmacıların yerel halkla eşit statüde olabilmesi ancak vatandaşlık hakkına erişebilmeleriyle mümkündür. Görüşme yapılan bazı katılımcıların göçmen ve sığınmacılara eşit haklar sağlanması ve vatandaşlık verilmesi gerektiğini belirterek göçmen ve sığınmacıları yerel halkla eşit düzeyde ve statüde konumlandığı görülmüştür.

“Mültecilerin de yerel halkla aynı haklardan faydalanmasını istiyoruz. Vatandaşlık verilmesini yanlış bulmuyorum hatta bence bu bir temel insanlık hakkı. Türkiye’nin bu kişileri başka bir ülkeye yerleştirmeyi kabul etmiyorsa, başka bir ülkeye geçiş yapmalarına da izin vermiyorsa ve bu insanların da bu ülkenin vatandaşı olma gibi talepleri söz konusuysa bence vatandaş olabilmeliler çünkü zaten 10 yıldır burada yaşıyorlar ve bu ülkenin vatandaşı olmak istiyorlarsa bunda bir yanlışlık görmüyorum açıkçası (G2, Konak Mülteci Derneği)”.

Sonuç olarak STK perspektifinden değerlendirildiğinde göçmen ve sığınmacılara eşit haklar sağlanması ve vatandaşlık verilmesi gerektiği düşünülerek göçmen ve sığınmacıları yerel halkla eşit düzeyde ve statüde konumlandırıldığı anlaşılmıştır. Göçmen ve sığınmacılara eşit haklar sağlanması ve vatandaşlık verilmesi ve göçmen ve sığınmacıların yerel halkla eşit düzeyde konumlandırılması gerektiğine yapılan vurgudan dolayı bu durumun sosyal hizmetin farklılıklara saygı, insan hakları ve sosyal adalet ilkeleriyle bağdaştığı düşünülmektedir.

3.3. STK Perspektifinden Göçmen ve Sığınmacıların Hak ve Hizmetlere Erişim Durumuna Dair Bulgular

Ülkemizde Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Geçici Koruma Yönetmeliği ve ilgili diğer mevzuat ile geçici koruma altında bulunan, uluslararası koruma başvurusu veya statüsü sahibi göçmen ve sığınmacılara çalışma, eğitim, sağlık, sosyal yardım vb. çeşitli hak ve hizmetlerin sağlanabileceği düzenlenmiştir. Ancak çeşitli hak ve hizmetlerin sağlanabileceği yönünde düzenlemelerin olması, göçmen ve sığınmacıların bu hak ve hizmetlere kolayca erişebilecekleri anlamına gelmemektedir. Bu bağlamda bazı katılımcıların göçmen ve sığınmacılara çeşitli hak ve hizmetler sağlanabileceğine dair düzenlemeler olmasına rağmen uygulamada bu hak ve hizmetlerin askıda kaldığını, göçmen ve sığınmacıların hak ve hizmetlere erişim konusunda çeşitli zorluklar yaşadığını vurguladığı dikkat çekmiştir.

“GK [Geçici Koruma] ve UK [Uluslararası Koruma]’sı olanlarla ilgili mevzuatımız, temel haklar anlamında, temel hakları sağlıyor. Eğitim hakkı gibi, sağlık hakkı gibi bunları sağlıyor (G14, İzmir Barosu)”.

“Temel haklar konusunda... büyük zorluklarla karşılaşıyorlar hala. Başlarda bu çok normaldir sonuçta işte yoğun bir nüfus geldi Türkiye’ye ve sistemin de buna uyum sağlaması, kamu kuruluşlarının, yerel yönetimlerin hizmetlerini de buna uyarlaması zaman alacaktı ama artık 10 yıl olmuşken hala uyum sağlayamamış olmak bana çok tuhaf geliyor çünkü... hâlâ biz sahada sağlık hizmetinden faydalanamayan, çalışma izni alamayan [mülteciler], okula gidemeyen sadece sistemde kayıt olamadığı için okula gidemeyen çocuklar görebiliyoruz (G2, Konak Mülteci Derneği)”.

“Çalışma hakları var, eğitim hakları var, sağlığa erişim hakları var, hukuki hakları var, hepsine ulaşabilirler, erişebilirler ancak hani devletin bu hakkı onlara yasal olarak sunulmuş olması böyle ellerini uzattıkları gibi erişebilecekleri anlamına gelmiyor maalesef... Yazılı olarak evet hakkı ama uygulamaya gelindiğinde maalesef o hak ortada olmuyor bunun için bir çalışma, yaptırım yok bu kapsamda... Devlet yetkilileri böyle haklar konulmuş ama kötüye kullanıldığı için yapılmadığı için ilgilendirmediği için araştırılmadığı için çok fazla için var, çok fazla askıda kalıyor bu nedenle göçmen sorunu, mülteci sorunu, göçmen sorunu çözüme ulaşmıyor, yerinde sayıyor (G3, SGDD-ASAM)”.

STK perspektifinden bakıldığında çeşitli araştırma bulgularına (Diker & Karan, 2021; SGDD & UN Women, 2018; Şimşek, 2018) da yansıdığı gibi mevzuatta göçmen ve sığınmacılara yönelik çeşitli hak ve hizmetler sağlanabileceğine dair düzenlemeler olsa da uygulamada bu hak ve hizmetlerin askıda kaldığı, göçmen ve sığınmacıların hak ve hizmetlere erişim konusunda çeşitli zorluklar yaşadığı anlaşılmıştır. Göçmen ve sığınmacıların herhangi bir ayrıma tabi tutulmaksızın barınma, çalışma, eğitim, sağlık ve sosyal yardım vb. hak ve hizmetlerden eşit ve adil bir şekilde yararlanma haklarının bulunduğu ve haklarının gözetilmesi gerektiği göz önünde bulundurulduğunda bu durumun sosyal hizmetin farklılıklara saygı, insan hakları ve sosyal adalet ilkeleriyle uyummadığı görülmektedir.

3.3.1. Göçmen ve Sığınmacıların Hak ve Hizmetlere Erişim Konusunda Yaşadığı Zorluklar

Bir ülkeye sığındıktan sonra çoğu göçmen ve sığınmacı için ilk zorluk refah hizmetlerine erişmekle ilgilidir. Kısıtlı ekonomik ve toplumsal kaynaklara sahip olmaları nedeniyle çoğu göçmen ve sığınmacı için barınma, eğitim, sağlık, sosyal yardım gibi hak ve hizmetlere erişebilmek hayati önemde bir meseledir. Göçmen ve sığınmacıların refah hizmetlerine erişimi ise göçmen ve sığınmacıların durumunu belirleyen yasal çerçeveye (Atasü-Topcuoğlu, 2022) ve göç edilen ülkenin refah rejimiyle doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda göçmen ve sığınmacılar, barınma, çalışma, eğitim, sağlık ve sosyal yardım vb. refah hizmetlerine erişim konusunda çeşitli zorluklar yaşayabilmektedir. Ülkemizde de göçmen ve sığınmacılar kayıtsızlık, dil bariyeri,

ekonomik yoksunluk, ayrımcılık ve sosyal dışlanma nedeniyle hak ve hizmetlere erişim konusunda çeşitlik zorluklarla karşılaşabilmektedir. İzmir’de yaşayan göçmen ve sığınmacılar için de benzer bir durumun söz konusu olduğu dikkat çekmektedir.

“Kayıt kısmı eksikse diğer hepsi eksik kalıyor” : Kayıtsızlık veya Kayıtlı Olunan İilde Yaşamama

Göçmen ve sığınmacılar kayıt altında değillerse ve herhangi bir yabancı kimlik numaraları yoksa cismen var olmalarının herhangi bir anlamı bulunmamakta ve gerçekte yok hükmünde değerlendirilmektedirler. Bu nedenle kayıtsızlık, göçmen ve sığınmacıların hak ve hizmetlere erişiminin önündeki en önemli engellerden birini oluşturmaktadır. Göçmen ve sığınmacılar kayıtlı olsalar bile kayıtlı oldukları illerde yaşamamaları halinde de hak ve hizmetlere erişim konusunda önemli zorluklarla karşılaşabilmektedir. Görüşme yapılan birçok katılımcının İzmir’de göçmen ve sığınmacıların kayıtlı olmamaları veya kayıtlı oldukları illerde yaşamamaları nedeniyle hak ve hizmetlere erişim konusunda zorluklar yaşadığını vurguladığı görülmüştür.

“Bence en büyük sorun kayıtsızlık yani kayıtsız olması durumunda zaten işte kişiler hiçbir hak ve hizmete erişemiyor... Kayıt kısmı eksikse diğer hepsi eksik kalıyor yani (G15, Mülteci-Der)”.

“Kişilerin evet hakları var ama kimliği olmadığı için olanaklara erişemiyor. Ya da kayıtlı olduğu ilde yaşamadığı için o haklara erişemiyor (G3, SGDD-ASAM)”.

“Şu anda gelenler var Mardin’den İzmir’e, iş bulmuş, çalışıyor ama nakil olmuyor. Nakil olmadığı için çocuklar eğitimden faydalanamıyorlar, sağlıktan faydalanamıyorlar, Kızılay karttan faydalanamıyorlar (G9, Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği)”.

“Mesela bir Mustafa ailesi vardı, [babanın] ayaklarında şey var, ayağının kesilme tehlikesi var, şeker hastası. Çocukları okula başlayacak, çok uğraştık onlarla gerçekten. Ama hiçbir şekilde İzmir’e kayıt alamadık. Kayıtları neredeydi, sanırım Afyon. Afyon’da yapamamış, burada bir iş bulduk, tanıdığımız birisinin yanında iş bulduk. Çok güzel bir şekilde

çalışıyor. İşini de bulduk, evini de ayarladık, kirasını da dayanışma yoluyla ödedik. Çok güzel bir düzen kurdular kendilerine. Fakat çocukları okula aldıramadık. Sağlık sorununu acil dışında hiçbir şekilde hastane kabul etmedi... Ve Mustafa ailesi eninde sonunda İzmir’i terk etti, şimdi ara sıra haberleşiyorum. Şehirden şehire böyle tutunmaya çalışıyorlar hala (G13, Halkların Köprüsü Derneği)”.

STK perspektifinden ele alındığında birçok araştırmada (Bozok & Bozok, 2020; Karataş et al., 2014; Mazlumder, 2014; Şimşek, 2019b) da vurgulandı gibi İzmir’de yaşayan göçmen ve sığınmacıların da kayıtsızlık ve kayıtlı olunan ilde yaşamamaları nedeniyle hak ve hizmetlere erişim konusunda zorluklar yaşadığı anlaşılmıştır. Göçmen ve sığınmacıların hak ihlallerine maruz kalmasına neden olduğundan bu durumun sosyal hizmetin insan hakları ilkesine aykırı bir durum yarattığı değerlendirilmektedir.

Dil Bariyeri

Dil bariyeri, göçmen ve sığınmacıların kendilerine ne tür hak ve hizmetler sağlandığı ve bu hak ve hizmetlere nasıl ulaşılabilecekleri konusunda zorluklarla karşılaşmasına neden olmaktadır. Bu nedenle göçmen ve sığınmacıların hak ve hizmetlere erişim konusunda yaşadığı önemli zorluklardan bir diğerini ise dil bariyeri oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında birçok katılımcının İzmir’de göçmen ve sığınmacıların dil bariyeri nedeniyle hak ve hizmetlere erişim konusunda zorluklar yaşadığını ifade ettiği görülmüştür.

“Yani bir kere en önemli ve en ilk sorun bir dil bariyerinin olması yani bu insanların bu haklara erişebilmesi için anadillerinde dertlerini anlatmaları gerekiyor en öncelikli sorun bu (G19, Turuncu Dernek)”.

“Bir kere zaten dil bariyeri ciddi bir problematik. Çoğu zaman Türkçe bilmiyorsa zaten en başından derdini anlatamıyor ve en başından tedavi alamıyor (G7, Medya ve Göç Derneği)”.

Sonuç olarak STK perspektifinden değerlendirildiğinde İzmir’de yaşayan göçmen ve sığınmacılar açısından dil bariyerinin hak ve hizmetlere erişim konusunda önemli bir

sorun teşkil ettiği; bu durumun çeşitli araştırma bulgularıyla (Cankurtaran & Albayrak, 2019; Emin, 2019; Taştan & Çelik, 2017) da benzerlik gösterdiği anlaşılmıştır.

Ekonomik Yoksunluk

Yoksulluk, önemli bir sosyal adalet meselesi ve insan hakları ihlalidir. İnsan onuruna yaraşır bir işe ve düzenli bir gelir düzeyine sahip olmamak birçok insanın barınma, eğitim, sağlık vb. hak ve hizmetlere erişim konusunda önemli zorluklar yaşamasına neden olmaktadır. Bu nedenle ekonomik yoksulluk veya dezavantaj aynı zamanda göçmen ve sığınmacıların da hak ve hizmetlere erişim konusunda çeşitli zorluklarla karşılaşmasını beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda İzmir’de yaşayan göçmen ve sığınmacıların ekonomik yoksunluk nedeniyle hak ve hizmetlere erişim konusunda zorluklar yaşadığı görüşme yapılan bazı katılımcıların anlatımlarına yansımıştır.

“Ekonomik yani en önemli sorunları bütün mültecilerin. Yakın zamanda eğitime erişimin önündeki engeller ile alakalı bir alan çalışması yaptık. Yani görüşme yaptığımız kişilerin neredeyse tamamı eğitime erişimin önündeki tek engelin ekonomik engeller olduğundan söz etti... Uluslararası korumaya dair başvurusu olan kişilerin 1 yıldan sonra sağlık hizmetlerine erişiminin ücretli olması ve bu ücretlerin aslında çok fahiş olması ciddi kayıplara yol açıyor sağlık hakkına erişimde (G12, Mülteci-Der)”.

“Pek çok çocuk hala aile yoksul olduğu için okula gidemiyor çalışmak zorunda mesela... O yüzden evin en çalışabilecek işte 10 yaşından sonra ya da 9 yaşından sonra hemen çalışma hayatına atılmak zorunda kalıyor çocuk ve eğitim otomatik olarak yani hiç sorgulanmıyor bile. Eğitim hakkına erişim sorunları yoksulluk nedeniyle çocukların bunu söyleyebilirim eğitim hakları ihlal ediliyor yani kayıp bir nesil gümbür gümbür geliyor (G10, İzmir Barosu)”.

STK perspektifinden bakıldığında birçok araştırma da ortaya konulduğu gibi (Baltalı et al., 2021; Emin, 2019; Mutlu & Kırmısoy, 2016; Taştan & Çelik, 2017) İzmir’de yaşayan göçmen ve sığınmacıların da ekonomik yoksunluk nedeniyle eğitim, sağlık vb. hak ve hizmetlere erişemediği anlaşılmış olup toplumsal adaletsizlik ve insan hakları

meselesi olan ekonomik yoksulluk nedeniyle göçmen ve sığınmacıların hak ve hizmetlere erişim konusunda sorunlar yaşamasının sosyal hizmetin insan hakları ve sosyal adalet ilkelerine aykırı bir durum yarattığı değerlendirilmektedir.

Ayrımcılık ve Sosyal Dışlanma

Ayrımcılık ve sosyal dışlanma, birbiriyle ilişkili olup ötekileştirmeyi, ayrıştırmayı, mesafe koymayı, yok saymayı, görünmez kılmayı, adil ve eşit olmayan muameleyi ve haklardan yoksun kılmayı içeren bir olgu olup ayrıca çok yönlü bir katılım, erişim, eşitlik, sosyal adalet (Akkan et al., 2011; Taket et al., 2009; Thompson, 2001, 2003) ve insan hakları sorunudur. Birçok insan ve toplumsal grup ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya maruz kalabilmektedir. Ayrımcılık ve sosyal dışlanma riski ve tehdidiyle karşı karşıya kalan çeşitli gruplardan birini de göçmen ve sığınmacılar oluşturmaktadır. Göçmen ve sığınmacılar ayrımcılık ve sosyal dışlanma nedeniyle hak ve hizmetlere erişim konusunda zorluklar yaşayabilmektedir. Bu bağlamda görüşme yapılan birçok katılımcının İzmir’de yaşayan göçmen ve sığınmacıların ayrımcılık ve sosyal dışlanma nedeniyle hak ve hizmetlere erişim konusunda sorunlar yaşadığını vurguladığı dikkat çekmiştir.

“Sağlık hizmetlerine erişimde yasal bir engel olmasa da sağlık çalışanlarının ayrımcı tavırlarıyla çok fazla karşılaşan, şikâyetçi olmak isteyen, şikâyetçi olmak istemeyip ama bu durumdan kaynaklı çok üzüntüsünü bizimle paylaşan danışanlarımız oluyor (G12, Mülteci-Der)”.

“Eğitim anlamında görünürde mevzuat olarak... bir problem yok. Gayet güzel okullara gidebiliyorlar fakat sosyal anlamda bir dışlanma söz konusu ben İzmir bazında bunu söyleyeceğim (G14, İzmir Barosu)”.

“Normal okullara giden Suriyeli göçmen çocuklar zaten hem sınıf arkadaşları tarafından ırkçılığa mazur kalıyor hem öğretmeni tarafından ırkçılığa maruz kalıyor... Ya da mesela diğer veliler, sınıf içerisindeki Türkiye vatandaşı veliler istemiyor kendi çocuklarının Suriyeli bir çocukla ya da Afgan bir çocukla okumasını istemiyor (G7, Medya ve Göç Derneği)”.

Sonuç olarak STK perspektifinden ele alındığında çeşitli araştırmaların (Buz et al., 2020; Deniz et al., 2016b; Emin, 2019; Mazlumder, 2014; Mutlu & Kırimsoy, 2016; Taştan & Çelik, 2017) da gösterdiği gibi kendilerine yasal olarak çeşitli hak ve hizmetler sağlanmasına rağmen İzmir’de yaşayan göçmen ve sığınmacıların da kayıtsızlık ve kayıtlı olunan ilde yaşamama, dil bariyeri, ekonomik yoksunluk, ayrımcılık ve sosyal dışlanma gibi nedenlerden dolayı hak ve hizmetlere erişim konusunda çeşitli zorluklarla karşılaştığı anlaşılmıştır. Farklılıklara saygının farklılıkların/çeşitliliklerin tanınması, kabul görmesi ve ötekilerin haklarının gözetilmesine vurgu yaptığı; insan haklarının onurlu bir yaşamın hiçbir ayırım yapılmaksızın herkes için güvence altına alınmasını gerektirdiği; sosyal adaletin ise toplumsal ve ekonomik kaynak ve olanaklardan eşit ve adil bir şekilde yararlanılmasını ve hak ve hizmetlere eşit ve adil erişimi içerdiği göz önünde bulundurulduğunda göçmen ve sığınmacıların hak ve hizmetlere erişim konusunda yaşadığı zorlukların sosyal hizmetin farklılıklara saygı, insan hakları ve sosyal adalet ilkeleriyle bağdaşmadığı düşünülmektedir.

3.3.2. Barınma Hakkına Erişim Durumu: “Bazı evler kömürlüktü, mülteci geldikten sonra ev oldu”

Barınma hakkı, temel bir insan hakkını oluşturmaktadır. Ancak birçok insan sağlıklı, güvenli, insan onuruna yaraşır barınma koşullarına erişmekte sorun yaşamaktadır. Bu durum göçmen ve sığınmacılar söz konusu olduğunda daha da problemlile hale gelmektedir. Türkiye’de kamp haricinde göçmen ve sığınmacılara yönelik herhangi bir barınma hakkı ve hizmeti sağlanmamaktadır. Göçmen ve sığınmacılardan barınma sorunlarını kendilerinin çözmesi beklenmektedir. Bu bağlamda Türkiye’de büyük çoğunluğu kentlerde yaşayan göçmen ve sığınmacılar için barınma sorunu, karşılaştıkları en önemli zorluklardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. İzmir’de kamp dışında yaşayan göçmen ve sığınmacılara devlet tarafından herhangi bir barınma hizmeti sağlanmadığı bazı katılımcıların görüş ve düşüncelerine yansdığı görülmüştür.

“İzmir’de bir barınma desteği duymadım mültecilere yönelik yani tabii gönüllülerin yaptığı, bazı sivil toplum kuruluşlarının verdiği bazı barınma desteklerini duyuyorum ama böyle bir politika olarak göçmenlere,

mültecilerin barındırıldığı kamplar dışında mülteci kampları dışında başka bir uygulama duymadım açıkçası (G2, Konak Mülteci Derneği)”.

“Barınma kısmında hani kayıtlı olsa da bu konuda devletin herhangi bir desteği yok. Kişiler barınma ihtiyaçlarını kendileri karşılamak durumunda kalıyorlar ama bu da çok büyük hani önemli bir ihtiyaç (G15, Mülteci-Der)”.

Yerel halkın kendilerine ev kiralamak istememesi, ev kiralama konusunda ayrımcı tutum ve davranışları nedeniyle göçmen ve sığınmacılar, barınma hakkına erişim konusunda sorunlarla karşılaşabilmektedir. Araştırma kapsamında görüşme yapılan bazı katılımcıların Kürtler ve Romanların daha olumlu bir yaklaşım sergilediğini belirtse de birçok katılımcının yerel halkın genel olarak göçmen ve sığınmacılara ev kiralama konusunda önyargılı olduğunu, ev kiralamak istemediğini vurguladığı dikkat çekmiştir.

“İzmir etrafında bir göçmene, yabancıya dair, yabancıya ev kiralamaya dair ciddi bir önyargı olduğu için ekonomik durumu ne olursa olsun çoğu zaman zaten gecekonda ya da ekonomik sınıfı çok düşük mahallelerde ev kiralama seçeneğine ulaşabiliyorlar (G7, Medya ve Göç Derneği)”.

“Yerel halk evi kiraya vermiyor şöyle açık konuşacağım size, bir İzmirli bir Suriyeliye kesinlikle ev kiralamıyor. Yine bir şey kir alıyor, başka ilden gelmiş, İzmir’e yerleşmiş bir kişi kir alıyor, Suriyelilere ev kir alıyor. Yani Örneğin bir Diyarbakır’dan gelmiş İzmir’e yerleşmiş bir vatandaşımız Suriyeliye ev kir alıyor... Bir İzmirli evini bir Suriyeliye kiralamıyor, ama bir Kürt evini Suriyeliye kir alıyor, bir Roman kir alıyor. Hatta ben şöyle öneriyorum ev bulamıyoruz dediklerinde şu mahalleye git orada vardır muhakkak bulursun gibi bu şekilde kiralama olabiliyor yani daha ılımlılar (G14, İzmir Barosu)”.

Göçmen ve sığınmacılar ekonomik yoksunluk nedeniyle genel olarak sosyo-ekonomik düzeyi düşük gecekonda bölgelerinde sağlıksız koşullarda yaşamak zorunda kalmaktadır. Görüşme yapılan bazı katılımcıların İzmir’de göçmen ve sığınmacıların ekonomik yoksunluk nedeniyle sosyo-ekonomik düzeyi düşük, gecekonda mahallelerinde kimsenin kiralamak istemediği, ucuz, eski, yaygın olmasa da birkaç ailenin bir arada

yaşadığı, kişilerin mahrem alanlarının bulunmadığı, hijyenik olmayan, rutubetli, kömürlükten bozma, sağlıksız koşullarda barınmak zorunda kaldığını; yerel halktan yoksul insanların da göçmen ve sığınmacılarla benzer koşullarda yaşadığını vurgulaması dikkate değer bir husus olarak karşımıza çıkmıştır.

“Mültecilerin buldukları alanlar genelde evlerin daha ucuz olduğu, varoş denilebilecek kesimlerde bulunuyorlar. Bir yönüyle orada daha biraz yoksul insanlarla da iç içe yer alıyorlar (G8, Konak Mülteci Derneği)”.

“Basmene mülteci merkezi evler de çok kötü evler ve ucuz evler var, çok eski evler, ücretleri de kıyasen çok ucuz yani Karşıyaka ile kıyasen Alsancak, Bornova tabii ki ucuz evler Bornova’da da var, Buca’da da var hep eski gecekondular mahallelerinde yani ucuz evleri bakıyorlar yani o konuda evlerde sağlıklı değil ben biliyorum çok evlerde Konak’ta ve Kadifekale’de ben de 22 sene de Kadifekale’de kaldım bazı evler kömürlüktü, mülteci geldikten sonra ev oldu yani çok evler öyle yani tabii ki ihtiyaç var yani öyle boş evler de yok hem de ucuz evler arıyorlar o sebebi kötü, bir sağlıksız bir barınma yaşıyorlar (G9, Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği)”.

“Barınma koşulları kötü durumda, örneğin rutubetli ya da kesinlikle kişilerin özel alanları yok evde, bir odada birkaç kişi şeklinde (G4, SGDD-ASAM)”.

“Birden fazla ailenin bir arada yaşaması durumu ilk dönemlerde daha fazla karşılaştığımız bir durumdu... Şimdi yaygın olmasa da şey olabiliyor, hani 2 kuşak bir arada yaşayabiliyor. Ama o ilk dönemle karşılaştıracaksak çok bizim karşılaştığımız bir durum değil artık çok ailenin bir arada yaşaması (G12, Mülteci-Der)”.

“Tabii şimdi sadece bunu da mültecilerle sınırlamak da yanlış, Türkiye’de bu koşullarda yaşayan çok fazla insan var. O nedenle hani sadece mültecilere mahsusmuş gibi düşünmemek lazım. Yani Türkiye’de gerçekten ciddi bir yoksul kesim var (G13, Halkların Köprüsü Derneği)”.

Sonuç olarak STK perspektifinden bakıldığında çeşitli araştırma bulgularının (Atasü-Topcuoğlu, 2014; Buz et al., 2021; Coşkun & Eski, 2019; Deniz et al., 2016b; Şimşek, 2015) da gösterdiği üzere İzmir’de yaşayan göçmen ve sığınmacıların da genel olarak kendilerine yönelik herhangi bir barınma hizmeti ve desteğinin sağlanmaması, ekonomik yoksunluk, ayrımcılık ve sosyal dışlanma nedeniyle barınma hakkına erişim konusunda sorunlar yaşadığı; sosyo-ekonomik düzeyi düşük, gecekondü bölgelerinde ve gettolarda sağlıklı koşullara sahip olmayan konutlarda yaşamak zorunda kaldığı ve mekânsal dışlanmaya maruz kaldığı; yerel halktan yoksul insanların da göçmen ve sığınmacılarla benzer koşullarda yaşadığı anlaşılmıştır. Barınma hakkının temel bir insan hakkı olduğu, göçmen ve sığınmacıların konut hakkına erişim konusunda herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmaması ve insan onuruna yaraşır bir sosyal çevrede yaşaması ve barınma koşullarına sahip olması gerektiği düşünüldüğünde bu durumun sosyal hizmetin farklılıklara saygı, insan hakları ve sosyal adalet ilkelerine aykırı bir durum yarattığı görülmektedir.

3.3.3. Çalışma Hakkına Erişim Durumu: “Kayıt dışı istihdamın maalesef önemli bir kısmını Suriyeli mülteciler oluşturuyor”

Türkiye’de göçmen ve sığınmacıların büyük çoğunluğu enformel istihdamın yaygın olması ve çalışma iznine kısıtlı erişim nedeniyle enformel emek piyasasında, düşük ücretli, sosyal güvencesi olmayan, güvencesiz işlerde çalışmak zorunda kalmaktadır. Görüşülen birçok katılımcının İzmir’de göçmen ve sığınmacıların ucuz işgücü olarak görüldüğünü, kayıt dışı istihdamın önemli kesimini Suriyeli sığınmacıların oluşturduğunu, kayıt dışı istihdama göz yumulması ve çalışma iznine yeterince ulaşamamaları nedeniyle göçmen ve sığınmacıların genellikle tekstil, ayakkabıcılık, inşaat, atık madde toplama, mevsimlik tarım işçiliği gibi düşük ücretli, sosyal güvenceden yoksun, güvencesiz, kayıt dışı işlerde çalışmak zorunda kaldığını ve sömürüldüğünü vurguladığı dikkat çekmiştir.

“Kayıt dışı istihdama göz yumulduğu için, bu kadar çok sayıda insanın kayıt dışı çalıştığını biliyoruz... Kayıt dışı istihdamın maalesef önemli bir kısmını Suriyeli mülteciler oluşturuyor (G12, Mülteci-Der)”.

“İzmir’de biraz da ucuz işgücü olarak görülen, güvencesiz, sigortasız olarak çalıştırılan kesim aslında mülteci kesim (G2, Konak Mülteci Derneği)”.

“İzmir özelinde daha çok tekstil ve ayakkabı sektöründe çalışmaktalar. Ve bu kişiler zaten kendi ülkelerinde de bu sektörde çalışan insanlar... İzmir bölgesinde özellikle geri dönüşüm işçisi olarak alt kesim sayabileceğimiz işleri sığınmacılar yapmakta (G1, SGDD-ASAM)”.

“Gündelik işler, inşaat işleri, ayakkabıcılık, terzilik vesaire hani fason üretimlerde genelde çalıştıklarını görüyoruz. Onun haricinde sık sık geri dönüşüm işçiliği yaptıklarını biliyoruz. Bu şekilde işlerde çalıştırılıyorlar genelde kırsal kesimde yaşayanlar daha az çünkü orada zaten mevsimlik tarım işçileri şeklinde çalışanlar var özellikle Torbalı bölgesinde (G22, Mülteci Destek Derneği)”.

Çalışma izni alabilmek için çeşitli kısıtlamaların olması göçmen ve sığınmacıların kayıt dışı emek piyasasında yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Araştırma kapsamında bazı katılımcıların çalışma izinlerinin işverenler tarafından alınması, % 10 kısıtlaması, bazı iş ve mesleklerin yalnızca Türkiye vatandaşlarına özgü olması gibi çeşitli kısıtlamalar nedeniyle göçmen ve sığınmacıların çalışma iznine yeterince ulaşamadığını; işverenlerce çalışma izni sunulsa bile bazı göçmen ve sığınmacıların Sosyal Uyum Yardımı’nın kesilmemesi için çalışma iznini tercih etmediğini vurguladığı görülmüştür.

“Çalışma izni gerçekten, gerçekten en büyük sorunlardan biri ve yeterince denetlenmiyor, cezalar kesilmiyor ve sömürülüyorlar (G10, İzmir Barosu)”.

“Çalışma hayatının önünde birtakım zorluklar var, çalışma izni işveren tarafından alınan bir şey ama sorumlusu çalışanda olabilen bir durum çok kolay çıkarılmadığını biliyorum hatta son zamanlarda özellikle Suriyelilerin çalışma izin başvurularının reddedildiğine dair başvurular alıyoruz. Yani bu hakka erişimde bir problem var (G12, Mülteci-Der)”.

“Bazı çalışma gruplarında illa T.C. vatandaşı olması gibi bir ibare olduğundan çalışmıyorlar. Örneğin optikçi bir danışanım var. Optik yani muazzam bir yeteneğe sahip İzmir gibi bir yerde ama optikçiler özelinde

sadece T.C. vatandaşı olması gerekiyor diye bir ibare olduğu için kayıt dışı çalışıyor (G1, SGDD-ASAM)”.

“İş yaşamında % 10 kısıtlamasının olması ve bunları da bir yönüyle devlet eliyle de kaçak çalışmaya da zorluyor ve aynı zamanda ucuz emeğe de zorluyor (G8, Konak Mülteci Derneği)”.

“Bazı sığınmacılar maalesef sırf bu SUY [Sosyal Uyum Yardımı] yardımları kesilmesin diye işverenleri çalışma izni sunsa da kabul etmiyor hem çalıştığım yerden para hem de Sosyal Uyum Yardımı gelirse daha iyi bir kazanç sağlarım [diye düşünüyor] çünkü sigorta onlar için önemli değil (G3, SGDD-ASAM)”.

Çalışma iznine erişememek göçmen ve sığınmacıların emek sömürüne maruz kalmasına, ücret alamama, iş kazası, işten atılma vb. sorunlarla karşılaşmaları halinde hak talebinde bulunamamalarına ve sınır dışı edilme riskiyle karşı karşıya kalmalarına neden olabilmektedir. Araştırma kapsamında görüşme yapılan bazı katılımcıların çalışma iznine erişememenin göçmen ve sığınmacıların emek sömürüsüne maruz kalmasına, iş kazası, işten atılma vb. durumlarda hak talebinde bulunamamasına neden olduğunu, hatta çalışma izni olmadan emek piyasasında yer almanın göçmen ve sığınmacılar açısından sınır dışı edilme riski yarattığını, yerel halkın çalışma koşullarının da göçmen ve sığınmacılardan çok farklı olmadığını belirttiği dikkat çekmiştir.

“İş konusunda da daha çok çalışma saati, daha ucuz ücret işte yapmazsan sen zaten işte işten çıkartırım gibi gözdağı vermeler, sigortasını yapmama yani bunlar hak ihlalleri karşılaştıkları... Çalışma izni için, işverenin başvurması gerekiyor sigorta için. Hani bunun o kişinin inisiyatifine bırakılması hiç doğru değil sonuçta hani bunu çoğu kişi yapmıyor mesela. O noktada da kişi zaten çok düşük bir ücrete çalıştığı için buna göz yumup devam etmek durumunda kalıyor (G15, Mülteci-Der)”.

“Zaten işe girerken işveren çoğunlukla sizi kaçak işçi olarak değerlendirdiği, ucuz iş gücü olarak değerlendirdiği için ya da genel olarak zaten Suriyeli çalıştırmam, Afgan çalıştırmam, Özbek çalıştırmam gözüyle

baktığı için zaten hani iş fırsatlarınız çok kısıtlı ve çoğu zaman suistimale maruz kalıyorsunuz hani mülteci ya da göçmen olarak ve çok ciddi sıkıntılı koşullarda çalışıyorsunuz başınıza bir iş geldiği zaman ya da hakkınız gasp edildiğinde gidip başvurabileceğiniz herhangi bir yasal sizi koruyan bir düzenleme de yok gidebileceğiniz, sığınabileceğiniz başka bir üçüncü de yok yani kastım işte mahkemeye başvuramazsınız, polise gidemezsiniz ya da bir STK'ya belki gidebilirsiniz ama onun da sizin için yapabileceği bir yasal düzlem yok yani hani. Avukata başvuramıyorsunuz çoğu zaman. Bununla ilgili ciddi problemler zaten yaşanıyor çalışma hayatında yani nedir onun adı, ölen tekstil işçisinden tutun, tarım işçisine kadar ya da iş kazasında sakat bırakılıp, engelli kalıp herhangi bir tazminat ödenmeyen, gerekli koşulları sağlanmayan işçilerle ne yazık ki sürekli karşılaşıyoruz. Bunlar çalışma hayatının en fazla gözlemlenen dinamikleri (G7, Medya ve Göç Derneği)".

"Çalışma koşulları hani evet Türkiyelilerin de zaten çok kötü iyi bir şey de değiliz zaten durumda değiliz genel olarak baktığımızda işsizlik çok yoğun ama tabii mülteciler bunu hani dediğim gibi dezavantajlı gruplar içerisinde en yoğun yaşayan gruplar çünkü aynı işi yaptığı halde Türkiyeli bir işçinin aldığı paranın üçte birini alıyor... Özellikle kayıtsız mülteciler sigortalı da olmadığı için kolaylıkla işten atılabiliyorlar hatta şöyle örnekler var; bir ay çalıştırıyor sonra parasını vermeden diyor ki git. Böyle parasını alamayan o kadar çok mülteci oldu ki. Bunu Türkiyeli bir işçiye yapamaz. En azından az da olsa haklarından haberdardır şikâyet edebilir, şikâyet mekanizmaları var. Ama bir mülteciye bunu yapmak çok daha kolay nasıl olsa hiçbir hak iddia edemeyecek. 1 ay 2 ay çalıştırıyor vereceğim vereceğim diyor sonra parasını vermeden gönderiyor (G13, Halkların Köprüsü Derneği)".

"Eğer GK'lı ve UK'lı bir iş yerinde çalışma izinsiz yakalanıyorsa bu sefer sınır dışı edilme riski ile tehlikesi ile karşı karşıya kalıyor. Böyle de bir şey var (G14, İzmir Barosu)".

Kayıt dışı emek piyasasında çocuk işçiliği de önemli oranda görülebilmektedir. Birçok çocuk yoksulluk nedeniyle çalışmak zorunda kalabilmektedir. Göçmen ve sığınmacı

çocuklar da çocuk işçiliği açısından dezavantajlı bir toplumsal grubu oluşturmaktadır. Görüşülen birçok katılımcı, kayıt dışı emek piyasasında ayakkabıcılık, tekstil, sanayi gibi sektörlerde göçmen ve sığınmacı çocuk işçilerin de yoğun olduğunu ve emek sömürüsüne ve istismara maruz kaldığını vurgulamıştır.

“Özellikle çocuk işçiliğinde ciddi bir çözümsüzlük söz konusu ve sığınmacılar üzerindeki en büyük problemlerden bir tanesi çocuk işçiliği... Özellikle çocuk işçiliğinde çözümsüz kalıyoruz ve hiçbir çözüm sağlayamıyoruz (G1, SGDD-ASAM)”.

“Çok ciddi anlamda mesela çocuk işçiliği var kayıt dışı çocuk işçiliği var ve bu çocuklar istismar ediliyorlar hani cinsel değil sadece yani işte düzgün çalışmadığı için şiddet gören çocuklar var mesela atölyelerde, tekstilde vesaire, şurada burada tamirhanelerde (G10, İzmir Barosu)”.

“Çocuk yaşta, çocuk işçilerin de yoğun olarak sokaklarda çalıştığına, işte ayakkabıcılar sitesi gibi bazı sanayi siteleri gibi bölgelerde yoğun olarak düşük ücretlerle çalıştıklarını görüyoruz... 18 yaş altı hatta çok daha küçük yaşlarda 6-7 yaşlar da çocuk işçiler var özellikle uçucu maddelerin, yapıştırıcı maddelerin kullanıldığı ortamlarda özellikle ayakkabı sektörü gibi de bir sektörü gibi sektörlerde çalıştığını da gördük (G2, Konak Mülteci Derneği)”.

STK perspektifinden değerlendirildiğinde birçok araştırmaya (Atasü-Topcuoğlu, 2013; Bahadır & Uçku, 2017; Coşkun & Çetin, 2018; Coşkun & Eski, 2019; Dedeoğlu, 2020; Deniz et al., 2016a; Lordoğlu & Aslan, 2018; Sallan Gül et al., 2019; Tümtaş, 2019) da yansıdığı üzere İzmir’de yaşayan göçmen ve sığınmacıların ucuz işgücü olarak görüldüğü, kayıt dışı istihdamın önemli kesimini Suriyeli sığınmacıların oluşturduğu, kayıt dışı istihdamın yaygın olması ve kayıt dışı istihdama göz yumulması ve yalnızca işverenin çalışma iznine başvurabilmesi vb. çeşitli kısıtlamalardan dolayı çalışma iznine yeterince ulaşılamaması nedeniyle göçmen ve sığınmacıların genellikle tekstil, ayakkabıcılık, inşaat, atık madde toplama, mevsimlik tarım işçiliği gibi düşük ücretli, sosyal güvenceden yoksun, güvencesiz, kayıt dışı işlerde çalışmak zorunda kaldığı, emek sömürüsüne ve ekonomik dışlanmaya maruz kaldığı; yerel halkın çalışma

koşullarının da göçmen ve sığınmacılarla benzer olduğu anlaşılmıştır. Bununla birlikte kayıt dışı istihdam piyasasında göçmen ve sığınmacı çocuk işçilerin de yoğun olarak bulunduğu ve emek sömürüsüne ve istismara maruz kaldığı; göçmen ve sığınmacıların iş kazası, işten çıkarma gibi risklere karşı korumasız olduğu ve çalışma iznine sahip olmamaları nedeniyle sınır dışı edilme riskiyle karşılaştığı; ayrıca bazı göçmen ve sığınmacıların ise Sosyal Uyum Yardımı'nın sonlandırılmaması için çalışma iznini tercih etmediği sonucuna ulaşılmıştır. Göçmen ve sığınmacıların insan onuruna yaraşır bir yaşam sürmesi için düzenli bir gelire, sağlıklı, güvenceli, eşit ve adil çalışma koşullarına sahip olma ve emek sömürüsüne karşı korunma hakkı bulunduğu düşünüldüğünde bu durumun sosyal hizmetin farklılıklara saygı, insan hakları ve sosyal adalet ilkelerine uygun düşmediği değerlendirilmektedir.

3.3.4. Eğitim Hakkına Erişim Durumu

Göçmen ve sığınmacılar çocuklar eğitim hakkına erişim konusunda daha dezavantajlı konumda olabilmektedir. Türkiye’de göçmen ve sığınmacı çocuklar dil bariyeri, kayıtsızlık, ekonomik yoksunluk, ayrımcılık ve sosyal dışlanma vb. çeşitli nedenlerden dolayı eğitim hakkına erişimde çeşitli zorluklarla karşılaşabilmektedir. Görüşme yapılan birçok katılımcının İzmir’de göçmen ve sığınmacı çocukların dil bariyeri, kayıtsızlık, ekonomik yoksunluk, çocuk işçiliği, erken yaşta evlilik, akran zorbalığı, ayrımcılık ve sosyal dışlanma nedeniyle eğitim hakkına erişim konusunda çeşitli zorluklar yaşadığını dile getirdiği dikkat çekmiştir.

“[Suriyeli çocuklar] çoğu zaman zaten dil bariyerini aşamadığı için okulda başarılı olamıyor ve devam edemiyor dolayısıyla bu da karşılaşılan en büyük sorun (G7, Medya ve Göç Derneği)”.

“Pek çok çocuk hala aile yoksul olduğu için okula gidemiyor çalışmak zorunda mesela... Ya da okula gitse de akran zorbalığı ve dışlanmışlık nedeniyle okuldan vazgeçiyor (G10, İzmir Barosu)”.

“En basitinden çocuğu okula kayıt ettirmek ya da bir yerden bir yere naklini almak için işte kişi atıyorum A şehrine kayıtlı ama B şehrine gelmiş, oradaki ekonomik yetersizlikler, iş bulamamak gibi sebeplerle. Hani çocuğunu

okula kaydettirmek istiyor naklini alamadığı için okula kaydedemiyor (G15, Mülteci-Der)”.

“Okul kayıtları içinde yine yüz yüze dönemi başladı, hiçbir şekilde kabul etmek istemiyorlar ve ayrımcılığa maruz kalıyorlar. Kabul edecek olsalar bile hukuki olmayan paralar istiyorlar. Ciddi bir dışlanmaya okul yaşındaki çocuklar maruz kalmaya başlıyorlar. Çocuk yaşta evlilik çok fazla var. Çocuk işçiliği çok fazla var. Bunların hepsi... birbiriyle bağlı sürekli büyüyerek artan konular oluyor (G21, Yaşamak Sosyal Alan ve Dayanışma Derneği).

Sonuç olarak STK perspektifinden ele alındığında birçok araştırmada (Bahadır & Uçku, 2017; Emin, 2019; Kalkınma Atölyesi, 2016; Taştan & Çelik, 2017) da vurgulandığı üzere İzmir’de yaşayan göçmen ve sığınmacı çocukların da dil bariyeri, kayıtsızlık, ekonomik yoksunluk, çocuk işçiliği, erken yaşta evlilik, akran zorbalığı, ayrımcılık ve sosyal dışlanma nedeniyle eğitim hakkına erişim konusunda çeşitli sorunlar ve güçlükler yaşadığı sonucuna varılmıştır. Eğitimin temel bir insan hakkı olması nedeniyle göçmen ve sığınmacı çocukların da hiçbir ayırım yapılmaksızın eğitim hakkından yararlanma hakkının bulunduğu göz önüne alındığında bu durumun sosyal hizmetin farklılıklara saygı, insan hakları ve sosyal adalet ilkelerine aykırı bir durum yarattığı görülmektedir.

3.3.5. Sağlık Hakkına Erişim Durumu

Türkiye’de geçici koruma ve uluslararası koruma altında bulunan göçmen ve sığınmacılar YUKK ve Geçici Koruma Yönetmeliği’ne istinaden sağlık hizmetlerinden yararlanabilmektedir. Ancak 2019 yılında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)’nda yapılan değişiklik ile özel ihtiyaç sahipleri hariç olmak üzere sağlık güvencesi olmayan ve ekonomik gücü yetersiz olan uluslararası koruma başvuru ve statüsü sahibi sığınmacıların uluslararası koruma başvuru kaydından itibaren sağlık hizmetlerine erişim hakkı 1 yıl süre ile sınırlandırılmıştır. Göçmen ve sığınmacılar, mevzuatta yapılan değişiklik, ekonomik yoksunluk, kayıtsızlık, ayrımcılık ve sosyal dışlanma nedeniyle sağlık hakkına erişim konusunda çeşitli zorluklarla karşılaşabilmektedir. Araştırma kapsamında görüşme yapılan birçok katılımcının

İzmir’de göçmen ve sığınmacıların dil bariyeri, kayıtsızlık, ekonomik yoksunluk, mevzuat değişikliği, ayrımcılık ve sosyal dışlanma nedeniyle sağlık hakkına erişimde güçlükler yaşadığını vurguladığı görülmüştür.

“Mesela kimliği yoksa [kayıtlı değilse] hastanelerde çok sıkıntı yaşayan mülteciler oluyor, yani sağlık hakkına erişemiyorlar (G10, İzmir Barosu)”.

“Şu an bir Kamerunlu mültecinin, psikiyatristi ayarladım ama Fransızca bilen çevirmen arıyorum... O yüzden hani böyle haklara erişim kâğıt üstünde olduğu gibi işte şey olmuyor, gerçekler bambaşka (G13, Halkların Köprüsü Derneği)”.

“Kanunda [YUKK] değişiklik yapıldı yine 2019 yılında, artık bir sene ile sınırlandırıldı sağlık hakkına erişim (G14, İzmir Barosu)”.

“Suriyeli bir aile geliyor bize, bizden randevu istiyorlar yani nasıl hastaneden randevu alacak enternet üzerine, telefon üzerine imkânı yok (G9, Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği)”.

“Örneğin bazı işte ameliyatlara karşılanmıyor devlet tarafından bizim de büyük bir medikal bütçemiz yok yani (G4, SGDD-ASAM)”.

“Mesela gittiği zaman mülteci oradaki doktordan, gittiği sağlık görevlisinden Suriyeli olduğu ya da atıyorum Afgan olduğu, Özbek olduğu için ciddi bir ayrımcılığa uğruyor (G7, Medya ve Göç Derneği)”.

Sağlık hakkına erişim konusunda yaşanan sorunlar göçmen ve sığınmacıların hayatlarını kaybetmeleriyle de sonuçlanabilmektedir. Görüşme yapılan bir katılımcının İzmir Geri Gönderme Merkezi’nde bulunan AIDS hastası Afrikalı sığınmacı bir kadınının sağlık hakkına erişemediği için hayatını kaybettiğini ifade etmesi dikkate değer bir husus olarak ortaya çıkmıştır.

“İzmir Işıkkent’teki... Geri Gönderme Merkezinde daha önce bir Afrikalı kadın, AIDS hastası bir Afrikalı kadın sağlık hakkına erişemediği için hayatını kaybetmişti (G10, İzmir Barosu)”.

Sonuç olarak STK perspektifinden ele aldığımızda çeşitli araştırmalarda (Çolakoğlu, 2021; Manap Kırmızıgül, 2008; Şimşek, 2019a; Ünal, 2021) da değinildiği üzere İzmir’de yaşayan göçmen ve sığınmacıların da dil bariyeri, kayıtsızlık, ekonomik yoksunluk, mevzuat değişikliği, ayrımcılık ve sosyal dışlanma nedeniyle sağlık hakkına erişim konusunda zorluklar yaşadığı, hatta bu nedenle hayatlarını kaybettiği anlaşılmış olup sağlık hakkına erişimin temel bir insan hakkı olmasına rağmen göçmen ve sığınmacıların sağlık hakkına erişim konusunda çeşitli sorunlar yaşamasının sosyal hizmetin farklılıklara saygı, insan hakları ve sosyal adalet ilkeleriyle bağdaşmadığı değerlendirilmektedir.

3.3.6. Sosyal Yardım Hakkına Erişim Durumu

Türkiye’de geçici koruma ve uluslararası koruma altında bulunan göçmen ve sığınmacıların sosyal yardım hizmetlerinden faydalanabileceği mevzuatımızda düzenlenmiştir. Göçmen ve sığınmacılar, yerel halka sağlanan doğum yardımı, engelli evde bakım yardımı gibi düzenli sosyal yardımların haricinde Sosyal Uyum Yardımı, Tamamlayıcı Sosyal Uyum Yardımı, SYDV’ler tarafından sağlanan ayni ve nakdi yardımlardan yararlanabilmektedir. Araştırma kapsamında görüşme yapılan bazı katılımcıların İzmir’de göçmen ve sığınmacıların belli kriterleri karşılamaları halinde Sosyal Uyum Yardımı, Tamamlayıcı Sosyal Uyum Yardımı, Sosyal ve Ekonomik Destek (SED) hizmetinden ve ayni yardımlardan yararlanabildiklerini, kayıtlı olunan ilin dışında başka bir ilde yaşanması durumunda Sosyal Uyum Yardımı’nın sonlandırıldığını; ihtiyacı olmasına rağmen bazı göçmen ve sığınmacıların kriterleri karşılamadığı için Sosyal Uyum Yardımı’ndan yararlanamadığını ifade ettiği görülmüştür.

“Avrupa Birliği’nin sağladığı fonla birlikte Sosyal Uyum Yardımı adı altında bir yardım veriliyor... Sosyal Yardımlaşma Vakfı’nın sağladığı yardım ise şu, bazen evet kışlık yakacak yardımı verebiliyor, yine bunun kriterleri var, bütün ailelere verilmiyor, sadece ihtiyaç sahibi olan ailelere veriliyor... Sosyal Hizmet Merkezleri senin de bildiğin gibi SED [Sosyal ve Ekonomik Destek] yardımı İzmir özelinde söyleyebilirim Manisa’da daha önceden verilmiyordu ama İzmir özelinde veriliyor. Tabii bunun kriterleri yalnız kadın olması, çocukları ile birlikte yaşıyor olan yalnız ebeveynlere

verilen yardım veya erkek tek ebeveyn çocuklarına bakmak zorunda, çalışmıyor çocukları için verilen bir yardım veriliyor ailelere. Engellilere yönelik verilen bir yardım var bunu yine [Tamamlayıcı] Sosyal Uyum Yardımı adı altında veriyorlar ağır engelli olan çocuklara veya yetişkinlere ailelerine ayda 620-630 TL civarında bir yardım veriliyor (G1, SGDD-ASAM)”.

“Kızılay kartında [Sosyal Uyum Yardımı] dediğim gibi belli kriterleri olduğu için herkes bundan yararlanamıyor bu da yani az bir miktar olsa da onların bu yardımdan faydalanmaları önünde büyük bir engel oluyor (G15, Mülteci-Der)”.

“Sosyal yardımlardan yararlanabilmek için belli kriterler oluyor şöyle bir örnek vereyim Sosyal Uyum Yardımı, Kızılay Kart diyorlar... Bu yardımı alabilmek için belli kriterler mevcut şu kadar çocuk sahibi olmak gerekiyor ya da işte şu hassasiyetlere sahip olmak gerekiyor ya da şu belgelerinizin olması gerekiyor şu ile kayıtlı olmanız gerekiyor vesaire vesaire. Kişi, ailenin gerçekten ihtiyacı var ama kriterleri karşılamıyor. Yani özellikle çözüme gerçekten ulaşması gereken vakalarda elimiz kolumuz bağlı olduğunda çözüme ulaştıramıyoruz ve yani sadece takip yapmak durumunda kalıyoruz... Düzenli bir ikametgah adresi ya da kriterlere uymadığı için çokça örnek var bu şekilde o sebepten dolayı yardım alamıyor ya da kişi... Urfa’da yaşıyor orada Sosyal Uyum Yardımı alabiliyor ama tanıdığı diyor ki burada çok daha güzel işler var şöyle kazanacaksın böyle kazanacaksın, kişi Sosyal Uyum Yardımı’nın o il özelinde verildiğini bilmediği için İzmir’e geldikten sonra adresinde bulunmadığından dolayı yardımı kesiliyor (G3, SGDD-ASAM)”.

Göçmen ve sığınmacılara çeşitli sosyal yardım hizmetlerinin sağlanması onların insan onuruna yaraşır bir yaşam sürmeleri için yeterli olmayabilmektedir. Araştırma kapsamında bazı katılımcıların Sosyal Uyum Yardımı’nın göçmen ve sığınmacıların insan onuruna yaraşır bir şekilde yaşaması için yeterli olmadığını vurguladığı dikkat çekmiştir.

“Suriyelilere özellikle nakit yardımı yapılıyor, işte bizden daha fazla para alıyorlar gibi bir yanılsama var. Bu noktada mesela kişilerin eline geçen para, hani 120 TL gibi çok düşük bir ücret ve hani kişilerin bu gibi ücretlerle geçinmesi bekleniliyor. Hani aslında sen orada mülteci hani o kadar düşük düzeydeki bu zaten insan onuruna yaraşır bir yaşam olmuyor (G15, Mülteci-Der)”.

Sosyal yardım hakkına erişim temel bir hak olmasına rağmen göçmen ve sığınmacılar sosyal yardım hakkına erişim konusunda ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya maruz kalabilmektedir. Bazı katılımcıların, kamu kurumları ve yerel yönetimlerin İzmir’de yaşayan göçmen ve sığınmacılara nakdi yardım yapılmaması konusunda duruş sergilediğini, göçmen ve sığınmacıların sosyal yardımlara erişim konusunda ayrımcılığa ve sosyal dışlanmaya maruz kaldığını dile getirdiği görülmüştür.

“Sosyal yardımlar açısından şunu biliyorum özellikle nakdi yardımların yapılmaması gibi bir duruş var tüm kamu kuruluşlarında ve yerel yönetimlerde mültecilere nakdi yardım yapılmıyor buna şahit oluyoruz aynı yardımlar yapılıyor, bazen işte gıda yardımı gibi hatta bunları da bazen yapılmak istenmediği ama sonrasında ısrarlarımız sonrasında yapıldığına şahit olduğumuz oluyor (G2, Konak Mülteci Derneği)”.

“Süt dağıtımında bile belediyeden [İzmir Büyükşehir Belediyesi] çok zorla, uğraşarak şey aldık işte mülteci çocuklara da süt verilsin diye. Çünkü onlarda çocuk ve sınıfta Türkiyeli çocuklara verip şeylere verilmiyordu mülteci çocuklara verilmiyordu, korkunç bir ayrımcılık! Yani sosyal dışlanma dediğiniz şey tam da bu! (G13, Halkların Köprüsü Derneği)”.

“Sosyal Hizmet Merkezinde bir sosyal çalışmacının yanına giden bir Suriyeli bir yardım talebinde bulunuyor ve oradaki sosyal çalışmacı şunu söyleyebiliyor diyor ki sen git bak işte başkaları kâğıt topluyor sen de kâğıt topla sen de para kazan. Bu sığınmacının çok zoruna gitmişti. Sen benim talebimi reddedebilirsin ama sen benim nasıl yaşayacağıma, nasıl çalışacağıma karar veremezsin yani (G1, SGDD-ASAM)”.

Sonuç olarak STK perspektifinden bakıldığında bazı araştırmalarda (Coşkun & Çetin, 2018; Kahya, 2014) da belirtildiği gibi İzmir’de yaşayan göçmen ve sığınmacıların da belli kriterleri karşılamaları halinde Sosyal Uyum Yardımı, Sosyal ve Ekonomik Destek gibi bazı yardımlar ile aynı yardımlardan yararlanabildikleri; ihtiyacı olmasına rağmen bazı göçmen ve sığınmacıların kriterleri karşılamadığı için Sosyal Uyum Yardımı’ndan yararlanamadığı; kayıtlı olunan ilde yaşanmaması durumunda Sosyal Uyum Yardımı’nın sonlandırıldığı; Sosyal Uyum Yardımı’nın göçmen ve sığınmacıların insan onuruna yaraşır bir şekilde yaşaması için yeterli olmadığı; göçmen ve sığınmacıların sosyal yardım hakkına erişim konusunda kurumsal ayrımcılığa maruz kaldığı anlaşılmıştır. İnsan onuruna yaraşır koşullarda yaşamak için düzenli ve yeterli gelire sahip olmayan her göçmen ve sığınmacının hiçbir ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya maruz kalmaksızın sosyal yardım hakkından yararlanabilmesi gerektiğinden bu durumun sosyal hizmetin farklılıklara saygı, insan hakları ve sosyal adalet ilkelerine uygun olmadığı düşünölmektedir.

3.4. Göçmen ve Sığınmacılara Yönelik Ayrımcılık ve Sosyal Dışlanmaya İlişkin Bulgular

Bu kısımda göçmen ve sığınmacılara yönelik ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

3.4.1. Dayanışma ve Toplumsal Mesafe Arasında Olmak

Türkiye coğrafi konumu nedeniyle uzun zamandır göç hareketlerine ev sahipliği yapan bir ölkce olmuştur. Özellikle Suriye Savaşı’nın neden olduğu göçler Türkiye’nin göç niteliğinde önemli bir değişime yol açmıştır. Göçmen ve sığınmacılar artık ölkemizde gündelik yaşamın önemli bir gerçeği haline gelmiştir. Birlikte yaşamayı öğrenmek hem göç edenler hem de ev sahibi toplum açısından zorlu bir süreçtir. Ölkemizde yerel halk, direnç, değişim ve kabul ekseninde uzun zamandır göçmen ve sığınmacılarla birlikte yaşamayı deneyimlemektedir. Yerel halkın bir kısmı göçmen ve sığınmacılarla dayanışma içerisinde olabilirken bir kısmı ise göçmen ve sığınmacılara yönelik ayrımcılık ve sosyal dışlanmanın bir dışavurumu olarak toplumsal mesafe koyabilmektedir. Bu bağlamda bazı katılımcıların İzmir’de yerel halk arasında göçmen ve sığınmacıların durumunu az da olsa anlayan, onlara destek olmaya çalışan grupların

olduğunu ancak yerel halkın genel olarak göçmen ve sığınmacılara yönelik mesafeli olduğunu, onları istemediğini vurguladığı dikkat çekmiştir.

“Ayrımcı davranışlarla sıklıkla karşılaşyoruz ama yine de gözlemimiz... halkın hani bunca farklılığı, bunca ayrımcı söyleme rağmen aslında birlikte yaşamaya, uyum sağlamaya çalıştığı yani her iki kesim tarafından da (G2, Konak Mülteci Derneği)”.

“Aslında her ne kadar sürekli kötü şeyler duyuyor gibi olsa da aslında insanlar birbiriyle bu noktada dayanışma içinde de diyebilirim. Hani her zaman kötü şeyler olmuyor, gerçekten birbirlerine destek oldukları noktalar da oluyor... Yerel halkta açıkçası gönüllü olarak bu insanlara yardımcı olmaya çalışan da azımsanamayacak kadar insan var (G15, Mülteci-Der)”.

“İzmir’de halk, yerel halk sığınmacılara karşı mesafeli ve Türkiye’de olmalarını istemiyor ve maalesef genellemeci bir bakış açısıyla bakıyorlar. Hatta çoğu ev kiralamak da istemiyor ev vermek de istemiyor komşuluk yapmak da istemiyor. Ama tabii içlerinde sığınmacılara yönelik [onların] durumunu anlayabilen insanlar da yok değil var ama bunlar gerçekten Türkçe’de bir deyim var iki elin parmak sayısını geçmez (G1, SGDD-ASAM)”.

STK perspektifinden ele alındığında İzmir’de yerel halk arasında göçmen ve sığınmacıların durumunu anlayan, onlara destek ve onlarla dayanışma içerisinde olmaya çalışan grupların olduğu ancak yerel halkın genel itibariyle göçmen ve sığınmacılara yönelik mesafeli olduğu, onları istemediği anlaşılmıştır. Hiçbir bireye ve toplumsal gruba ayrımcılık yapılmaması, hiçbir birey ve toplumsal grubun dışarıda bırakılmaması ve “başkalarının” haklarının da göz önünde bulundurulması gerektiğinden bu durumun sosyal hizmetin insan hakları ve farklılıklara saygı ilkesiyle bağdaşmadığı değerlendirilmektedir.

3.4.2. Ayrımcılık ve Sosyal Dışlanmayla Yaşamak

Göçmen ve sığınmacıların göç ettikleri ülkelerde yaşadıkları en önemli sorunlardan birini ayrımcılık ve sosyal dışlanma oluşturmaktadır. Göçmen ve sığınmacılar

doğrudan, dolaylı, kurumsal vb. çeşitli ayrımcılık biçimlerine maruz kalabildiği gibi toplumsal, ekonomik, kültürel, mekânsal, politik ve söylemsel boyutları bulunan çeşitli sosyal dışlanma biçimlerine de maruz kalabilmektedir. Göçmen ve sığınmacıların ülkemizde de ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya maruz kaldığı yapılan çeşitli araştırmalarla ortaya konulmuştur (Deniz et al., 2016a; Emin, 2019; Kaya et al., 2021; Şimşek, 2019b). Bu araştırmalara paralel bir şekilde görüşme yapılan birçok katılımcının İzmir’de yaşayan göçmen ve sığınmacıların yabancı olarak kodlandıklarını, sorun ve tehdit olarak görüldüklerini, yaşamın her alanında dolaylı ve doğrudan ayrımcılığa maruz kaldıklarını, bu durumun göçmen ve sığınmacıların toplumsal yaşama katılımı ve entegrasyonunu olumsuz etkilediğini vurguladığı kayda değer bir husus olarak ortaya çıkmıştır.

“Doğrudan ayrımcılığa çok fazla maruz kalıyorlar ama dolaylı ayrımcılığa da çok fazla maruz kalıyorlar... Hayatın her alanında bence ayrımcılığa maruz kalıyorlar. Nasıl söyleyeyim biz kabullenemediğimiz ve misafir olarak gördüğümüz sürece bence bu durum bu haliyle devam edecek (G2, Konak Mülteci Derneği)”.

“İzmir özelinde bence karşılaşılan en büyük problematik şey, hani biraz önce bahsettiğim gibi yerel halk içerisinde göçmen, mültecilere dair ciddi bir ötekileştirme ve ayrımcılık bazlı bir bakış açısının olması. Yani bir mültecinin ekonomik gücü ne olursa olsun, herhangi bir mahallede, herhangi bir ev kiralayamaması ya da gittiği restoranda hizmet alamaması ya da gittiği kamu kuruluşunda ya da işte toplumsal alanda sürekli yabancı olarak kodlanması ve bunun içerisinde genel olarak bir sorun ya da toplumsal barışı, huzuru ya da İzmir’in genel konjktörünü, demografik yapısını bozacak tehdit olarak görülmesi bence zaten karşılarındaki en büyük engel ve sorun. Çünkü bu hem toplumsal hayata katılımlarını hem de bu ülkeye entegre olabilmelerini ciddi bir biçimde engelliyor (G7, Medya ve Göç Derneği)”.

Ayrımcılık ve sosyal dışlanma genel olarak ülkemizde birçok göçmen ve sığınmacının yaşadığı bir deneyim olmakla birlikte Suriyeli sığınmacıların sayıca fazla olmaları ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya daha çok maruz kalmalarına yol açmaktadır. Bu

bağlamda bazı katılımcıların Suriyeli sığınmacıların hem sayılarının fazla olması hem de medyanın etkisiyle ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya daha çok maruz kaldıklarını vurguladığı görülmüştür.

“[Ayrımcılık ve sosyal dışlanma] İran’dan Irak’tan vesaire gelen kişiler için de olabilir ama Suriyelilerin kalabalık bir grup olmaları sebebiyle daha çok hedef alındıklarını ve yine medyanın da daha çok onları hedef göstermesi sebebiyle daha büyük ayrımcılığa uğradıklarını düşünüyorum (G4, SGDD-ASAM)”.

Ayrımcılık ve sosyal dışlanma konusunda dikkate değer bir diğer husus Suriyeli sığınmacıların gelişinden önce pek göze çarpmadığı belirtilen Afgan, İran, Irak ve Afrikalı göçmen ve sığınmacıların artık yerel halk tarafından daha fazla dikkat çekmeye ve öteki olarak görülmeye başladığının ifade edilmesidir.

“Suriyeliler ülkemize gelene kadar Afganların, Iraklıların, İranlıların varlığı o kadar göze çarpmıyordu, Afrika kıtasından olan göçmenlerin varlığı o kadar göze çarpmıyordu ama şimdi artık Suriyelilerden sonra onlar daha böyle bir öteki duruyor Türklerin gözünde (G3, SGDD-ASAM)”.

STK perspektifinden bakıldığında İzmir’de yaşayan göçmen ve sığınmacıların yabancı olarak kodlandıkları, sorun ve tehdit olarak görüldükleri, yaşamın her alanında dolaylı ve doğrudan ayrımcılığa maruz kaldıkları, bu durumun göçmen ve sığınmacıların toplumsal yaşama katılımı ve entegrasyonunu olumsuz etkilediği anlaşılmıştır. Bununla birlikte Suriyeli sığınmacıların hem sayılarının fazla olması hem de medyanın etkisiyle ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya daha çok maruz kaldığı; Suriyeli sığınmacıların gelişiyi birlikte Afgan, İran, Irak ve Afrikalı göçmen ve sığınmacıların yerel halk tarafından artık daha fazla dikkat çekmeye ve öteki olarak görülmeye başladığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrımcılık ve sosyal dışlanmanın toplumsal eşitsizliklerden kaynaklanan ve toplumsal eşitsizliklerin yeniden üretilmesine hizmet eden bir sosyal adalet ve insan hakları sorunu olduğu göz önünde bulundurulduğunda göçmen ve sığınmacılara yönelik ayrımcılık ve sosyal dışlanmanın sosyal hizmetin insan hakları ve sosyal adalet ilkeleriyle bağdaşmadığı düşünülmektedir.

3.4.3. Söylemsel Dışlanmaya Maruz Kalmak

Söylemsel dışlanma, öteki olanı sorun ve tehdit olarak kategorize edip bir yandan damgalamayı, ayrıştırmayı ve aşağılamayı içeren bir yandan da nefretin ve şiddetin hedefi haline getiren çeşitli söylemlerin bir dışavurumu olarak ifade edilebilir. Bu bağlamda göçmen ve sığınmacılara yönelik gündelik hayatta sıklıkla karşılaşılan ve pek çok araştırma bulgusuna da yansıyan sorun, ayrımcı ve dışlayıcı söylemlerdir (Deniz et al., 2016a; Hrant Dink Vakfı, 2020; Kahya Nizam, 2019). Söylemsel dışlanma olarak karşılık bulan bu husus birçok araştırmaya (Çolakoğlu, 2021; Güngördü, 2018; Kahya Nizam, 2019; Şatıroğlu Güldalı & Özmen, 2022) yansımış olup söz konusu araştırma bulgularına bakıldığında yerel halk tarafından göçmen ve sığınmacılara, özellikle de Suriyeli sığınmacılara yönelik ülkelerinde savaşmayıp kaçtıkları; yerel halkın işlerini ellerinden aldıkları; kiraların artmasına neden oldukları vb. çeşitli ayrımcı ve dışlayıcı söylemlerin olduğu görülmektedir. Bu bağlamda İzmir’de yerel halk tarafından göçmen ve sığınmacılara, özellikle de Suriyeli sığınmacılara yönelik ülkelerinde savaşmayıp burada keyif çattıkları, ekonomik sorunların kaynağı oldukları, yerel halkın demografik yapısını ve huzurunu bozdukları, yerel halkın işlerini ellerinden aldıkları, yerel halkın kamu hizmetlerinden etkin ve verimli bir şekilde yararlanmasını engelledikleri, yerel halkın kaynaklarının göçmen ve sığınmacılara harcandığı, göçmen ve sığınmacıların yerel halka göre daha iyi durumda oldukları, çok çocuk yaptıkları ve hatta dilencilik dahi yerel halkın elinden aldıklarına dair çeşitli ayrımcı ve dışlayıcı söylemlerin yaygın olduğu görüşme yapılan birçok katılımcının anlatımına yansımıştır.

“Bir kısmı ekonomik sorunların kaynağı olarak görüyor o kişileri, bir kısmı kamu hizmetlerinden etkin ve verimli bir şekilde yararlanamamanın sebebi olarak görebiliyor... Ya da işte İzmir’in çimleri meşhurdur, çimlerde oturuyorsa, böyle yanına yanaşıp ülkenizde savaşmadınız burada keyif çatıyorsunuz, ben senin yaşadığın hayatı yaşamıyorum gibi tacizlerle karşılaştığını söylüyorlar (G12, Mülteci-Der)”.

“İzmir özelinde şöyle bir durum olabiliyor, efendim geldiler bizim işimizi aldılar meselesi burada da var... Sanki ortada bir ekme varmış ve bu ekmeğin bir kısmını sığınmacılar almış gibi, sanki önlerindeki tabağı almış gibi bir durum söz konusu (G1, SGDD-ASAM)”.

“Suriyeliler maaş alıyorlar, Suriyeliler ev kirası devlet veriyor, ödüyor, telefonları bedava, Suriyeliler hep nargile içiyorlar, kadınları güzellikten başka bir şey yapmıyorlar yani öyle sözler... Bir dilenci bana dedi Suriyeliler bize dilencilik de bırakmadı (G9, Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği)”.

“Yerel halk[ın]... önyargısı çok fazla var sizde biliyorsunuzdur. Onlara yardım ediyorsunuz, onlar bizden daha iyi durumda, onlar Kızılay’dan para alıyor, biz de açız (G21, Yaşamak Sosyal Alan ve Dayanışma Derneği)”.

“Bunlar geldikten sonra huzurumuz kalmadı, bu sokağa karımızı, kız kardeşimizi getiremeyiz bile söylemlerine dönüşüyor. En ufak bir tartışma bile bununla bitebiliyor (G11, Sağlıkta Genç Yaklaşımlar Derneği)”.

“Hani yabancı olduğunuz parantez içinde Suriyeli ya da Afgan olduğunuz için ülkenin demografik yapısını ya da İzmir’in demografik yapısını bozduğunuz düşünüldüğü için genel olarak, sosyal olarak dışlanıyorsunuz tabii ki de ... Demografik yapısı bozuluyor İzmir’in, göçmenler değiştiriyor daha muhafazakarlaştırıyor gibi söylemler [söz konusu] (G7, Medya ve Göç Derneği)”.

“Hani bu kadar çok çocuk niye yapıyorsun, ayrımcı söylemler var (G10, İzmir Barosu)”.

Bütün bu ayrımcı ve dışlayıcı söylemlerin ardında özellikle Suriyeli sığınmacıların geçicilik/misafir söylemine rağmen giderek kalıcı olmaya başlaması, medyanın ve siyasetçilerin çeşitli önyargı ve göçmen karşıtı söylemleri, yerel halkın göçmen ve sığınmacılara dair bilgi eksikliği ve salgının neden olduğu ekonomik sorunların olduğu bazı katılımcılar tarafından dile getirilmiştir.

“Suriyeliler yerleşti, geçici koruma statüsü aldı işte 5 yıl kalacak, 10 yıl kalacak neyse, vatandaş da öyle düşünüyordu, yerel halk da öyle düşünüyordu... Fakat işler öyle olmadı... Bu durumun kaynaklanmasının bir tane nedeni yok... Sosyal medyanın, televizyonların, politikacıların söylemlerinin bu durumu son 3 yıldır, yani bir araç olarak kullanmaları,

popülist bir şeyler, kavramları içine yerleştirip bunu satmaları, öyle söyleyeceğim, vatandaşa satmalarının çok büyük etkisi yani yüzde 40 etkisi olduğunu düşünüyorum (G14, İzmir Barosu)”.

“Yerel halkla şöyle mültecilerle temas etmeyen... kişilerin ben çok sıklıkla mülteciler hakkında ayrımcı, dışlayıcı söylemlerde bulduklarına şahit oluyorum. Kulaktan dolma işte bu sosyal medyada yayılan yanlış haberlerle ilgili işte bunları sorgulamadan, bunlara inanarak bunları yayarak bu söylemlerde bulduklarına şahit oluyorum (G2, Konak Mülteci Derneği)”.

“Özellikle işte pandemiden sonra ciddi ekonomik kriz ve bu tarz yerel halkın karşılaştığı ekonomik sıkıntılar arttığı için aslında mültecilerin günlük hayata dair yaptığı eylemlerde nefret söylemine, ayrımcılığa, ötekileştirmeye sebebiyet verebiliyor... Toplumsal hayatta maruz kaldıkları nefret söylemleri de artıyor (G7, Medya ve Göç Derneği)”.

Sonuç olarak STK perspektifinden değerlendirildiğinde sosyal hizmetin farklılıklara saygı, insan hakları ve sosyal adalet ilkelerine aykırı bir şekilde İzmir’de yerel halk tarafından göçmen ve sığınmacılara, özellikle Suriyeli sığınmacılara yönelik ülkelerinde savaşmayıp burada keyif çattıkları, ekonomik sorunların kaynağı oldukları, yerel halkın demografik yapısını ve huzurunu bozdukları, yerel halkın işlerini ellerinden aldıkları, yerel halkın kamu hizmetlerinden etkin ve verimli bir şekilde yararlanmasını engelledikleri, yerel halkın kaynaklarının göçmen ve sığınmacılara harcandığı, göçmen ve sığınmacıların yerel halka göre daha iyi durumda oldukları, çok çocuk yaptıkları ve hatta yerel halkın elinden dilencililiği dahi aldıklarına dair çeşitli ayrımcı ve dışlayıcı söylemlerin yaygın olduğu anlaşılmıştır. Göçmen ve sığınmacılara yönelik ayrımcı ve dışlayıcı söylemlerin arka planında ise Suriyeli sığınmacıların geçicilik/misafir söylemine rağmen giderek kalıcı olmaya başlaması, medyanın ve siyasetçilerin çeşitli önyargı ve göçmen karşıtı söylemleri, yerel halkın göçmen ve sığınmacılarla ilgili bilgi eksikliği ve salgının neden olduğu ekonomik sorunların olduğu görülmüştür.

3.4.4. Kurumsal Ayrımcılığa Maruz Kalmak

Göçmen ve sığınmacılar yalnızca yerel halk tarafından değil kamu kurumları ve yerel yönetimler tarafından da ayrımcı ve dışlayıcı tutum ve yaklaşımlara maruz

kalabilmektedirler. Araştırma kapsamında birçok katılımcının İzmir’de kamu kurumları ve yerel yönetimlerin göçmen ve sığınmacıları görmezden geldiklerini, göçmen ve sığınmacılara yönelik ayrımcı ve dışlayıcı bir yaklaşım içerisinde olduklarını vurguladığı dikkat çekmiştir.

“Kamu kurumlarının yaklaşımları bence görünmez, sanki mülteciler yokmuş gibi davranıyorlar benim yorumum sanki onlar yok bu ülkede, mülteci sorunu diye bir şey yok (G20, Mülteci Medyası Derneği)”.

“İşte hizmet aldıkları sağlık kuruluşlarında ya da eğitim gördükleri eğitim kuruluşlarında ne yazık ki toplumsal önyargıdan ötürü öğretmenler hem doktorlar ya da çeşitli kamu çalışanları tarafından nefret söylemlerine ve ötekileştirmeye maruz bırakılmaları da en büyük sorun (G7, Medya ve Göç Derneği)”.

“Sığınmacılar daha çok valiliklere bağlı Göç İdaresi’nden hizmet almakta. Bunun yanında da bakanlığa bağlı Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı Sosyal Hizmet Merkezlerinden ve SYDV’lerden... Hizmet alım sürecinde maalesef oradaki görevliler vatandaş olmadıkları için sığınmacı oldukları için vatandaşa sergiledikleri o yumuşak başlı davranışları maalesef sığınmacılara göstermiyorlar ve sığınmacılara hakaretten yaşam tarzlarına kadar varacak şekilde müdahalelerde bulunuyorlar (G1, SGDD-ASAM)”.

“Bu zamana kadar derneğimizin çalışmaları sırasında gözlemlediğimiz şey şuydu biraz belki de yerel halkın tepki göstermesinden de çekiniyor olabilirler bilmiyorum ama genel olarak şöyle bir duruşları vardı, biz yerel yönetim olarak, belediye olarak kendi halkımızın ihtiyaçlarını karşılamakla onları desteklemekle yükümlüüz, mülteciler bizim halkımız değil gibi bir bakış açısı olduğunu gözlüyoruz açıkçası (G2, Konak Mülteci Derneği)”.

“Göç İdaresi yeterince uluslararası koruma başvurusu almıyor zaten yani bir hukukçu baskısı olmadan, yanında bir kişinin hukukçu desteği ya da bir danışman desteği olmadan Göç İdaresi’nde bir yabancıнын evrak verebilmesi bile mümkün değil (G10, İzmir Barosu)”.

STK perspektifinden değerlendirildiğinde İzmir’de kamu kurumları ve yerel yönetimlerin sosyal hizmetin farklılıklara saygı, insan hakları ve sosyal adalet ilkelerine aykırı bir şekilde göçmen ve sığınmacıları görmezden geldiği, göçmen ve sığınmacılara yönelik ayrımcı ve dışlayıcı bir yaklaşım içerisinde olduğu; bir başka deyişle göçmen ve sığınmacıların kurumsal ayrımcılığa maruz kaldığı anlaşılmıştır.

3.4.5. Önce Gelen Sonra Geleni Dışlar: Nöbetleşe Dışlanmaya Maruz Kalmak

İzmir’in kent tarihine ve demografik yapısına bakıldığında göçlerle inşa edildiğini ve etnik kimlikler bakımından zengin bir birikime sahip olduğunu ifade etmek mümkündür. İzmir özellikle Bulgar, Arnavut vb. Balkan göçmenlerin iskân edildiği şehirlerden biridir (Ünal, 2012). Bir zamanlar ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya maruz kalan bu grupların yeni gelen göçmen ve sığınmacı gruplara ayrımcı ve dışlayıcı bir tavır sergilemeleri oldukça çarpıcıdır. Literatürde bu durum nöbetleşe dışlanma (Tümtaş, 2019) olarak ifade edilmektedir. Bu bağlamda görüşme yapılan bazı katılımcılar tarafından yerel halk arasında daha önce İzmir’e göçle gelip yerleşmiş Bulgar, Arnavut göçmenlerin, yakın zaman önce İzmir’e gelen göçmen ve sığınmacılara yönelik ayrımcı ve dışlayıcı söylem ve yaklaşımlar sergilediği dile getirilmiştir.

“Bugün Bulgaristan’dan gelenler de aynı şekilde burayı sahiplenmiş değil mi? Gelene şey gözüyle bakıyor işte ben ev sahibiyim sen misafirsin. Dün o da misafirdi, eğer misafirlikse. Ama bunu aklından tamamen çıkartıyor ya da işte şey zamanında bile baksanız 1900’lü yılların başında gelenler, Arnavutlar vesaire kendileri de aslında göçmen ama bu kez onu göçmen olarak şey yapabiliyor, yaftalayabiliyor. Ya işte geldiler burada düzenimizi bozuyorlar diye (G13, Halkların Köprüsü Derneği)”.

“İşte Arnavutluk’tan, Bulgaristan göçmeni son göç halkasının üyeleri de ama buraya yerleşmişler vesaire Türk soylu oldukları için haliyle milliyetçi referansları daha yüksek ama aslında kendileri de ilk geldiklerinde hani hemen kabul görmeyen, yaşadıkları zorlukları anlatıyorlar, dil bariyerleri, başka bariyerler vardı. Hani göçmenler için yeni bir yer olmasının farkı vardı mesela bu şaşırtıcı değildi aslında hani en son gelenler

kendilerinden sonra geleni ister istemez kabul etmiyorlar (G10, İzmir Barosu).”

Bununla birlikte görüşülen bazı katılımcıların, yerel halk arasında ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya maruz kalan Roman ve Kürt grupların da göçmen ve sığınmacılara yönelik ayrımcı ve dışlayıcı söylem ve yaklaşımlar sergilediğini ifade ettiği görülmüştür.

“Romanlarla da ciddi sorunlar yaşadıklarını biliyoruz. Kürtlerle de ciddi sorunlar yaşadıklarını biliyoruz çünkü Türkiyeli olması sebebiyle kişilerde bir efendi tavrının olduğunu gözleme imkânımız maalesef oldu. Ben bir anımdan söz edeceğim. Suriye Savaşı'nın ilk başladığı dönemlerde idi... Diyarbakırlı bir bakkalın Suriyeli bir bakkala saldırdığını, asla o iş yerini açmaması yönünde tehditlerde bulunduğunu, evine gidip çocuğuna da kendisine de şiddet uyguladığını duyup kişi ile görüşmeye gitmiştik. Ben bu ülkenin vatandaşıyım burada eğer birisi para kazanacaksa bu kişi benim. Onun böyle bir şeye hakkı yok deyip hani şeyapabiliyordu (G12, Mülteci-Der)”.

“Haliyle bugün hayatından memnun olmayan Roman bir birey de Suriyelileri suçlayabiliyor, Kürt birey de yani şey yapıyor, suçlayabiliyor. Bunların hepsi oluyor, biz yine huzurumuz yerindeydi, biz şöyleydik, biz böyleydik ama işte şey oldu, bunlar geldi düzenimizi bozdu. Hâlbuki aynı şey atıyorum 15 yıl önce sizin için söyleniyordu. Yani aynı şeyleri tecrübe etmiş insanların hani bazen de anlayış bekliyorsunuz. Dediğim gibi bu kesinlikle genellenebilecek bir şey değil ama bunun da örnekleri görünüyor (G22, Mülteci Destek Derneği)”.

STK perspektifinden el alındığında yerel halk arasında daha önce İzmir'e göçle gelip yerleşmiş olan Bulgar, Arnavut göçmenlerin, yakın zaman önce İzmir'e gelen göçmen ve sığınmacılara yönelik ayrımcı ve dışlayıcı söylem ve yaklaşımlar sergilediği; yerel halk arasında ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya maruz kalan Roman ve Kürt grupların da göçmen ve sığınmacılara yönelik ayrımcı ve dışlayıcı söylem ve yaklaşımlarda bulunduğu anlaşılmıştır. Bu durumun ayrımcılık ve sosyal dışlanma olgusunun ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya maruz kalan gruplar tarafından da onaylandığı ve

uygulandığına; sosyal hizmetin farklılıklara saygı ve insan hakları ilkelerine aykırı bir durum yarattığına işaret ettiği görülmüştür.

3.4.6. “Ötekinin Ötekisi”ni Yaratmak

İktidarın toplumsal ilişkilere derinlemesine kök saldığı ve her yerde hazır ve nazır olduğu (Foucault, 2007, 2011) göz önünde bulundurulduğunda ayrımcılık yalnızca politik iktidara has bir olgu olmayıp güç ve iktidar ilişkilerinin egemen olduğu toplumsal gruplar arasındaki ilişkilerde de ortaya çıkabilmektedir (Somay, 2012). Ayrımcı tutum ve pratikler hem egemen grubun hem de madun grubun dâhil olduğu, açık ve örtük bir şekilde onayladığı ve katkıda bulunduğu toplumsal bir süreci ifade etmektedir (Mccouat, 1971). Bu bağlamda ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya maruz kalmaları kendi aralarında bir ortaklık duygusu, dayanışma ve duyarlılık yaratması gerekirken göçmen ve sığınmacılar da birbirlerine yönelik ayrımcı ve dışlayıcı tutum ve yaklaşımlar sergileyebilmektedir. Araştırma kapsamında birçok katılımcının, İzmir’de yaşayan göçmen ve sığınmacı grupların birbirlerine yönelik ayrımcı ve dışlayıcı tutum ve davranışlar sergilediklerini vurguladığı dikkat çekmiştir.

“Özbek, genelde, Türki Cumhuriyetlerinden gelen göçmenler zaten kendini göçmen olarak algılamadığı için ya da öyle görmediği için Türkiye’yi genel olarak kardeş ülke olarak kabul ettiği için mesela o mesela dışarıdan gelen daha çok Arap ülkelerinden ya da Afrika ülkelerinden gelen göçmenlere karşı o da farklı bir önyargıyla yaklaşıyor (G7, Medya ve Göç Derneği).

“Kendi içlerinde de oluyor yani. [Suriyeli] Türkmenler Araplardan çok haz etmediklerini dile getirebiliyorlar veya Kürtlerden çok haz etmediklerini dile getiriyor olabiliyorlar (G12, Mülteci-Der)”.

“Bizim danışanlarımızdan bazıları Ezidi. Ezidi olduğundan dolayı kendi tabii oldukları sığınmacı kesimi de dışlayabiliyor bu etnik [grubu] yani dini inancı (G1, SGDD-ASAM)”.

“Mülteciler arasında da bir defa şey var, dışlanan bir kesim var, Dom mülteciler, Dom Suriyeliler dediğimiz Domlar, yani onlar da gerek

[Suriyeli] Kürtler, gerek Türkmenler, gerek Araplar tarafından... aslında dışlanıyorlar (G8, Konak Mülteci Derneği)”.

“Afganlar kendilerini Türklere daha yakın görüyor daha sonra ve Suriyelilere yönelik o olumsuz imajı reddediyorlar ama biz Suriyeli değiliz, biz Afgan’ız hani biz daha iyiyiz bakın şeklinde bir savunma içerisindedir. Daha sonra biz Suriyeliler gibi değiliz, biz çalışıyoruz, biz tembel değiliz biz yan gelip yatmıyoruz gibi bir tavırları var (G20, Mülteci Medyası Derneği)”.

“Özellikle yeni gelen Afganlarla ilgili önyargılar, ayrımcılıklar, tutumlar var. Ülkemizde bulunan Suriyeliler ise daha uzun zaman önce gelmiş, dilimizi öğrenmiş biraz, daha kendini kök salmış ve aslında şu an onlar ayrımcılık ve önyargı yapmaya başlamış (G21, Yaşamak Sosyal Alan ve Dayanışma Derneği)”.

STK perspektifinden bakıldığında İzmir’de yaşayan göçmen ve sığınmacıların da birbirlerine yönelik ayrımcı ve dışlayıcı tutum ve yaklaşımlar içerisinde olduğu anlaşılmıştır. Ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya maruz kalmaları kendi aralarında bir ortaklık duygusu, dayanışma ve hassasiyet yaratması gerekmesine rağmen göçmen ve sığınmacıların birbirlerine yönelik ayrımcı ve dışlayıcı tutum ve davranışlar sergilemesinin sosyal hizmetin farklılıklara saygı ilkesine uygun düşmediği değerlendirilmektedir.

3.5. Göçmen ve Sığınmacıların Ayrımcılık ve Sosyal Dışlanmaya Yönelik Başetme Stratejilerine Dair Bulgular

Ayrımcılığa ve sosyal dışlanmaya maruz kalmak göçmen ve sığınmacıların çeşitli başetme stratejileri geliştirmelerine neden olmaktadır. Bu bağlamda araştırma kapsamında görüşme yapılan birçok katılımcının İzmir’de yaşayan göçmen ve sığınmacıların güvenlikçi politikalar, yabancı ve geçici olduklarını ve haklarının olmadığını düşünme, haklarını bilmeme, korkma, zarar görmek istememe gibi çeşitli nedenlerden dolayı ayrımcılık ve sosyal dışlanma karşısında görünmez olma, kimliğini gizleme, kabullenme/normalleştirme, susmayı tercih etme vb. çeşitli olumsuz başetme stratejileri geliştirdiklerini vurguladığı görülmüştür.

3.5.1. Görünmez Olmak

Ayrımcılık ve sosyal dışlanma aynı zamanda görünmez kılmayı içeren bir olgu ve süreçtir. Bu bağlamda görünmez olmak, ayrımcılık ve sosyal dışlanma karşısında bir başatme stratejisi olarak kullanılabilir. Görüşme yapılan bazı katılımcıların İzmir’de yaşayan göçmen ve sığınmacıların ayrımcılık ve sosyal dışlanmayla mücadele edebilmek için görünmez olmayı bir başatme stratejisi olarak tercih ettiklerini vurguladığı dikkat çekmiştir.

“Benim gözlemim görünmez olmayı tercih ettikleri, yani bir direnç gösterip de hayır bakın biz de buradayız, biz varız, bizi yok edemezsiniz, biz haklarımızı savunacağız, bir araya geleceğiz, örgütleneceğiz, direniş yapacağız bir şey, bir şey yani böyle bir çabaları yok yani (G20, Mülteci Medyası Derneği)”.

STK perspektifinden bakıldığında göçmen ve sığınmacıların ayrımcılık ve sosyal dışlanma karşısından bir araya gelmek, mücadele etmek ve hak aramak yerine görünmez olmayı bir başatme strateji olarak kullanabildiği anlaşılmıştır.

3.5.2. Kimliğini Gizlemek

Kimlik toplumsal bir inşa olup kimi zaman insanların ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya maruz kalmasına neden olabilen bir damgaya dönüşebilmektedir. Bu nedenle göçmen ve sığınmacılar, ayrımcılık ve sosyal dışlanma karşısında kimliklerini gizleme yoluna gidebilmektedir. Görüşülen bazı katılımcıların İzmir’de göçmen ve sığınmacıların ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya karşı başatme stratejisi olarak ana dillerini konuşmayarak veya aksansız konuşarak ya da göçmen ve sığınmacı olduğu izlenimi veren herhangi bir kültürel öğeyi taşımayarak kimliklerini gizleme yoluna gittiklerini vurguladığı görülmüştür.

“Bir kısmı şey yapabiliyor kimliğini gizleyebiliyor, mesela evlerinde artık Arapça konuşmadığını söyleyen ailelerle karşılaşıyorum. Çocuğunun aksansız bir şekilde Türkçe konuşmasını sağlamaya çalışabiliyor. Başta kimliğinden vazgeçerek yapmaya çalıştığı bir şey oluyor (G12, Mülteci-Der)”.

“Birinci baş etme yöntemi mesela, kesinlikle göçmen ve mülteci olduğunu söylememek veya belli etmemek. Bunun içinde işte Türkçe konuşabilmek ya da kendini daha Türki Cumhuriyetlerden gelen bir göçmenmiş gibi göstermek birincisi bu. Ya da toplumsal alanlarda kesinlikle Arapça konuşmamak... Göçmen ve mülteci olacağınıza dair herhangi bir ipucu veren herhangi bir kültürel öge taşımamak. Gerek giyiniş olsun, gerek konuşma olsun, gerek duruş olsun (G7, Medya ve Göç Derneği)”.

STK perspektifinden ele alındığında kimliğini gizlemenin göçmen ve sığınmacıların ayrımcılık ve sosyal dışlanmayla mücadele etmek için kullandığı bir taktik ve baş etme stratejisine dönüşebildiği anlaşılmıştır.

3.5.3. Kabullenmek/Normalleştirmek

Ayrımcılık ve sosyal dışlanma genel olarak maruz kalanlar tarafından onaylanıp kabul edilebilmektedir. İnsanlar yokmuş gibi davranarak, kabullenerek veya normalleştirerek ayrımcılık ve sosyal dışlanmayla baş etmeye çalışabilmektedir. Bu da ayrımcılık ve sosyal dışlanma döngüsünün devam etmesine neden olabilmektedir. Bu bağlamda görüşme yapılan bazı katılımcıların İzmir’deki göçmen ve sığınmacıların ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya karşı etkin baş etme stratejileri geliştirmekten ziyade ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya alıştıkları ve bunu kabullenip normalleştirdiklerine, aksi durumda büyük çatışmaların çıkabileceğine vurgu yaptığı dikkat çekmiştir.

“Daha çok yaşadıkları bu ayrımcılık ve sosyal dışlanma noktasında kabullenmeyi tercih ettiklerini % 90 diyebilirim, danışanların % 90-95’i kabullenme sürecine girmiş durumdadır, yani sineye çekme diyebiliriz (G1, SGDD-ASAM)”.

“Ben... bunu normalleştirdiklerini ve buna alıştıklarını gözlemliyorum açıkçası çünkü eğer bunu sorun ediyor olsalardı bence büyük çatışmalar çıkardı diye düşünüyorum tepki gösteriyor olsalardı bu ayrımcılık karşılığında sanıyorum onlar bu tür tavırlara alıştılar ve artık bunu kanıksadılar onlar için bu durum çok anormal değilmiş gibi tepki veriyorlar yani bu benim kendi kişisel gözlemim (G2, Konak Mülteci Derneği)”.

STK perspektifinden bakıldığından kabullenme ve normalleştirmenin göçmen ve sığınmacıların ayrımcılık ve sosyal dışlanma karşısında kullandığı bir başetme stratejisi olarak ortaya çıktığı anlaşılmıştır.

3.5.4. Susmayı/Sessiz Kalmayı Tercih Etmek

Ayrımcılık ve sosyal dışlanma aynı zamanda susturmayı içeren bir olgu ve süreci ifade etmektedir. Bu nedenle ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya maruz kalmak bazı kişi veya toplumsal grupların susmayı tercih etmesini beraberinde getirebilmektedir. Bu bağlamda görüşme yapılan bazı katılımcılar, İzmir’de yaşayan göçmen ve sığınmacıların yabancı olduklarını ve hak sahibi olmadıklarını düşünmeleri nedeniyle ayrımcılık ve sosyal dışlanma karşısında susmayı ve sessiz kalmayı tercih ettiklerini ve bunu bir başetme stratejisi olarak kullandıklarını ifade etmiştir.

“Bir kısmını zaten mülteci oluşu sebebiyle hak sahibi olmadığını düşünebiliyor. Tabii ki ben ayağa kalkacağım (otobüste) ben yabancıyım. Tabii ki benim çocuğum dayak yiyorsa sessiz kalmalı çünkü biz yabancıyız. Tabii ki bana bir Türkiyeli kadar ücret verilmeyecek çünkü ben yabancıyım gibi şeyler, refleksleri olabiliyor kişilerin (G12, Mülteci-Der)”.

“Bir kısmı kulak kapatıyorlar... ağız kapatıyorlar (G9, Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği)”.

STK perspektifinden değerlendirildiğinde göçmen ve sığınmacıların yabancı olduklarını ve hak sahibi olmadıklarını düşünmeleri nedeniyle ayrımcılık ve sosyal dışlanmayla baş edebilmek için susmayı ve sessiz kalmayı tercih ettikleri anlaşılmıştır.

3.5.5. “Yabancıyım ama sizin gibiyim”: Kendilerini Mensup Oldukları Gruplardan Ayırıştırmak

Ayrımcılık ve sosyal dışlanma aynı zamanda ayırıştırmakla ilgili bir olgu ve sürece karşılık gelmektedir. Bazı insanlar kabul görmek ve ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya maruz kalmamak için kendilerini mensup oldukları toplumsal gruplardan farklılaştırma ve ayırıştırmaya yoluna gidebilmektedirler. Araştırma kapsamında bazı katılımcıların İzmir’de göçmen ve sığınmacıların ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya karşı bir başetme stratejisi olarak kendilerini mensup oldukları toplumsal gruplardan farklılaştıklarını,

onlar gibi olmadıklarını vurgulayarak ve yabancıyım ama ben de sizin gibiyim algısı yaratarak kendilerini mensup oldukları toplumsal gruplardan ayırıştırma yoluna gittiklerini vurguladığı görülmüştür.

“İkincisi işte ben bildiğiniz Suriyelilerden değilim, ben bildiğiniz Afganlardan değilim bakış açısı yaratabilmeye çalışmak karşındakinde. İşte daha temiz olduğunuzu, herhangi bir suça karışmadığınızı, daha Müslüman olduğunuzu gibi hangi kominitenin içine giriyorsanız o kominitenin rengini daha çok alıp oraya daha çok uyum sağlayıp, ben de aslında sizdenim, yabancıyım ama sizin gibiyim algısı yaratabilmeye çalışmak var ve bu ne yazık ki mecbur olarak gelişen bir başa çıkma mekanizması hani gönüllü olarak da değil. Mecbur kaldığını düşündüğü için birey bu eylemi gösteriyor ya da böyle ifade ediyor (G7, Medya ve Göç Derneği)”.

“Ya da işte kendini farklı anlatmaya çalışıyor işte biz de şöyleyiz biz de böyleyiz vatandaşlık alanlar mesela ben artık vatandaşım hani kendi kominitesini ayırmaya çalışıyor (G10, İzmir Barosu)”.

“Çok iyi Türkçe bilen çocuklar örneğin çok iyi entegrasyon sağlıyorlarsa kendilerini Suriyelilerden ayırttıkları da oluyor (G4, SGDD-ASAM)”.

Sonuç olarak STK perspektifinden ele alındığında göçmen ve sığınmacıların kabul görmek ve ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya maruz kalmamak için kendilerini mensup oldukları gruplardan farklılaştırma ve ayırıştırma yoluna gittikleri anlaşılmıştır.

3.5.6. Kendilerini İzole etmek/“Kendi Gettolarına Çekil”mek

İzole etmek veya gettolaştırmak ayrımcılık ve sosyal dışlanmanın bir dışavurumu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda göçmen ve sığınmacılar ayrımcılık ve sosyal dışlanma karşısında kendi köşelerine çekilmeyi tercih edebilmekte ve kendilerini izole edebilmektedir. Araştırma kapsamında görüşme yapılan bazı katılımcıların İzmir’de yaşayan göçmen ve sığınmacıların güvenlikçi politikalar, hak ve hizmetlere erişmekte zorlanmaları, kendilerini misafir olarak görmeleri, korkmaları ve başlarına bir şey gelmesinden endişe etmeleri nedeniyle kendi köşelerine çekilmeyi, kendilerini izole

etmeyi veya kendi gettolarına çekilmeyi ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya karşı bir başatme stratejisi olarak kullandıklarını ifade ettiği dikkat çekmiştir.

“Çok fazla göz önünde bulunup o nefrete ya da o kötü söylemlere daha fazla maruz kalmamak amacıyla köşede kalmayı tercih ettiklerini düşünüyorum (G15, Mülteci-Der)”.

“Suriyeli mülteciler... korkuyorlar, kendilerini gerçekten misafir gibi hissediyorlar, her şeylerine dikkat ediyorlar ve daha kapalı yaşıyorlar, kapalı yaşamaya çalışıyorlar (G13, Halkların Köprüsü Derneği)”.

“Kendi gettolarına çekiliyorlar... Güvenlikçi politikadan dolayı mülteciler daha kendi alanlarına, kendi konfor alanlarına çekiliyorlar, alanları da ne kadar konforlu o da tartışılır da tabii ki de tabii bize bir şey olmasın biraz daha kalalım, işte gideceğiz ama şimdi başımıza bir şey gelmesin şeklinde bir korku var, korkuyorlar (G20, Mülteci Medyası Derneği)”.

“Tabii ki de kominite yani kendi kominitesinde ya da kendi toplumu içerisinde küçük topluluklar halinde yaşama yani hem saldırıya karşı hem işte alamadığı, erişemediği hizmetlere bu kominite içerisinde birbirleriyle dayanışma usulü üzerinden erişmeye çalışma çok ciddi olarak görülüyor. Özellikle İzmir’de de mesela getto mahallerinde, göçmen mahallerinde birçok göçmen bu şekilde hayatını sürdürebiliyor (G7, Medya ve Göç Derneği)”.

STK perspektifinden değerlendirildiğinde güvenlikçi politikalar, hak ve hizmetlere erişmekte zorlanmaları, kendilerini misafir olarak görmeleri, korkmaları ve başlarına bir şey gelmesinden endişe etmeleri nedeniyle göçmen ve sığınmacıların kendi köşelerine çekilmeyi, kendilerini izole etmeyi veya kendi gettolarına çekilmeyi ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya karşı bir başatme stratejisi olarak kullandıkları görülmüştür.

3.5.7. Mekân Değiştirmek

Mekân değiştirmek, ayrımcılık ve sosyal dışlanmanın bir dışavurumuna dönüşebilmektedir. Bu bağlamda göçmen ve sığınmacılar ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya maruz kalmaları nedeniyle bir başetme stratejisi olarak yaşadıkları yerden taşınmayı ve mekân değiştirmeyi tercih edebilmektedir. Görüşme yapılan bazı katılımcıların İzmır’de yaşayan bazı göçmen ve sığınmacıların ayrımcılık ve sosyal dışlanma tehdit veya şiddet boyutuna ulaştığında buldukları mahalleden veya ilçeden taşınmak zorunda kaldıklarını belirttiği dikkat çekmiştir.

“Eğer ki o ayrımcılık şiddet boyutuna, tehdit boyutuna gidiyorsa buldukları mahalleyi ilk olarak terk etmeyi tercih ediyorlar. Onu yapamıyorsa buldukları ilçeyi terk etmek zorunda kalıyorlar (G3, SGDD-ASAM)”.

STK perspektifinden ele alındığında göçmen ve sığınmacıların ayrımcılık ve sosyal dışlanma tehdit veya şiddet boyutuna ulaştığında yaşadıkları yerden taşınmayı ve mekân değiştirmeyi bir başetme stratejisi olarak kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

3.5.8. Tepki Göstermek

Görüşme yapılan bazı katılımcıların İzmır’de yaşayan göçmen ve sığınmacıların ayrımcılık ve sosyal dışlanma karşısında kendini ifade etmekte çekinmediğini, tepki gösterebildiğini ancak tepkinin şiddete dönüşebildiğini, bunun da ayrımcılığı ve nefreti beslediğini ifade ettiği görülmüştür.

“Kendini ifade etmekten çekinmeyen gruplar da olduğunu biliyoruz. Yani baş etme şekilleri çok farklı olabiliyor (G12, Mülteci-Der)”.

“Hani genel olarak nasıl baş ediyorlar hani ayrımcılık ayrımcılığı iyice besliyor... Tepkisellik artabiliyor, tartışmalar, özellikle birçok problem paralelinde olduğu için ekonomik sorunlar o, bu. Gerginlikler olabiliyor, tartışmalar çıkabiliyor... Nefret nefreti doğuruyor (G21, Yaşamak Sosyal Alan ve Dayanışma Derneği)”.

STK perspektifinden bakıldığında göçmen ve sığınmacıların ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya karşı bir başatme stratejisi olarak kendilerini ifade etmekten çekinmediği, tepki gösterebildiği ancak tepkinin şiddete dönüşebildiği, bunun da ayrımcılığı ve nefreti besleyebildiği görülmüştür.

3.5.9. “Karşılaşmaların Art(ırıl)ması” ve Entegrasyon Politikalarının Önemi

Ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya maruz kalmak göçmen ve sığınmacıların göç alan topluma entegrasyonunu zorlaştıran bir husustur (Şimşek, 2018). Bu nedenle ayrımcılık ve sosyal dışlanmayla mücadele için hak temelli bir entegrasyon politikası gereklidir. Araştırma kapsamında görüşme yapılan bazı katılımcıların, göçmen ve sığınmacılara yönelik ayrımcılık ve sosyal dışlanmayla mücadele için gettolaşmanın önlenerek yerel halk ile göçmen ve sığınmacılar arasındaki karşılaşmalarının artmasına ve entegrasyon politikalarına vurgu yaptığı görülmüştür.

“Çünkü bu [ayrımcılık ve sosyal dışlanma] hem toplumsal hayata katılımlarını hem de bu ülkeye entegre olabilmelerini ciddi bir biçimde engelliyor (G7, Medya ve Göç Derneği)”.

“Gettolaşma önlenmeli, karşılaşma artmalı, insanlar korktukları, düşman oldukları şeyin öyle bir şey olmadığını anlamalılar... Türkiyeli halklarla mülteciler arasında karşılaşma artmalı, insanlar bir araya geldikçe birbirlerini tanıdıkça o düşmanlık azalıyor aslında (G10, İzmir Barosu)”.

“Bu da ancak işte entegrasyon politikaları ile giderilebilecek bir şey (G13, Halkların Köprüsü Derneği)”.

Sonuç olarak STK perspektifinden değerlendirildiğinde İzmir’de yaşayan göçmen ve sığınmacıların güvenlikçi politikalar, yabancı ve geçici olduklarını ve haklarının olmadığını düşünmeleri, haklarını bilmemeleri, hak ve hizmetlere erişmekte zorlanmaları, korkmaları ve zarar görmekten endişe etmeleri nedeniyle ayrımcılık ve sosyal dışlanma karşısında görünmez olma, kimliğini gizleme, kabullenme/normalleştirme, susmayı/sessiz kalmayı tercih etme, kendilerini izole etme/kendi gettolarına çekilme, kendilerini mensup oldukları gruplardan ayırıştırma vb. çeşitli olumsuz başatme stratejileri kullandıkları anlaşılmış olup bu durumun sosyal

hizmetin farklılıklara saygı, insan hakları ve sosyal adalet ilkeleriyle bağdaşmadığı düşünülmektedir. Ayrıca STK perspektifinden ele alındığında göçmen ve sığınmacılara yönelik ayrımcılık ve sosyal dışlanmayla mücadele için gettoleşmanın önlenerek yerel halk ile göçmen ve sığınmacılar arasındaki karşılaşmalarının artmasına ve entegrasyon politikalarına gereksinim duyulduğu anlaşılmıştır. Entegrasyonun göçmen ve sığınmacılar ile yerel halkın karşılıklı olarak birbirini tanıması, kabul etmesi, toplumsal bağlar ve müşterekler inşa edebilmesi; göçmen ve sığınmacıların göç edilen topluma aidiyet geliştirebilmesi, hak ve hizmetlere erişebilmesi, ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya karşı korunabilmesi için gerekli olan çok yönlü bir olgu ve süreç olduğu göz önünde bulundurulduğunda entegrasyon politikalarına yapılan vurgunun sosyal hizmetin farklılıklara saygı, insan hakları ve sosyal adalet ilkeleriyle bağdaştığı değerlendirilmektedir.

4. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde araştırma bulgularına dair genel bir değerlendirme yapılmış ve çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

4.1. İzmir’de Göç Alanında Faaliyet Yürüten STK’ların Profiline İlişkin Sonuç ve Öneriler

Araştırma sonuçlarına göre göçmen ve sığınmacılar tarafından Yunanistan üzerinden Avrupa’ya geçiş için kullanılan transit bir şehir olması nedeniyle İzmir’de göç alanında faaliyet yürüten birkaç yerel inisiyatif ve STK bulunurken Suriyeli sığınmacıların gelişi ve sayısının giderek artmasıyla birlikte göç alanında faaliyet yürüten STK’ların sayısında artış olduğu, ayrıca göç alanında faaliyet yürütmek amacıyla kurulmasa da bazı STK’ların göçmen ve sığınmacılara yönelik de faaliyetler yürütmeye başladığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte İzmir’de göç alanında faaliyet yürüten hak temelli ve insani yardım temelli yerel, ulusal ve sınırlı sayıda olmak üzere uluslararası ölçekli çeşitli STK’ların bulunduğu, uluslararası STK’ların 15 Temmuz sonrasında sahadan çekildiği araştırmanın dikkate değer bir bulgusu olarak ortaya çıkmıştır.

Mültecilerle Dayanışma Derneği (Mülteci-Der), Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği (SMDD), Halkların Köprüsü Derneği gibi yerel ve Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM), Mülteci Destek Derneği (MUDEM) gibi ulusal STK’ların İzmir’de göç alanında ön plana çıkan STK’lar olduğu; İzmir’de STK’ların göçmen ve sığınmacılara yönelik ayni ve nakdi yardım, psiko-sosyal destek, tercüman desteği, hukuki danışmanlık, hak ve hizmetlere erişim, entegrasyon gibi bir çok alanda faaliyet yürüttüğü bulgusuna ulaşılmıştır. İzmir’de göç alanında faaliyet yürüten birçok STK’nın, devletin sorumluluklarının büyük oranda piyasaya ve sivil topluma devredilmesini gündeme getiren ve sosyal sorunlara çözüm üretmekten ziyade sosyal sorunların yöneltilmesine hizmet eden neo-liberal politikaların sosyal hizmet mesleği ve disiplinindeki yansımaları ifade eden kolektif sorumluluk ilkesiyle uyumlu olarak BMMYK, WHO, UNİCEF gibi uluslararası kuruluşlardan fon alarak proje temelli faaliyetler yürüttüğü, proje temelli faaliyetlerin bütün göçmen ve sığınmacıları

kapsamadığı, geçici olduğu ve süreklilik arz etmediği dikkate değer bir araştırma bulgusu olarak ortaya çıkmıştır.

İzmir’de göç alanında faaliyet yürüten yeterli sayıda STK’nın bulunmadığı; STK’ların hem ekonomik açıdan hem personel sayısı ve niteliği bakımından yetersiz kaldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte göçmen ve sığınmacıların faaliyetlere katılım konusunda isteksiz olabildiği, farklı beklentiler içerisine girebildiği, hak ve hizmetlere erişimden ziyade yardıma odaklanabildiği, STK’ları yardım kuruluşu olarak görebildiği, güven sorunu yaşayabildiği ve STK’ların art niyetli olabileceğini düşünebildiği; 3. ülkeye yerleştirilme talepleri kabul edilmediğinde göçmen ve sığınmacıların bazı STK’ları muhatap olarak görebildiği dikkat çeken bir bulgu olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca çeşitli göçmen ve sığınmacı grupların olması nedeniyle STK’ların faaliyet yürütürken dil bariyeriyle karşılaşabildiği; sosyal hizmetin farklılıklara saygı, insan hakları ve sosyal adalet ilkelerine aykırı bir şekilde yerel halkın STK çalışanlarına neden yalnızca göçmen ve sığınmacılara yardım yapıldığı konusunda tepki gösterebildiği; bazı kamu kurumlarının göçmen ve sığınmacılara yönelik hizmet sunumunda çekinceli davrandığı ve sorumluluklarını yerine getirmediği, bazı STK’ların göçmen ve sığınmacılara yönelik savunuculuk faaliyetlerinden ötürü kamu kurumlarıyla karşı karşıya kaldığı araştırmanın kayda değer bir bulgusu olmuştur.

Sosyal hizmetin devletin sorumluluklarını piyasanın yanı sıra sivil toplum kuruluşlarına havale eden neo-liberal yaklaşıma dayanan kolektif sorumluluk ilkesiyle uyumlu olacak şekilde STK’ların devletin açığını, boşluğunu, eksik kaldığı noktaları dolduran ve devletin yerine getirmediği sorumlulukları üstlenmek zorunda kalan aktörler olarak tanımlanması; devlet ve STK’ların birbiriyle içi içe geçen, birbirini tamamlayan bir yapı olarak görülmesi, STK’ların devletle uyum içerisinde hareket etmesi gerektiğinin vurgulanması araştırmanın kayda değer bir bulgusu olarak ortaya çıkmıştır. Öte yandan göçmen ve sığınmacılar için hayati öneme sahip olan STK’ların eleştirel bir yaklaşım içerisinde olması, devletin uzantısı gibi hareket etmemesi ve yanlış yapılan şeylere yönelik karşı duruş sergilemesi gerektiği bulgusuna da ulaşılmıştır.

İzmir’de göç alanında faaliyet yürüten STK’ların birbirleriyle yeterince işbirliği ve dayanışma içerisinde olmamasından kaynaklı olarak görüşme yapılan STK’ların genel olarak sahada ne tür STK’ların bulunduğu ve STK’ların göçmen ve sığınmacılara

yönelik ne tür faaliyetler yürüttüğüne dair yeterince bilgi sahibi olmadığı araştırmanın önemli bir bulgusu olarak ortaya çıkmıştır.

İzmir’de göç alanında çalışan STK’ların sosyal hizmetin farklılıklara saygı, insan hakları ve sosyal adalet ilkeleriyle uyumlu olacak şekilde insan hakları, eşitlik, ayrımcılık yapmama, farklılıklara saygı, katılım vb. ilkeleri göz önünde bulundurarak temel ihtiyaçların karşılanması, dil öğretimi, çocuk işçiliğinin ve çocuk yaşta evliliklerin önlenmesi ve hukuki desteğin yanı sıra hak ve hizmetlere erişim, güçlendirme, entegrasyon konusunda da faaliyetler yürütmesi gerektiğinin vurgulanması araştırmanın dikkat çeken bir bulgusu olmuştur.

Sonuç olarak, STK’ların özgürleştirici potansiyellerinin de olduğu göz önünde bulundurularak göç alanında faaliyet yürüten STK’ların, neo-liberal politikaların bir aracı olmaktan ve sosyal sorunların yönetilmesine hizmet etmekten ziyade göçmen ve sığınmacıların hak ve hizmetlere erişimi, ayrımcılık ve sosyal dışlanmayla mücadele, entegrasyon, hak temelli ve kapsayıcı bir göç politikasının benimsenmesi konusunda devletin üstüne düşen sorumlulukları yerine getirmesi için devlet karşısında politik bir baskı unsuru olması gerektiği önerilmektedir. STK’ların sahada ne tür STK’ların bulunduğu ve bu STK’ların ne tür faaliyetler yürüttüğüne dair yeterli düzeyde bilgi sahibi olması ve karşılaştıkları zorluklarla mücadele edebilmesi için ortak ağlar ve platformlar oluşturarak birbiriyle işbirliği ve dayanışma içerisinde hareket etmesi gerektiği değerlendirilmektedir. STK’ların insani yardımın ötesinde göçmen ve sığınmacıların hak ve hizmetlere erişimi, güçlendirme, savunuculuk ve entegrasyon konusundaki faaliyetlere daha çok ağırlık vermesi; STK’ların göçmen ve sığınmacılara yönelik faaliyetlerini sosyal hizmet mesleğinin farklılıklara saygı, insan hakları ve sosyal adalet ilkelerine referansla organize etmesi, hem göçmen ve sığınmacıların hem de yerel halkın sivil toplum faaliyetlerinin bütün süreçlerine katılımına gereken özeni göstermesi gerektiği önerilmektedir.

4.2. STK Çalışanlarının Göçmen ve Sığınmacıları Konumlandırma Biçimlerine İlişkin Sonuç ve Öneriler

Araştırma sonucunda STK çalışanlarının göçmen ve sığınmacıları hem olumlu hem de olumsuz şekilde kategorize ettiği ve konumlandığı dikkate değer bir bulgu olarak ortaya çıkmıştır.

Olumlu Konumlandırma Biçimleri

Araştırma sonuçlarına göre göçmen ve sığınmacıların, sosyal hizmetin farklılıklara saygı, insan hakları ve sosyal adalet ilkeleriyle uyumlu olacak şekilde sığınma hakkı olan, kendilerine mülteci statüsü verilmesi gereken bireyler ve araç, nesne veya varlık sebebi olmaktan ziyade özne olarak konumlandırıldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte yerel halkın da göçmen ve sığınmacılarla benzer koşullarda yaşaması, yoksul olması ve kayıt dışı çalışmasının yapısal sorunlara işaret ettiği belirtilerek göçmen ve sığınmacıların toplumsal ve ekonomik sorunların kaynağı olarak konumlandırılmaması dikkate değer bir bulgu olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca göçmen ve sığınmacıların yük ve maliyet meselesi olmaktan ziyade kültürel ve ekonomik sermayesi olan ve yerel halka katkı sağlayan bireyler olarak kategorize edildiği ve kendilerine eşit haklar sağlanması ve vatandaşlık verilmesi gerektiği vurgulanarak yerel halkla eşit düzeyde ve statüde konumlandırıldığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Olumsuz Konumlandırma Biçimleri

Çeşitli yasal düzenlemelerin bulunmasına rağmen Türkiye'nin göç politikasından kaynaklı olarak göçmen ve sığınmacıların sosyal hizmetin farklılıklara saygı, insan hakları ve sosyal adalet ilkelerine aykırı bir şekilde herhangi bir statüsü bulunmayan, belirsizlikle tanımlanan, kaygan zeminde hareket eden, haklara erişmekte zorlanan, bir nevi kaderlerine terk edilen ve gelecekleri belirsiz bireyler olarak konumlandırıldığı araştırmanın dikkate değer bir bulgusu olarak ortaya çıkmıştır. Sığınma hakkına yapılan vurguya rağmen göçmen ve sığınmacıların tehlikeli, tekin olmayan ve sorun yaratan kişiler olarak kategorize edildiği ve konumlandırıldığı; ayrıca hak temelli STK söylemine rağmen göçmen ve sığınmacı olmanın kaderle, çaresizlikle ilişkilendirildiği; göçmen ve sığınmacıların hazıra konan, pasif, mağdur ve muhtaç bireyler olarak konumlandırıldığı araştırmanın kayda değer bir bulgusu olarak dikkat çekmiştir.

Göçmen ve sığınmacılara temel hakların sağlanması gerektiğinin düşünülmesine rağmen vatandaşlık verilmesinin uygun görülmemekle göçmen ve sığınmacıların yerel halka göre hiyerarşik açıdan daha aşağıda, bir başka deyişle evin gerçek sahipleriyle aynı haklara sahip olmayan kişiler (Doğanoğlu, 2020) olarak konumlandırıldığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Sonuç olarak, sığınma hakkına yapılan vurguya ve hak temelli STK söylemine rağmen göçmen ve sığınmacıların sorun, tehdit, mağdur, muhtaç vb. olarak olumsuz bir şekilde kategorize edildiği ve konumlandırıldığı göz önünde bulundurulduğunda göç alanında faaliyet yürüten STK'ların hak temelli STK söyleminin pratikte nasıl bir karşılığının olduğunu eleştirel bir açıdan gözden geçirmesi; insan hakları yaklaşımının tek başına yeterli olmadığını göz önünde bulundurarak etnisite, toplumsal cinsiyet, toplumsal sınıf gibi çeşitli hiyerarşik sosyal ayrımlardan kaynaklanan baskı ve ayrımcılık biçimlerini kesişimsel bir şekilde ele alan, göçmen ve sığınmacılarla hiyerarşik olmayan, yatay ve eşitlikçi ilişkiler kurulmasına, göçmen ve sığınmacıların güçlenmesine, özneleşmesine ve özgürleşmesine ve sosyal adalete vurgu yapan, baskı karşıtı sosyal hizmet yaklaşımından yararlanması ve bu bağlamda kendilerini dönüştürmesi gerektiği önerilmektedir.

4.3. Göçmen ve Sığınmacıların Hak ve Hizmetlere Erişim Durumuna İlişkin Sonuç ve Öneriler

Araştırma sonuçlarına göre İzmir'de yaşayan göçmen ve sığınmacıların sosyal hizmetin farklılıklara saygı, insan hakları ve sosyal adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak bir şekilde kayıtsızlık ve kayıtlı olunan ilde yaşamama, dil bariyeri, ekonomik yoksunluk, ayrımcılık ve sosyal dışlanma gibi nedenlerden dolayı hak ve hizmetlere erişim konusunda çeşitli zorluklarla karşılaştığı dikkate değer bir bulgu olarak ortaya çıkmıştır.

Barınma Hakkına Erişim

İzmir'de yaşayan göçmen ve sığınmacıların genel olarak kendilerine yönelik herhangi bir barınma hizmeti ve desteğinin sağlanmaması, ekonomik yoksunluk, ayrımcılık ve sosyal dışlanma nedeniyle barınma hakkına erişim konusunda sorunlarla karşılaştığı; sosyo-ekonomik düzeyi düşük, gecekondu bölgelerinde ve gettolarda sağlıksız koşullara sahip konutlarda yaşamak zorunda kaldığı ve mekânsal dışlanmaya maruz kaldığı; yerel

halktan yoksul insanların da göçmen ve sığınmacılarla benzer koşullarda yaşadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Çalışma Hakkına Erişim

Araştırma sonuçlarına göre İzmir’de yaşayan göçmen ve sığınmacıların ucuz işgücü olarak görüldüğü, kayıt dışı istihdamın önemli kesimini Suriyeli sığınmacıların oluşturduğu, kayıt dışı istihdamın yaygın olması ve kayıt dışı istihdama göz yumulması, yalnızca işverenin çalışma iznine başvurabilmesi vb. çeşitli kısıtlamalardan dolayı çalışma iznine yeterince ulaşamaması ve bazı göçmen ve sığınmacıların Sosyal Uyum Yardımı’nın sonlandırılmaması için çalışma iznini tercih etmemesi nedeniyle göçmen ve sığınmacıların genellikle tekstil, ayakkabıcılık, inşaat, atık madde toplama, mevsimlik tarım işçiliği gibi düşük ücretli, sosyal güvenceden yoksun, güvencesiz, kayıt dışı işlerde çalışmak zorunda kaldığı, emek sömürüsüne ve ekonomik dışlanmaya maruz kaldığı; yerel halkın çalışma koşullarının da göçmen ve sığınmacılarla benzer olduğu dikkate değer bir araştırma bulgusu olarak ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte kayıt dışı istihdam piyasasında göçmen ve sığınmacı çocuk işçilerin de yoğun olarak bulunduğu ve emek sömürüsüne ve istismara maruz kaldığı; göçmen ve sığınmacıların iş kazası, işten çıkarma gibi risklere karşı korumasız olduğu ve çalışma iznine sahip olmamaları nedeniyle sınır dışı edilme riskiyle karşı karşıya kaldığı önemli bir araştırma bulgusu olarak dikkat çekmiştir.

Eğitim Hakkına Erişim

İzmir’de yaşayan göçmen ve sığınmacı çocukların dil bariyeri, kayıtsızlık, ekonomik yoksunluk, çocuk işçiliği, erken yaşta evlilik, akran zorbalığı, ayrımcılık ve sosyal dışlanma nedeniyle eğitim hakkına erişim konusunda çeşitli sorunlar ve güçlükler yaşadığı araştırmanın önemli bir bulgusu olarak ortaya çıkmıştır.

Sağlık Hakkına Erişim

İzmir’de yaşayan göçmen ve sığınmacıların dil bariyeri, kayıtsızlık, ekonomik yoksunluk, mevzuat değişikliği, ayrımcılık ve sosyal dışlanma nedeniyle sağlık hakkına erişim konusunda zorluklar yaşadığı, hatta bu nedenle bazı göçmen ve sığınmacıların hayatlarını kaybettiği araştırmanın dikkat çeken bir bulgusu olmuştur.

Sosyal Yardım Hakkına Erişim

İzmir’de yaşayan göçmen ve sığınmacıların belli kriterleri karşılamaları halinde Sosyal Uyum Yardımı, Sosyal ve Ekonomik Destek gibi bazı yardımlar ile aynı yardımlardan yararlanabildikleri ancak bazı göçmen ve sığınmacıların ihtiyacı olmasına rağmen kriterleri karşılamadığı için Sosyal Uyum Yardımı’ndan yararlanamadığı; kayıtlı olunan ilde yaşanmaması durumunda Sosyal Uyum Yardımı’nın sonlandırıldığı; Sosyal Uyum Yardımı’nın göçmen ve sığınmacıların insan onuruna yaraşır bir şekilde yaşaması için yeterli olmadığı; göçmen ve sığınmacıların sosyal yardım hakkına erişim konusunda kurumsal ayrımcılığa maruz kaldığı kayda değer bir araştırma bulgusu olarak ortaya çıkmıştır.

Sonuç olarak, Türkiye’nin göçmen ve sığınmacılar açısından transit bir ülke olmayı sürdürmekle birlikte ayrıca hedef ülke konumuna dönüştüğü, göçmen ve sığınmacıların büyük çoğunluğunun Türkiye’de kalıcı olacağı, göçmen ve sığınmacıların artık Türkiye’nin göz ardı edilemez bir gerçeği olduğu, sığınma hakkının temel bir insan hakkı olduğu, göçmen ve sığınmacılara mülteci statüsünün sağlanması gerektiği hem kamu kurumları tarafından hem de göç alanında faaliyet yürüten STK’lar tarafından göz önünde bulundurulmalıdır. Bununla birlikte göçmen ve sığınmacıların, hem kendilerinin hem de yerel halkın maruz kaldığı yoksulluk, ayrımcılık, sosyal dışlanma vb. çeşitli yapısal sorunların tartışılması için bir olanak sağladığı hem kamu kurumları hem de göç alanında faaliyet yürüten STK’lar tarafından dikkate alınmalıdır. Ayrıca hem göçmen ve sığınmacıların hem de yerel halkın hak ve hizmetlere erişim konusunda benzer zorluklarla karşılaşabildiği düşünüldüğünde Türkiye’nin hem refah sistemi hem de göç politikasının eşitlikçi, hak temelli ve kapsayıcı olacak şekilde yeniden yapılandırılması gerektiği önerilmektedir. Devletin, hem göçmen ve sığınmacıların hem de yerel halkın barınma hakkına ulaşabilmesi ve insan onuruna yaraşır barınma koşullarına sahip olabilmesi için gerekli politika ve programları hayata geçirmesi gerektiği değerlendirilmektedir. Çalışma iznine erişimin önündeki kısıtlamalar kaldırılmalı ve kayıt dışı istihdamı azaltacak, güvenceli çalışma koşullarını destekleyecek politika ve programlar geliştirilmelidir. Göçmen ve sığınmacıların sendikal haklara ulaşabilmesi sağlanmalıdır. Kayıtlı olup olmadığına bakılmaksızın düzenli geliri ve sosyal güvencesi olmayan tüm göçmen ve sığınmacılar sağlık hakkına eşit bir şekilde erişebilmelidir.

Hem göçmen ve sığınmacılar hem de yerel halk açısından hiç kimseyi dışarıda bırakmayan ve hiçbir ayırım gözetmeyen çokkültürlü bir eğitim anlayışının benimsenmesi ve yaşama geçirilmesi gerektiği değerlendirilmektedir. Düzenli geliri ve sosyal güvencesi olmayan tüm göçmen ve sığınmacılar yerel halka sağlanan bütün sosyal yardımlardan herhangi bir ayrıma tabi tutulmaksızın eşit bir şekilde yararlanabilmelidir. STK'ların göçmen ve sığınmacıların hak ve hizmetlere erişimi konusunda devletin boşluğunu dolduran, devletle iç içe geçen bir aktör ve yapı olmaktan ziyade devletin göçmen ve sığınmacılara yönelik refah hizmetlerinin sunumundan sorumlu olan temel aktör olduğu bilinciyle hareket etmesi ve refah hizmetlerinin eşit ve adil bir şekilde sunumu konusunda devlet karşısında politik baskı unsuru olması gerektiği önerilmektedir.

4.4. Göçmen ve Sığınmacılara Yönelik Ayrımcılık ve Sosyal Dışlanmaya İlişkin Sonuç ve Öneriler

Araştırma sonuçlarına göre sosyal hizmetin farklılıklara saygı, insan hakları ve sosyal adalet ilkelerine aykırı bir şekilde İzmir'de yerel halkın genel olarak göçmen ve sığınmacılara yönelik mesafeli olduğu, onları istemediği; göçmen ve sığınmacıların yabancı olarak kodlandığı, sorun ve tehdit olarak görüldüğü, yaşamın her alanında dolaylı ve doğrudan ayrımcılığa maruz kaldığı araştırmanın dikkate değer bir bulgusu olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca Suriyeli sığınmacıların hem sayılarının fazla olması hem de medyanın etkisiyle ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya daha çok maruz kaldığı; Suriyeli sığınmacıların gelişiyile birlikte Afgan, İran, Irak ve Afrikalı göçmen ve sığınmacıların yerel halk tarafından artık daha fazla dikkat çekmeye ve öteki olarak görülmeye başladığı dikkat çeken bir bulgu olmuştur.

Bununla birlikte İzmir'de yerel halk tarafından göçmen ve sığınmacılara, özellikle Suriyeli sığınmacılara yönelik ülkelerinde savaşmayıp burada keyif çattıkları, ekonomik sorunların kaynağı oldukları, yerel halkın huzurunu ve demografik yapısını bozdukları, yerel halkın işlerini ellerinden aldıkları, yerel halkın kamu hizmetlerinden etkin ve verimli bir şekilde yararlanmasını engelledikleri, yerel halkın kaynaklarının göçmen ve sığınmacılara harcandığı, göçmen ve sığınmacıların yerel halka göre daha iyi durumda oldukları, çok çocuk yaptıkları ve hatta yerel halkın elinden dilenciliği dahi aldıklarına dair çeşitli ayrımcı ve dışlayıcı söylemlerin yaygın olduğu; göçmen ve sığınmacılara

yönelik ayrımcı ve dışlayıcı söylemlerin, Suriyeli sığınmacıların geçicilik/misafir söylemine rağmen giderek kalıcı olmaya başlaması, medyanın ve siyasetçilerin çeşitli önyargı ve göçmen karşıtı söylemleri, yerel halkın göçmen ve sığınmacılarla ilgili bilgi eksikliği ve salgının getirdiği ekonomik sorunlar nedeniyle ortaya çıktığı kayda değer bir araştırma bulgusu olarak dikkat çekmiştir. Ayrıca İzmir’de kamu kurumları ve yerel yönetimlerin göçmen ve sığınmacıları görmezden gelmesi, göçmen ve sığınmacılara yönelik ayrımcı ve dışlayıcı bir yaklaşım içerisinde olması nedeniyle göçmen ve sığınmacıların kurumsal ayrımcılığa maruz kaldığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Öte yandan yerel halk arasında daha önce İzmir’e göçle gelip yerleşmiş olan Bulgar, Arnavut göçmenlerin, yakın zaman önce İzmir’e gelen göçmen ve sığınmacılara yönelik ayrımcı ve dışlayıcı söylem ve yaklaşımlar sergilediği; yerel halk arasında ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya maruz kalan Roman ve Kürt grupların da göçmen ve sığınmacılara yönelik ayrımcı ve dışlayıcı söylem ve yaklaşımlarda bulunduğu; ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya maruz kalmaları kendi aralarında bir ortaklık duygusu, dayanışma ve hassasiyet yaratması gerekirken İzmir’de yaşayan göçmen ve sığınmacıların da birbirlerine yönelik ayrımcı ve dışlayıcı tutum ve yaklaşımlar içerisinde olduğu; ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya maruz kalmalarının göçmen ve sığınmacıların toplumsal yaşama katılımı ve entegrasyonunu olumsuz etkilediği araştırmanın önemli bir bulgusu olarak ortaya çıkmıştır.

Sonuç olarak öncelikle ülkemizde bulunan tüm göçmen ve sığınmacılara mülteci statüsünün tanınmasının hayati bir ihtiyaç olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca göçmen ve sığınmacılar ile yerel halkın birbirlerini ayrıştırmaksızın ve ötekileştirmeksizin birbirlerini tanınması, kabul etmesi, toplumsal bağlar kurması ve birlikte yaşama kültürü inşa edebilmesi; göçmen ve sığınmacıların yerel topluma aidiyet geliştirebilmesi ve göçmen ve sığınmacılara yönelik ayrımcılık ve sosyal dışlanmayla etkin bir şekilde mücadele edilebilmesi için çok yönlü, uzun vadeli, kapsayıcı ve hak temelli bir entegrasyon politikasının ivedilikle gündeme getirilmesi ve hayata geçirilmesi gerektiği önerilmektedir.

4.5. Göçmen ve Sığınmacıların Ayrımcılık ve Sosyal Dışlanmaya Yönelik Başetme Stratejilerine İlişkin Sonuç ve Öneriler

Araştırma sonuçlarına göre sosyal hizmetin farklılıklara saygı, insan hakları ve sosyal adalet ilkelerine aykırı bir şekilde İzmir’de yaşayan göçmen ve sığınmacıların güvenlikçi politikalar, yabancı ve geçici olduklarını ve haklarının olmadığını düşünmeleri, haklarını bilmemeleri, hak ve hizmetlere erişmekte zorlanmaları, korkmaları ve zarar görmekten endişe etmeleri nedeniyle ayrımcılık ve sosyal dışlanma karşısında görünmez olma, kimliğini gizleme, kabullenme/normalleştirme, susmayı/sessiz kalmayı tercih etme, kendilerini izole etme/kendi gettolarına çekilme, kendilerini mensup oldukları gruplardan ayırıştırma vb. çeşitli olumsuz başetme stratejileri kullandıkları araştırmanın dikkate değer bir bulgusu olarak ortaya çıkmıştır.

Ayrıca sosyal hizmetin farklılıklara saygı, insan hakları ve sosyal adalet ilkeleriyle uyumlu olacak şekilde göçmen ve sığınmacılara yönelik ayrımcılık ve sosyal dışlanmayla mücadele için gettolaşmanın önlenerek yerel halk ile göçmen ve sığınmacılar arasındaki karşılaşmalarının artmasına ve entegrasyon politikalarına gereksinim duyulduğu dikkat çeken bir araştırma bulgusu olmuştur.

Sonuç olarak göçmen ve sığınmacılara yönelik ayrımcılık ve sosyal dışlanma olgusuyla mücadele edilmesi ve göçmen ve sığınmacıların ayrımcılık ve sosyal dışlanma karşısında olumlu başetme stratejileri geliştirebilmesi amacıyla devlet tarafından çok yönlü, uzun vadeli, kapsayıcı ve hak temelli bir entegrasyon politikasının hayata geçirilmesinin yanı sıra göç alanında çalışan STK’ların devlet karşısında politik bir baskı unsuru olarak göçmen ve sığınmacılar adına ve onlarla birlikte güçlendirme ve savunuculuk odaklı faaliyetlere yoğunlaşması gerektiği önerilmektedir.

Öte yandan insan hakları ve sosyal adalet idealinin bir söylem olmanın ötesinde pratik bir anlamı ve karşılığının olması için sosyal hizmet mesleği ve disiplininin göçmen ve sığınmacılar meselesini bir an önce gerçek anlamıyla gündemine alması; göçmen ve sığınmacılara yönelik hem sivil toplum alanında hem de kamusal alanda yürütülen faaliyet ve uygulamaların baskı karşıtı sosyal hizmet yaklaşımı bağlamında gözden geçirilmesi ve yeniden yapılandırılması gerektiği değerlendirilmektedir. Ayrımcılık ve sosyal dışlanma, hak ve hizmetlere erişim ve entegrasyon konusunu göçmen ve

sığınmacıların perspektifinden baskı karşıtı sosyal hizmet yaklaşımı bağlamında ele alan, daha kapsayıcı ve Türkiye genelini yansıtan sosyal hizmet araştırmalarına ihtiyaç duyulduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca göçmen ve sığınmacılar ile yerel halkın yaşam koşullarını, sorun ve gereksinimlerini yapısal faktörler bağlamında ele alan ve maruz kaldıkları yapısal sorunlara karşı nasıl dayanışma ve ortaklıklar inşa edebileceğini ortaya koyan karşılaştırmalı araştırmalara ihtiyaç olduğu değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- AASW (Australian Association of Social Workers). (2002). *Australian Association of Social Workers: Code of ethics*. <https://doi.org/10.1177/002242949904700209>
- AÇSHB (Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı). (2021). *2020 yılı faaliyet raporu*. <https://www.csgb.gov.tr/media/73627/2020-faaliyet-raporu.pdf>
- Adaman, F., & Keyder, Ç. (2006). *Türkiye’de büyük kentlerin gecekondu ve çöküntü mahallelerinde yaşanan yoksulluk ve sosyal dışlanma*. http://www.hic-mena.org/documents/study_turkey_tr.pdf
- AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı). (2017). *Türkiye’deki Suriyelilerin demografik görünümü, yaşam koşulları ve gelecek beklentilerine yönelik saha araştırması*. https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/25337/xfiles/17a-Turkiye_deki_Suriyelilerin_Demografik_Gorunumu_Yasam_Kosullari_ve_Gelecek_Beklentilerine_Yonelik_Saha_Arastirmasi_2017.pdf
- Akbaş, E. (2010). *Berlin’de yaşayan Türk toplumu arasındaki dayanışma ilişkileri ve sosyal hizmetlerin sivil oluşumu* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Akbaş, E. (2014). *Sosyal çalışmada çağdaş eleştirel perspektifler*. SABEV Yayınları.
- Akbaş, E. (2019a). Sığınmacı ve göçmenlerle sosyal hizmetin kavramsal ve kuramsal temelleri. In *Kuramsal ve uygulama boyutları ile Türkiye’de sığınmacı, mülteci ve göçmenlerle sosyal hizmetler* (pp. 51–64). Transnational London Press.
- Akbaş, E. (2019b). Sosyal hizmetin revize edilen küresel tanımının gösterdikleri: Paradigma değişimi. *Turkish Studies-Social Sciences*, 14(5), 1945–1956.
- Akbaş, E., Yanardağ Zubaroglu, M., & Yanardağ, U. (2016). *Göç ve sosyal hizmet*. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayını.
- Akbulut, B., Karabıyık, E., Akço, S., & Ayaes, S. (2020). *Göç yollarında görünmeyen hayatlar: Adana, Gaziantep ve Şanlıurfa’da yaşayan Suriyeli göçebe ve yarı-göçebe topluluklar ve Adana Ovası’nda geçici çadır yerleşimlerinde yaşayan*

Suriyeli mevsimlik gezici tarım işçileri. Kalkınma Atölyesi.

- Akkan, B. E., Deniz, M. B., & Ertan, M. (2011). *Sosyal dışlanmanın Roman halleri*. Anadolu Kültür, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu & Edirne Roman Kültürünü Araştırma Geliştirme Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği.
- Akyıldız, Ş. (2020). *Covid-19 işgücü piyasasını nasıl etkiledi?* TEPAV Yayınları.
- Alden, J., & Thomas, H. (1998). Social exclusion in Europe: Context and policy. *International Planning Studies*, 3(1), 7–13.
- Allport, G. W. (1979). *The nature of prejudice*. Basic Books.
- Alptekin, K., Akarçay Ulutaş, D., & Ustabaşı Gündüz, D. (2018). Konya’da geçici koruma altında yaşayan Suriyeliler üzerine bir çalışma. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(40/2), 87–114.
- Altunkaynak Vodina, S. (2019). *Türkiye’de mülteciler bağlamında sivil topluma ilişkin tespit ve öneriler*. Göç Araştırmaları Derneği.
- Araç, M., Çelik, S., Sayar, S., & Karakaş, V. M. (2021). *Covid-19 pandemi döneminde mülteci LGBTİ+lar ve yaşadıkları hak ihlalleri raporu*. Hêvî LGBTİ+ Derneği.
- Arıcan, E. (2019). *Gündelik hayat bağlamında Suriyeli sığınmacıları şeytanlaştırma pratikleri: Önder Mahallesi örneği* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- ASHB (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı). (2021a). *Yabancılara yönelik sosyal uyum yardımı programına ilişkin uygulama klavuzu*. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
- ASHB (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı). (2021b). *Yabancılara yönelik tamamlayıcı sosyal uyum yardımı projesine ilişkin uygulama klavuzu*. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
- Assal, M. (2008). Rights and decisions to return: Internally displaced persons in post-war Sudan. In K. Grabska & L. Mehta (Eds.), *Forced displacement: Why rights matter* (pp. 139–158). Palgrave Macmillan.

- Ataman, H. (2012). *Ötekileştir-me: Nefret suçlarının önlenmesi için çocuklara ve gençlere yönelik insan hakları eğitimi el kitabı*. Özgürlüğünden Yoksun Gençlerle Dayanışma Derneği.
- Ataman, H. (2020). *Yükse(lti)len nefret üstüne: Komşumun ev anahtarı*. <https://birikimdergisi.com/guncel/10103/yukseltelen-nefret-ustune-komsumun-ev-anahtari>
- Atasü-Topcuoğlu, R. (2013). *Türkiye’de göçmen çocukların profili, sosyal politika ve sosyal hizmet önerileri hızlı değerlendirme araştırması*. International Organization of Migration.
- Atasü-Topcuoğlu, R. (2014). Hayatı değiştirmek için yola çıkanlar yola çıkınca değişen hayatlar: Bir müracaatçı grubu olarak göçmen çocuklar. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 25(1), 89–107.
- Atasü-Topcuoğlu, R. (2020a). Sosyal hizmetler ve sosyal politika açısından gelen göç ve uyum: Değişim odağında bir perspektif. In S. Sallan Gül, S. Dedeoğlu, & Ö. Kahya Nizam (Eds.), *Türkiye’de mültecilik, zorunlu göç ve toplumsal uyum: Geri dönüş mü, birlikte yaşam mı?* (pp. 87–100). Bağlam Yayıncılık.
- Atasü-Topcuoğlu, R. (2020b). Welfare state responses and social workers’ attitudes towards Syrians in Turkey. In L. Williams, E. Coşku, & S. Kaşka (Eds.), *Women, migration and asylum in Turkey: Developing gender-sensitivity in migration research, policy and practice* (pp. 123–146). Palgrave Macmillan.
- Atasü-Topcuoğlu, R. (2021). Gender inequality, the welfare state, disability, and distorted commodification of care in Turkey. *New Perspectives on Turkey*, 1–31.
- Atasü-Topcuoğlu, R. (2022). Refah devleti ile göçmen ve mültecilerin ilişkilendirilmesinde sosyal çalışmacılar, toplumsal cinsiyet ve empati. In Emel Coşkun, S. Kaşka, & L. Williams (Eds.), *Göçmen ve mülteci kadınlar: Türkiye’de araştırma, politika ve uygulamada toplumsal cinsiyet farkındalığı* (pp. 155–180). Bağlam Yayıncılık.
- Atasü-Topcuoğlu, R., & Akbaş, E. (2009a). Küreselleşme sürecinde daralan sosyal haklar ve Türkiye’de sosyal hizmet sunumunda yaşanan dönüşümün kuramsal ve

politik çerçevesi. In *Uluslararası sosyal haklar sempozyumu bildiriler kitabı* (pp. 175–181). Belediye-İş Sendikası Yayını.

Atasü-Topcuoğlu, R., & Akbaş, E. (2009b). Sosyal dışlanma kavramı, küreselleşme ve yeni yönetim içinde topluma nasıl bir bakış önerir?: Sosyal hizmetlerin yeniden yapılandırılma paradigmasına eleştirel bir bakış. In G. Polat Uluocak & A. İçağasioğlu Çoban (Eds.), *Sosyal hizmet ve sosyal dışlanma sempozyumu bildiriler kitabı* (pp. 521–527). Haberal Eğitim Vakfı Yayınları.

Atkinson, R. (2000). Combating social exclusion in Europe: The new urban policy challenge. *Urban Studies*, 37, 1055–2000.

Aydın, S., & Oğuz, H. Ş. (2015). Şeytanlaştırılan gruplar: Ulus-devlet pratiğinde ötekileştirmenin ve etnik kurtulmanın mültecilik bağlamında zihinsel inşası. In İ. Parlak (Ed.), *Ötekin'in var olma sancısı: Türk politik kültüründe şeytanlaştırma eğilimleri* (pp. 301–348). Dora Yayıncılık.

Babacan, H., & Babacan, A. (2013). Equal valued status: Belonging, identity and place. In N. Steiner, R. Mason, & A. Hayes (Eds.), *Migration and insecurity: Citizenship and social inclusion in a transnational era* (pp. 149–165). Routledge.

Baban, F., Keyman, F., Paker, H., & Rygiel, K. (2018). *Promises and challenges of diversity: The role of civil society initiatives in fostering pluralism*. Istanbul Policy Center.

Bahadır, H., & Uçku, R. (2017). İzmir'in bir mahallesinde yaşayan 6-17 yaş arasındaki Suriyeli çocukların çalışma durumları ve çalışma durumlarını etkileyen etmenler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 30(3), 117–124.

Bahar Özvarış, Ş., Kayı, İ., Mardin, D., Sakarya, S., Ekzayez, A., Meagher, K., & Patel, P. (2020). COVID-19 barriers and response strategies for refugees and undocumented migrants in Turkey. *Journal of Migration and Health*, 1/2, 1–8.

Baines, D. (2011a). An overview of anti-oppressive practice: Roots, theory, tensions. In D. Baines (Ed.), *Doing anti-oppressive practice: Social justice, social work* (pp. 1–24). Fernwood Publishing.

- Baines, D. (2011b). An overview of anti-oppressive social work practice: Neoliberalism, inequality, and change. In D. Baines (Ed.), *Doing anti-oppressive practice: Social justice, social work* (pp. 25–47). Fernwood Publishing.
- Bakioğlu, A., Artar, F., & İzmir, H. (2018). *Ankara'daki Suriyelilerin mültecilik deneyimleri: Göç, gündelik yaşam, geçim deneyimleri ve sosyal dışlanma*. Sosyoloji Derneği.
- Balgopal, P. R. (2000). Social work practice with immigrants and refugees: An overview. In P. R. Balgopal (Ed.), *Social work practice with immigrants and refugees*. Columbia University Press.
- Baltalı, E., Hüsünbeyi, M., Aydın, S., Akar, B., Köprülü, G., & Doğan, M. (2021). *Mülteci çocukların uzaktan eğitime erişimi*. Konak Mülteci Derneği.
- Barın, H. (2019). *Türkiye'deki Suriyelilerin entegrasyonunda sivil toplum kuruluşlarının rolü: Ankara örneği* [Yayımlanmış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Barry, B. (2017). *Sosyal adalet neden önemlidir*. Koç Üniversitesi Yayınları.
- Barry, M. (1998). Social exclusion and social work: An introduction. In M. Barry & C. Hallett (Eds.), *Social exclusion and social work: Issues of theory, policy and practice* (pp. 1–12). Russell House Publishing Ltd.
- Basok, T., Ilcan, S., & Noonan, J. (2006). Citizenship, human rights, and social justice. *Citizenship Studies*, 10(3), 267–273.
- Becker, H. S. (2013). *Hariciler (Outsiders): Bir sapkınlık sosyolojisi çalışması*. Heretik Yayınları.
- Bedenek, W. (2014). *İnsan haklarını anlamak: İnsan hakları eğitimi el kitabı*. Türkiye Adalet Akademisi Yayınları.
- Betts, A., Loescher, G., & Milner, J. (2017). *BMMYK: Mülteci koruma siyaseti ve pratiği*. İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınevi.
- Bhalla, A., & Lapeyre, F. (1997). Social exclusion: Towards an analytical and operational framework. *Development and Change*, 28, 413–433.

- Biehl, K. S. (2015). Governing through uncertainty: Experiences of being a refugee in Turkey as a country for temporary asylum. *Social Analysis*, 59(1), 57–75.
- Blackman, T. (2001). Social exclusion and social care. In T. Blackman, S. Brodhurst, & J. Convery (Eds.), *Social care and social exclusion: A comparative study of older people's care in Europe* (pp. 152–180). Palgrave.
- Bodur, M. Y. (2020). *İstanbul'daki Sahra altı Afrikalı göçmenlerin sosyal ve ekonomik katılımları üzerine nitel bir çalışma* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Şehir Üniversitesi.
- Bojarski, Ł., Chopin, I., Cohen, B., Do, U., Farkas, L., & Iordache, R. (2012). *Ayrımcılık yasağı eğitimi el kitabı*. Migration Policy Group & Human European Consultancy.
- Boréus, K. (2013). Nationalism and discursive discrimination against immigrants in Austria, Denmark and Sweden. In R. Wodak, M. KhosraviNik, & B. Mral (Eds.), *Right-wing populism in Europe: Politics and discourse* (pp. 293–307). Bloomsbury Academic.
- Bourdieu, P. (2015). *Eril tahakküm*. Bağlam Yayıncılık.
- Bozok, N., & Bozok, M. (2018). “Göçmen istekleri” yaklaşımı ışığında Beykoz, Karasu Mahallesi'ndeki refakatsiz Afgan göçmen çocukların yaşamlarını sürdürme mücadeleleri. *Moment Dergisi*, 5(2), 416–440.
- Bozok, N., & Bozok, M. (2020). “Pandemi mevcut sorunları derinleştirdi!”: İstanbul'da kayıtdışı Afgan göçmenler, sağlık, hastalık ve kovid-19 pandemisi. *Göç Dergisi*, 7(2), 165–188.
- Brewer, K. T., & Yüksekler, D. (2006). *A survey on African migrants and asylum seekers in Istanbul*. Migration Research Program at Koç University.
- Buğra, A. (2001). Ekonomik kriz karşısında Türkiye'nin geleneksel refah rejimi. *Toplum ve Bilim*, 89, 22–30.
- Buğra, A. (2007). AKP döneminde sosyal politika ve vatandaşlık. *Toplum ve Bilim*,

108, 143–166.

- Burke, B., & Harrison, P. (1998). Anti-oppressive practice. In R. Adams, L. Dominelli, & M. Payne (Eds.), *Social work themes, issues and critical debates* (pp. 229–239). Macmillan.
- Buz, S., Canlı, M., & Aygüler, E. (2021). *Trabzon'da yaşayan Afgan sığınmacıların profili ve gereksinimleri*. Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- Buz, S., Memişoğlu, F., Dönmez, H., & Verduijn, S. (2020). *Destination unknown: Afghans on the move in Turkey*. Mixed Migration Centre.
- Campbell, C. (2003). Anti-oppressive theory and practice as the organizing theme for social work education. *Canadian Social Work Review*, 20(1), 121–125.
- Cankurtaran, Ö., & Albayrak, H. (2019). *Suriye'den Türkiye'ye kadın olmak*. Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Canpolat, H., & Arıner, H. O. (2012). *Küresel göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin göç politikalarının gelişimi*. Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Castles, S., & Miller, M. J. (2008). *Göçler çağı: Modern dünyada uluslararası göç hareketleri*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ceritoglu, E., Gurcihan-Yunculer, H. B., Torun, H., & Tumen, S. (2017). *The impact of Syrian refugees on natives' labor market outcomes in Turkey: evidence from a quasi-experimental design*. Central Bank of the Republic of Turkey.
- Cho, Y. J., Jang, Y., Ko, J. E., Lee, S. H., & Moon, S. K. (2020). Perceived discrimination and depressive symptoms: A study of Vietnamese women who migrated to South Korea due to marriage. *Women and Health*, 60(8), 863–871.
- Ciğerci, N. (2015). Bursa-Kırcaali hattı: 1989'da gelen Bulgaristan göçmenleri örneği. In S. G. Ihlamur-Öner & A. N. Şirin Öner (Eds.), *Küreselleşme çağında göç: Kavramlar-tartışmalar* (pp. 107–134). İletişim Yayınları.
- CMW (UN Committee on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and

- Members of Their Families). (2016). *Concluding observations on the initial report of Turkey*. <https://www.refworld.org/docid/5863c1d04.html>
- Coşkun, B., & Kılıç, T. (2019). Sınır kentlerindeki Suriyelilerin ve yerleşik halkın güvenlik algıları: Gaziantep, İzmir ve Szeged örneği. *Göç Dergisi*, 6(1), 11–36.
- Coşkun, E. (2016). Türkiye'nin göç rejiminde toplumsal cinsiyet faktörü: Ugandalı göçmen kadınlar örneği. *Fe Dergi*, 8(1), 91–104.
- Coşkun, E. (2017). Türkiye'de kağıtsız göçmen kadınlar ve sosyal hizmetler. *Çalışma ve Toplum*, 3, 1299–1316.
- Coşkun, E., & Çetin, Y. (2018). Sığınmacıların toplumsal uyum sorunları ve sosyal hizmetlere erişimi: Düzce uydu kent örneği. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 75, 269–305.
- Coşkun, E., & Eski, B. (2019). *Erkek şiddetinden kaçarken: Türkiye'de kadın ve LGBTİ+ sığınmacılar*. Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayını.
- Coşkun, E., & Sarıalioglu, Ö. (2020). Kentin “ötekileri” olarak Sahra-altı Afrikalı göçmenler: Kumkapı örneği. In Y. Ahi, M. N. Gültekin, & M. Açıkgöz (Eds.), *Göç ve kent: Etkileşimler* (pp. 73–98). Nika Yayınevi.
- Coşkun, M. K., & Şen, E. (2020). *Türkiye'de ayrımcılık algısı ve hak arama mekanizmalarına başvuru sürecinde karşılaşılan engeller*. Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı & Eşit Haklar İçin İzleme Derneği.
- Craig, G. (2002). Poverty, social work and social justice. *British Journal of Social Work*, 32, 669–682.
- Creswell, J. W. (2015). *Nitel araştırma yöntemleri*. Siyasal Kitabevi.
- Cunningham, J., & Light, R. (2016). Institutional discrimination. In G. Ritzer (Ed.), *The blackwell encyclopedia of sociology*. John Wiley & Sons Ltd.
- Çağlar Chesley, M. (2020). Mülteci hakederliği ve toplumsal cinsiyet temelli kırılgenlik arasındaki ilişkiyi anlamak: Uluslararası koruma altındaki mülteciler için sosyal yardımlar örneği. In D. Danış & K. Biehl (Eds.), *Toplumsal cinsiyet araştırmaları*

- perspektifinden Türkiye’de göç araştırmaları* (pp. 143–163). Sabancı Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Mükemmeliyet Merkezi & Göç Araştırmaları Derneği.
- Çalık, D. (2019). *Türkiye’de uluslararası ve geçici koruma altındaki çocukların eğitime erişim devamlılıklarına dair durum analizi*. Türk Kızılay Derneği Yayını.
- Çamur, A. (2017). Suriyeli mülteciler ve belediyelerin sorumluluğu: İzmir Örneği. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 113–129.
- Çayır, K. (2012). Gruplararası ilişkiler bağlamında ayrımcılık. In K. Çayır & M. Ayan Ceyhan (Eds.), *Ayrımcılık: Çok boyutlu yaklaşımlar* (pp. 5–15). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çebi, E. (2017). The role of Turkish NGOs in social cohesion of Syrians. *Turkish Journal of Middle Eastern Studies*, 135–170.
- Çolakoğlu, K. (2021). *Suriyeli sığınmacıların toplumsal uyumuna yönelik devlet, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarının etkileri: İzmir örneği* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Çorabatır, M., & Hassa, F. (2013). *Sivil toplum örgütlerinin Türkiye’deki Suriyeli mülteciler için yaptıkları çalışmalar ile ilgili rapor*. İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi.
- ÇSGB (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı). (2020). *Yabancıların çalışma izinleri*. <https://www.cs.gb.gov.tr/media/87487/yabanciizin2020.pdf>
- Dalrymple, J., & Burke, B. (2006). *Anti-oppressive practice: Social care and the law*. Open University Press.
- Danış, D. (2016). Türk göç politikasında yeni bir devir: Bir dış politika enstrümanı olarak Suriyeli mülteciler. *Saha*, 1(2), 6–11.
- Danış, D., & Nazlı, D. (2019). A faithful alliance between the sivil society and the state: Actors and mechanisms of accommodating Syrian refugees in Istanbul. *International Migration*, 57(2), 143–157.

- Davis, A., & Wainwright, S. (2005). Combating poverty and social exclusion: Implications for social work education. *Social Work Education: The International Journal*, 24(3), 259–273.
- de Haan, A. (1999). *Social exclusion: Towards a holistic understanding of deprivation*. Villa Borsig Workshop Series.
- DeCarlo, M. (2018). *Scientific inquiry in social work*. Open Social Work Education.
- Dedeoğlu, S. (2020). Prekarya hasatı: Türkiye’de tarımsal içgücü piyasasında Suriyeli mülteciler. In S. Sallan Gül, S. Dedeoğlu, & Ö. Kahya Nizam (Eds.), *Türkiye’de mültecilik, zorunlu göç ve toplumsal uyum: Geri dönüş mü, birlikte yaşam mı?* (pp. 207–230). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Dedeoğlu, S., & Ekiz Gökmen, Ç. (2011). *Göç ve sosyal dışlanma: Türkiye’de yabancı göçmen kadınlar*. Efil Yayınevi.
- Deniz, A. Ç., Ekinci, Y., & Hülür, A. B. (2016a). “Bizim müstakbel hep harap oldu”: Suriyeli sığınmacıların gündelik hayatı (Antep-Kilis çevresi). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Deniz, A. Ç., Ekinci, Y., & Hülür, A. B. (2016b). Suriyeli sığınmacıların karşılaştığı sosyal dışlanma mekanizmaları. *Sbard*, 27(27), 17–40.
- Dierckx, D., & Van Dam, S. (2014). Redefining empowerment interventions of migrants experiencing poverty: The case of Antwerp, Belgium. *British Journal of Social Work*, 44(Suppl. 1), 105–122.
- Diker, N. P., & Karan, O. (2021). Suriyeli mültecilerin karşılaştıkları sosyal dışlanma ve geliştirdikleri direniş taktikleri: Ankara örneği. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 281–321. <https://doi.org/10.5505/jas.2021.44366>
- Dinçer, C. G. (2018). Türkiye’de mülteci olmak. In Ü. Doğanay (Ed.), *Ayrımcılığın yüzleri* (pp. 136–144). Kapasite Geliştirme Derneği.
- Doğanay, Ü. (2018). Ayrımcılık, medya, söylem. In Ü. Doğanay (Ed.), *Ayrımcılığın yüzleri* (pp. 16–38). Kapasite Geliştirme Derneği.

- Doğanoğlu, M. (2020). Öznenin siyasi kuruluğu ve “ötekiliğin” kılcallığı: Gaziantep’te “Suriyeli” araba plakası. In Y. Ahi, M. N. Gültekin, & M. Açıkğöz (Eds.), *Göç ve kent: Etkileşimler* (pp. 255–266). Nika Yayınevi.
- Dominelli, L. (1996). Deprofessionalizing social work: Anti-oppressive practice, competencies and postmodernism. *British Journal of Social Work*, 26(2), 153–175.
- Dominelli, L. (1999). Neo-liberalism, social exclusion and welfare clients in a global economy. *International Journal of Social Welfare*, 8(1), 14–22.
- Dominelli, L. (2002). *Anti-oppressive social work theory and practice*. Palgrave Macmillan.
- Dominelli, L. (2015). Baskı karşıtı uygulama: Yirmi birinci yüzyılın zorlukları. In R. Adams, L. Dominelli, & M. Payne (Eds.), *Sosyal hizmet: Temel alanlar ve eleştirel tartışmalar*. (pp. 83–99). Nika Yayınevi.
- Dowling, M. (1999). Social exclusion, inequality and social work. *Social Policy and Administration*, 33(3), 245–261.
- Doyle, J. L. (2017). State control of civil society organizations: The case of Turkey. *Democratization*, 24(2), 244–264.
- Düzen, N. E. (2015). *Herkes için kolay ve pratik ayrımcılık, ötekileştirme, dışlama rehberi*. Pharmakon Yayınevi.
- Edwards, M. (2004). *Civil society*. Polity Press.
- Ehrenberg, J. (2022). *Sivil toplum: Bir fikrin eleştirel tarihi*. Koç Üniversitesi Yayınları.
- Emin, M. N. (2019). *Geleceğin inşası: Türkiye’deki Suriyeli çocukların eğitimi*. SETA Yayınları.
- Erbaş, H. (2021). Küreselleşme ve göç: “Göçmen düşmanlığı” ve “göçmen seviciliği” bakış açıları ve sorunları. In G. Elmas Arslan (Ed.), *21. yüzyılda ekonomi, siyaset ve çevre boyutlarıyla dünya* (pp. 952–966). Ufuk Üniversitesi Yayınları.
- Erder, S. (2017). Suriye göçü ve sonrası. In N. Şahin-Taşğın, U. Tekin, & Y. Ahi (Eds.),

Sosyal hizmetlerde güncel tartışmalar (pp. 111–118). Nika Yayınevi.

Erder, S. (2020). Göçmenlik, mültecilik ve değişen “uyum” anlayışı. In S. Sallan Gül, S. Dedeoğlu, & Ö. Kahya Nizam (Eds.), *Türkiye’de mültecilik, zorunlu göç ve toplumsal uyum: Geri dönüş mü, birlikte yaşam mı?* (pp. 21–37). Bağlam Yayıncılık.

Erdoğan, M. M. (2014). *Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal kabul ve uyum araştırması*. Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi.

Erdoğan, M. M. (2015). Türkiye’ye kitlesel göçlerde son ve dev dalga: Suriyeliler. In M. M. Erdoğan & A. Kaya (Eds.), *Türkiye’nin göç tarihi: 14. yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye’ye göçler* (pp. 315–347). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Erdoğan, S. (2004). Sosyal politikada “Avrupalı” bir kavram: Sosyal dışlanma. *Çalışma Ortamı Dergisi*, 75.

European Commission. (2004). *Joint report on social inclusion*. https://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/final_joint_inclusion_report_2003_en.pdf

Evans, M. (1998). Behind the rhetoric: The institutional basis of social exclusion and poverty. *IDS Bulletin*, 29(1), 179–210.

Faist, T. (2000). *The volume and dynamics of international migration and transnational social spaces*. Open University Press.

Finn, J. L. (2021). *Just practice: A social justice approach to social work*. Oxford University Press.

Foggo, H., Tarlan, K. V., Karabıyık, E., & Bayraktar, S. (2016). *En alttakiler: Suriyeli Dom göçmenler yoksulluk ve ayrımcılık arasında göç yollarında*. Kalkınma Atölyesi.

Foucault, M. (2007). *Cinselliğin tarihi*. Ayrıntı Yayınları.

Foucault, M. (2011). *Özne ve iktidar*. Ayrıntı Yayınları.

- Freeman, M. (2008). *İnsan hakları: Disiplinlerarası bir yaklaşım*. Birleşik Yayınevi.
- Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar Hakkında Yönerge (2015, 25 Mart). <https://dosyasb.saglik.gov.tr/Eklenti/1376,saglik-bakanligi-gecici-koruma-yonergesi-25032015pdf.pdf?0>
- Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik (2016, 15 Ocak), Resmi Gazete (Sayı: 29594). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20168375.pdf>
- Geçici Koruma Yönetmeliği (2014, 22 Ekim), Resmi Gazete (Sayı: 29153). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.20146883.pdf>
- Genç, F. (2017). Türkiye’de göçmen mücadelesinin imkan ve sınırları: Göçmen dayanışma ağı deneyimi. In *Sosyal hizmetlerde güncel tartışmalar* (pp. 125–142). Nika Yayınevi.
- Genç, F., Heck, G., & Hess, S. (2019). The multilayered migration regime in Turkey: Contested regionalization, deceleration and legal precarization. *Journal of Borderlands Studies*, 34(4), 489–508.
- Geyik Yıldırım, S. (2020). Göçün eksilmeyen aktörleri: Afganlar. In S. Sallan Gül, S. Dedeoğlu, & Ö. Kahya Nizam (Eds.), *Türkiye’de mültecilik, zorunlu göç ve toplumsal uyum: Geri dönüş mü, birlikte yaşam mı?* (pp. 394–408). Bağlam Yayıncılık.
- Glesne, C. (2016). *Becoming qualitative researchers: An introduction*. Pearson.
- Goldstein, S. B. (2013). Institutional discrimination. In K. D. Keith (Ed.), *The encyclopedia of cross-cultural psychology*. Wiley-Blackwel.
- Gopinath, P. (1995). Preface. In G. Rodgers, C. Gore, & J. B. Figueiredo (Eds.), *Social exclusion: Rhetoric, reality, responses* (pp. v–vii). International Labor Organization.
- Göregenli, M. (2012a). Ayrımcılığın meşrulaştırılması. In K. Çayır & M. Ayan Ceyhan (Eds.), *Ayrımcılık: Çok boyutlu yaklaşımlar* (pp. 61–72). İstanbul Bilgi

Üniversitesi Yayınları.

- Göregenli, M. (2012b). Temel kavramlar: Önyargı, kalıpyargı ve ayrımcılık. In K. Çayır & M. Ayan Ceyhan (Eds.), *Ayrımcılık: Çok boyutlu yaklaşımlar* (pp. 17–27). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Gül, İ. I., & Karan, U. (2011). *Ayrımcılık yasağı: Kavram, hukuk, izleme ve belgeleme*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Güldalı, O. (2018). Baskı karşıtı sosyal hizmet: Modern dünya-sistemi açısından eleştirel bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 29(1), 228–244.
- Güneş Aslan, G. (2018). *Sığınmacılara yönelik sosyal hizmet uygulamalarında yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri: İstanbul'daki Suriyeli sığınmacılar örneği* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Yalova Üniversitesi.
- Güngördü, F. N. (2018). Processes and factors of social exclusion in arrival cities: Attitudes towards Syrians under temporary protection in Tarlabaşı, Istanbul. *GRID - Architecture, Planning and Design Journal*, 1(2), 177–198.
- Güngördü, F. N. (2021). *Refugee emplacement in urban areas: The multi-scalar mobility patterns and location choices of Syrian refugees in Izmir, Turkey*. [Unpublished Doctoral Thesis]. Middle East Technical University.
- Harnois, C. E. (2014). Are perceptions of discrimination unidimensional, oppositional, or intersectional? Examining the relationship among perceived racial-ethnic-, gender-, and age-based discrimination. *Sociological Perspectives*, 57(4), 470–487.
- Harunoğulları, M. (2016). Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler ve sorunları: Kilis örneği. *Göç Dergisi*, 3(1), 29–63.
- Healy, K. (2014). *Social work theories in context: Creating frameworks for practice*. Palgrave Macmillan.
- Healy, L. M. (2008). Exploring the history of social work as a human rights profession. *International Social Work*, 51(6), 735–748.
- Hodgson, D., & Watts, L. (2017). *Key concepts and theory in social work*. Palgrave.

- Horsell, C. (2006). Homelessness and social exclusion: A Foucauldian perspective for social workers. *Australian Social Work*, 59(2), 213–225.
- Hrant Dink Vakfı. (2020). *Medyada nefret söylemi ve ayrımcı söylem 2019 raporu*. Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Human Rights Watch. (2015). “Geleceğimi hayal etmeye çalıştığımda hiçbir şey göremiyorum”: Türkiye’deki Suriyeli mülteci çocukların eğitime erişiminin önündeki engeller. https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/turkey1115tu_web.pdf
- İçduygu, A. (2000). The politics of international migratory regimes: Transit migration flows in Turkey. *International Social Science Journal*, 52(165), 357–367.
- İçduygu, A. (2010). Türkiye’de uluslararası göçün siyasal arkaplanı: Küreselleşen dünyada ulus-devleti inşa etmek ve korumak. In B. Pusch ve T. Wilkoszewski (Ed.), *Türkiye’ye uluslararası göç: Toplumsal koşullar-bireysel yaşamlar* (pp. 17–40). Kitap Yayınevi.
- İçduygu, A. (2015). İnsan kaçakçılığı ya da kayıtdışı sınır geçişleri üzerinden Türkiye, Suriye ve Avrupa Birliği meseleleri. *Birikim Dergisi*, 320, 26–32.
- İçduygu, A., Erder, S., & Gençkaya, Ö. F. (2014). *Türkiye’nin uluslararası göç politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet oluşumundan ulus-ötesi dönüşümlere*. Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi.
- İçduygu, A., Sert, D., & Karaçay, A. B. (2009). *Türkiye’ye yönelen göç ve sığınma hareketleri ve politikaları üzerine brifing*. Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Programı.
- İçduygu, A., & Şimşek, D. (2016). Syrian refugees in Turkey: Towards integration policies. *Turkish Policy Quarterly*, 15(3), 59–69.
- İçduygu, A., & Sirkeci, İ. (1999). Cumhuriyet dönemi Türkiye’inde göç hareketleri. In O. Baydar (Ed.), *75 yılda köylerden şehirlere* (pp. 249–260). Tarih Vakfı Yayınları.

- ICG (International Crisis Group). (2018). *Turkey's Syrian refugees: Defusing metropolitan tensions*. <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/western-europemediterranean/turkey/248-turkeys-syrian-refugees-defusing-metropolitan-tensions>
- Ife, J. (2012). *Human rights and social work: Towards rights-based practice*. Cambridge University Press.
- IFSW (International Federation of Social Workers). (2014). *Global definition of social work*. <http://ifsw.org/policies/definition-of-social-work/>
- IFSW (International Federation of Social Workers). (2018). *Global social work statement of ethical principles*. <https://www.ifsw.org/global-social-work-statement-of-ethical-principles/>
- Ihlamur Öner, S. G. (2018). Suriyeli çocukların eğitim hakkı ve eğitime erişimi. In B. Kartal & U. Manço (Eds.), *Beklenmeyen misafirler: Suriyeli sığınmacılar penceresinden Türkiye toplumunun geleceği* (pp. 221–251). Transnational London Press.
- Iıcan, S., Rygiel, K., & Baban, F. (2018). The ambiguous architecture of precarity: temporary protection, everyday living and migrant journeys of Syrian refugees. *International Journal of Migration and Border Studies*, 4(1/2), 51.
- IOM (International Migration Organisation). (2020). *IOM Turkey rapid needs assessment on the impact of Covid-19 on migrant and refugee populations*. [https://turkey.iom.int/sites/turkey/files/sitreps/IOM Turkey Rapid Need Assessment on COVID-19_September 2020 %28003%29.pdf](https://turkey.iom.int/sites/turkey/files/sitreps/IOM_Turkey_Rapid_Need_Assessment_on_COVID-19_September_2020_%28003%29.pdf)
- İpek Can, Y. (2007). Türkiye'de sivil toplumu yeniden düşünmek: Neo-liberal dönüşümler ve gönüllülük. *Toplum ve Bilim*, 108, 88–128.
- İzmir Kent Konseyi. (2020). *Pandemi sürecinde mülteci-göçmenlerin ihtiyaçları ve hizmetlere erişimde durum ve iyileştirici öneriler raporu*. [http://www.izmirkentkonseyi.org.tr/UploadedFiles/Dokumanlar/İzKK-Pandemide Mülteciler Raporu-010620.pdf](http://www.izmirkentkonseyi.org.tr/UploadedFiles/Dokumanlar/İzKK-Pandemide_Mülteciler_Raporu-010620.pdf)

- Jehoel-Gijsbers, G., & Vrooman, C. (2007). *Explaining social exclusion: A theoretical model testing in the Netherlands*. The Netherlands Institute for Social Research.
- Jubany, O., Güell, B., & Davis, R. (2011). Standing up to intersectional discrimination: A multi-dimensional approach to the case of Spain. *Droit et Cultures*, 197–217.
- Kahya Nizam, Ö. (2016). Uydu kentlerden sınır kentlere Türkiye’de kent mültecileri ve gündelik yaşam deneyimleri. In M. S. Tümtaş, A. Dericioğulları Ergun, & C. Ergun (Eds.), *Kente dair* (pp. 334–360). Bağlam Yayıncılık.
- Kahya Nizam, Ö. (2019). *Türkiye’nin uluslararası göç deneyiminde milliyetçilik söyleminin yeniden inşası: İzmir’deki Suriyeliler örneği* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Kahya Nizam, Ö., & Sallan Gül, S. (2017). Türkiye’de mültecilere yönelik yerleşim politikaları ve uydu kentler: Güvenlik kısılacında yaşamlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22, 1385–1410.
- Kahya, Ö. (2014). *Türkiye’de sığınmacıların çalışma dinamikleri: Batı Akdeniz Örneği* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Kalaycı, S. (2014). *Sığınmacıların korunmasına yönelik Türk sivil toplum kuruluşları*. İHH İnsan ve Sosyal Araştırmalar Merkezi.
- Kalkınma Atölyesi. (2016). *Bereketli topraklar, zehir gibi yaşamlar*. https://www.academia.edu/45092675/Bereketli_Topraklar_Zehir_Gibi_Yaşamlar
- Kam, P. K. (2014). Back to the ‘social’ of social work: Reviving the social work profession’s contribution to the promotion of social justice. *International Social Work*, 57(6), 723–740. <https://doi.org/10.1177/0020872812447118>
- Kapar, R. (2020). Uluslararası sözleşmeler çerçevesinde Türkiye’de düzensiz göçmenlerin ekonomik ve sosyal hakları. In S. Sallan Gül, S. Dedeoğlu, & Ö. Kahya Nizam (Eds.), *Türkiye’de mültecilik, zorunlu göç ve toplumsal uyum: Geri dönüş mü, birlikte yaşam mı?* (pp. 146–173). Bağlam Yayıncılık.
- Kara, H., & Çalık, D. (2016). “Tekin olmayı” beklerken: LGBTİ mültecilerin ara

durağı Türkiye. Kaos-GL.

- Karadağ, A. (2015). Refugees of a city: The socio-spatial impacts of those Syrian refugees who arrived in Izmir, Turkey. In G. Şeker, A. Tilbe, M. Ökmen, P. Yazgan Hepgül, D. Eroğlu, & İ. Sirkeci (Eds.), *Turkish migration conference 2015: Selected proceedings* (pp. 118–125). Transnational London Press.
- Karadağ, S. (2021). *Ghosts of İstanbul: Afghans at the margins of precarity*. Göç Araştırmaları Derneği.
- Karadağ, S., & Rumelili. (2017). Göç ve güvenlik: Eleştirel yaklaşımlar. *Toplum ve Bilim*, 140, 69–92.
- Karakayalı, J. (2017). Misafirperlik kültürü ve ırkçı şiddet arasında güncel göç politikası. In N. Şahin Taşğın, U. Tekin, & Y. Ahi (Eds.), *Sosyal hizmetlerde güncel tartışmalar* (pp. 119–124). Nika Yayınevi.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayıncılık.
- Karataş, K., Rittersberger-Tılıç, H., Atasü-Topcuoğlu, R., & Demir, O. Ö. (2014). *Türkiye’de refakatsiz çocuklara erişim ve çocuğun yüksek yararına yönelik hizmet sunumunun teşvik edilmesi projesi değerlendirme raporu*. Uluslararası Göç Örgütü.
- Karpman, H., & Miller, J. (2020). Social class and social work in the age of Trump. *Smith College Studies in Social Work*, 90(1–2), 79–95.
- Kaya, A., Rottman, S. B., Gökalg Aras, N. E., & Şahin Mengücek, Z. (2021). *Koruma, kabul ve entegrasyon: Türkiye’de mültecilik*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kaya, G., & Sarıkaya, B. (2020). Uluslararası göçmenlerin kent içi mekandaki ilişkileri: İzmir Basmane oteller sokağı. *International Social Sciences Studies Journal*, 6(59), 1237–1250.
- Kaya, İ., & Yılmaz Eren, E. (2015). *Türkiye’deki Suriyelilerin hukuki durumu: Arada kalanların hakları ve yükümlülükleri*. SETA Yayınları.
- Keyman, E. F., & İçduygu, A. (2003). Globalization, civil society and citizenship in

- Turkey: Actors, boundaries and discourses. *Citizenship Studies*, 7(2), 219–234.
- Keysan, A. Ö. (2016). Türkiye’deki kadın aktivistlerin sivil toplum söylemleri: Alternatif yaklaşımlar. *Mülkiye Dergisi*, 40(4), 149–191.
- Kirişçi, K. (2000). Disaggregating Turkish citizenship and immigration practices. *Middle Eastern Studies*, 36(3), 1–22.
- Kirişçi, K. (2002). *Justice and home affairs issues in Turkish-EU relations: Assessing Turkish asylum and immigration policy and practice*. TESEV Yayınları.
- Kirkpatrick, I., Ackroyd, S., & Walker, R. (2005). *The new managerialism and public service professions: Change in health, social services and housing*. Palgrave Macmillan.
- Kılıç, G., & Özkor, D. (2019). *Suriyeli çocukların eğitimi: Durum tespiti ve çözüm önerileri*. Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Yayını.
- Kıvılcım, Z. (2015). Sürgünde hukuksal şiddet: Türkiye’deki mülteciler. *Birikim Dergisi*, 320, 42–46.
- Kıvılcım, Z. (2017). Lesbian, gay, bisexual and transsexual (LGBT) Syrian refugees in Turkey. In J. Fredman, Z. Kıvılcım, & N. Özgür Baklacioğlu (Eds.), *A gendered approach to the Syrian refugee crisis* (pp. 26–41). Routledge.
- Kızılelmas, F. (2020). Sivil toplum kuruluşlarının insani yardım ulaştırmada sığınmacılarla ve kurumlarla ilişki biçimi: Düzce örneği. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 267–283.
- Koç, F. (2021). *Geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik sivil toplum kuruluşları aracılığıyla sunulan hizmetlerin sosyal hizmet açısından değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kocaeli Üniversitesi.
- Koyuncu, A. (2014). *Kentin yeni misafirleri: Suriyeliler*. Çizgi Kitabevi.
- Kümbetoğlu, B. (2015). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. Bağlam Yayıncılık.

- Kümbetoğlu, B. (2020). *Niteliksel araştırmalarda analiz*. Bağlam Yayıncılık.
- Kurtuluş, H., & Purkis, S. (2010). Sınıflar ve kent. In B. Şen & A. E. Doğan (Eds.), *Tarih, sınıflar ve kent* (pp. 465–506). Dipnot Yayınevi.
- Kuş, E. (2012). *Nitel-nitel araştırma teknikleri*. Anı Yayıncılık.
- Kutlu, Z. (2015). *Bekleme odasından oturma odasına: Suriyeli mültecilere yönelik çalışmalar yürüten sivil toplum kuruluşlarına dair kısa bir değerlendirme*. Açık Toplum Vakfı & Anadolu Kültür.
- Kuzmanovic, D. (2012). *Refractions of civil society in Turkey*. Palgrave Macmillan.
- Kuzu, Ş. L., & Karadağ, M. (2020). Göç sürecinde sivil toplum kuruluşları: Gaziantep’te Suriyelilere yönelik faaliyet yürüten STK’lar. In Y. Ahi, M. N. Gültekin, & M. Açıkgöz (Eds.), *Göç ve kent: Etkileşimler* (pp. 237–254). Nika Yayınevi.
- Lavalette, M., & Ferguson, I. (2007). Democratic language and neo-liberal practice: The problem with civil society. *International Social Work*, 50(4), 447–459.
- Levitas, R. (1996). The concept of social exclusion and the new Durkheimian hegemony. *Critical Social Policy*, 16(5), 5–20.
- Levitas, R. (1998). *The inclusive society?: Social exclusion and New Labour*. Routledge.
- Levitas, R., Pantazis, C., Fahmy, E., Gordon, D., Lloyd, E., & Patsios, D. (2007). *The multi-dimensional analysis of social exclusion*. Bristol Institute for Public Affairs, University of Bristol.
- Lordoğlu, K., & Aslan, M. (2018). Görünmeyen göçmen çocukların işçiliği: Türkiye’deki Suriyeli çocuklar. *Çalışma ve Toplum*, 2, 715–732.
- Mackreath, H., Güngör, M. U., & Sağnıç, Ş. G. (2017). Civil society and Syrian refugees in Turkey: A human security perspective. In D. Eroğlu Utku, K. O. Unutulmaz, & İ. Sirkeci (Eds.), *Turkey’s Syrians: Today and tomorrow* (pp. 63–80). Transnational London Press.

- Mackreath, H., & Sağnıç, Ş. G. (2017). *Türkiye’de sivil toplum ve Suriyeli mülteciler*. Yurттаşlık Derneği.
- Madanipour, A., Cars, G., & Allen, J. (Eds.). (1998). *Social exclusion in European cities: Processes, experiences and responses*. Routledge.
- Makkonen, T. (2002). *Multiple, compound and intersectional discrimination: Bringing the experiences of the most marginalized to the fore*. Åbo Akademi University.
- Mamei, M., Cilasun, S. M., Lippi, M., Pancotto, F., & Tümen, S. (2019). Improve education opportunities for better integration of Syrian refugees in Turkey. In A. A. Salah, A. Pentland, B. Lepri, & E. Letouzé (Eds.), *Guide to mobile data analytics in refugee scenarios: The “data for refugees challenge” study* (pp. 381–402). Springer.
- Manap Kırmızıgöl, Ç. (2008). *Contrasting policies and experiences of asylum seekers in Turkey* [Unpublished master thesis]. Middle East Technical University.
- Manap Kırmızıgöl, Ç., & Kahya Nizam, Ö. (2019). Türkiye’deki Suriyeli çocukların çifte dezavantajlılığı: Emek piyasasında mülteci çocuk olmak. In A. Dericioğulları Ergun, M. K. Namal, & M. Koçancı (Eds.), *Türkiye’de sosyal politika ve dezavantajlı gruplar* (pp. 137–160). Kırmızı Yayınları.
- Mapp, S. C. (2014). *Human rights and social justice in a global perspective*. Oxford University Press.
- Mason, T., Carlisle, C., Watkins, C., & Whitehead, E. (2001). Introduction. In T. Mason, C. Carlisle, C. Watkins, & E. Whitehead (Eds.), *Stigma and social exclusion in healthcare*. Routledge.
- Matthews, J. (2008). Schooling and settlement: Refugee education in Australia. *International Studies in Sociology of Education*, 18(1), 31–45.
- Mattsson, T. (2014). Intersectionality as a useful tool: Anti-oppressive social work and critical reflection. *Affilia: Journal of Women and Social Work*, 29(1), 8–17.
- Mazlumder. (2014). *Kamp dışında yaşayan Suriyeli kadın sığınmacılar raporu*.

https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2020-09/mazlumder-kamp-disinda-yasayan-suriyeli-kadin-siginmacilar-raporu_0_0.pdf

Mccouat, M. (1971). On prejudice and socialization: Towards social work action. *Australian Social Work*, 24(3–4), 13–19.

McLaughlin, K. (2008). *Social work, politics and society: From radicalism to orthodoxy*. The Policy Press.

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (2021). *Hayat Boyu Eğitim Genel Müdürlüğü Göç ve Acil Durumlarda Eğitim Genel Müdürlüğü Verileri*. https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_03/18104635_Mart_internet_bu_lteni_.pdf

Merriam, S. B., & Tisdell, E. J. (2016). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. John Wiley & Sons.

Morgül, K., Savaşkan, O., & Mutlu, B. (2021). *İstanbul'da Suriyeli sığınmacılara yönelik algı ve tutumlar: Partizanlık, yabancı karşıtlığı, tehdit algıları ve sosyal temas*. Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı & Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği.

Morvaridi, B. (2013). The politics of philanthropy and welfare governance: The case of Turkey. *European Journal of Development Research*, 25(2), 305–321. <https://doi.org/10.1057/ejdr.2012.54>

Mülteci-Der. (2017). *Sonsuz geçiciliğe çare: Suriyeli mülteciler Türkiye vatandaşlığı hakkında ne düşünüyor?* <https://multeci.org.tr/wp-content/uploads/2021/07/Sonsuz-Gecicilige-Care.pdf>

Mülteci-Der. (2021). *Küçük küçük ülkeler yaratmak: Ebeveyn ve gençlerin gözünden Türkiye'de yaşayan mülteci çocukların eğitime erişimi araştırması raporu*. https://multeci.org.tr/wp-content/uploads/2022/01/KUCUK_KUCUK_ULKELER_YARATMAK_MULTECI-DER-1.pdf

Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Protokol'ün Onaylanmasına Dair Kararname

(1968, 14 Ekim), Resmi Gazete (Sayı: 13026).
<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/13026.pdf>

Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmenin Onaylanması Hakkında Kanun
 (1961, 5 Eylül), Resmi Gazete (Sayı: 10898).
<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10898.pdf>

Mutlu, Y., & Kırımsoy, E. (2016). *Suriyeli mülteci çocuklar ve vatansızlık riski: Bulanık mekanlarda gölgede kalanlar*. Gündem Çocuk Derneği.

NASW (National Association of Social Workers). (2008). *Code of ethics*.
<https://www.socialworkers.org/LinkClick.aspx?fileticket=KZmmbz15evc%3D&portalid=0>

Neuman, W. L. (2013). *Toplumsal araştırma yöntemleri: Nitel ve nicel yaklaşımlar (I.Cilt)*. Yayınodası.

Nipperess, S., & Clark, S. (2016). Anti-oppressive practice with people seeking asylum in Australia: Reflections from the field. In B. Pease, S. Goldingay, N. Hosken, & S. Nipperess (Eds.), *Doing critical social work: Transformative practices for social justice* (pp. 195–210). Allen & Unwin.

Ogli, N. (2019). *From seeking survival to urban revival: A case study of refugees in towns Izmir, Turkey*. Tufts University.

Okitikpi, T., & Aymer, C. (2010). *Key concepts in anti-discriminatory social work*. Sage Publications.

Oktay, E., & Pekküçükşen, Ş. (2009). Yerel yönetimlerin demokratikleşmesinin bir aracı olarak sivil toplum kuruluşları: Türkiye için kısa bir değerlendirme. *KMU İİBF Dergisi*, 11(16), 172–186.

Oner, A. C., Durmaz-Drinkwater, B., & Grant, R. J. (2020). Precarity of refugees: The case of Basmane-İzmir, Turkey. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 1–20.

Özen, B. (2016). *A social psychological analysis of Turkish employees' perception of Syrian workers in Izmir* [Unpublished master thesis]. Sabancı University.

- Özer, Y. Y. (2015). *Türkiye ve Fransa örnekleriyle uluslararası göç ve yabancı düşmanlığı*. Derin Yayınları.
- Özgür Baklacioğlu, N., & Kıvılcım, Z. (2015). *Sürgünde toplumsal cinsiyet: İstanbul'da Suriyeli kadın ve LGBTİ mülteciler*. Der Yayınları.
- Özkaplan, N., Yücesan-Özdemir, G., & Özdemir, A. M. (2015). Sosyal dışlanma “ne”yi dışlar?: Avrupa üzerine notlar. *Mülkiye Dergisi*, 29(248), 77–93.
- Öztürk, A. B. (2020). Mülteci çocukların sorunları ve kültürel yetkinlik çerçevesinde mülteci çocuklarla çalışma. In F. Paslı & H. Aslantürk (Eds.), *Çocuklarla çalışma: Temel alanlar, uygulamalar ve güncel tartışmalar* (pp. 229–246). Nobel Akademik.
- Özünel, C., Kabache, D., Şahin, İ., Cichon, L., Baltag, O., Gürer, P., & Çamdereli, R. (2021). *Türkiye’de ve Fransa’da çokkültürlülük: Bir arada yaşam birlikte mümkün mü?*. Yaşama Dair Vakıf, Sivil Toplum Diyalogu & AMSED.
- Paker, H. (2019). *Practicing coexistence in civil society: Syrian refugees in Turkey*. Istanbul Policy Center.
- Paker, M. (2012). Psikolojik açıdan önyargı ve ayrımcılık. In K. Çayır & M. Ayan Ceyhan (Eds.), *Ayrımcılık: Çok boyutlu yaklaşımlar* (pp. 41–52). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Payne, M. (2016). *Modern social work theory (4th Ed.)*. Oxford University Press.
- Pease, B. (2010). *Undoing privilege: Unearned advantage in a divided world*. Zed Books Ltd.
- Pierson, J. H. (2002). *Tackling social exclusion*. Routledge.
- Pierson, J. H. (2022). *A new history of social work: Values and practice in the struggle for social justice*. Routledge.
- Pincus, F. L. (1996). Discrimination comes in many forms: Individual, institutional, and structural. *American Behavioral Scientist*, 40(2), 186–194.

- Pinedo Caro, L. (2020). *Syrian refugees in the Turkish labour market*. International Labor Organization.
- Popay, J. (2010). Understanding and tackling social exclusion. *Journal of Research in Nursing, 15*(4), 295–297.
- Popay, J., Escorel, S., Hernández, M., Johnston, H., Mathieson, J., & Rispel, L. (2008). *Understanding and tackling social exclusion*. WHO Social Exclusion Knowledge Network.
- Punch, K. F. (2014). *Sosyal araştırmalara giriş: Nicel ve nitel yaklaşımlar*. Siyasal Kitabevi.
- Rispel, L., & Popay, J. (2009). Confronting social exclusion, HIV and gender inequalities in South Africa. *Agenda, 23*(81), 90–100.
- Rittersberger-Tılıç, H., & Bal, S. (2019). Türkiye emek piyasasında mülteciler/göçmenler: Görünmeyen emek ve görünen politika üzerine bir değerlendirme. *Nüfusbilim Dergisi, 41*, 26–51.
- Rogers, M., Whitaker, D., Edmondson, D., & Peach, D. (2019). *Sosyal hizmet uygulaması için beceri geliştirmek*. Nobel Akademik.
- Rossiter, A. B. (1996). A perspective on critical social work. *Journal of Progressive Human Services, 7*(2), 23–41.
- Rygiel, K., Baban, F., & Ilcan, S. (2016). The Syrian refugee crisis: The EU-Turkey ‘deal’ and temporary protection. *Global Social Policy, 16*(3), 315–320.
- Sallan Gül, S., Türkmen, E., & Kahya Nizam, Ö. (2019). Türkiye’de emeğin en savunmasız hali: Şanlıurfa’da Suriyeli mülteci çocuk işçi olmak. *Çalışma ve Toplum, 61*(2), 917–942.
- Sapancalı, F. (2005). Avrupa Birliği’nde sosyal dışlanma sorunu ve mücadele yöntemleri. *Çalışma ve Toplum, 3*, 51–105.
- Saraçoğlu, C., & Belanger, D. (2018). Mekân, yer ve şehir: Türkiye’de Suriyeli karşılığının kentteki görünümleri. *Eğitim, Bilim, Toplum, 16*(62), 46–73.

- Saraçoğlu, C., & Bélanger, D. (2019a). Loss and xenophobia in the city: Contextualizing anti-Syrian sentiments in Izmir, Turkey. *Patterns of Prejudice*, 53(4), 363–383.
- Saraçoğlu, C., & Bélanger, D. (2019b). Türkiye’deki Suriyeli mülteci işçileri konumlandırmak: Mekânsal ayar, sermaye ve devlet. *Praksis*, 51, 159–179.
- Sellon, A. M., & Lassman, H. (2021). Anti-oppressive theory and practice. In K. W. Bolton, J. C. Hall, & P. Lehmann (Eds.), *Theoretical perspectives for direct social work practice: A generalist-eclectic approach* (pp. 299–312). Springer Publishing.
- Seyidov, I. (2021). Understanding social cohesion from the perspective of the host community: Turkey example. *Journal of Economy Culture and Society*, 63, 1–22.
- SGDD & UN Women. (2018). *Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyeli kadın ve kız çocukların ihtiyaç analizi*. http://sgdd.org.tr/wp-content/uploads/2018/08/The_Needs_Assessment_TR_WEB.pdf
- Silver, H. (1994). Social exclusion and social solidarity: Three paradigms. *International Labour Review*, 133, 531–578.
- Silver, H. (1995). Reconceptualizing social disadvantage: Three paradigms of social exclusion. In G. Rodgers, C. Gore, & J. B. Figueiredo (Eds.), *Social exclusion: Rhetoric, reality, responses* (pp. 57–80). International Labour Organization.
- Silver, H. (2007). *The process of social exclusion: the dynamics of an evolving concept*. Chronic Poverty Research Centre.
- Silver, H. (2016). Social exclusion. In J. Stone, R. M. Dennis, P. S. Rizova, A. D. Smith, & X. Hou (Eds.), *The Wiley Blackwell encyclopedia of race, ethnicity and nationalism*. John Wiley & Sons Ltd.
- Silver, H. (2019). Social Exclusion. In A. Ourum (Ed.), *The Wiley Blackwell encyclopedia of urban and regional studies*. John Wiley & Sons Ltd.
- SMDD (Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği). (2019). *Hak temelli yaklaşım çerçevesinde mültecilerin istihdam ve kalkınma sürecindeki yeri*.

<https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/migrationfiles/haber-files/016870/000008053-politika-belgesi.pdf>

SMDD (Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği). (2020). *Suriyeli mültecilerin ayrımcılık ve nefret söylemine karşı güçlendirilmesi politika belgesi*. <https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2020-12/suriyeli-multecilerin-ayrimcilik-ve-nefret-soylemine-karsi-guclendirilmesi-politika-belgesi.pdf>

Somay, B. (2012). Ayırarak birleştirmek mümkün müdür? In K. Çayır & M. Ayan Ceyhan (Eds.), *Ayrımcılık: Çok boyutlu yaklaşımlar* (pp. 97–104). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Steiner, N. (2013). A comparison of asylum seekers in Europe and illegal immigrants in the United States. In N. Steiner, R. Mason, & A. Haynes (Eds.), *Migration and insecurity: Citizenship and social inclusion in a transnational era* (pp. 17–28). Routledge.

Strier, R., & Binyamin, S. (2014). Introducing anti-oppressive social work practices in public services: Rhetoric to practice. *British Journal of Social Work*, 44(8). <https://doi.org/10.1093/bjsw/bct049>

Sunata, U., & Tosun, S. (2019). Assessing the civil society's role in refugee integration in Turkey: NGO-R as a new typology. *Journal of Refugee Studies*, 32(4), 683–703. <https://doi.org/10.1093/jrs/fey047>

Suter, B. (2013). Perceptions, contestations and negotiations on race, ethnicity and gender: The case of Sub-Saharan African migrants in Istanbul. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 68(1), 59–81.

Şahankaya Adar, A. (2018). Türkiye’de yeni prekarya Suriyeli işgücü mü?. *Çalışma ve Toplum*, 1, 13–36.

Şahin, F. (2004). Sosyal hizmet uzmanlarının sosyal politikaya katılım biçimi olarak sivil toplum örgütleri. In 6. ulusal sosyal hizmetler konferansı: Küreselleşme, sosyal adalet ve sosyal hizmetler (pp. 142–153). Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayını.

- Şahin Taşğın, N. (2017). *Yoksulluk, insan hakları ve sosyal hizmetler*. Nika Yayınevi.
- Şahin Taşğın, N., & Özel, H. (2011). Türkiye’de sosyal hizmetlerin dönüşümü. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 22(2), 175–190.
- Şatıroğlu Güldalı, P., & Buz, S. (2021). Küreselleşme, hareketlilik ve sosyal hizmet: “Düzensiz” göç ve ulusötesi sosyal hizmet uygulaması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(2), 699–722.
- Şatıroğlu Güldalı, P., & Özmen, Z. (2022). Eğitim düzeyi yüksek Suriyelilerin sosyo-ekonomik ve kültürel sorunlarının toplumsal kabul ve uyum açısından değerlendirilmesi: Kayseri örneği. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 346–373.
- Şeker, B. D., & Sirkeci, I. (2015). Challenges for refugee children at school in eastern Turkey. *Economics and Sociology*, 8(4), 122–133.
- Şenol Sert, D., & Yıldız, U. (2015). Kısıtlanan özgürlükler: Türkiye’de sığınmacı olmak. *Birikim Dergisi*, 320, 33–37.
- Şimşek, D. (2015). Türkiye’de sığınmacı olmak: Belirsizlikler içinde yaşamak. *Birikim Dergisi*, 320, 16–23.
- Şimşek, D. (2017). Göç politikaları ve “insan güvenliği”: Türkiye’deki Suriyeliler örneği. *Toplum ve Bilim*, 140.
- Şimşek, D. (2018). Mülteci entegrasyonu, göç politikaları ve sosyal sınıf: Türkiye’deki Suriyeli mülteciler örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 40(2), 367–392.
- Şimşek, D. (2019a). İstanbul’daki Afrikalı göçmenlerin gündelik ırkçılık deneyimleri. *Mukaddime*, 10(1), 233–248.
- Şimşek, D. (2019b). İstanbul’daki Afrikalı göçmenlerin ulusötesi sosyal alanlarının entegrasyon süreçlerine etkisi. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 14(52), 216–235.
- Şimşek, D., & Çorabatır, M. (2016). *Challenges and opportunities of refugee integration in Turkey*. İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi & Hinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği.

- Şimşek, D., & İçduygu, A. (2017). Giriş: Ululararası göç, politika ve güvenlik. *Toplum ve Bilim*, 140, 6–10.
- Şirin Öner, A. N. (2018). Türkiye'nin göç yönetiminin dünü ve bugünü. In B. Kartal & Ural Manço (Eds.), *Beklenmeyen misafirler: Suriyeli sığınmacılar penceresinden Türkiye toplumunun geleceği* (pp. 19–25). Transnational London Press.
- Taket, A., Crisp, B. R., Nevill, A., Lamaro, G., Graham, M., & Barter-Godfrey, S. (2009). Introducing theories of social exclusion and social connectedness. In A. Taket, B. R. Crisp, A. Nevill, G. Lamaro, M. Graham, & S. Barter-Godfrey (Eds.), *Theorising social exclusion* (pp. 1–34). Routledge.
- Tan, D. (2017). *NGOs and refugees in Izmir/Turkey: Reconsidering civil society conceptions*. AkademikerVerlag.
- Tarlan, K. V. (2020). Mülteciliğin öteki yüzü çingeneler: Domlar ve diğerleri. In Y. Ahi, M. N. Gültekin, & M. Açıkgöz (Eds.), *Göç ve kent: Etkileşimler* (pp. 99–120). Nika Yayınevi.
- Taştan, C., & Çelik, Z. (2017). *Türkiye'de Suriyeli çocukların eğitimi: Güçlükler ve öneriler*. Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Terzioğlu, A. (2017). The banality of evil and the normalization of the discriminatory discourses against Syrians in Turkey. *Anthropology of the Contemporary Middle East and Central Eurasia*, 4(2), 34–47.
- Thompson, N. (2001). *Anti-discriminatory practice*. Palgrave.
- Thompson, N. (2003). *Promoting Equality: Challenging discrimination and oppression*. Palgrave Macmillan.
- Toksöz, G. (2020). The gendered impacts of migration and welfare regimes: Migrant women workers in Turkey. In L. Williams, E. Coşkun, & S. Kaşka (Eds.), *Women, migration and asylum in Turkey: Developing gender-sensitivity in migration research, policy and practice* (pp. 69–92). Palgrave Macmillan.
- Tolan, B. (2009). Toplumsal dışlanmaya sosyolojik bir bakış için notlar. In G. Polat

Uluocak & A. İçağasıoğlu oban (Eds.), *Sosyal dışlanma ve sosyal hizmet sempozyumu bildiriler kitabı* (pp. 19–25). Haberal Eğitim Vakfı Yayınları.

Tolay, J. (2014). Deconstructing Turkish public attitudes towards refugees: Empowering rights over politicization and self-gratification. *USAK Yearbook of Politics and International Relations*, 6, 1–29.

Tosun, S., & Powers, C. (2018). *Tarlabaşı/İstanbul’da Tarlabaşı Toplum Merkezi’nden destek alan Suriyeli kentsel mültecilerin ihtiyaç tespiti raporu*. Tarlabaşı Toplum Merkezi & MiRekoc.

TÜİK. (2021a). *Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2021-45500>

TÜİK. (2021b). *İşgücü istatistikleri*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-Haziran-2021-37482>

Tümtaş, M. S. (2019). Nöbetleşe dışlanma: Suriyeli mülteciler üzerine bir tartışma. In A. Dericioğulları Ergun, M. K. Namal, & M. Koçancı (Eds.), *Türkiye’de sosyal politika ve dezavantajlı gruplar* (pp. 161–184). Kırmızı Yayınları.

Türk, G. D. (2016). Türkiye’de Suriyeli mültecilere yönelik sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine ilişkin bir değerlendirme. *Marmara İletişim Dergisi*, 25, 145–157.

Türk Kızılayı. (2021). *Suriye insani yardım operasyonu*. <https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/nisan-2021-suriye-krizi-insani-yardim-operasyonu-raporu-03-06-2021-92423433.pdf>

Uluslararası Af Örgütü. (2016). *Güvenli olmayan sığınak: Türkiye’de sığınmacılar ve mülteciler etkili korumaya erişemiyor*. Amnesty International Ltd.

Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ve Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kişilerin alışmasına Dair Yönetmelik (2016, 26 Nisan), Resmi Gazete (Sayı: 29695). <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=21517&mevzuatTur=KorumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5>

United Nations. (1949). *The main types and causes of discrimination*. United Nations.

United Nations Centre For Human Rights. (1994). *Human rights and social work: A manual for schools of social work and the social work profession*. United Nations.

URL 1: <https://www.goc.gov.tr/guncel-veriler>

URL 2: <https://sgdd.org.tr/who-we-are/>

URL 3: <http://www.multeci.org.tr/hakkimizda/>

URL 4: <https://mudem.org/hakkimizda/>

URL 5: <https://halklarinkoprusu.org/biz-kimiz/>

URL 6: <https://www.sivilsayfalar.org/stk/konak-multeci-dernegi/>

URL 7: <https://www.aile.gov.tr/sygm/programlarimiz/sosyal-yardim-programlarimiz/>

URL 8: <https://www.etymonline.com/word/discrimination>

URL 9: <https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-kapsamindaki-yabancilarin-genel-saglik-sigortalari-hakkinda>

URL 10: <https://help.unhcr.org/turkey/tr/social-economic-and-civil-matters/social-and-financial-assistance/>

URL 11: <https://pozitifyasam.org/hakkimizda/>

URL 12: <https://www.turuncudernek.org/biz-kimiz>

URL 13: <https://medyavegoc.org/tr/hakkimizda/biz-kimiz/>

URL 14: <https://multecimedyasi.org/>

URL 15: <https://info174125.wixsite.com/website>

URL 16: <https://gelbasla.com/sirket/646/ilanlar>

URL 17: <https://www.youtube.com/watch?v=zEgdrVum1Lo&t=224s>

Uyar, L. (2006). *Birleşmiş Milletler'de insan hakları yorumları: İnsan hakları komitesi*

ve ekonomik, sosyal ve kültürel haklar komitesi, 1981-2006. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Ünal, S. (2012). Sosyal mekânsal siyasal kümelenme biçimi olarak İzmir kentinde Balkan (Rumeli) kimliği. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 21(03), 49–77.

Ünal, S. (2014). Türkiye'nin beklenmedik konukları: "Öteki" bağlamında yabancı göçmen ve mülteci deneyimi. *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken*, 6(3), 65–89.

Ünal, B. H. (2021). Gündelik yaşamda mülteci genç kadınların mekân pratikleri, karşılaştıkları engeller ve toplumsal cinsiyet temelli ihtiyaçlar [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.

Valtonen, K. (2008). *Social work and migration: Immigrant and refugee settlement and integration*. Ashgate Publishing Limited.

Van der Leun, J., & Bouter, H. (2015). Gimme shelter: Inclusion and exclusion of irregular immigrants in Dutch civil society. *Journal of Immigrant and Refugee Studies*, 13(2), 135–155.

Vanderstoep, S. W., & Johnston, D. D. (2009). *Research methods for everyday life: Blending qualitative and quantitative approaches*. Jossey-Bass.

Walker, L. (2006). HIV/AIDS: Challenging stigma by association. In P. Burke & J. Parker (Eds.), *Social work and disadvantage addressing the roots and stigma through association* (pp. 79–96). Jessica Kingsley Publishers.

Ward, N. (2009). Social exclusion, social identity and social work: Analysing social exclusion from a material discursive perspective. *Social Work Education*, 28(3), 237–252.

Watt, P., & Jacobs, K. (2000). Discourses of social exclusion: An analysis of bringing Britain together: A national strategy for neighbourhood renewal. *Housing, Theory and Society*, 17(1), 14–26.

Watts, L., & Hodgson, D. (2019). *Social justice theory and practice for social work: Critical and philosophical perspectives*. Springer Publishing.

- Whitley, B. E., & Kite, M. E. (2010). *The psychology of prejudice and discrimination*. Cengage Learning.
- Wissink, M., Düvell, F., & van Eerdewijk, A. (2013). Dynamic migration intentions and the impact of socio-institutional environments: A transit migration hub in Turkey. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 39(7), 1087–1105.
- World Bank. (2015). *Turkey's response to the Syrian refugee crisis and the road ahead*. World Bank.
- Yabancı, B. (2019). Turkey's tamed civil society: Containment and appropriation under a competitive authoritarian regime. *Journal of Civil Society*, 15(4), 285–306.
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013, 11 Nisan), Resmi Gazete (Sayı: 28615). <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm>
- Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri Genelgesi (2014, 23 Eylül). <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1715.pdf>
- Yalçın, S. (2016). Syrian child workers in Turkey. *Turkish Policy Quarterly*, 15(3), 89–98.
- Yeğenoğlu, M. (2002). Küreselleşen dünyada çokkültürcülük ve konukseverlik. *Toplum ve Bilim*, 92, 120–137.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, A., & Uzgören, E. (2016). Limits to temporary protection: Non-camp Syrian refugees in İzmir, Turkey. *Journal of Southeast European and Black Sea Studies*, 16(2), 195–211.
- Yıldız, Y. Y. (2015). *Nowhere to turn: The situation of Dom refugees from Syria in Turkey*. European Roma Rights Centre.
- Yılmaz, B. (2008). Entrapped in multidimensional exclusion: The perpetuation of poverty among conflict-induced migrants in an İstanbul neighborhood. *New Perspectives on Turkey*, 38, 205–234.

- Yılmaz, V. (2019). The emerging welfare mix for Syrian refugees in Turkey: The interplay between humanitarian assistance programmes and the Turkish welfare system. *Journal of Social Policy*, 48(4), 721–739.
- Young, I. M. (2011). *Justice and the politics of difference*. Princeton University Press.
- Yükseker, D., Şahin Taşğın, N., & Tekin, U. (2020). Mültecilere destek verenlerin sorunları: Suriyeli mültecilerle çalışan hizmet sunucularda ikincil travmatik stres. In S. Sallan Gül, S. Dedeoğlu, & Ö. Kahya Nizam (Eds.), *Türkiye’de mültecilik, zorunlu göç ve toplumsal uyum: Geri dönüş mü, birlikte yaşam mı?* (pp. 101–119). Bağlam Yayıncılık.
- Yuncu, L. D. (2005). *İki yoksulluk yaklaşımı: A. Sen’in yapabilirlikten yoksunluk teorisi ve toplumsal dışlanma çerçevesinin karşılaştırılması*. Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu.
- Zastrow, C. (2017). *Introduction to social work and social welfare: Empowering people*. Cengage Learning.
- Zihnioğlu, Ö., & Dalkıran, M. (2022). From social capital to social cohesion: Syrian refugees in Turkey and the role of NGOs as intermediaries. *Journal of Ethnic and Migration Studies*.

EKLER

EK 1. Orijinallik Raporu

 <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU</p>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p> <p style="text-align: right;">Tarih: 21/04/2022</p> <p>Tez Başlığı : STK Perspektifinden İzmir'de Göçmen ve Sığınmacılara Yönelik Ayrımcılık ve Sosyal Dışlanma: Sosyal Hizmetin Temel İlkeleri Bağlamında Bir Değerlendirme</p> <p>Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 165 sayfalık kısmına ilişkin, 21/04/2022 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 8'dir.</p> <p>Uygulanan filtrelemeler:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☒ Kaynakça hariç 3- ☐ Alıntılar hariç 4- ☒ Alıntılar dâhil 5- ☐ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç <p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p> <p style="text-align: right;">Tarih ve İmza</p> <p>Adı Soyadı: Olcay GÜLDALI</p> <p>Öğrenci No: N19138179</p> <p>Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet Anabilim Dalı</p> <p>Programı: Sosyal Hizmet</p>
<p><u>DANIŞMAN ONAYI</u></p> <p>UYGUNDUR.</p> <p>_____ Prof. Dr. Reyhan ATASU TOPCUOĞLU</p>

EKLER

EK 1. Orijinallik Raporu

	<p>HACETTEPE UNIVERSITY GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES MASTER'S THESIS ORIGINALITY REPORT</p>
<p>HACETTEPE UNIVERSITY GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES SOCIAL WORK DEPARTMENT</p>	
<p>Date: 21/04/2022</p>	
<p>Thesis Title : Discrimination and Social Exclusion against Migrant and Asylum-Seekers in Izmir from NGO Perspective: An Assessment in the context of the Basic Principles of Social Work</p>	
<p>According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 21/04/2022 for the total of 165 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 8 %.</p>	
<p>Filtering options applied:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ☒ Approval and Declaration sections excluded 2. ☒ Bibliography/Works Cited excluded 3. ☐ Quotes excluded 4. ☒ Quotes included 5. ☐ Match size up to 5 words excluded 	
<p>I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.</p>	
<p>I respectfully submit this for approval.</p>	
	<p>Date and Signature</p>
<p>Name Surname: _____ Olcay GÜLDALI</p> <p>Student No: _____ N19138179</p> <p>Department: _____ Social Work Department</p> <p>Program: _____ Social Work</p>	
<p><u>ADVISOR APPROVAL</u></p>	
<p>APPROVED.</p>	
<p>_____ Prof. Dr. Reyhan ATASÚ TOPCUOĞLU</p>	

EK 1. Orijinallik Raporu

STK PERSPEKTİFİNDEN İZMİR'DE GÖÇMEN VE SİĞİNMACILARA YÖNELİK AYRIMCILIK VE SOSYAL DIŞLANMA: SOSYAL HİZMETİN TEMEL İLKELERİ BAĞLAMINDA BİR DEĞERLENDİRME

ORIJİNALLİK RAPORU

% **8**

BENZERLİK ENDEKSİ

% **8**

İNTERNET KAYNAKLARI

% **2**

YAYINLAR

% **4**

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	openaccess.hacettepe.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	% 1
2	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	% 1
3	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1
4	mudem.org İnternet Kaynağı	<% 1
5	www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<% 1
6	www.halklarinkoprusu.org İnternet Kaynağı	<% 1
7	www.kartepezirvesi.com İnternet Kaynağı	<% 1
8	avrupasurgunleri.com İnternet Kaynağı	<% 1

Www.Kizilay.Org.Tr

EK 2. Etik Komisyon İzni

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük

Sayı : E-35853172-300-00001592151
Konu : Olcay GÜLDALI Hk. (Etik Komisyon İzni)

2.06.2021

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 22.04.2021 tarihli ve E-12908312-300-00001550625 sayılı yazımız.

Enstitünüz Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi **Olcay GÜLDALI**'nın **Doç. Dr. Reyhan ATASÜ TOPCUOĞLU** danışmanlığında hazırladığı; “**STK Çalışanlarının Bakış Açısıyla Göçmen ve Sığınmacılara Yönelik Ayrımcılık ve Sosyal Dışlanma: İzmir Örneği**” başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **25 Mayıs 2021** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

Prof. Dr. Vural GÖKMEN
Rektör Yardımcısı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: C29A05E9-DE7F-45AC-B414-32D3D0EB4C30

Belge Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/hu-ebys>

Adres: Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara

Bilgi için: Duygu Didem İLERİ

E-posta: yazimd@hacettepe.edu.tr İnternet Adresi: www.hacettepe.edu.tr Elektronik

Ağ: www.hacettepe.edu.tr

Memur

Telefon: 0 (312) 305 3001-3002 Faks: 0 (312) 311 9992

Telefon: .

Kep: hacettepeuniversitesi@hs01.kep.tr

EK 3. Araştırma İzin Yazısı

TÜRKİYE KIZILAY DERNEĞİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Kızılay Akademi Başkanlığı
Yönetim Ofisi Müdürlüğü

Sayı : E-216115-799-133069

Konu : Olcay Güldal'ın Akademik Araştırması Hk.

Türkiye Kızılay Demeği Genel Müdürlüğü

Hacettepe Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi Olcay Güldal, “STK Çalışanlarının Bakış Açısıyla Göçmen ve Sığınmacılara Yönelik Ayrımcılık ve Sosyal Dışlanma: İzmir Örneği” başlıklı araştırması için Türk Kızılay İzmir Şubesi’nde göçmen ve sığınmacılara yönelik doğrudan faaliyet yürüten, bilgi ve deneyim sahibi personellerimiz ile görüşme talebinde bulunmuştur.

Bu bağlamda 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanununun gereklerine, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 94. maddesi ve 2014/6883 karar sayılı Geçici Koruma Yönetmeliğinin 51. maddesinde belirtilen gizlilik ilkesine uyulması şartıyla Olcay Güldal’ın akademik çalışması kapsamında Kızılay Akademi Başkanlığınca uygun görülen çalışmanın yapılmasına izin verilmesi hususunu olurlarınıza saygılarımla arz ederim.

Alpaslan DURMUŞ
Kızılay Akademi Başkanı

OLUR
Dr. İbrahim ALTAN
Genel Müdür

Ek:

- 1- ETİK KURUL İZİNİ
- 2- Akademik Araştırma Talep Formu_Olcay Güldal

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : DSGD-0TUV-002E

Belge Doğrulama Adresi : <https://ebys.kizilay.org.tr/sorgu/sorgula.aspx>

Adres: Ataç-1 Sokak No:32 Yenışehir/ANKARA

Telefon No : (0312) 584 1868

Fax No : (0312) 430 0175

e-Posta :

İnternet Adresi : <http://www.kizilay.org.tr>

Keş Adresi : kizilay.genelmudurluk@hs01.kep.tr

Bilgi İçin :Meryem Esra SUBAŞI
Kızılay Akademi Yönetim
Ofisi Uzmanı

Dahili No:

EK 4. Gönüllü Katılım Formu

GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

“STK Perspektifinden İzmir’de Göçmen ve Sığınmacılara Yönelik Ayrımcılık ve Sosyal Dışlanma: Sosyal Hizmetin Temel İlkeleri Bağlamında Bir Değerlendirme” başlıklı bu araştırmanın temel amacı, İzmir’de göç alanında faaliyet yürüten STK çalışanlarının bakış açısıyla göçmen ve sığınmacılara yönelik ayrımcılık ve sosyal dışlanma olgusunu sosyal hizmet mesleği ve disiplininin temel ilkeleri olan insan hakları, sosyal adalet, farklılıklara saygı ve kolektif sorumluluk açısından değerlendirmektir.

Hacettepe Üniversitesi İİBF Sosyal Hizmet Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Reyhan ATASÜ TOPCUOĞLU danışmanlığında yüksek lisans öğrencisi Olcay GÜLDALI tarafından yürütülecek olan bu araştırma için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu’ndan gerekli izin alınmış olup araştırmaya katılımınız önem arz etmektedir.

Araştırma verileri, online veya gerekli önlemler alınarak yüz yüze görüşmeler yoluyla toplanacak ve onayınız doğrultusunda kayıt altına alınacaktır. Araştırma kapsamında toplanan veriler, yalnızca bilimsel araştırma amaçları doğrultusunda kullanılacak, araştırmanın amacı dışında ya da bir başka araştırmada kullanılmayacaktır. Araştırma sürecinde kişisel verileriniz gizli tutulacak, izniniz olmaksızın kimseye paylaşılmayacaktır. Ayrıca araştırma bittikten sonra istenmesi durumunda araştırmacıya telefon ya da e-posta ile ulaşılarak soru sorulabilecek, araştırma sonuçları hakkında bilgi istenebilecektir.

Araştırmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Bu nedenle araştırmaya katılmama veya araştırmanın herhangi bir aşamasında çekilme hakkınız bulunmaktadır. Araştırmanın herhangi bir aşamasında çekilmeniz sizin açınızdan herhangi bir sorumluluk doğurmayacaktır. Yukarıda yer alan açıklamaları okuyup anladıktan sonra araştırmaya katılmayı istiyor ve onaylıyorsanız lütfen formu doldurarak imzalayınız.

Katılımcının;

Adı Soyadı :
Adresi :
Telefonu :
E-postası :
İmzası :

Araştırmacının;

Adı Soyadı : Olcay GÜLDALI
Adresi : Kütahya Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü Simav SHM
Telefonu : 0 506 719 19 58
E-postası : ehliddar@gmail.com
İmzası :

Danışmanın;

Adı Soyadı : Prof. Dr. Reyhan ATASÜ TOPCUOĞLU
Adresi : Hacettepe Üniversitesi İİBF Sosyal Hizmet Bölümü, Beytepe/Ankara
Telefonu : 0 312 297 63 63/312
E-postası : ratusu@hacettepe.edu.tr
İmzası :

EK 5. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

- 1) Kendinizi ve yer aldığınız STK'yı tanıtır mısınız?
- 2) Göçmen ve sığınmacı olmak hem sizin için hem de yer aldığınız STK için nasıl bir anlam ifade etmektedir?
- 3) İzmir'de göçmen ve sığınmacıların varlığının yerel halk açısından nasıl bir değişim/dönüşüm yarattığını düşünüyorsunuz?
- 4) Göçmen ve sığınmacıların İzmir'deki mevcut durumu ve koşulları konusunda neler düşünüyorsunuz?
- 5) İzmir'de yerel halkın, kamu kurumlarının ve STK'ların göçmen ve sığınmacılara yönelik bakış açısını nasıl değerlendiriyorsunuz?
- 6) İzmir özelinde göçmen ve sığınmacıların yerel halk ile ilişkileri, burada yaşamaya ve uyum sağlamaya yönelik çabaları ve stratejileri konusunda neler düşünüyorsunuz?
- 7) İzmir'de göçmen ve sığınmacıların öncelikli sorun ve ihtiyaçlarının neler olduğunu düşünüyorsunuz?
- 8) Bir STK olarak İzmir'de göçmen ve sığınmacılara yönelik ne zamandır, ne tür faaliyetler yürütüyorsunuz?
- 9) Bir STK olarak göçmen ve sığınmacıların ihtiyaçlarını nasıl belirliyor ve onlara nasıl ulaşıyorsunuz?
- 10) Göçmen ve sığınmacılara yönelik faaliyet yürütürken hem kişisel olarak hem de bir STK olarak ne tür zorluklarla karşılaşyorsunuz?
- 11) Bir STK olarak göçmen ve sığınmacılara yönelik yürüttüğünüz faaliyetlerin yeterli olup olmadığı konusunda neler düşünüyorsunuz?

- 12) İzmir’de göçmen ve sığınmacılara yönelik faaliyet yürüten yerel, ulusal ve uluslararası ölçekli ne tür STK’lar bulunmaktadır?
- 13) İzmir’de genel olarak diğer STK’lar göçmen ve sığınmacılara yönelik neler yapıyor ve ne tür faaliyetler yürütüyor?
- 14) Yer aldığınız STK’nın amacı, ilkeleri ve göçmen ve sığınmacılara yönelik faaliyetleri bakımından İzmir’deki diğer STK’lardan farklı yönleri nelerdir?
- 15) Kolektif sorumluluk bağlamında STK’ların göç alanındaki önemi; göçmen ve sığınmacılara yönelik rol ve sorumluluğu konusunda neler düşünüyorsunuz?
- 16) Türkiye’nin göçmen ve sığınmacılara yönelik politikasını nasıl değerlendiriyorsunuz?
- 17) Göçmen ve sığınmacıların hak ve hizmetlere erişimi konusunda neler düşünüyorsunuz?
- 18) Kamu kurumlarının ve STK’ların göçmen ve sığınmacıların entegrasyonuna yönelik yaklaşımını nasıl değerlendiriyorsunuz?
- 19) Göçmen ve sığınmacılara eşit haklar sağlanması ve vatandaşlık verilmesi konusunda neler düşünüyorsunuz?
- 20) Göçmen ve sığınmacıların İzmir özelinde ve genel olarak ülkemizdeki geleceği konusunda neler düşünüyorsunuz?
- 21) Ayrımcılık ve sosyal dışlanma hem sizin için hem yer aldığınız STK için ne anlam ifade etmektedir?
- 22) Göçmen ve sığınmacıların baskı altında olup olmadığı konusunda neler düşünüyorsunuz?
- 23) İzmir’de göçmen ve sığınmacıların ayrımcılığa ve sosyal dışlanmaya maruz kalıp kalmadığı konusunda neler düşünüyorsunuz?
- 24) Göçmen ve sığınmacıların ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya karşı baş etme yöntemleri ve stratejileri konusunda neler düşünüyorsunuz?

- 25) İzmir’de kamu kurumlarının ve STK’ların göçmen ve sığınmacılara yönelik ayrımcılık ve sosyal dışlanmayla mücadele konusundaki yaklaşımını nasıl değerlendiriyorsunuz?
- 26) Sizce STK’lar göçmen ve sığınmacılara yönelik hangi faaliyetlere ağırlık vermeli ve faaliyetlerini yürütürken hangi sosyal hizmet ilkelerini temel almalıdır?
- 27) Sizce STK’lar göçmen ve sığınmacılara yönelik ayrımcılık ve sosyal dışlanmayla mücadele konusunda neler yapabilir?
- 28) Sizce STK’lar göçmen ve sığınmacıların hak ve hizmetlere erişimi ile entegrasyonunu nasıl destekleyebilir?
- 29) Sizce sosyal hizmet mesleği, sivil toplum alanında göçmen ve sığınmacıların hak ve hizmetlere erişimi ve entegrasyonu konusunda nasıl bir rol üstlenebilir?
- 30) Sizce sosyal hizmet mesleği sivil toplum alanında göçmen ve sığınmacılara yönelik ayrımcılık ve sosyal dışlanmayla mücadele konusunda nasıl bir katkı sağlayabilir?